

Nr 125

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1965/66 m. m.; given Stockholms slott den 23 april 1965.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Herres och Konungs frånvaro:

BERTIL

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnas mot bakgrund av den samhällsekonomiska utvecklingen en redogörelse för den ekonomiska politiken. Det i statsverkspropositionen framlagda riksstatsförslaget för budgetåret 1965/66 kompletteras med hänsyn till senare inträffade förändringar i vad avser såväl budgetens inkomstsida som dess utgiftssida. I samband härmed lämnas en förnyad beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår. Beräkningen för innevarande budgetår ger i stort sett samma resultat som angavs i statsverkspropositionen, nämligen ett underskott på i runt tal 500 milj. kr. För nästa budgetår förutses nu ett lägre underskott än som beräknades i statsverkspropositionen, ca 700 milj. kr. jämfört med ca 950 milj. kr.

I anslutning till beräkningen av den långsiktiga budgetutvecklingen och perspektiven för den svenska ekonomins utveckling under återstoden av 1960-talet berörs även den ekonomiska politikens mer långsiktiga avvägningsproblem.

Såsom särskilda bihang lämnas bl. a. en reviderad nationalbudget för år 1965, en långtidsbudget för budgetåren 1965/66—1969/70 och en promemoria om den ekonomiska långsiktisutvecklingen.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans
Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i stats-
rådet på Stockholms slott den 23 april 1965.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anför efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter.

Jag anhåller nu att få underställa Kungl Maj:ts prövning frågan om komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1965/66 och vissa därmed sammanhängande spörsmål.

Härvid har jag att anmäla riksrevisionsverkets särskilda skrivelser dels den 1 april 1965 med redogörelse för approximativ beräkning rörande utfallet av statsregleringen för budgetåret 1964/65, dels den 1 april 1965 med förslag till förnyad inkomstberäkning för budgetåret 1965/66. Dessa skrivelser torde såsom *bihang A* och *B* få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende. Inom finansdepartementet har sammanställts dels en reviderad nationalbudget för år 1965, dels en redovisning av förändringarna av statsutgifterna i förhållande till statsverkspropositionen och en förnyad beräkning av driftbudgeten för budgetåret 1965/66, dels en långtidsbudget för budgetåren 1965/66—1969/70, dels ock en promemoria angående den ekonomiska långsiktsutvecklingen, vilka torde såsom *bihang C, D, E* resp. *F* få fogas till statsrådsprotokollet.

Reviderad finansplan

Det samhällsekonomiska läget

Den internationella konjunkturutvecklingen. Tendenserna i den industriella aktiviteten utomlands har inte nämnvärt förändrats sedan slutet av år 1964. I Västtyskland och inom EFTA-området präglas situationen sålunda fortfarande av en markerad högkonjunktur. Den fortsatta expansionen åtföljs där av närmast påskyndade pris- och kostnadsstegringar. Vid bevarad inre jämvikt har takten i Förenta staternas ekonomiska till-

växt ökat sedan årsskiftet. Inom EEC-området med undantag för Västtyskland har en återhållande ekonomisk politik bidragit till att dämpa övertrycket men även expansionstakten. Konjunkturavmattningen i Frankrike har förstärkts medan däremot nedgångstendenserna i den italienska ekonomin nu synes ha övervunnits utan att dock ännu ha följts av någon egentlig expansion.

Råvaruländernas ekonomiska läge har försämrats inte oväsentligt under det senaste halvåret. Exportinkomsterna stagnerade under senare hälften av 1964 när industriländernas råvaruimport mattades medan varuströmmen i motsatt riktning ökade kraftigt. Det negativa omslaget i råvaruländernas bytesbalans har förstärkts av en ur deras synvinkel ofördelaktig prisutveckling i varuutbytet. Denna utveckling har inte kompenseras av något ökat kapitalflöde från industriländerna.

Den totala produktionen väntas både i Västeuropa och i Förenta staterna i år överstiga fjolårsnivån med ca 4 % jämfört med en tillväxt inom dessa områden av 5 1/2 % resp. inemot 5 % från 1963 till 1964. De allmänna tendenser som denna prognos bygger på innebär att utvecklingen sedd ur den svenska exportens synvinkel skulle bli gynnsam under innevarande år, om än inte lika gynnsam som tidigare. Någon säkrare bedömning av den internationella konjunkturen i ett något längre perspektiv kan ännu inte göras. Även om alltjämt de expansiva krafterna i de för oss viktigare avnämmländerna i allmänhet är starka, kan man inte bortse från möjligheten av en viss avmattning under loppet av 1966. Investeringskonjunkturen i de större industriländerna har nu varat så länge att vissa mättnadssymptom kan tänkas uppträda. Lagerutvecklingen väntas redan från mitten av innevarande år verka återhållande på totalefterfrågan i Västeuropa och USA och det är inte uteslutet att dessa tendenser förstärks under 1966. Försämringen av råvaruländernas importmöjligheter kan så småningom leda till en minskning av deras efterfrågan på industrivaror.

Riskerna för en sådan dämpning av den ekonomiska aktiviteten att den svenska ekonomins utvecklingsmöjligheter påverkas mera allvarligt skall å andra sidan inte överdrivas. Från de länder som under det senaste året uppvisat den svagaste utvecklingen, Frankrike och Italien, kan några ytterligare deflationistiska impulser inte väntas; snarare kommer tendenserna att vara expansiva. Effekten på likviditeten i de europeiska industriländerna av begränsningen av den amerikanska kapitalexporten kan, om den skulle bli alltför stark, neutraliseras. Över huvud taget gäller att effektiva ekonomisk-politiska medel står till buds för att motverka en balansrubbande efterfrågeminskning i flertalet länder. Som jag påpekade i statsverkpropositionens finansplan har det emellertid ägt rum en förskjutning i inriktningen av ländernas ekonomiska politik såtillvida att de stabiliseringspolitiska spörsmålen nu i högre grad än tidigare ställs i förgrunden. Detta är i och för sig naturligt med hänsyn till erfarenheterna från efter-

krigstidens utveckling; medan målen för den ekonomiska tillväxten och sysselsättningen i allmänhet kunnat infrias har man inte lyckats stabilisera prisnivån. En fråga är nu om den prisstabiliseringspolitik, som f. n. eftersträvas främst inom EEC-området, kommer att kunna ge resultat på pris-sidan utan att samtidigt allvarligt dämpa den ekonomiska tillväxttakten. En närbesläktad fråga är om prioriteringen av de olika målen är sådan att denna politik snabbt kan anpassas till att motverka eventuella tendenser till konjunkturavmattning.

Till belysning av den förstnämnda frågan kan nämnas att konsumentpriserna steg i Frankrike under 1964 endast hälften så mycket som året innan medan i Italien avsaktningen var betydligt mindre framträdande. I båda länderna avstannade emellertid den industriella tillväxten praktiskt taget helt under loppet av 1964 och i samband härmed har framför allt i Italien följt en undersysselsättning av arbetskraften. I Benelux-länderna däremot åstadkom den mindre långtgående åtstramningen en viss lindring av övertryckstendenserna utan att i högre grad hämma den ekonomiska aktiviteten.

Angående anpassningsbarheten må erinras om de svårigheter, av både politisk och ekonomisk natur, som mött de italienska strävandena att starta en ny expansion. I Frankrike har vissa stimulansinriktade åtgärder vidtagits, främst en sänkning av diskontot, men det är ännu för tidigt att bedöma hur långt en omläggning av politiken kommer att drivas och vilka effekter som kan vara att påräkna. Att döma av uttalanden från EEC:s ministerråd nyligen kommer den hittillsvarande stabiliseringspolitiken att i sina huvuddrag tillämpas också i fortsättningen.

En central fråga är om en återhållande politik i EEC-länderna fortsättningsvis kommer att sammanfalla med deflationistiska impulser från Storbritanniens ekonomi. De brittiska åtstramningsåtgärder som genomfördes mot slutet av fjolåret medförde inte någon dämpning av expansionen. Således var det i ett läge med stark efterfrågetillväxt och överhettning på arbetsmarknaden som budgeten för 1965/66 lades fram i april i år. Dess mest uppmärksammade inslag utgör en indragning av hushållens köpkraft med ca 1 % av den disponibla inkomsten genom skärpning av såväl den direkta som den indirekta beskattningen. Den efterfrågedämpande effekten härav begränsas emellertid i viss utsträckning genom en ökning av de statliga utgifterna för konsumtion och investeringar.

Den finanspolitiska åtstramningen i Storbritannien avser att förhindra att ett övertryck i ekonomin försvårar det nödvändiga återställandet av jämvikt i betalningsbalansen. Samtidigt har olika åtgärder vidtagits för att stärka den brittiska ekonomins konkurrensförmåga. Som mål för den inledda politiken, som även innefattar en inte oväsentlig skärpning av valutaregleringen för att begränsa utflödet av långfristigt kapital, har man uppställt jämvikt i betalningarna under 1966; hälften av vägen häremot, dvs. en re-

duktion av underskottet till 350—400 milj. pund, avser man att försöka tillryggalägga i år. Sedan slutet av förra året har också en förbättring av handelsbalansen kunnat noteras, varigenom underskottet för första kvartalet i år nedbringats med 120 milj. pund (beräknat på årsbasis) från sista kvartalet i fjol. Härmed möjliggjordes en reduktion till 10 % av den i höstas införda importavgiften. Denna åtgärd kan hälsas med tillfredsställelse, inte minst därför att klimatet för fortsatt samarbete inom EFTA härigenom förbättrades. I det brittiska budgetanförandet uttalades ånyo att avgiften skall avvecklas allt eftersom utvecklingen mot betalningsjämvikt möjliggör detta.

Man får räkna med att den process, som krävs för att den brittiska betalningskrisen skall kunna betraktas som helt övervunnen, blir relativt tidskrävande. En av förutsättningarna för att denna utveckling skall kunna äga rum utan allvarligare interna eller externa störningar är att övriga industriländer under tiden är beredda ställa krediter till Storbritanniens förfogande. F. n. pågår förberedelserna för en konsolidering genom internationella valutafonden av den utnyttjade delen av de kortfristiga kreditmöjligheter på sammanlagt 3 miljarder dollar, som skapades under trycket av den akuta pundkrisen i november 1964.

I Förenta staterna ställer de allmänna konjunkturperspektiven inte den ekonomiska politiken inför några mera betydande interna problem. Däremot har betalningsbalansen påkallat ökad uppmärksamhet. Underskottet steg kraftigt under fjärde kvartalet i fjol, så att år 1964 trots en relativt gynnsam utveckling tidigare under året slutade med ett underskott på 3 miljarder dollar. En stark ansvällning av nettoutflödet av privat kapital uppvägede därvid ökningen av handelsbalansens överskott samt besparingarna på offentliga utlandsutgifter. Växande benägenhet hos flera kontinentaleuropeiska centralbanker, särskilt Frankrikes, att konvertera de stigande dollarreserverna till guld skärpte ytterligare behovet av amerikanska motåtgärder. Guldbehållningen krympte nämligen med 825 milj. dollar under första kvartalet i år, varav gott och väl hälften gick till Frankrike. Underskotten i den amerikanska betalningsbalansen har därmed blivit inte bara ett ekonomiskt utan också ett utrikespolitiskt problem.

Situationen föranledde i februari nya åtgärder, bl. a. förlängning av ränteutjämningskatten för en period av ca två år samt utvidgning av dess tillämpningsområde till i princip alla kategorier av lån löpande på mer än ett år. Bankerna uppmanades vidare att 1965 begränsa ökningen i krediterna till utländska kunder till högst 5 % av nivån vid årsskiftet medan de stora industriföretagen anmodades att individuellt förbättra sin betalningsbalans med 15 å 20 %. Skattemässiga förmåner infördes dessutom för utländska placeringar i Förenta staterna. Åtgärderna har fått en betydande effekt; betalningsbalansen synes ha närmast sig jämvikt redan första kvartalet. Resultatet har bl. a. blivit höjda dollarkurser på de europeiska valutamarknader och en uppgång i räntan på s. k. eurodollarlån. Tendenserna till ränte-

stegring har förgrenat sig till andra sektorer av penningmarknaderna i Europa.

En harmonisk ekonomisk utveckling i världen förutsätter uppenbarligen att betalningsbalanssituationen förbättras väsentligt i de båda stora underskottsländerna, Storbritannien och USA. De vidtagna åtgärderna bör bidra till att öka förtroendet för det nuvarande betalningssystemet och kan därför hälsas med tillfredsställelse. Detta gäller även med hänsyn till att åtgärderna bör underlätta den interna stabiliseringspolitiken för de västeuropeiska länder, som i detta avseende besvärats av det kontinuerliga kapitalinflödet. Ett väsentligt villkor för att utvecklingen skall få denna innebörd är emellertid att de större länder, som under senare år haft stora betalningsöverskott, inte i sin ekonomiska politik motverkar en reduktion av dessa överskott eller av sina valutareserver. Det är svårt att bedöma om detta villkor skall komma att uppfyllas. I Frankrike och Italien har myndigheterna sålunda gett uttryck för oro för handelsbalansens utveckling, trots att prognoserna pekar på betydande totala betalningsöverskott för 1965. I Västtyskland synes knappast något större betalningsunderskott vara att emotse.

Svårigheterna att åstadkomma en jämnare fördelning av valutatillgångarna mellan industriländerna sinsemellan och — som jag berörde inledningsvis — mellan industriländerna och de råvaruproducerande staterna kan komma att påverka den ekonomiska utvecklingen på litet längre sikt. Förutom fördelningen av de existerande guld- och valutatillgångarna gäller frågan på sikt också utvecklingen av den totala internationella likviditeten. Det amerikanska dollarutflödet har inneburit ett viktigt komplement till guldtilförseln för att lösa världens likviditetsförsörjning. Bortfallet av detta utflöde, som ju är andra sidan av den eftersträfvade jämvikten i de amerikanska betalningarna, har skapat farhågor för en så småningom inträdande likviditetsbrist. Mot denna bakgrund har det befunnits angeläget att — förutom den ökning av internationella valutafondens resurser, varom för Sveriges del förslag framlagts för riksdagen i prop. 1965: 122 — undersöka möjligheterna att i nya former skapa valutareservtillgångar i sådan omfattning att en balanserad ekonomisk utveckling i världen inte hämmas. Dessa möjligheter utreds f. n. inom ramen för samarbetet mellan de tio länder, som ingått det generella lånearrangemanget. Som jag anfört i annat sammanhang finns det innan denna utredning avslutats inte anledning till några detaljerade ställningstaganden från svensk sida. Så mycket kan dock redan nu sägas att det är angeläget att de reformer som kan komma i fråga bör syfta till att förstärka det nu gällande systemet och inte till att ersätta det med ett helt nytt system. Guldväxlingsstandarden, som bygger på full utbytbarhet mellan guld och dollar, har under efterkrigstiden befrämjat en stark industriell expansion och en växande varuhandel och har visat en betydande förmåga till anpassning efter nya krav. Den erbjuder därför en beprövad grundval att bygga vidare på.

Den inhemska konjunkturutvecklingen. Kunskapen om utvecklingen av den svenska ekonomin under 1964 är nu fullständigare än vid statsverkspropositionens framläggande. Bilden av ett ovanligt gynnsamt år har därmed blivit ännu tydligare. Det förefaller som om den totala produktionen i fjol skulle ha stigit med inte mindre än drygt 6 1/2 %, vilket skulle innebära rekord för efterkrigstiden. Eftersom sysselsättningen endast torde ha ökat med någon procent blev produktivitetsökningen mycket stor. Till stor del förklaras detta av tillfälliga och opåräknade faktorer som t. ex. väderleksförhållanden och skördeutfall. Dessutom fanns vid årets ingång outnyttjade kapacitetsreserver inom vissa betydelsefulla exportriktade näringsgrenar. Även sedan sådana faktorer beaktats, kvarstår en mycket betydande produktivitetstegring och fjolåret har därmed ytterligare markerat den trend mot en snabbare takt i produktivitetsökningen som redan förut gjort sig gällande under 1960-talet.

De reviderade beräkningarna har understrukit exportens roll som expansionsfaktor i svensk ekonomi. Varuexportens volymökning uppgick sålunda under fjolåret till 11 1/2 % och medförde därmed en ytterligare förbättring av bytesbalansen, eftersom importstegringen trots den snabba produktions- och efterfrågeuppgången inom landet stannade vid 10 %. Bytesbalansen redovisar visserligen formellt ett obetydligt underskott också under 1964 (ca 130 milj. kr.) men dess faktiska saldo kan antas vara positivt med något eller några hundratal milj. kr., eftersom bytesbalansens inkomstsida synes vara systematiskt underskattad i den officiella statistiken. Även efter en sådan korrigering förklarar bytesbalansens överskott inte hela den uppgång i valutareseven, drygt en miljard kr. (inkl. tillgodohavanden i valutafonden), som inträffade under fjolåret. Skillnaden torde i väsentlig grad sammanhånga med det åtstramad kreditmarknadsläget i Sverige, som medfört en viss förskjutning till finansiering i utlandet av såväl export- som importkrediter.

I statsverkspropositionens finansplan diskuterades byggnadsinvesteringarnas — framför allt bostads- och kommuninvesteringarnas — växande betydelse i expansionsförloppet under den nu pågående högkonjunkturen. Även på detta område innebär de nya beräkningarna en ytterligare uppjustering. Bostadsbyggandet synes numer under fjolåret ha ökat med inte mindre än 10 1/2 % i volym och de kommunala investeringarna med 11 1/2 %.

Det ansträngda läget på arbetsmarknaden medförde en accelererad lönesledning under andra halvåret. Hushållens inkomstökning blev högre än beräknat och resulterade i en volymmässig konsumtionsökning på 5 %, dvs. av samma storleksordning som år 1963.

Inom två områden låg tillväxten i efterfrågan avgjort under genomsnittet, nämligen för staten och för näringslivets fasta investeringar. Den statliga konsumtionen steg under 1964 i volym med 4 % och de statliga investeringarna med 2 %. För näringslivet totalt ökade investeringarna i byggnads-

der och maskiner med endast 2 1/2 %; för industrin synes den väntade nedgången till följd bl. a. av leveransförseningar mot slutet av året ha blivit något större än tidigare beräknat eller 3 1/2 %.

Den största förändringen i efterfrågan inom den svenska ekonomin under 1964 betingades av omkastningen i lagerinvesteringarna. Omsvängningen från en nedgång i lagerinvesteringarna 1963 till en uppgång 1964 innebar en ökning i den interna efterfrågan av storleksordningen 2 % av nationalprodukten. Elasticiteten i utbudet var emellertid så stor att denna omsvängning kunde absorberas utan att medföra någon minskning i tillväxttakten för den privata konsumtionen eller de snabbt expanderande bostads- och kommunalinvesteringarna.

Medan hushållen i genomsnitt under 1964 vidmakthöll takten i sin realinkomststegring från närmast föregående år, accelererade tillväxten i den totala nationalinkomsten. Hushållens andel av nationalinkomsten sjönk därmed något under 1964. Denna förskjutning kan dock inte betraktas som anmärkningsvärd mot bakgrunden av den exceptionellt snabba produktionsökningen framför allt inom exportindustrin. 1964 representerar troligen en tillfällig avvikelse från den trendmässiga utvecklingen under 1960-talet som inneburit att företagens andel av nationalinkomsten sjunkit, det offentliga stigit något, hushållens varit i stort sett oförändrad och AP-fondens andel varit starkt stigande.

Det är uppenbart och har varit en av utgångspunkterna för den ekonomiska politiken att den svenska ekonomin inte under 1965 kan prestera samma rekordhöga produktionsökning som under 1964. Utöver de skäl härför som nämnts i det föregående tillkommer det förhållandet att nettotillskottet av arbetskraft måste beräknas bli lägre i år än under fjolåret, även om de arbetsmarknadspolitiska ansträngningarna att öka tillgången kommer att ytterligare intensifieras. De fortsatt gynnsamma väderleksförhållandena under första kvartalet i år och den snabbare produktivitetstegringen under 1964, som nu kunnat avläsas, gör det dock rimligt att, såsom skett i den reviderade nationalbudgeten (*bihang C*), räkna med att det kan bli möjligt att uppnå en produktionsökning av 4 1/2 % 1965. Detta innebär en uppjustering med en halv procentenhet jämfört med bedömningen vid årsskiftet.

De internationella avsättningsförhållandena liksom kapacitets- och arbetskraftsläget inom den svenska exportproduktionen är inte lika gynnsamma för en exportökning som under fjolåret. Tillgängliga länderprognoser ger vid handen att den totala produktionen i Västeuropa sammantaget kan väntas ligga inemot 4 % över fjolårsnivån, vilket innebär en nedgång jämfört med ökningen från 1963 till 1964. Tillväxttakten under året skulle dock enligt dessa kalkyler inte nämnvärt avvika från vad som gällde under fjolåret. I Förenata staterna, vars bruttonationalprodukt i år väntas överstiga

fjölårsnivån med drygt 4 %, är man däremot inställd på någon avsaktning under årets senare hälft. Det finns som jag nämnt inslag i den internationella utvecklingen som kan ge anledning till en viss osäkerhet om styrkan hos de expansiva krafterna i framtiden. Övervägande skäl talar dock för en viss fortsatt efterfrågeökning på exportmarknaderna åtminstone under 1965. Den nu reviderade prognosen för exportens ökning under 1965 — 6 1/2 % — innebär en viss uppjustering av uppskattningen från årsskiftet. Den betyder dock en rätt väsentlig avsaktning i ökningstakten jämfört med fjölåret som är särskilt markant för råvarornas del (skogsprodukter och järnmalm) och för exporten till Storbritannien.

I statsverkspropositionen framhöll jag att det fanns tecken som tydde på att industrins investeringar skulle börja stiga under 1965. Denna utveckling framstår efter de senaste tre årens stagnation som mycket angelägen om vi skall lyckas uppnå de väsentliga målen för vår ekonomiska politik. Statsmakterna har också inriktat sig på att stimulera en sådan utveckling och på att skapa de finansiella och reala möjligheterna för dess förverkligande. Material som redovisas i den reviderade nationalbudgeten gör att man nu med större säkerhet kan räkna med att den förutsedda uppgången i industrins byggnads- och anläggningsinvesteringar inträffar. För maskininvesteringarnas del torde ökningen 1965 relativt sett bli större än väntat, delvis beroende på att en del investeringar inte hann genomföras under fjölåret i planerad omfattning. Sammanlagt skulle industrins investeringar 1965 öka med 9 %. En fortsatt uppgång synes dessutom sannolik också under 1966. Den strama kreditpolitiken torde inte ha skapat sådana finansierings-svårigheter att expansionen förhindras. Detta är en följd bl. a. av att emissionspolitiken i början av innevarande år upplagts i syfte att skapa utrymme för ökade industriinvesteringar. Nyemitterade industriella obligationslån uppgår sålunda i år till väsentligt högre belopp än under samma tid i fjöl och detsamma gäller nyemissioner av aktier. Summan av obligations- och aktieemissioner (verkställda eller beslutade) under årets första kvartal utgör ca 400 milj. kr. mot ca 250 milj. kr. samma kvartal i fjöl. Det förefaller inte osannolikt, att aktieemissionernas omfattning totalt för år 1965 kommer att fördubblas jämfört med fjölåret.

För handelns investeringar förutses en i förhållande till industrin avvikande utveckling. Efter de senaste årens mycket snabba utbyggnad synes nämligen ökningen bli relativt begränsad under 1965.

Investeringarna i lager väntas fortsätta att stiga 1965 men den fortsatta uppgången torde bli väsentligt lägre än föregående år och har uppskattats till ca 200 milj. kr. Inberäknat lagerinvesteringar antas näringslivets totala realkapitalbildning stiga med drygt 8 % från 1964 till 1965 mot 9 % mellan 1963 och 1964.

I den reviderade nationalbudgeten beräknas de kommunala investeringarna komma att öka med ca 11 % under 1965. Den fortgående expansionen

av den kommunala verksamheten skulle därmed under den senaste fyraårsperioden ha höjt nivån för dessa investeringar med inte mindre än 60 %. De åtgärder för att lätta trycket på byggarbetsmarknaden, vilka jag senare kommer att beröra, torde komma att begränsa årets ökning. Det är dock f. n. för tidigt att bedöma storleken av den effekt, som dessa åtgärder kan få.

Igångsättningen av bostadsbyggen har under det första kvartalet i år varit högre än i fjol. Igångsättningsprogrammet för 1965 om 88 000 lägenheter torde om ingenting nu helt oförutsett inträffa kunna förverkligas. Ett sådant uttalande betyder inte att finansieringsproblem i åtskilliga fall inte kan komma att uppstå, men det betyder att den kreditpolitiska åtstramningen inte kommer att ske i sådana former att igångsättningsprogrammets förverkligande förhindras av kreditsvårigheter.

Den höga efterfrågan på arbetskraft ledde under fjolåret till en större löneglidning än som tidigare beräknades och lönesummans ökning uppgick till 8 1/2 % eller samma ökning som under 1963. Även för innevarande år kan förutses en ökning av samma omfattning. Med hänsyn till höjda ATP-avgifter och förlängda semestrar kan arbetskraftskostnaden per arbetstimme inom industrin beräknas ha ökat med 8 3/4 % år 1964. För innevarande år skulle ökningen bli nära 10 %. Hushållens disponibla inkomster skulle bl. a. av denna anledning komma att bli något större än vad som förutsågs vid årsskiftet eller öka med nominellt ca 7 1/2 % och reallt med 2 1/2 %. Inkomst- och prisutvecklingen gör en privat konsumtionsökning i reala termer av ca 3 % sannolik.

Den reviderade prognosen för importens utveckling tyder på en ökning med 7 1/2 %. För såväl råvaror som konsumtionsvaror förutses en påtagligt lägre ökning än föregående år, medan importen av kapitalvaror väntas stiga kraftigare än i fjol. Fastän importvolymens ökning procentuellt väntas bli om än obetydligt högre än varuexportens, synes handelsbalansens underskott till följd av en mindre förbättring i bytesförhållandet gentemot utlandet bli i det närmaste oförändrat. I statsverkspropositionens finansplan uttalades att den uppbyggnad av valutareserven som skett under 1964 kunde förväntas upphöra som ett resultat av minskat valutainflöde via kortsiktiga kapitalrörelser och andra kredittransaktioner, särskilt för fartygsleveranserna. Valutareserven har dock fortsatt att öka t. o. m. februari i år. Den nyligen skärpta kreditpolitiken i Sverige med en diskontohöjning från 5 till 5 1/2 % innebär vidare att benägenheten att utnyttja utländska kommersiella krediter kan tillta. Riksbanken har emellertid uttalat sin beslutssamhet att motverka en ökad upplåning utomlands från affärsbankernas sida. Under sådana omständigheter finns alltså anledning att räkna med möjligheten av någon minskning av valutareserven.

Prisstegringen för 1965 — bortsett från effekten av skattesystemets omläggning — uppskattas till ca 3 1/2 % och härigenom ansluter sig utvecklingen till den prisstegringstakt, som förelegat under de senaste tre åren.

Under perioden 1959—1961 var prisstegringen, bortsett från effekten av ändringar i den indirekta beskattningen, inte oväsentligt lägre eller drygt 1 1/2 % per år. Omkring två tredjedelar av denna skillnad i prisutvecklingen förklaras av sådana faktorer som större importprishöjningar och större uppgång för bostadsposten, taxor och jordbrukspriser under de senaste åren. Den resterande skillnaden, vilken gäller andra från internationell konkurrens skyddade näringsgrenar än bostadsförvaltning, offentliga tjänster och jordbruk, betingas av att dessa näringar höjt sina priser med ca 4 % per år under perioden 1962—1964 mot mindre än 3 % per år 1959—1961. I stor utsträckning gäller det här låglöneområden där lönekostnadernas procentuella uppgång legat över den genomsnittliga stegringen av lönekostnaderna per arbetstimme, som sedan 1960 torde ha uppgått till åtminstone 8 % per år. Mot bakgrund av höjningen i den allmänna lönenivån och angelägenheten av löneförbättringar inom låglöneområdena är prisutvecklingen visserligen inte anmärkningsvärd, men ger inte desto mindre anledning att intensifiera strävandena att nå en bestående prisstabilitet. En av förutsättningarna för att man vid full sysselsättning skall lyckas i dessa strävanden är en snabbare höjning av produktiviteten inom låglöneyrkena (inkl. jordbruket) och en markerad uppbromsning av kostnadsstegringen inom byggnadsproduktionen.

Sammanfattningsvis synes 1965 bli ett gott år för del svenska folkhushållet. Mot bakgrunden av det höga kapacitetsutnyttjande som uppnåddes under fjolåret med dess exceptionellt snabba produktionsuppgång framstår en produktionsökning innevarande år av 4 1/2 % som påfallande hög. Den synes dessutom kunna förverkligas utan någon nämnvärd försvagning av utrikesbalansen.

Trots att produktionsökningen blir något lägre än i fjol, har politiken inriktats på att ytterligare höja investeringskvoten med tyngdpunkten förlagd till kommunerna och industrin. Bostadsbyggandet fortsätter att öka, även om ökningen får ske i en mer begränsad takt än under de närmast föregående åren.

Denna utveckling innebär samtidigt en mycket stark press på produktionsresurserna. Läget på arbetsmarknaden har under 1964 och hittills under 1965 varit mera ansträngt än under 1963. Bristen på arbetare — både yrkesarbetare och andra — inom industrin har varit avsevärt större än 1963. Av allt att döma har utvecklingen under 1964 medfört att de arbetskraftsresurser som i praktiken står till buds blivit nära nog uttömda. Efterfrågan på byggnadsarbetare har av arbetslöshetsstatistiken att döma ytterligare intensifierats under våren 1965. Den registrerade arbetslösheten inom byggfacken, som tidigare varit något högre än under föregående år, sjönk i april till 900 man under fjolårsnivån. Det ansträngda arbetsmarknadsläget återspeglas också i tillgängliga uppgifter angående löneglidningen. För industriarbetare har denna för tiden november 1963—november 1964 beräknats

till nära 5 % mot 4 % året innan och för byggnadsarbetare till 7 % mot 6 % för motsvarande perioder.

Den ekonomiska politiken. Budgetutfallet under 1964/65 synes resultera i ett underskott i totalbudgeten som är obetydligt lägre än vad som beräknades vid årsskiftet eller 490 mot 550 milj. kr. Denna kalkyl är emellertid alltför osäker, eftersom redan procentuellt sett små förskjutningar av inkomsterna och utgifterna som vardera uppgår till omkring 25 miljarder kr., medför relativt stora förändringar av saldot dem emellan. Även för nästkommande budgetår är förändringen begränsad i förhållande till den beräkning som framlades i årets statsverksproposition. Det bestående höga efterfrågetrycket på arbetsmarknaden har lett till en något större ökning av lönesumman än vad som tidigare föreföll sannolikt. Också ökningen i bolagens inkomster torde bli högre. Totalt innebär dessa uppjusteringar av skatteunderlaget en höjning av statsinkomsterna under budgetåret med ytterligare 500 milj. kr. Samtidigt tillkommer emellertid nya utgifter. De nu förutsebara resultaten av pågående löneförhandlingar torde öka underskottet med ca 175 milj. kr. Andra i riksstatsförslaget inte upptagna utgifter uppgår till ca 200 milj. kr. Därav avser 80 milj. kr. ett extra indextillägg till folkpensionärerna. Upplåningsbehovet kan mot bakgrund av nu kända förhållanden uppskattas till ca 700 milj. kr., vilket i förhållande till uppskattningen i årets statsverksproposition innebär en minskning med ca 250 milj. kr.

Som i tidigare sammanhang framhållits är det inte enbart förändringar i lånebehovet som uttrycker budgetens effekt på konjunkturförloppet. Detta följer av att det statliga lånebehovets omfattning bl. a. betingas av fluktuationer i den statliga utlåningen, särskilt vad gäller bostadskrediterna. Utfallet av dessa under ett visst år registrerar med betydande eftersläpning tidigare inträffade förändringar i bostadsbyggandets omfattning. Den ökade utlåningen under budgetåret 1965/66 och den därav följande uppgången i lånebehovet ger därför inget rättvisande uttryck för de aktuella kraven på de reala resurserna. Betraktar man i stället överskottet av statens inkomster över andra utgifter än utlåning, dvs. statens finansiella sparande, framgår det att i detta hänseende en successiv åtstramning av budgetpolitiken ägt rum. Sålunda torde det finansiella sparandet för budgetåret 1964/65 ha ökat med ca 150 milj. kr. För det kommande budgetåret beräknas en ökning med drygt 50 milj. kr.

En markerad åtstramning har dessutom skett via penningpolitiken. Diskontot höjdes under 1964 i två etapper med vardera en halv procent i januari och november. Den s. k. straffräntan på affärsbankernas upplåning i riksbanken återinfördes i februari 1964 och har därefter fått vidgad tillämpning. Ökningen av kreditgivningen på den reguljära kreditmarknaden,

som 1963 uppgick till en och en halv miljard kr., stannade vid tre kvarts miljard kr. 1964. Den strama penningpolitiken har framför allt begränsat kreditgivningen till näringslivet, vilken från 1963 till 1964 synes ha nedgått med en kvarts miljard kr. Kommunerna och bostadsbyggandet erhöll samtidigt en växande andel av den totala kreditgivningen. Utlåningen till bostadssektorn beräknas sålunda ha ökat med drygt en halv miljard kr. och utlåningen till kommunerna med ca 350 milj. kr. Även om den restriktiva kreditpolitik som förts i viss utsträckning kan ha varit besvärande för näringslivet, håller jag det dock för mindre sannolikt att det väsentligen varit kreditsvårigheter som förorsakat den under 1964 inträffade nedgången i industrins investeringar. Under en period då handeln kunnat finansiera en snabb ökning av sina byggnadsinvesteringar vore det nämligen förvånande om industrins kreditbehov skulle ha blivit eftersatt. År 1964 har otvivelaktigt medfört en avsevärd förstärkning av företagssparandet inom industrin, vilket därigenom under året torde ha blivit större än investeringskostnaderna inberäknat sådana för lageruppbyggnad.

Hitintills under 1965 har penningpolitiken behållit sin restriktiva prägel. Riksgäldskontorets transaktioner har kännetecknats av en omfattande likviditetsindragande upplåning på marknaden utanför affärsbankerna. I syfte att förena önskemålen om en knapp penningtillgång och en fungerande kapitalmarknad har riksbanken i april genomfört ytterligare en diskontohöjning om en halv procentenhet.

Trots den begränsning av efterfrågetrycket, som den samlade effekten av finans- och penningpolitiken åstadkommit, visar det aktuella arbetsmarknadsläget att vidtagna generella åtgärder inte är tillräckliga för att upprätthålla balans på arbetsmarknaden. Inte minst osäkerheten i bedömningen av den internationella ekonomiska utvecklingen under nästkommande år understryker vikten av att förebygga kostnadsuppdrivande balansrubbingar. Kostnadsutvecklingen inom den svenska ekonomin under 1966 bestäms nämligen i betydande grad av det övertryck som f. n. råder. Den ekonomiska politiken för 1965 har utformats mot den bakgrunden. Genom uppbromsningen av den privata konsumtionens stegringstakt skapas utrymme för en fortsatt höjning av investeringskvoten. Neddämpningen av de senaste två årens exceptionella expansion av byggnadsverksamheten sker för att omfördelningen av de reala resurserna inte skall äga rum i en sådan takt, att ogynnsamma effekter på kostnadsutvecklingen uppkommer.

Ett framgångsrikt fullföljande av en sådan politik förutsätter att de generella medlen kompletteras med en serie åtgärder av mera selektiv natur för att motverka de tendenser till balansrubbingar som eljest skulle inträda under sommarhalvårets säsongbestämda extra anspänning.

Avsikten är att i detta syfte effektivisera den sedan åtskilliga år gällande säsongmässiga utjämningen av den statliga byggnads- och anläggnings-

verksamheten. Riktpunkten är att under sommarhalvåret 1965 genomföra en tioprocentig reduktion av statens efterfrågan på byggarbetskraft i förhållande till läget i april.

Begränsningen kommer främst att ske genom naturlig avgång av personal samt genom att igångsättningen av nya projekt senareläggs och utvidgning av pågående arbeten tills vidare undviks. Investeringsbegränsningen skall inte föranleda permitteringar eller avskedanden av personal hos myndigheterna. Uppskov skall vidare lämnas för leveranser av hos industriföretag gjorda statliga beställningar, då ett sådant uppskov för det levererande företaget kan medföra att arbetet utförs på en från sysselsättningssynpunkt lämpligare tidpunkt. Detta skall dock kunna ske utan allvarliga men för verksamheten hos den beställande myndigheten. Även vid nya beställningar skall sysselsättningssituationen på motsvarande sätt beaktas. Genom dessa åtgärder skapas förutom en omedelbar lättnad i trycket på arbetsmarknaden förutsättningar för ökad sysselsättning under vinterhalvåret.

Avsikten är att söka uppnå en likartad begränsning inom den kommunala sektorn.

Beträffande byggnads- och anläggningsverksamheten i allmänhet kan arbetsmarknadsmyndigheterna i storstadsregionerna enligt särskilda regler, i större utsträckning än enligt den generella byggnadsregleringen, prioritera angelägna byggnadsföretag. Denna möjlighet kommer att utsträckas till alla områden där brist på byggarbetskraft är för handen. Genom denna tillståndsprovning kommer en hårdare begränsning att ske av oprioriterade byggnadsobjekt.

De nu redovisade åtgärderna innebär inte någon principiell nyhet. Under senare år har dylika selektiva, snabbt verkande åtgärder vid flera tillfällen behövt tillgripas. Sådana ingrepp måste ses som ett naturligt inslag i den ekonomiska politiken, belingat av dennas höga ambitionsgrad som medför tendenser till återkommande övertryck i ekonomin.

Jämsides med de direkt efterfrågedämpande åtgärderna fullföljes de arbetsmarknadspolitiska ansträngningarna i syfte att både öka det samlade utbudet av arbetskraft och rationellt tillvarata tillgängliga resurser. För att tillföra arbetsmarknaden ytterligare resurser görs som vanligt under sommarhalvåret en radikal nedskärning av beredskapsarbetena med i runt tal 8 000 man. Kvar i beredskapsarbete blir huvudsakligen sådan arbetskraft, som kräver skyddad sysselsättning. Dessutom kommer många tiotusental studerande att genom arbetsförmedlingens försorg erhålla sommararbete, vilket måste betecknas som ett inte oväsentligt tillskott till arbetsmarknaden. I det rådande läget blir åtgärder för att underlätta den geografiska och yrkesmässiga rörligheten hos arbetskraften särskilt viktiga. Utbildning och omskolning sker i kraftigt ökad takt; under mars månad omfattade yrkesutbildningen av arbetslösa 2 600 fler människor än

förra året. Arbetsmarknadsstyrelsens informationsmaterial om lediga platser har vidare utbyggt under våren. Samtidigt har ett intensifierat samarbete etablerats mellan arbetsförmedling, kommuner, företag och fackliga organisationer i frågor rörande arbetskraftens anpassning vid byte av arbetsmiljö. Under sommarhalvåret kommer ytterligare åtgärder att prövas i detta syfte.

Långtidsperspektiv

Återblick på 1960—1965. Det preliminära bokslut som nu kan göras för första hälften av 1960-talet visar att vårt lands ekonomi under denna tid utvecklats på ett i avgörande avseenden mycket tillfredsställande sätt. Den totala produktionen har som närmare framgår av *bihang F* under perioden 1960—1965 ökat med i genomsnitt närmare 5 % per år i volym räknat. Under 1950-talet steg produktionen trendmässigt med ca 3 1/2 % per år. För ännu tidigare perioder beräknas produktionsökningen ha varit ca 3 % per år. En mycket betydande höjning av takten i det ekonomiska framåtskridandet har således kunnat uppnås. Även internationellt sett har den svenska framstegstakten hittills under 1960-talet varit hög.

En rad produktionsområden uppvisar en snabbare ökning än tidigare. Speciellt kraftig har emellertid accelerationen varit för industrins och byggnadsverksamhetens del. Produktionsuppgången inom båda dessa områden har hittills under 1960-talet varit 6 1/2 % per år, vilket kan jämföras med 4 % per år under 1950-talet.

Tillgängliga statistiska serier ger en tydlig bild av att Sveriges ekonomiska utveckling gick in i en starkt expansiv fas omkring 1960. De totala bruttoinvesteringarna har som framgår av följande tablå uppvisat en årlig volymökning med 5,6 % under första hälften av 1960-talet jämfört med 4,8 % under 1950-talet. Inom den ram som det gynnsamma produktionsresultatet skapat har emellertid även konsumtionsstandardens ökning kunnat påskyndas. Den privata konsumtionens tillväxttakt har höjts med omkring en tredjedel från 3,0 % per år på 1950-talet till 4,3 % per år 1960—

Procentuell volymökning per år

	1950-talets trend	1960—1965	
		Faktisk	Enligt senaste långtidsutredning
Bruttonationalprodukt	3,4	4,9	4,0
Totala bruttoinvesteringar	4,8	5,6	4,2
Privat konsumtion	3,0	4,3	3,9
Offentlig konsumtion	3,9	5,8	4,2

1965. Ännu något mera har utvecklingen accelererat i fråga om statens och kommunernas utbud av de tjänster och den offentliga service, som brukar sammanfattas under rubriken offentlig konsumtion. För dessa står en årlig volymökning 1960—1965 på 5,8 % mot 3,9 % under 1950-talet.

I och med att uppgifter av mer eller mindre definitiv karaktär nu föreligger för utvecklingen 1960—1965, dvs. hela den period som den senaste långtidsutredningen omfattar, har det för första gången funnits möjligheter att göra en egentlig avstämning av utredningens bedömningar.

Enligt långtidsutredningen skulle nationalproduktens ökningstakt kunna höjas till i genomsnitt 4,0 % per år under perioden 1960—1965. Trots att denna bedömning vid tidpunkten för dess framläggande rätt allmänt ansågs som relativt optimistisk har den alltså kommit att väsentligt överträffas. Den större ökningen i nationalprodukten har framför allt möjliggjort en snabbare uppgång än beräknat av investeringar och offentlig konsumtion men också i fråga om privat konsumtion. För den offentliga konsumtionen har den årliga tillväxten som tablån visar blivit 5,8 % mot beräknade 4,2 %. För de totala bruttoinvesteringarnas del är motsvarande tal 5,6 och 4,2 %. Den privata konsumtionen har ökat med i genomsnitt 4,3 % per år 1960—1965, vilket ligger något över långtidsutredningens bedömning.

Det kan i sammanhanget påpekas att långtidsutredningen ansåg det önskvärt att den offentliga konsumtionen och de i anslutning därtill uppkommande investeringarna hade kunnat ökas snabbare än vad dess prognos angav, främst inom undervisningen, sjukvården och åldringsvården. Expansionsmöjligheterna ansågs emellertid begränsade av flaskhalsar i projekteringen av byggnader och av otillräcklig tillgång på utbildad personal. Utredningen räknade emellertid alltför försiktigt. Det har visat sig möjligt att öka insatserna på dessa ur allmän välfärdssynpunkt centrala områden i en omfattning som långtidsutredningen ansåg önskvärd men ej trodde vara realiserbar.

Långtidsutredningens underskattning av den totala framstegstakten i den svenska ekonomin hänför sig i första hand till en alltför försiktig bedömning av den möjliga produktivitetsutvecklingen. Även arbetskraftsresurserna torde emellertid av nu tillgängliga preliminära uppgifter att döma ha ökat snabbare än beräknat. En betydande del av detta oväntade arbetskraftstillskott torde ha tillförts den offentliga sektorn genom att rekryteringen till de statliga och kommunala sysselsättningsområdena skett i något större omfattning än vad långtidsutredningen förutsåg.

Tillväxtbetingelserna inom den svenska ekonomin har i en rad avseenden utvecklats gynnsamt under första hälften av 1960-talet. Man kan först peka på den förhållandevis snabba ökningen i arbetskraftstillgången. Totala antalet sysselsatta på den svenska arbetsmarknaden har 1960—1965 årligen ökat med uppskattningsvis 30 à 40 000 personer eller med ca 1 %, vilket är

ungefär dubbelt så mycket per år räknat som på 1950-talet. Samtidigt torde arbetstidsförkortningen ha gått något långsammare. Som ett resultat synes den totala arbetsinsatsen mätt som antalet arbetade timmar ha vuxit drygt en halv procentenhet snabbare per år 1960—1965 än på 1950-talet. Av det föregående har framgått att produktionens tillväxttakt höjdes med omkring 1 1/2 procentenhet mellan 1950-talet och 1960—1965. Ungefär hälften av denna höjning förklaras således av sysselsättningsutvecklingen. Den andra hälften kan tillskrivas en snabbare ökning av produktiviteten inom det svenska näringslivet.

Denna snabbare produktivitetstillväxt har varit ett centralt mål för statsmakternas politik. Den starka satsningen på den aktiva arbetsmarknadspolitiken har tagit sikte på att främja arbetskraftens rörlighet, omskolning och vidareutbildning. Därigenom har sannolikt ett inte oväsentligt tillskott till arbetskraftsresurserna erhållits. Den målmedvetna utbyggnaden av utbildning och forskning har utan tvekan varit en betydelsefull drivkraft för framstegen. Betydande samhällsekonomiska vinster har gjorts vid arbetskraftens flyttning från områden med lägre till områden med högre produktivitet. Vidare har förstärkningen av finanspolitiken och tillkomsten av fondbildningen inom ATP skapat förutsättningar för en fortsatt väsentlig höjning av samhällets totala investerings- och sparkvot.

Ett karaktäristiskt drag i den ekonomiska utvecklingen under 1950-talet och även tidigare årtionden var att de fasta investeringarnas andel av bruttonationalprodukten (investeringskvoten) regelbundet ökade. Utvecklingen hittills under 1960-talet har anslutit sig till det tidigare mönstret, även om andelsökningen tenderat att bli något mindre. Investeringskvoten har mellan 1960 och 1965 ökat med 1,5 procentenheter från 31,2 till 32,7 %. Motsvarande ökning per femårsperiod under 1950-talet uppgick till omkring 2 procentenheter. Andelen för den totala kapitalbildningen har till följd av utvecklingen för lagerinvesteringar och bytesbalansens saldo ökat något mindre än investeringskvoten.

Andra sidan av denna utveckling har varit att konsumtionens andel av bruttonationalprodukten (konsumtionskvoten) minskat. Andelsökningen för offentlig konsumtion mellan 1960 och 1965 med 1,7 procentenheter till 14,4 % har sålunda varit något mindre än den samtidiga nedgången för den privata konsumtionen med 2,4 procentenheter till 52,4 %.

Investeringsutvecklingen under första hälften av 1960-talet har kännetecknats av de stora skillnader i ökningstakt som existerat mellan olika sektorer. Statens investeringar har inte stigit med mer än 2 å 3 % per år, vartill den stagnerande investeringsvolymen inom affärsverken främst bidragit. Ökningen 1960—1965 har i stället till stor del burits upp av den kraftiga expansionen för de kommunala investeringarna och för bostadsbyggandet. Sålunda uppvisade kommunernas investeringar (exkl. bostäder) under pe-

rioden en årlig uppgång med 10 à 11 %, medan bostadsbyggandet ökade med 6 1/2 % och de privata investeringarna (exkl. bostäder) med ca 5 %.

Inom den privata sektorn har 1960—1965 framför allt investeringarna inom handeln och angränsande områden expanderat kraftigt, medan industriinvesteringarnas uppgång hållit sig omkring genomsnittet för sektorn. Industrin genomförde ett mycket omfattande investeringsprogram från 1957 till 1961, vilket resulterade i att investeringsvolymen ökade med 56 %. Därefter låg dess investeringar kvar på ungefär den uppnådda nivån under de tre följande åren. År 1965 väntas en ny nivåhöjning, som enligt den reviderade nationalbudgetens prognos kommer att uppgå till omkring 10 %.

Den förhållandevis snabba tillväxten av offentlig konsumtion, offentliga investeringar och bostadsbyggande under 1960-talets första hälft har inneburit att en ökad andel av samhällsekonomin resurser avdelats för dessa ändamål. En så kraftig expansion har inte kunnat försiggå utan särskilda åtgärder på finansieringssidan. Särskilt bostadsbyggandet finansieras normalt i hög grad över kreditmarknaden. Vid sidan av sina övriga funktioner har emellertid staten åtagit sig ett speciellt ansvar för bostadsfinansieringen. Staten utövar vidare ett starkt inflytande över kommunernas finanser och har genom sina beslut påverkat fondbildningstakten inom allmänna pensionsfonden. Om man från denna utgångspunkt jämför det sammanlagda finansiella nettosparandet inom stat, kommuner och AP-fond med den totala upplåningen för bostadsfinansiering finner man att under perioden 1960—1965 den sistnämnda genomgående varit större. Skillnaden — som skulle kunna uppfattas som ett nettoupplåningsbehov för en sammanslagen bostads- och offentlig sektor — har emellertid under perioden i dess helhet varit i stort sett oförändrad.

Ökningen av upplåningen för bostäder har således motsvarats av en lika stor tillväxt av sparande inom den offentliga sektorn inkl. AP-fonden. Förstärkningen av statens budget fr. o. m. 1960 samt uppbyggnaden av AP-fonden har gjort det möjligt att tillgodose ett i snabb takt stegrat upplåningsbehov för bostäder utan att nettobelastningen på kreditmarknaden i övrigt ökat.

Expansionspolitikens avvägningsproblem. För den andra hälften av 1960-talet finns det anledning att räkna med att utvecklingsbetingelserna kan komma att gestalta sig annorlunda och i vissa avseenden mindre gynnsamt än under 1960-talets första hälft. Man kan därför knappast räkna med samma snabba stegring i nationalprodukten under den kommande femårsperioden som under åren 1960—1965. Det kan här framhållas att såväl årets långtidsbudget som den pågående långtidsutredningen utgår från ett antagande om en årlig stegring i nationalprodukten om 4 % — alltså en ökning som är 0,9 procentenheter lägre än den som genomsnittligt gällt för de senaste fem åren.

Den försiktiga framtidsbedömningen betingas i hög grad av den förändring i arbetskraftsförhållandena som kan förutses. Gjorda prognoser visar nämligen att tillgången på arbetskraft räknat i antal yrkesverksamma personer kommer att bli ungefär oförändrad fram till slutet av 1970-talet, medan den under första hälften av 1960-talet ökade med ca 1 % per år. Tas även hänsyn till kraven på fortsatt arbetstidsförkortning har man för tiden framöver att räkna med en minskning av arbetskraftsutbudet, mätt i arbetstimmar. Samtidigt kommer den totala befolkningen, dvs. antalet konsumenter, att stiga i ungefär samma takt som tidigare eller med drygt en halv procent per år.

Beaktas denna ändrade arbetskraftssituation, framstår antagandet om 4 % årlig ökning i nationalprodukten inte som återhållsamt. Tvärtom innebär det att produktionen per arbetstimme måste stiga väsentligt snabbare än hittills. Skall en sådan stegring kunna realiseras krävs målmedvetna, kraftfulla insatser för att ytterligare driva fram rationaliseringar av produktionsmetoder och av näringarnas struktur, att skapa och introducera ny och bättre teknik, att vidareutveckla arbetsmarknadspolitiken, att genom lokaliseringpolitiska åtgärder tillvarata lokalt bundna arbetskraftsresurser.

Vilka utvecklingstendenser som kommer att göra sig gällande i fråga om produktionsresultatets användning, osv. är f. n. svårare att uttala sig om. Den pågående långtidsutredningen arbetar med dessa problem och en säkrare bedömning torde bli möjlig när utredningens rapport föreligger mot slutet av året. Vad man redan nu kunnat finna ger dock anledning att förmoda vissa sådana förskjutningar i utvecklingsbilden som ger ökad aktualitet åt de samhällsekonomiska avvägningsproblemen. Som framgått av det föregående har investeringsutvecklingen under första delen av 1960-talet kännetecknats av en stark expansion av kommun- och bostadsinvesteringar. Den snabba utvecklingen på dessa områden har varit möjlig dels genom en betydande ökning av det totala investeringsutrymmet, dels på grund av att investeringsanspråken från statens, men också i viss mån från industrins sida, varit begränsade. Under den närmaste framtiden synes situationen komma att förändras. Medan en hög investeringsefterfrågan kvarstår från bostads- och kommunsidan kan en omsvängning mot ett ökande efterfrågetryck från stat och industri förväntas. Långtidsbudgetens material, som jag senare återkommer till, pekar mot en sådan förändring för statens del. Och vad industrin beträffar finns anledning tro att den uppgång i investeringarna, som gjorda enkäter pekar på, skall bestå åtminstone några år framöver.

Dessa tendenser skärper problemen rörande den inbördes avvägningen mellan olika investeringsområden, men de aktualiserar i kanske än högre grad frågan hur stor del av den löpande produktionen som idag och under den närmaste framtiden kan och bör avsättas för investeringar. En ökad investeringsandel bör höja produktionens tillväxttakt och därmed på längre

sikt motverka den dämpning av ökningstakten för produktion och konsumtion per invånare, som eljest kan beräknas inträda som en konsekvens av befolkningsutvecklingen. Då emellertid en ökning av investeringarna måste ske på den löpande konsumtionens bekostnad, skulle å andra sidan en höjd investeringskvot i nuläget innebära att en ytterligare begränsning läggs på utrymmet för konsumtionsökningar utöver den som betingas av att det totala antalet konsumenter stiger snabbare än antalet sysselsatta.

Någon skarp gräns kan emellertid icke dras mellan investeringar och konsumtion. Utgifter för vad som brukar betecknas som »konsumtion» kan också ofta betraktas som en produktiv investering. Detta gäller sålunda hushållens utgifter för konsumtion, i den mån de leder till förbättrad hälsa eller i övrigt höjer individens förutsättningar för en insats i produktionen. I fråga om betydande delar av den offentliga konsumtionen är denna egenskap att på en gång representera konsumtion och produktiv investering särskilt påtaglig. Utgifterna för utbildning måste i hög grad anses vara att bygga för framtida välbefinnande för samhället i dess helhet. Detsamma gäller i stor utsträckning sjuk- och hälsovården. I den offentliga konsumtionen inräknas vidare konventionellt de statliga insatserna för forskning och tekniskt utvecklingsarbete, vilka har en klar karaktär av produktiva investeringar. Dit hör även de växande utgifterna för att genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder öka arbetskraftens rörlighet liksom för att befrämja den lokala utvecklingen av näringslivet.

Statens och kommunernas insatser av dessa slag måste tillmätas ett betydande inflytande på produktionens tillväxt vid sidan av investeringarna i realkapital. Detta förhållande kan inte undgå att påverka planeringen för den framtida användningen av våra resurser.

Å andra sidan föreligger särskilda skäl att uppmärksamma frågan om avvägningen mellan investeringar i realkapital och andra användningar av våra resurser. För det första tar investeringarna i realkapital, inkl. utgifterna för kapitalutrustningens underhåll och reparation, in anspråk en mycket stor del av våra resurser, f. n. omkring en tredjedel av bruttonationalprodukten. För det andra kan, även om sådana faktorer som utbildning och ny teknik ger ett stort bidrag till produktionens tillväxt, en sådan tillväxt ofta endast förverkligas om erforderlig kapitalutrustning står till förfogande. För det tredje är utvecklingen av investeringarna i realkapital intimt förknippad med förändringarna av det finansiella sparandet.

Den nationella investeringskvoten, beräknad som realkapitalinvesteringarnas andel av nationalprodukten, har under de senaste årtiondena väsentligt ökat. Även om den därigenom nu nått en relativt hög nivå, finns det emellertid skäl som talar för att inrikta den ekonomiska politiken på att ytterligare söka höja investeringskvoten. Både den privata och den offentliga konsumtionens utveckling har nämligen en sådan inriktning, som kräver stora investeringar, främst i form av byggnader och anläggningar. Inom

den offentliga konsumtionen ställer i synnerhet expansionen på utbildningens samt sjuk- och hälsovårdens områden stora krav på byggnader. De större tätorternas tillväxt kräver även andra omfattande kommunala investeringar. Det finns ingen tvekan om att ett tillfredsställande av dessa investeringsbehov inom rimlig tid kommer att kräva en ökning av investeringsutrymmet.

Också den tidigare berörda sannolika minskningen av det framtida arbetskraftsutbudet utgör — om man på längre sikt vill bibehålla en fortlöpande standardhöjning — ett motiv för att påskynda investeringarnas tillväxt. I detta sammanhang tilldrar sig industrins investeringar speciellt intresse. Som framgått av det föregående har investeringsverksamheten inom denna del av näringslivet efter en stark uppgång omkring 1960 under flera år legat på en ungefär oförändrad nivå. En omsvängning mot en uppgång i investeringarna synes inträffa under 1965. Otvivelaktigt är det av strategisk betydelse för den framtida produktionsutvecklingen att utrymme bereds för en stegring av industrins investeringar och att strävandena inriktas på att även för den senare hälften av 1960-talet göra en fortsatt uppgång mot en högre industriell investeringsnivå möjlig. Nödvändigheten att hävda vår internationella konkurrenskraft och bibehålla en betalningssituation gentemot utlandet, som medger rörelsefrihet i vår inhemska ekonomiska politik, utgör andra starka skäl för en sådan inriktning av investeringspolitiken. Därutöver kan erinras om den investeringskrävande rationaliseringsverksamhet och strukturomvandling som sker inom handel, jordbruk m. fl. näringar.

Inom den offentliga sektorn föreligger mycket angelägna behov vars tillgodoseende nödvändiggör en fortsatt tillväxt av de offentliga konsumtionsutgifterna. Som jag i fortsättningen kommer att närmare redovisa, krävs för att fullfölja de program som på skilda arbetsområden redan antagits av statsmakterna, väsentligt ökade tillskott av arbetskraft och inkomster till den offentliga sektorn. Behov av ökade resurser gör sig särskilt starkt gällande på sådana områden — t. ex. utbildning, forskning och sjukvård — vilka innehåller element som i likhet med investeringar i realkapital verkar produktionshöjande. På andra områden (t. ex. åldringsvården) måste på grund av befolkningsutvecklingen stora insatser göras för att inte en försämring av standarden skall ske för berörda grupper.

De redovisade argumenten talar för en höjning av investeringarnas och den offentliga konsumtionens andel av nationalprodukten. Under de år då dessa andelar höjs, skulle den privata konsumtionens tillväxt i motsvarande mån få hållas tillbaka. Av flera skäl kan emellertid en sådan utveckling inte drivas alltför långt. Den del av ett ökat konsumtionsutrymme varöver hushållen disponerar, torde nämligen inte kunna dämpas mer än till en viss gräns. Jag vill sålunda erinra om de utfästelser som gjorts i fråga om höjda folkpensioner, förlängd studietid, studiebidrag etc. Särskilt med hänsyn till

att de grupper som tillförsäkrats sådana förmåner framöver väsentligt ökar sin andel av den totala befolkningen, utgör dessa utfästelser en betydande inteckning i det framtida konsumtionsutrymmet.

Med hänsyn härtill och till att den totala produktionsökningen torde stanna vid ca 4 % per år, kommer möjligheterna att öka andelen för investeringar och offentlig konsumtion att vara begränsade.

Uppenbart är att synnerligen angelägna behov gör sig gällande såväl på investeringsområdet som inom offentlig konsumtion och att starka motiv i båda fallen kan anföras för att dit överföra en ökad del av samhällets resurser. I avvaktan på den ytterligare och mer ingående belysning av dessa avvägningsproblem som kan framkomma genom långtidsutredningen är jag f. n. inte beredd att ta en mer bestämd ställning i dessa frågor. Jag finner dock skäl tala för att avvägningen ges en sådan utformning att de två ifrågasvarande sektorerna garanteras en bibehållen och helst ökad andel av samhällets resurser.

Budgetutvecklingen på längre sikt. Som ett led i den statliga planeringsverksamheten utarbetas numera årligen inom finansdepartementet en långtidsbudget. Uppgifterna i denna grundar sig på bedömningar som har gjorts av berörda verk och myndigheter. Den nu utförda långtidsbudgeten, som är intagen i *bihang E*, avser att ge upplysning om den utgiftsutveckling och de resursanspråk som följer av statens verksamhet och den statsunderstödda kommunala verksamheten under den fyraårsperiod som inleds med budgetåret 1966/67. Jag vill framhålla att långtidsbudgeten inte har till syfte att söka förutsäga de utgiftsbehov som kan uppträda till följd av framtida beslut om nya aktiviteter eller reformer. Långtidsbudgeten har i stället utformats som en summering av de ekonomiska konsekvenserna av tidigare fattade beslut, av fastställda utgiftsplaner eller av statsmakterna gjorda uttalanden rörande ambitionsnivån för statlig och kommunal service inom olika områden. Prognoselementet i långtidsbudgeten hänför sig sålunda i huvudsak till beräkningen av den efterfrågan på offentliga tjänster, som stat och kommun enligt dessa beslut och uttalanden skall försöka tillgodose.

Långtidsbudgetens värde såsom instrument i en långsiktig planering av budgetpolitiken ligger främst däri, att den — med reservation för de osäkerhetsmoment som alltid föreligger vid en framtidsbedömning — ger besked om det resursutrymme som krävs för att statens och vissa delar av kommunernas verksamhet under de kommande åren skall kunna fullföljas vid den i dag etablerade ambitionsnivån. Varje höjning av denna ambitionsnivå ställer krav på ett vidare resursutrymme än vad som beräknats i långtidsbudgeten, såvida inte ambitionsnivån samtidigt sänks inom något annat område av statsverksamheten.

Trots att beräkningarna utgår från en i princip oförändrad standard och målsättning för verksamheten inom den statliga och statsunderstödda sek-

torn och följaktligen är en minimikalkyl, förutses statsutgifterna komma att öka snabbt under återstoden av 1960-talet. Särskilt markant gäller detta investeringsutgifterna, som enligt de gjorda beräkningarna skulle stiga med i genomsnitt drygt 5 % per år. Motsvarande ökning under 1960-talets första år uppgick endast till 2,6 %. En av anledningarna till denna omsvängning i investeringsbehovet är utvecklingen inom de statliga affärsverken, i första hand statens järnvägar och vattenfallsverket. Efter att dessas investeringar sammantagna under flera år har legat på en i stort sett oförändrad nivå, förutses nu ett kraftigt utbyggnadsbehov. Men även inom andra områden — främst rätts- och polisväsendet, sjukvården samt utbildningssektorn — visar beräkningarna på en mycket snabb investeringsexpansion. Förklaringen härtill är att de utbyggnadsplaner som statsmakterna uppdragit nödvändiggör tillhandahållandet av nya lokaler och anskaffning av inventarier för sitt realiserande.

Enligt långtidsbudgetens beräkningar kommer statens utgifter för konsumtionsändamål inom den statliga och statsunderstödda sektorn att vid oförändrade priser och löner stiga med i genomsnitt 3,4 % per år. Detta beror bl. a. på ett ökat antal sysselsatta inom denna sektor. Ett realistiskt antagande om löneutvecklingen för de statsanställda ger mot bakgrunden av här angivna beskrivning som resultat att den statliga konsumtionen ökar relativt starkare än nationalprodukten. Jämfört med den hittillsvarande utvecklingen under 1960-talet, då volymökningen uppgick till ca 5,5 %, innebär en volymökning med 3,4 % en uppbromsning i stegringstakten. Denna uppbromsning i stegringstakten är delvis en följd av den restriktivitet som präglat bedömningarna i långtidsbudgeten och som skett mot bakgrund av den ändrade arbetskraftssituation som jag tidigare redogjort för. Antalet sysselsatta i statlig tjänst beräknas således öka i avsevärt långsamare takt än tidigare. Medan ökningen av antalet anställda inom statlig och statsunderstödd verksamhet under fyraårsperioden 1960—1964 uppgick till drygt 3 % per år har för återstoden av 1960-talet antalet anställda antagits öka med endast omkring 1,5 % per år. Detta betyder att statens personalanspråk under perioden skulle uppgå till omkring 15 000 nya tjänster. Detta kan ses i belysning av att myndigheterna enligt lämnade uppgifter anser sig behöva ett tillskott som är dubbelt så stort.

Bakom det totala tillskott av tjänster, som anges i långtidsbudgeten, ligger relativt detaljerade avvägningar mellan olika delsektorer och verksamhetsområden. Det är inte möjligt att nu ta ställning till dessa bedömningar. Klart är dock att vi nu står inför en situation där en väsentligt större återhållsamhet i fråga om inrättandet av nya tjänster är oundviklig. En snabbare ökningstakt än den som angivits i långtidsbudgeten torde i varje fall inte vara realistisk. Den närmare fördelningen av tillskottet av tjänster mellan olika statliga och statsunderstödda verksamhetsområden blir det anledning att återkomma till i arbetet med budgeten för 1966/67.

Enligt långtidsbudgetens beräkningar skulle den del av de statliga konsumtionsutgifterna som inte avser löner, dvs. omkostnader och driftutgifter, volymmässigt stiga med ca 9,5 % om året. Denna ökningstakt är densamma som uppnåddes i genomsnitt per år under första delen av 1960-talet. En annan utveckling skulle måhända kunna väntas med hänsyn till att konsumtionsvolymen, mätt i antalet sysselsatta, expanderade avsevärt snabbare under denna tid än vad som motsvarar den framtida expansionstakten. Den förhållandevis snabba ökningen av omkostnaderna torde i huvudsak bero av två faktorer. För det första medför den redan anskaffade materielen, vari maskinell utrustning ingår som en snabbt växande del, ökade utgifter för underhåll och förnyelse. För det andra har i långtidsbudgeten antagits ske en fortsatt och intensifierad rationalisering av den offentliga verksamheten, vilken i stor utsträckning innebär att arbetskraft ersätts med teknisk och maskinell utrustning.

Enligt långtidsbudgeten beräknas utgifterna för inkomstöverföringar och finansiella transaktioner öka med i genomsnitt drygt 5 % per år under prognosperioden. Av vikt är härvid att uppmärksamma att i dessa planer inte inryms någon egentlig reformaktivitet på transfereringsområdet. Under de fyra budgetåren 1966/67—1969/70 beräknas sålunda de direkta inkomstöverföringarna till hushållen (folkpensioner, barnbidrag, studiebidrag m. m.) öka med totalt 1,1 miljarder kr. eller med ca 15 %. Denna i och för sig betydande ökning är i allt väsentligt ett resultat av tillväxten i antalet bidragsberättigade, dvs. ålderspensionärer, barn och studerande, samt av den fortgående standardförbättringen av folkpensionerna. Utgiftskalkylens innebörd kan belysas av en jämförelse med utvecklingen under fyraårsperioden 1962/63—1965/66. Under denna tid ökade inkomstöverföringarna till hushållen (i löpande priser) med 3,1 miljarder kr. eller med ca 80 %.

Den i dag bedrivna statliga och kommunala verksamheten är resultatet av under många decennier fattade beslut om offentlig service och offentliga åtaganden gentemot medborgarna. En fastlåsning av verksamheten till nuvarande volym kan inte ske utan att det medför att dessa åtaganden i väsentliga avseenden ej kan infrias. Detta följer av att efterfrågan på offentliga tjänster och insatser befinner sig i snabb tillväxt. Denna efterfrågeökning avser både tjänsternas omfattning och deras kvalitet. Exempel på vidsträckta avsnitt i den offentliga verksamheten, där efterfrågetillväxten sker särskilt snabbt, är utbildning, sjukvård, kommunikationer och bostäder. På flera av dessa områden är insatserna dessutom redan nu otillräckliga i förhållande till efterfrågan. Det expansiva inslaget i efterfrågeutvecklingen förstärks av kraven på kvalitetsförbättringar. Här är utbildningssektorn det mest framträdande exemplet.

Den restriktiva bedömning av de framtida utgiftsplanerna, som gjorts i långtidsbudgeten, har resulterat i att volymökningen för den offentliga

konsumtion, som härleds ur statsbudgeten, beräknas bli i genomsnitt 3,4 % per år under perioden 1966/67—1969/70 vid oförändrade löner och priser. Bakom detta genomsnittstal döljer sig dock en betydande ojämnhet i utgifternas utveckling i så måtto, att de under det första året, 1966/67, beräknas stiga med 6 % medan den genomsnittliga ökningen för de tre återstående budgetåren begränsas till ca 2,5 % per år.

Det förhållandet att en så stor del av utgiftsökningen koncentreras till budgetåret 1966/67 kan möjligen bero på en benägenhet att överskatta de på kort sikt realiserbara utgiftsökningarna. Särskilt det av arbetsmarknads-skäl begränsade utrymmet för personalökningar kan här medverka till att de faktiska utgifterna blir lägre än vad som beräknats. Av den totala personalökningen under prognosperioden faller således enligt beräkningarna nära 5 000 personer eller inemot en tredjedel på det första budgetåret. Detta kan å andra sidan innebära att utgiftsbehoven på längre sikt underskattats.

Jag har tidigare framhållit, att den förhållandevis låga expansionstakten för statens investeringar hittills under 1960-talet varit en av de faktorer, som möjliggjort den kraftiga uppgången av bostadsbyggandet och kommunernas investeringar. Under de närmaste åren företer de statliga investeringarna en ny expansionsfas, varvid de — främst till följd av ökade investeringsbehov hos de affärsdrivande verken — skulle komma att öka med 5 % per år under perioden 1966/67—1969/70. Denna uppgång koncentreras till de första åren av prognosperioden. Investeringarna beräknas således öka med inemot 9 % under budgetåret 1966/67 och drygt 6 % 1967/68 medan den genomsnittliga ökningen för de två återstående åren utgör drygt 2,5 %. Detta är företrädesvis en följd av att de ökade investeringsbehoven inom affärsverken framkommer under de två första åren. Dessutom får redan fattade utgiftsbeslut på andra investeringsområden full kostnadseffekt först efter en tid.

I den skattepolitiska diskussionen framförs ofta önskemålet om en sänkning av den direkta beskattningen med särskild inriktning på en lindring av progressionen i beskattningen av fysiska personer. I allmänhet utgår man därvid från att utrymme för sådana skattesänkningar skall skapas genom motsvarande höjningar av den indirekta beskattningen. Men det synes också vara en ganska utbredd uppfattning, att den framtida produktionsökningen via totalt växande resurser skall möjliggöra en sänkning av det totala skattetrycket utan att därför en reduktion blir nödvändig av den statliga verksamhetens omfattning, eller kvaliteten på de tjänster som erbjuds medborgarna. För en bedömning av giltigheten hos detta resonemang likaväl som möjligheterna att inskränka framtida skattebeslut till en omfördelning från direkt till indirekt beskattning ger långtidsbudgetens beräkningar viss vägledning.

Långtidsbudgetens beräkningar av den rent volymmässiga utveckling-

en av offentlig konsumtion och investering — dvs. utan hänsyn tagen till lönekostnadernas ökning — anger, att de tillsammans skulle komma att växa med i genomsnitt ca 4 % per år under perioden 1966/67—1969/70.

Ökningen av konsumtionsutgifterna blir avsevärt större under det första budgetåret än vad som motsvarar genomsnittet för perioden. En så kraftig uppgång av den offentliga konsumtionens volym torde vid den antagna produktionsökningen ej kunna tillgodoses utan att resursanspråken från andra sektorer — i första hand den privata konsumtionen — hålls tillbaka.

Behovet av en stram finanspolitik accentueras inför de utvecklingsperspektiv för de statliga investeringarna, som framkommit i långtidsbudgeten. Med hänsyn till den starka konkurrens, som kommer att råda om kapitaltillgången från många angelägna projekt också inom övriga sektorer i samhällsekonomin torde det ankomma på finanspolitiken att skapa det nödvändiga utrymme för den statliga investeringsökningen. Tilläggas bör att kraven på ökade investeringar, såväl enskilda som offentliga, synes ha sådan styrka att en ytterligare stegring av investeringskvoten ter sig synnerligen välmotiverad. Den ekonomiska politiken kan därför av flera skäl än de förut anförda ställas inför uppgiften att skapa utrymme för investeringarnas tillväxt.

Det statsfinansiella läget under de närmaste åren, sådant det i dag ter sig, är dock icke sådant att statsbudgeten utan motverkande åtgärder kan förväntas få någon efterfrågedämpande effekt. I långtidsbudgeten har utförts två beräkningar av den totala inkomst- och utgiftsutvecklingen. Enligt den ena beräkningen växer skatteunderlaget i samma takt som nationalprodukten, dvs. med 4 % per år. Enligt den andra växer skatteunderlaget i ungefär samma takt som under de närmaste föregående åren, dvs. med 7 å 8 % per år.

För båda alternativen gäller att statsinkomsternas ökning budgetåret 1966/67 bromsas upp på ett markerat sätt. Detta är en följd av att den betydande sänkning av den statliga inkomstskatten som beslutats av årets riksdag och som inträder vid årsskiftet 1965/66. Eftersom skatteunderlaget under de föregående åren stigit i betydligt snabbare takt än 4 % leder dessutom antagandet enligt det första alternativet till en kraftig omsvängning i inkomstutvecklingen.

En mera realistisk bedömning av statsinkomsterna under budgetåret 1966/67 erhålls, om man antar att skatteunderlaget växer i ungefär samma takt som hittills. Enligt en sådan beräkning skulle statsinkomsterna öka med drygt 1,5 miljarder kr. mellan budgetåren 1965/66 och 1966/67. Eftersom inkomsterna under såväl innevarande som nästa budgetår stiger med 3 miljarder kr. innebär även detta en lägre ökningstakt. Det höjda inkomst-antagandet föranleder en justering även av utgiftsberäkningarna för höjda löner och andra omkostnader i statsverksamheten, vilka i förhållande till utgiftsberäkningen enligt det första alternativet innebär en kost-

nadsökning på sammanlagt ca 300 milj. kr. De samlade utgifterna skulle därmed öka med ca 2,9 miljarder kr. och totalbudgeten uppvisa ett underskott på ca 2 miljarder kr. I förhållande till det för budgetåret 1965/66 beräknade totalbudgetunderskottet på 700 milj. kr. innebär detta en kraftig ökning av statens lånebehov under budgetåret 1966/67. Beräkningar enligt samma teknik för de följande budgetåren visar, att en fortsatt ökning av lånebehovet skulle inträffa under budgetåret 1967/68, varefter det skulle kvarstå på en nivå av omkring 3 miljarder kr. Med tidsperspektivets längd förlorar dock beräkningar av detta slag snabbt i realism.

Vid bedömningen av denna stegring i det statliga lånebehovet får beaktas att tillförlitligheten i beräkningarna inte är större än säkerheten i de antaganden på vilka dessa har grundats. En betydande osäkerhet måste alltid vidlåda kalkyler av detta slag och det finns vida marginaler för avvikelser. Detta gör att någon bestämd slutsats inte kan dras om den absoluta storleken av förändringen i det statliga lånebehovet. Tendensen mot en försvagning av det statsfinansiella läget är dock otvetydig.

Det torde i dag vara för tidigt att uttala sig om arten av de skattepolitiska åtgärder som den framtida utvecklingen kan föranleda. De i långtidsbudgeten framlagda utgifts- och inkomstperspektiven för 1960-talets senare del är dock avgjort icke sådana, att de påvisar något utrymme för allmänna skattesänkningar eller anger, att skattepolitiken i framtiden enbart skulle kunna inriktas på en omfördelning av skattebelastningen från direkt till indirekt beskattning. Jag vill därvid ånyo erinra om att bedömningen av utgiftsbehoven varit mycket restriktiv och att den i princip endast godtagit sådana utgiftsökningar, som är en följd av redan gjorda åtaganden och om vilkas höga angelägenhetsgrad allmän enighet torde råda.

Mot den bakgrunden synes det ofrånkomligt, att i varje fall krav på en ytterligare höjning av ambitionsnivån och genomförandet av nya reformer inte kan ställas utan att samtidigt motsvarande finansieringsresurser anvisas. Redan de i långtidsbudgeten beräknade utgiftsökningarna visar på behovet av ytterligare inkomstförstärkningar under de närmaste åren om de utan samhällsekonomiska störningar skall kunna realiseras i det ansträngda resursläge, som är att förvänta.

Av särskild vikt är därvid att uppmärksamma att i dessa utgiftsplaner inte inryms någon egentlig reformaktivitet på transfereringsområdet. Transfereringsutgifternas ökning — som ändå måste karaktäriseras såsom betydande — är i allt väsentligt ett resultat av tillväxten i antalet bidragsberättigade dvs. ålderspensionärer, barn och studerande samt av den fortgående standardförbättringen av folkpensionerna. Tilläggas bör att behovet av framtida förbättringar i flera olika hänseenden av sjukförsäkringen redan gjort sig gällande och att införandet av en allmän tandvårdsförsäkring aktualiserats. Med hänsyn till den skattepolitiska problematik, som jag tidigare berört, torde det vara realistiskt att räkna med att dessa

reformer endast kan realiserars via avgiftsfinansiering i en eller annan form. Under den period som omfattas av långtidsbudgeten kan det också bli aktuellt att genomföra ytterligare förbättringar av barnbidragen eller andra former av stöd till barnfamiljerna, för vilket ändamål några medel inte beräknats i långtidskalkylen. På inkomstöverföringarnas område kan långtidsbudgetens beräkningar således redan nu sägas klart representera en minimikalkyl för utgiftsutvecklingen.

Avslutning

Den svenska ekonomin har under de senare åren präglats inte bara av en ovanligt snabb tillväxt av de totala resurserna utan också av en omfördelning av deras utnyttjande för att bättre tillgodose behoven av bostäder, undervisning och sjukvård. Ökningen av bostadsbyggandet och kommunernas investeringar har sålunda varit snabbare än någon gång tidigare. Därutöver har strävanden till en rättvisare inkomstfördelning fullföljts i en stigande takt och inkomstöverföringarna via statens budget har kunnat öka väsentligt snabbare under 1960-talet än under föregående decennium.

Förutsättningarna för denna politik har varit ovanligt gynnsamma. Produktivitetstegringen har sålunda varit snabbare än vad vi tidigare varit vana vid. Genom en tillfällig uppbromsning av statens och industrins investeringsefterfrågan har realekonomiskt utrymme uppstått för bostadsbyggandets och kommunernas investeringsexpansion. Det offentligas finansiella resurser har väsentligt stigit genom den allmänna varuskattens införande och höjning samt genom fondbildningen inom ATP.

Det ligger i en reforminställd och aktiv demokratis natur att det offentligas tjänster och insatser utnyttjas så långt de ekonomiska möjligheterna tillåter. Den verkställda omfördelningen av de reala resurserna har skett i sådan takt att påfrestningar på den samhällsekonomiska balansen inte kunnat helt undvikas och tendenser till internt framkallade kostnadsstegringar har uppträtt. Reformpolitiken över statsbudgeten — såväl vad avser statens eget ianspråktagande av reala resurser för sin egen verksamhet som än mer de stora sociala omfördelningsreformerna — har medfört en viss försvagning av budgetpolitiken.

Flera faktorer pekar på att balansproblemen framöver kommer att bli mer svårlösta än under de närmast gångna åren. I budgeten för 1965/66 har konsekvenserna härav dragits. Den är målmedvetet inriktad på att öka utrymmet för investeringar inom den svenska ekonomin. Ett avgörande motiv för den skärpning av konsumtionsbeskattningen som inträder vid halvårsskiftet, har varit nödvändigheten att vid sidan av en fortsatt kommunal investeringsexpansion bereda utrymme för den investeringsuppgång som efter en stagnationsperiod av tre år nu synes vara på väg inom industrin. För att i detta läge åstadkomma en bättre balans

på byggarbetsmarknaden och minska riskerna för en allmän uppdrivning av den svenska kostnadsnivån måste expansionen av bostadsbyggandet reduceras under innevarande år. Det numera av riksdagen godkända programmet innebär i alla fall en fortsatt uppgång i bostadsbyggandet med ett par procent och bostadsbyggandet skulle därmed i år komma att nå en nivå som ligger inte mindre än 45 % högre än för fem år sedan. I syfte att koncentrera byggresurserna på bostadsproduktion, angelägna offentliga investeringar och industrins utbyggnad kommer särskilda åtgärder att vidtagas för att hålla tillbaka mindre angelägna byggobjekt.

Redan gjorda åtaganden inför framtiden på alla de vitala områdena inom den offentliga sektorn är så omfattande att de närmaste åren kommer att kräva betydande ansträngningar för att förverkliga dem. Vi går in i en period där nya engagemang svårligen kan genomföras inom ramen för förutsedda statsinkomster. Tvärtom kan redan pågående reformverksamhet komma att ställa krav på extra inkomstökningar eller på indragningar inom andra områden. Den brist på arbetskraft som kan förutses under resten av 1960-talet till följd av befolkningsutvecklingen gör det speciellt angeläget att planera den statliga verksamheten med utgångspunkt från knappheten i personalresurser, liksom att intensifiera ansträngningarna att öka arbetskraftsutbudet. Med en realistisk bedömning av våra möjligheter och med en klok hushållning av de stora tillgångar som vårt land förfogar över, är dock förutsättningarna goda för en fortsatt gynnsam utveckling.

Budgetläget

De förnyade budgetkalkylerna för innevarande och nästa budgetår har gett till resultat ungefär samma utvecklingsbild som den som tecknades i årets statsverksproposition. Totalbudgetens saldo beräknas fortfarande förskjutas i negativ riktning under innevarande budgetår och för nästa budgetår förutses en ytterligare förskjutning i samma riktning, om än i något mindre omfattning än tidigare beräknat. Underskottet på totalbudgeten 1965/66 skulle komma att bli ca 700 milj. kr. eller drygt 200 milj. kr. större än det förutsedda underskottet för innevarande budgetår. Att utvecklingstendensen nu något ändrats betingas väsentligen av att statsinkomsterna nästa budgetår kan beräknas stiga med ca 500 milj. kr. mer än vad som tidigare fanns anledning anta. Denna ytterligare uppgång i statsinkomsterna förklaras i huvudsak av att aktiebolagens inkomster antas stiga snabbare än tidigare beräknats, vilket i kalkylerna tagit sig uttryck i större fyllnadsinbetalningar av preliminär skatt under både innevarande och nästa budgetår. För innevarande budgetår motvägs den ytterligare ökningen i statsinkomsterna av utgiftsökningar av ungefär samma storleksordning medan för nästa budgetår de totala statsutgifterna beräknas stiga endast ca 250 milj. kr. mer än vad som redovisades i statsverkspropositionen. Vid bedömningen av utgiftsutvecklingen budgetåret 1965/66 bör emellertid observeras att hänsyn inte kunnat tas till löneutvecklingen för de statsanställda år 1966 eller till eventuella tillkommande utgifter på tilläggsstat. Å andra sidan har för år 1966 det schablonmässiga antagandet om en ökning i lönesumman med 4 % bibehållits.

Totalbudgeten 1963/64—1965/66. Milj. kr.

	1963/64 Utfall	1964/65		1965/66		Förändring	
		Stv.- prop. 1965	Ny beräk- ning	Stv.- prop. 1965	Ny be- räk- ning	Utfall 1963/64— ny ber. 1964/65	Ny ber. 1964/65— ny ber. 1965/66
Driftbudgetens inkomster ..	20 927	23 901	24 073	26 877	27 359	+ 3 146	+ 3 286
Driftbudgetens utgifter (inkl. reservationsmedelsföränd- ringar)	19 922	23 339	23 524	26 360	26 684	+ 3 602	+ 3 160
Överskott/underskott (—) på driftbudgeten	1 006	562	549	517	675	— 457	+ 126
Medelsbehov på kapitalbud- geten	1 081	915	840	1 451	1 356	— 241	+ 516
Ökad/minskad (—) disposi- tion av rörliga krediter....	11	200	200	25	25	+ 189	— 175
Totalbudgetens saldo	— 86	— 553	— 491	— 959	— 706	— 405	— 215

Inkomstutvecklingen. Till grund för beräkningen av statsinkomsterna ligger antaganden om inkomstutvecklingen under beräkningsperioden för löntagare, övriga fysiska personer och svenska bolag m. fl. Några större förändringar i antagandena om utvecklingen av dessa komponenter i skatteunderlaget jämfört med antagandena i statsverkspropositionen har inte gjorts. Detta innebär att den totala lönesumman beräknas stiga med 9 % såväl år 1964 som år 1965. Bedömningen för år 1965 har gjorts med hänsynstagande dels till de avtalsmässiga lönehöjningarna dels till att lönenivån vid årets början till följd av löneglidning under år 1964 översteg genomsnittet för år 1964. Vidare bedöms en fortsatt löneglidning sannolik samtidigt som antalet anställda kan antas komma att öka. För år 1966 har det schablonmässiga antagandet om en ökning av lönesumman med 4 % bibehållits. Det kan i detta sammanhang förtjäna påpekas att ökningen av skatteunderlaget år 1966 påverkar endast två av budgetårets sex uppbördsterminer och att därför en större ökning av lönesumman än enligt schablonen skulle få endast begränsad effekt på statsinkomsterna under budgetåret 1965/66. Beträffande fysiska personers inkomster av andra förvärvskällor än tjänst förutsätter inkomstberäkningen ökning med 4,5 à 5 % under hela den aktuella perioden. Aktiebolagens taxerade inkomster, som från 1963 till 1964 års taxering steg med 13,5 %, antogs i statsverkspropositionens inkomstberäkning komma att stiga med 5 % från 1964 till 1965 års taxering och med ytterligare 5 % till 1966 års taxering. På grundval av en enkät till ett antal större bolag, vilka tillsammans svarar för ca 3/4 av samtliga bolags taxerade inkomster, har riksrevisionsverket nu i stället antagit att aktiebolagens inkomster stiger med drygt 10 % från 1964 till 1965 års taxering.

Inkomster på driftbudgeten 1963/64—1965/66. Milj. kr.

	1963/64 Utfall	1964/65		1965/66		Förändring	
		Stv.- prop. 1965	Ny beräk- ning	Stv.- prop. 1965	Ny be- räk- ning	Utfall 1963/64- ny ber. 1964/65	Ny ber. 1964/65- ny ber. 1965/66
Skatt å inkomst och förmögenhet m. m.	8 545	10 300	10 500	10 800	11 200	+ 1 955	+ 700
Övrig skatt å inkomst, förmögenhet och rörelse	407	443	434	413	418	+ 27	- 16
Automobilskattemedel	1 820	1 970	1 978	2 215	2 225	+ 158	+ 247
Tullar och acciser	8 377	8 856	8 905	10 904	11 077	+ 528	+ 2 172
Uppbörd i statens verksamhet	309	534	512	738	782	+ 203	+ 270
Diverse inkomster	408	499	507	421	431	+ 99	- 76
Statens affärsverksfonder ..	340	537	453	579	420	+ 113	- 33
Övriga kapitalfonder	721	762	784	807	806	+ 63	+ 22
Summa	20 927	23 901	24 073	26 877	27 359	+ 3 146	+ 3 286

De redovisade antagandena om skatteunderlagets tillväxt har betydelse främst för utvecklingen av den behållna statsinkomsten på inkomstskatteliteln. Jämfört med statsverkspropositionens beräkning förutses en ökning med 200 milj. kr. resp. 400 milj. kr. under 1964/65 och 1965/66, varav 100 milj. kr. resp. 300 milj. kr. hänför sig till förutsedda ökningarna av fyllnadsinbetalningarna av preliminär skatt. Dessa ökningarna betingas främst av den antagna större uppgången i aktiebolagens taxerade inkomster. Vidare har den preliminära skatteuppbörden uppräknats på grund av uppbördens storlek i november 1964 samt januari och mars 1965. Större avvikelser i övrigt från statsverkspropositionens inkomstberäkning förutses bl. a. för tullmedel som antas öka med ytterligare 30 milj. kr. resp. 80 milj. kr. under 1964/65 och 1965/66. Inleveranserna av överskottsmedel från televerket beräknas minska med 85 milj. kr. resp. 150 milj. kr. jämfört med tidigare beräkningar beroende på verkets ansträngda likviditetsläge. För 1965/66 har den allmänna varuskatten uppräknats med 50 milj. kr. på grundval av riksdagens beslut att höja uttagsprocenten med 0,1 procentenhet mer än vad som förutsattes i statsverkspropositionen. Tobaksskatten har uppräknats med 25 milj. kr. och kommunernas bidrag till kostnaderna för polis- och domstolsväsendet med 40 milj. kr. beroende på en förskjutning av inkomsterna från 1964/65 till 1965/66.

Sammanfattningsvis innebär den förnyade inkomstberäkningen att statsinkomsterna kommer att öka med ca 3 150 milj. kr. eller 15 % under innevarande budgetår och med ytterligare ca 3 300 milj. kr. eller 14 % under nästa budgetår.

Utgiftsutvecklingen. Statens totala utgifter, här definierade som driftbudgetens utgifter exkl. avskrivningar samt investeringsanslag på kapitalbudgeten i förekommande fall med hänsyn tagen till förändringar av reservationsmedelsbehållningar och rörliga krediter, uppgår enligt nu föreliggande beräkningar till 25,8 miljarder kr. 1964/65 och 29,3 miljarder kr. 1965/66. Beräkningen innebär att utgifterna under innevarande budgetår stiger med 3,7 miljarder kr. eller ca 17 % och under nästa budgetår med 3,5 miljarder kr. eller drygt 13 %.

Den förnyade beräkningen av statsutgifterna under innevarande budgetår skiljer sig endast obetydligt från beräkningen i statsverkspropositionen. Förändringarna uppgår till mindre än 100 milj. kr. Detta resultat uppkommer genom att tillkommande utgifter på tilläggsstat och merutgifter på förslagsanslag motverkas av en mindre medelsförbrukning på driftbudgetens reservationsanslag och investeringsanslagen än tidigare beräknat. För 1965/66 har t. o. m. den 31 mars i särskilda propositioner begärts ca 95 milj. kr. utöver statsverkspropositionen vartill kommer drygt 28 milj. kr. i avskrivningsmedel. Härutöver beräknas tillkomma ca 175 milj. kr. i kostnader för ändrade lönegradsplaceringar m. m. samt 80 milj. kr. för ytterligare ett indextillägg till folkpensionerna.

De totala utgifterna på driftbudgeten inkl. avskrivningar beräknas för 1964/65 till drygt 23,5 miljarder kr. vilket är inemot 200 milj. kr. mer än vad som beräknades i statsverkspropositionen. På tilläggsstat II har, utöver prop. 1965: 2, intill den 1 april begärts sammanlagt ca 265 milj. kr. Här till kommer senare denna dag förslag om anslag med ytterligare 247 milj. kr. som enligt vad som förutsatts i statsverkspropositionen skall anvisas på tilläggsstat till innevarande budgetår för nedskrivning av SJ:s kapital. Bland större anslag på tilläggsstat noteras 85 milj. kr. till reglering av prisstegringar inom försvaret, 25 milj. kr. ytterligare kostnader för övergång till högertrafik, 60 milj. kr. till allmänna beredskapsarbeten och 10 milj. kr. till ytterligare bidrag till förbättring av åldringsbostäder. Till avskrivning av nya kapitalinvesteringar har begärts ytterligare 70 milj. kr., varav 40 milj. kr. för avskrivning av tillskott till Uddevallavarvet och 12 milj. kr. till förvärv av kvarteret Vinstocken i Stockholm.

Statsutgifterna 1963/64—1965/66. Milj. kr.

	1963/64 Utfall	1964/65		1965/66		Förändring	
		Stv.- prop. 1965	Ny be- räkning	Stv.- prop. 1965	Ny be- räkning	Utfall 1963/64— ny ber. 1964/65	Ny ber. 1964/65 — ny ber. 1965/66
1. Driftbudgeten exkl. avskrivningar	19 450	22 294	22 444	25 256	25 552	+ 2 994	+ 3 108
A. Driftbudgeten totalt	19 922	23 339	23 524	26 360	26 684	+ 3 602	+ 3 160
B. Avskrivningsmedel .	— 472	— 1 045	— 1 080	— 1 104	— 1 132	— 608	— 52
2. Medelsförbrukning på kapitalbudgeten	2 587	3 208	3 150	3 731	3 685	+ 563	+ 535
A. Avskrivningsmedel från riksstaten	471	797	832	1 103	1 131	+ 361	+ 299
B. Avskrivningsmedel inom fonderna m. m.	930	1 133	1 100	1 032	1 054	+ 170	— 46
C. Kapitalåterbetalning ¹	105	363	378	145	144	+ 273	— 234
D. Återstående medelsbehov	1 081	915	840	1 451	1 356	— 241	+ 516
3. Rörliga krediter	11	200	200	25	25	+ 189	— 175
Totala statsutgifter (1+2+3)	22 048	25 702	25 794	29 012	29 262	+ 3 746	+ 3 468
Nettoutgifter ² (1 A+2 D+3)	21 014	24 454	24 564	27 836	28 065	+ 3 550	+ 3 501

¹ Inkl. avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster.

² Motsvarar det utgiftsbelopp som skall ställas mot driftbudgetens inkomster.

I sin beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår har riksrevisionsverket, på grundval av uppgifter som de medelsförvaltande myndigheterna lämnat, beräknat merutgifter på förslagsanslag till drygt 90 milj. kr. utöver besparingar. För flertalet avlöningsanslag förutses betydande mer-

utgifter, vilka emellertid i princip uppvägs av motsvarande besparingar på de anslag under fjärde och tolfte huvudtitlarna som anvisats till täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner. Folkpensionsanslaget beräknas komma att belastas med merutgifter uppgående till 225 milj. kr., vilka delvis förklaras av att ytterligare indextillägg utlösts men som också betingas av den förutsatta omfördelningen av folkpensioneringskostnaderna mellan stat och kommun. Denna omläggning av finansieringssystemet innebär bokföringsmässigt en merbelastning på folkpensionsanslaget 1964/65 men medför inte någon kassamässig utgiftsökning eftersom motsvarande belopp utan reform skulle ha utbetalats som förskott i avvaktan på inbetalning av de kommunbidrag som avser år 1965 och som skulle inbetalats i mars 1966. I övrigt förutses merutgifter på anslagen till sjukförsäkringen med 26 milj. kr. och till barnbidrag med 12 milj. kr. Å andra sidan väntas besparingar uppkomma på anslagen till bostadsrabatter med drygt 40 milj. kr., till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område med ca 14 milj. kr. och till personalpensioner med 20 milj. kr.

Reservationsmedelsbehållningarna antogs i statsverkspropositionen komma att öka med 300 milj. kr. under 1964/65 bortsett från avskrivningsmedel. Riksrevisionsverkets utfallsberäkning tyder nu på att reservationsmedelsbehållningarna skulle komma att öka med 540 milj. kr., varav 40 milj. kr. hänför sig till avskrivningsmedel. En av finansdepartementet företagen enkät visar en motsvarande uppgång i reservationsmedelsbehållningarna. Ungefär hälften av uppgången hänför sig till vägunderhållsanslaget och uppkommer genom övergången till kalenderårsberäkning av detta anslag. En betydande uppgång redovisas också för sysselsättningsanslagen under elfte huvudtiteln.

Medelsförbrukningen på kapitalbudgetens anslag beräknas för 1964/65 till 3 150 milj. kr. eller ca 60 milj. kr. mindre än vad som antogs i statsverkspropositionen. På tilläggsstat II har efter det prop. 1965: 2 avläts till riksdagen begärts ytterligare ca 130 milj. kr., varav 70 milj. kr. för förvärv av fastigheter i Stockholm och 40 milj. kr. i tillskott till Uddevallavarvet. Minskningen i anslagsbehållningarna, som i statsverkspropositionen beräknades komma att uppgå till 200 milj. kr., antas nu komma att begränsas till ca 50 milj. kr. De medel som i form av avskrivningar och kapitalåterbetalningar står till förfogande för finansieringen av utgifterna på kapitalbudgeten beräknas komma att stiga med drygt 15 milj. kr. Det återstående medelsbehovet på kapitalbudgeten kommer därigenom att sjunka med 75 milj. kr. från i statsverkspropositionen beräknade 915 milj. kr. till 840 milj. kr. Dispositionen av rörliga krediter antogs i statsverkspropositionen komma att öka med 200 milj. kr., framför allt genom att televerkets rätt till disposition av kredit föreslogs ökad. En förnyad enkät angående myndigheternas bedömning av sin disposition av rörliga krediter under återstoden av

budgetåret har inte gett anledning att ändra det i statsverkspropositionen gjorda antagandet.

De totala utgifterna på driftbudgeten 1965/66 uppskattas nu till ca 26 680 milj. kr. eller ca 320 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen. Uppgången i de beräknade utgifterna betingas bl. a. av att ytterligare anslag begärts i särskilda propositioner under vårriksdagen. Av ökningen hänför sig ca 175 milj. kr. till merkostnader för ändrade lönegradsplaceringar och drygt 28 milj. kr. till ökat behov av avskrivningsmedel. I särskilda propositioner har begärts drygt 40 milj. kr., varav 7 milj. kr. hänför sig till socialdepartementet och ca 14 milj. kr till ecklesiastikdepartementet. Härutöver tillkommer 80 milj. kr. på grund av att ytterligare ett indextillägg kommer att utlösas i juni 1965. För en fullständig redovisning av föreslagna eller beslutade förändringar torde få hänvisas till *bihang D*.

Reservationsmedelsbehållningarna antogs i statsverkspropositionen totalt sett komma att förbli oförändrade under det framförliggande budgetåret. Finansdepartementets enkät över myndigheternas bedömningar av reservationsmedelsutvecklingen visar att myndigheterna räknar med en minskning av reservationsmedelsbehållningarna med inemot 300 milj. kr. För egen del finner jag det inte realistiskt att räkna med att en så stor medelsförbrukning på reservationsanslagen skall kunna uppkomma att den av myndigheterna förutsedda minskningen av reservationsmedelsbehållningarna kommer till stånd. Jag finner f. n. inte anledning frångå det i statsverkspropositionen gjorda antagandet om totalt sett oförändrade reservationsmedelsbehållningar under nästa budgetår.

Medelsförbrukningen på kapitalbudgetens anslag, som i statsverkspropositionen beräknades till 3 731 milj. kr., beräknas nu till 3 685 milj. kr. Å ena sidan har i särskilda propositioner begärts ytterligare 54 milj. kr., varav drygt 40 milj. kr. hänför sig till byggnadsarbeten vid högre undervisningsanstalter inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde. Å andra sidan synes nu anledning föreligga att anta en mindre minskning av anslagsbehållningarna än vad som tidigare antagits. Anslagsbehållningarna på kapitalbudgeten beräknades i statsverkspropositionen komma att minska med 200 milj. kr. Detta antagande baserades på bl. a. den förutsedda medelsförbrukningen på lånefonden för bostadsbyggande. Enligt en av finansdepartementet utförd enkät räknar myndigheterna med att anslagsbehållningarna under 1965/66 kommer att minska med drygt 250 milj. kr., varav huvudparten hänför sig till lånefonden för bostadsbyggande och andra lånefonder. Då några reala hinder för en utgiftsexpansion på detta område inte föreligger och en ökad takt i utbetalningarna av bostadslånemedel under nästa budgetår inte förefaller osannolik finner jag det motiverat att anta att anslagsbehållningarna kommer att minska med ca 100 milj. kr. De medel som i form av avskrivningsmedel, kapitalåterbetalningar m. m. står till förfogande för finansieringen av kapitalbudgetens utgifter beräknas komma

Totalbudgeten 1960/61—1965/66 Milj. kr.

	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65			1965/66	
					Riksstat	Stv.-prop. 1965	Ny beräkning	Stv.-prop. 1965	Ny beräkning
Driftbudgeten									
Inkomster	16 641	18 007	19 869	20 927	22 961	23 901	24 073	26 877	27 359
Avsättning (—)/ Återföring (+) av kommunalskattemedel	(— 350)	(— 450)	(— 525)	(+ 50)	(+ 100)	(— 125)	(— 175)	(— 200)	(— 400)
Utgifter	14 829	15 993	18 717	19 922	¹ 22 717	² 23 339	³ 23 524	26 360	26 684
Driftbudgetens saldo	+ 1 812	+ 2 014	+ 1 152	+ 1 006	+ 244	+ 562	+ 549	+ 517	+ 675
Kapitalbudgeten									
Avskrivningsmedel och övriga likvida medel ..	1 134	1 274	1 941	1 506	2 045	2 293	2 310	2 280	2 329
Investeringsanslag	2 526	2 693	2 754	2 587	⁴ 3 170	⁵ 3 208	⁶ 3 150	⁷ 3 731	⁸ 3 685
Återstående medelsbehov	1 392	1 419	813	1 081	1 125	915	840	1 451	1 356
Rörliga krediter									
Ökad/Minskad (—) disposition	39	68	12	11	—	200	200	25	25
Totalbudgetens saldo	+ 381	+ 527	+ 327	— 86	— 881	— 553	— 491	— 959	— 706

Anm. Då avsättning till (—) och återföring från (+) budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel inte representerar någon kassamässig utgift resp. inkomst för staten har nettobeloppen för dessa bokföringsmässiga transaktioner satts inom parentes.

¹ Därav reservationsmedelsökning 200 milj. kr.

² Därav minskning av anslagsbehållningarna 300 milj. kr.

³ Därav reservationsmedelsökning 300 milj. kr.

⁴ Därav minskning av anslagsbehållningarna 200 milj. kr.

⁵ Därav tilläggsstater 987 milj. kr., merutgifter på förslagsanslag 92 milj. kr. och reservationsmedelsökning 540 milj. kr.

⁶ Därav tilläggsstater 233 milj. kr. och minskning av anslagsbehållningarna 47 milj. kr.

⁷ Därav minskning av anslagsbehållningarna 200 milj. kr.

⁸ Därav minskning av anslagsbehållningarna 100 milj. kr.

att öka med 49 milj. kr. i förhållande till statsverkspropositionens beräkning. Det återstående medelsbehovet på kapitalbudgeten kommer därigenom att uppgå till 1 356 milj. kr. mot 1 451 milj. kr. enligt tidigare beräkning.

Dispositionen av rörliga krediter antogs i statsverkspropositionen komma att öka med 25 milj. kr. Någon anledning att nu frångå denna bedömning föreligger inte.

Sammanfattning. Den inkomst- och utgiftsutveckling som beskrivits i det föregående har sammanfattats i en särskild tabell *Totalbudgeten 1960/61—1965/66*. En omsvängning i budgetutvecklingen från totalöverskott under 1960-talets tre första budgetår till ungefärlig balans inträffade budgetåret 1963/64. En ytterligare förskjutning i negativ riktning förutses för såväl innevarande som nästa budgetår.

En betydande grad av osäkerhet vidlåder fortfarande budgetberäkningarna för återstående del av innevarande budgetår. Särskilt gäller detta omfattningen av fyllnadsinbetalningarna av preliminärskatt samt utbetalningarna från lånefonden för bostadsbyggande. Kalkylerna för nästa budgetår är av naturliga skäl långt osäkrare beträffande såväl inkomst- som utgiftsidan. Sålunda saknas ännu underlag för en bedömning av skatteunderlagets utveckling år 1966. Utgiftsutvecklingen är med säkerhet underskattad såtillvida att någon generell lönehöjning för de statsanställda år 1966 inte medräknats och hänsyn inte heller har kunnat tas till erfarenhetsmässigt tillkommande utgifter på tilläggsstat.

Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1965/66

Avskrivningsanslagen i årets statsverksproposition var i viss omfattning upptagna med endast beräknade belopp, beroende på att motsvarande investeringsanslag inte begärts definitivt. Jag får nu anmäla de förändringar som betingas av de definitiva anslagsförslagen samt förslagen om ytterligare investeringar utöver de i statsverkspropositionen beräknade.

Under *statens allmänna fastighetsfond* har anslaget till utbyggande av karolinska sjukhuset definitivt begärts med samma belopp som preliminärt beräknats i statsverkspropositionen. Ifrågavarande avskrivningsanslag upptas alltså med oförändrat belopp.

Till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m. har i prop. 1965: 33 definitivt begärts 31 milj. kr. jämfört med preliminärt beräknade 35 milj. kr. Avskrivningsanslaget torde därför böra uppföras med 15,5 milj. kr. I prop. 1965: 75 har till vissa byggnadsarbeten vid Folke-Bernadottehemmet i Uppsala föreslagits ett anslag av 1,3 milj. kr. Avskrivningsanslaget till detta ändamål bör uppföras med 650 000 kr.

Till uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Loen i Stockholm har

i prop. 1965: 64 begärts 8,5 milj. kr. Jag beräknar avskrivningsmedlen till 2 125 000 kr.

I statsverkspropositionen beräknades till byggnadsarbeten vid universitet och vissa högskolor samt till nybyggnad av simhallsanläggning vid gymnasiska centralinstitutet 100 milj. kr. resp. 1 milj. kr. Anslag för ifrågavarande ändamål har i prop. 1965: 104 under rubriken Byggnadsarbeten vid universiteten och vissa högskolor föreslagits definitivt med 144 324 000 kr. Avskrivningsanslaget bör uppföras med 72 162 000 kr. Vidare har i samma proposition föreslagits anslag till uppförande av vissa studentbostadshus med 3 milj. kr. Denna investering bör avskrivas med 1,5 milj. kr.

Till förrådsbyggnad vid Svenska institutet för konserveringsforskning har i prop. 1965: 47 begärts 150 000 kr. Avskrivningsanslaget bör upptas med 75 000 kr.

Under *fonden för låneunderstöd* har anslaget till lån för ombyggnad av ortopediska kliniken vid Norrbackainstitutet i prop. 1965: 75 definitivt begärts med samma belopp som preliminärt beräknats i statsverkspropositionen. Avskrivningsanslaget upptas alltså med oförändrat belopp. Vidare har i samma proposition begärts anslag till lån till vissa byggnadsarbeten m. m. vid Norrbackainstitutet med 2 250 000 kr. och till lån till vissa byggnadsarbeten vid Bräcke Östergård i Göteborg m. m. med 2,1 milj. kr. Dessa båda anslag bör skrivas av helt.

Samtliga nu erforderliga jämkningar och tillägg i förhållande till statsverkspropositionens förslag till anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar framgår av följande översikt.

	Förändring, kr
<i>Statens allmänna fastighetsfond</i>	
Vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m. (prop. 1965: 33)	— 2 000 000
Vissa byggnadsarbeten vid Folke-Bernadottehemmet i Uppsala (prop. 1965: 75)	+ 650 000
Uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Loen i Stockholm (prop. 1965: 64)	+ 2 125 000
Byggnadsarbeten vid universiteten och vissa högskolor (prop. 1965: 104)	+ 21 662 000
Uppförande av vissa studentbostadshus (prop. 1965: 104) ..	+ 1 500 000
Förrådsbyggnad vid Svenska institutet för konserveringsforskning (prop. 1965: 47)	+ 75 000
<i>Fonden för låneunderstöd</i>	
Lån till vissa byggnadsarbeten m. m. vid Norrbackainstitutet (prop. 1965: 75)	+ 2 250 000
Lån till vissa byggnadsarbeten vid Bräcke Östergård i Göteborg m. m. (prop. 1965: 75)	+ 2 100 000
	+ 28 362 000

Det torde få ankomma på riksdagen att vidta de justeringar av de under förevarande huvudtitel begärda anslagen som med anledning av riksdagens beslut rörande investeringsanslag eller eljest kan påkallas.

Under åberopande av vad som sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

till *Avskrivning av nya kapitalinvesteringar* för budgetåret 1965/66 i härefter angivna fonder anvisa följande reservationsanslag, nämligen

Statens allmänna fastighetsfond

Socialdepartementet:

<i>Vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m.</i>	15 500 000
<i>Utbyggnad av karolinska sjukhuset</i>	3 750 000
<i>Vissa byggnadsarbeten vid Folke-Bernadotthemmet i Uppsala</i>	650 000

Kommunikationsdepartementet:

<i>Uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Loen i Stockholm</i>	2 125 000

Ecklesiastikdepartementet:

<i>Byggnadsarbeten vid universiteten och vissa högskolor</i>	72 162 000
<i>Uppförande av vissa studentbostadshus</i>	1 500 000

Handelsdepartementet:

<i>Förrådsbyggnad vid Svenska institutet för konserveringsforskning</i>	75 000

Fonden för låneunderstöd

Socialdepartementet:

<i>Lån till vissa byggnadsarbeten m. m. vid Norrbackainstitutet</i>	2 250 000
<i>Lån för ombyggnad av ortopediska kliniken vid Norrbackainstitutet</i>	300 000
<i>Lån till vissa byggnadsarbeten vid Brücke Östergård i Göteborg m. m.</i>	2 100 000

Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1964/65

I årets statsverksproposition (bil. 19 s. 9) anmälde jag frågan om nedskrivning av SJ:s bokförda statskapital med 247 milj. kr. Avskrivningsmedlen borde anvisas på tilläggsstat till innevarande budgetår.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65 till *Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster* anvisa ett anslag av 247 000 000 kr.

Kapitalbudgeten för budgetåret 1965/66

I avvaktan på särskild proposition i ämnet framlades i årets statsverksproposition en beräknad investeringsplan för budgetåret 1965/66 jämte därvid fogade investeringsstater. Definitivt förslag i ämnet bör nu underställas riksdagen.

Vid framläggandet av de nya siffrorna har beaktats de slutliga anslagsförslagen i de fall, där anslagen i statsverkspropositionen endast beräknats, samt därjämte de nya investeringsanslag som begärts i särskilda propositioner. En omräkning av hittills föreslagna resp. i förekommande fall av riksdagen anvisade investeringsanslag ger, såsom framgår av följande framställning, ett sammanlagt belopp för kapitalbudgetens investeringsanslag på ca 3 585 milj. kr. Vad rör investeringsstaternas inkomstsida har i de följande sammanställningarna beaktats de förslag eller anvisningar under huvudtiteln för avskrivning av nya kapitalinvesteringar, vilka hänför sig till i statsverkspropositionen upptagna anslagsändamål, samt de avskrivningsanslag under samma huvudtitel, vilka hänför sig till senare under riksdagen framlagda förslag till nya kapitalinvesteringar. Härjämte har de i investeringsstaterna uppförda posterna avskrivningsmedel inom fonderna och övriga kapitalmedel underkastats översyn.

En sammanställning av de beslutade och föreslagna investeringarna ger följande resultat.

I. Statens affärsverksfonder:		
A. Postverkets fond	13 000 000	
B. Televerkets fond	529 000 000	
C. Statens järnvägars fond	310 000 000	
D. Statens vattenfallsverks fond	310 000 000	
E. Domänverkets fond	3 315 000	1 165 315 000
II. Luftfartsfonden		7 900 000
III. Statens allmänna fastighetsfond		321 138 000

IV. Försvarets fonder:		
A. Försvarets fastighetsfond	319 628 000	
B. Försvarets fabriksfond	14 500 000	334 128 000
V. Statens utlåningsfonder.....		1 231 656 000
VI. Fonden för låneunderstöd.....		389 756 000
VIII. Fonden för förlag till statsverket		56 600 000
IX. Diverse kapitalfonder:		
A. Väg- och vattenbyggnadsverkets för- rådsfond	51 500 000	
B. Statens datamaskinfond	10 000 000	
C. Jordfonden	10 000 000	
D. Förrådsfonden för ekonomisk försvars- beredskap	7 400 000	78 900 000
	Summa kr.	3 585 393 000

De avskrivningsmedel och övriga likvida medel som står till förfogande för investeringarnas genomförande uppgår till följande belopp.

I. Statens affärsverksfonder:		
A. Postverkets fond	8 601 000	
B. Televerkets fond	396 200 000	
C. Statens järnvägars fond.....	283 600 000	
D. Statens vattenfallsverks fond	255 800 000	
E. Domänverkets fond.....	1 000	944 202 000
II. Luftfartsfonden		7 251 000
III. Statens allmänna fastighetsfond		173 797 000
IV. Försvarets fonder:		
A. Försvarets fastighetsfond	247 563 000	
B. Försvarets fabriksfond	4 351 000	251 914 000
V. Statens utlåningsfonder.....		504 238 000
VI. Fonden för låneunderstöd.....		223 680 000
VIII. Fonden för förlag till statsverket		30 000 000
IX. Diverse kapitalfonder:		
A. Väg- och vattenbyggnadsverkets för- rådsfond	42 400 000	
D. Förrådsfonden för ekonomisk försvars- beredskap	7 400 000	49 800 000
	Summa kr.	2 184 882 000

Med anledning av dessa uppgifter kan investeringsbemyndigandena preliminärt beräknas till de belopp som framgår av följande.

Förslag till investeringsplan för budgetåret 1965/66

I. Statens affärsverksfonder:		
A. Postverkets fond	4 399 000	
B. Televerkets fond	132 800 000	
C. Statens järnvägars fond	26 400 000	
D. Statens vattenfallsverks fond	54 200 000	
E. Domänverkets fond	3 314 000	221 113 000
II. Luftfartsfonden		649 000
III. Statens allmänna fastighetsfond		147 341 000
IV. Försvarets fonder:		
A. Försvarets fastighetsfond	72 065 000	
B. Försvarets fabriksfond	10 149 000	82 214 000
V. Statens utlåningsfonder		727 418 000
VI. Fonden för låneunderstöd		166 076 000
VIII. Fonden för förslag till statsverket		26 600 000
IX. Diverse kapitalfonder:		
A. Väg- och vattenbyggnadsverkets för- rådsfond	9 100 000	
B. Statens datamaskinfond	10 000 000	
C. Jordfonden	10 000 000	29 100 000
	Säger	1 400 511 000
Avgår kapitalåterbetalning:		
Oreglerade kapitalmedelsförluster	1 000 000	
Övrig kapitalåterbetalning	143 360 000	144 360 000
	Summa kr.	1 256 151 000

Stater innefattande specifikation till de sålunda angivna bemyndigandena torde få bifogas statsrådsprotokollet i detta ärende såsom *bilaga 2*.

Med åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, med beaktande av de ändringar som må påkallas av riksdagens beslut angående avskrivnings- och investeringsanslag efter denna dag, fastställa investeringsplan för budgetåret 1965/66 jämte därtill fogade stater i enlighet med här framlagda förslag samt att i riksstaten för nämnda budgetår på kapitalbudgeten upptaga en mot investeringsplanen svarande inkomstitel sålunda

Lånemedel kr. 1 256 151 000

Förnyad beräkning av statsinkomsterna

Riksrevisionsverkets såsom *bihang B* redovisade förnyade inkomstberäkning har avsett större samt vissa speciellt konjunkturkänsliga inkomstitlar. Beräkningarna bygger på uppgifter som infordrats från vederbörande myndigheter och under hand inhämtade kompletterande upplysningar.

Inledningsvis framhåller riksrevisionsverket att dess bedömning i december av den ekonomiska utvecklingen alltså synes kunna i huvudsak läggas till grund för beräkningen av statsverkets inkomster. Beträffande lönesummans utveckling räknade riksrevisionsverket i december med en ökning med omkring 9 % från år 1963 till år 1964. Något material som gett anledning till ändring av detta antagande har inte framkommit. Vid bedömningen i december av lönesummans utveckling under 1965 tog riksrevisionsverket hänsyn till dels de avtalsmässiga lönehöjningarna och dels till att lönenivån vid ingången av år 1965 till följd av löneglidning översteg den för år 1964 genomsnittliga samt antog en viss fortsatt löneglidning och ökning av antalet anställda under år 1965. Beträffande fysiska personers inkomster av andra förvärvskällor än inkomst av tjänst har decemberberäkningens antaganden bibehållits. För den totala lönesumman räknade riksrevisionsverket med något mindre ökning under år 1965 än under år 1964. Verket beräknar nu ökningen av lönesumman under år 1965 till 9 %.

Bolagens taxerade inkomster ökade med ca 14 % mellan 1963 och 1964 års taxeringar. I decemberberäkningen antogs en ökning från 1964 till 1965 års taxeringar med 5 %. Med ledning av en under mars 1965 företagen enkät antar riksrevisionsverket nu att bolagens taxerade inkomster kommer att stiga med drygt 10 % från 1964 till 1965 års taxeringar.

Utvecklingen av inkomstskatttiteln enligt riksrevisionsverkets nya beräkning har sammanfattats i särskild tabell, i vilken också redovisas verkets decemberberäkning. Det framgår av tabellen, att förändringarna jämfört med decemberberäkningen väsentligen hänför sig till titelns inkomstsida. Vad avser innevarande budgetår hänför sig avvikelsen framför allt till att fyllnadsbetalningarna våren 1965 uppräknats med 100 milj. kr. som en följd av det höjda inkomstantagandet för bolagen och att under uppbördsterminerna erlagd preliminär A-skatt och B-skatt uppräknats med ca 90 milj. kr. För budgetåret 1965/66 har i jämförelse med decemberberäkningen räknats med en nedgång av under uppbördsterminerna erlagd preliminär A-skatt, vilket främst är att hänföra till skattebortfall till följd av den beslutade omläggningen av den direkta beskattningen.

Fyllnadsbetalningarna av preliminärskatt under våren 1966 har i jämförelse med decemberberäkningen uppräknats med 300 milj. kr. Den förut

Inkomstskattetitels utveckling 1963/64—1965/66

Milj. kr.

	1963/64	1964/65		1965/66		Förändring	
		RRV:s decem- ber- ber.	Ny ber.	RRV:s decem- ber- ber.	Ny ber.	Utfall 1963/64— ny ber. 1964/65	Ny ber. 1964/65— ny ber. 1965/66
Inkomstskattetiteln	8 545	10 250	10 480	11 130	11 210	+ 1 935	+ 730
<i>Inkomster</i>	<i>19 433</i>	<i>22 330</i>	<i>22 600</i>	<i>24 270</i>	<i>24 470</i>	<i>+ 3 167</i>	<i>+ 1 870</i>
däruv							
preliminärskatt	17 445	20 060	20 250	21 900	21 980	+ 2 805	+ 1 730
kvarstående skatt	899	1 180	1 160	1 250	1 250	+ 261	+ 90
övriga inkomster	1 089	1 090	1 190	1 120	1 240	+ 101	+ 50
<i>Utgifter</i>	<i>10 888</i>	<i>12 080</i>	<i>12 120</i>	<i>13 140</i>	<i>13 260</i>	<i>+ 1 232</i>	<i>+ 1 140</i>
däruv							
kommunalskattemedel	7 582	8 640	8 640	9 730	9 800	+ 1 058	+ 1 160
överskjutande skatt	1 484	1 460	1 460	1 300	1 300	— 24	— 160
övriga utgifter	1 822	1 980	2 020	2 110	2 160	+ 198	+ 140

redovisade beräkningen av bolagens taxerade inkomster väntas öka utrymmet för bolagens fyllnadsbetalningar. Vidare beräknas fyllnadsbetalningarna öka bl. a. genom påverkan av de genom 1965 års fastighetstaxering höjda taxeringsvärdena.

Med starkt understrykande av de osäkerhetsmoment, som även vid denna tidpunkt föreligger, uppskattar riksrevisionsverket de behållna inkomsterna på inkomstskattetiteln till ca 10 500 milj. kr. för 1964/65 och ca 11 200 milj. kr. för 1965/66, vilket är 400 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

I fråga om transaktionerna över fonden för reglering av utbetalningar av kommunalskattemedel räknar ämbetsverket med en nettoavsättning med 175 milj. kr. för 1964/65 mot 125 milj. kr. i decemberberäkningen och för 1965/66 med en nettoavsättning med 400 milj. kr. mot 200 milj. kr. i decemberberäkningen.

De förnyade beräkningarna beträffande övriga inkomsttitlar har föranlett riksrevisionsverket att förorda vissa förändringar, vilka sammanfattats i särskild tablå.

Inkomsttiteln *Tullmedel* är i statsverkspropositionen uppförd med 1 020 milj. kr. Generaltullstyrelsen har på grundval av importprognosen i den preliminära nationalbudgeten för år 1965 uppskattat bruttouppbörden av tullmedel till 1 150 milj. kr. Vid beräkningen har styrelsen beaktat den tullsänkning för varor av EFTA-ursprung som genomförts den 31 december 1964 samt utgått från att den planerade tullsänkningen vid slutet av 1965 kommer att genomföras. Med avdrag för vissa restitutioner beräknar styrelsen nettouppbörden av tullmedel till 1 060 milj. kr. Riksrevisionsverket

förordar att titeln uppföres med 1 100 milj. kr., vilket är 80 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

	Enligt stats- verksproposi- tionen Milj. kr.	Enligt RRV:s ändringsför- slag Milj. kr.	Ökning(+) Minsk- ning (-) Milj. kr.
Skatt på inkomst och förmögenhet m. m...	10 800	11 200	+ 400
Lotterivinstskatt	105	110	+ 5
Fordonsskatt	590	600	+ 10
Tullmedel	1 020	1 100	+ 80
Allmän varuskatt	5 350	5 400	+ 50
Särskilda varuskatter	345	350	+ 5
Tobaksskatt	1 175	1 200	+ 25
Rusdrycksförsäljningsmedel av pørtihandels- bolag	20	22	+ 2
Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhan- delsbolag	49	50	+ 1
Energiskatt	735	745	+ 10
Personalsjukpenningar m. m.	40	44	+ 4
Bidrag till kostnader för polis- och domstols- väsendet m. m.	320	360	+ 40
Totalisatormedel	75	85	+ 10
Postverket	26	5	- 21
Televerket	170	20	- 150
Statens järnvägar	58	60	+ 2
Statens vattenfallsverk	290	300	+ 10

Inkomsttiteln *Allmän varuskatt* föreslås uppräknad med 50 milj. kr. i förhållande till statsverkspropositionen. Härvid har bl. a. hänsyn tagits till riksdagens beslut om höjning av procentsatsen till jämnt 10 vid öppen debitering.

Inkomsttiteln *Bidrag till kostnader för polis- och domstolsväsendet m. m.* föreslås uppförd med 360 milj. kr., vilket är en ökning med 40 milj. kr. jämfört med statsverkspropositionen. Detta är huvudsakligen beroende på en förskjutning av inkomsterna från budgetåret 1964/65 till 1965/66.

Inkomsttiteln *Televerket* är i statsverkspropositionen uppförd med 170 milj. kr. Beträffande leveranserna av överskottsmedel har telestyrelsen bl. a. anfört följande.

Det bokföringsmässiga överskottet för budgetåret 1965/66 har nu beräknats till 189 mkr. Efter avdrag av det överskott av rundradioverksamheten, som skall balanseras till följande budgetår, beräknas såsom inlevereringsbart överskott återstå ca 133 mkr.

Enligt nu föreliggande likviditetsprognoser torde under budgetåret 1965/66 ca 20 mkr kunna inlevereras. Härvid har förutsatts att televerkets rörliga kredit utnyttjas i så hög grad som det är möjligt, dvs. med innehållande endast av en rimlig reserv för förutsebara variationer i utbetalningarna.

Sedan riksdagen bifallit en i statsverkspropositionen föreslagen höjning av telestyrelsens rörliga kredit med 145 milj. kr. beräknar riksrevisionsverket det inlevererade överskottet från telestyrelsen till 50 milj. kr. under innevarande budgetår och föreslår att titeln Televerket i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppförs med 20 milj. kr., vilket är 150 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Innebörden av riksrevisionsverkets nu gjorda beräkningar beträffande statsinkomsterna under budgetåren 1964/65 och 1965/66 jämfört med utfallet 1963/64 framgår av följande sammanställning (milj. kr.).

	Utfall	Beräknat utfall		Förändring från föregående budgetår	
	1963/64	1964/65	1965/66	1964/65	1965/66
<i>Totala inkomster</i>	20 927	24 023	27 359	+ 3 096	+ 3 336
Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse	8 545	10 500	11 200	+ 1 955	+ 700
Övriga skatter	10 604	11 317	13 720	+ 713	+ 2 403
Uppbörd i statens verksamhet ..	309	512	782	+ 203	+ 270
Diverse inkomster	408	507	431	+ 99	— 76
Statens affärsverksfonder	340	403	420	+ 63	+ 17
Övriga kapitalfonder	721	784	805	+ 63	+ 21

Departementschefens beräkning av de särskilda inkomstitlarna

Jag ansluter mig till riksrevisionsverkets förslag till förändringar i den beräkning av vissa inkomstitlar för nästkommande budgetår som redovisades i statsverkspropositionen med de ändringar och kompletteringar jag i det följande kommer att ange.

Sedan riksrevisionsverket avgav sin inkomstberäkning har preliminär uppgörelse träffats om ändring av vissa avlönings- och pensionsförmåner. Detta påverkar affärsverkens rörelseresultat för budgetåret 1965/66. Hän-syn härtill har i stället tagits på så vis att dessa kostnader inkluderats i den särskilda post för merkostnader för löne- och pensionsförmåner som beräknats på budgetens utgiftssida.

I prop. 1965: 34 med förslag till stat för *försvarets fastighetsfond* för budgetåret 1965/66 beräknas inkomsterna till ca 45 milj. kr. eller 1 milj. kr. lägre än vad som beräknats i riksstatsförslaget.

Inkomsterna från *televerket* har av riksrevisionsverket beräknats till 50 milj. kr. för budgetåret 1964/65. Beräkningen bygger på förutsättningen att verket inte helt skulle utnyttja sin rörliga kredit. Då jag i enlighet med den bedömning som gjordes i statsverkspropositionen finner det angeläget att verket inlevererar så stor del som möjligt av balanserat överskott från tidigare och innevarande budgetår, anser jag att verket bör utnyttja

krediten maximalt, varvid ytterligare 50 milj. kr. bör kunna inlevereras. Jag har i min redovisning i det föregående av budgetläget förutsatt att så sker. Riksrevisionsverket har vidare föreslagit att inkomstiteln för budgetåret 1965/66 skall uppföras med 20 milj. kr., vilket endast är en mindre del av det för budgetåret beräknade verkliga rörelseöverskottet. Jag godtar ämbetsverkets förslag men förutsätter därvid att frågan om televerkets rörelsemedel skall ägnas noggrant övervägande framdeles.

Såsom hemställts i statsverkspropositionen bör i enlighet med gällande grunder för budgetåret 1965/66 avsättning ske till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel. De avsatta medlen bör särredovisas på fonden. Å andra sidan bör enligt samma grunder återföring ske av tidigare avsatta belopp. I enlighet med riksrevisionsverkets förslag kan dessa avsättningar och återföringar nu beräknas resultera i en nettoavsättning av 400 milj. kr.

De förändringar av inkomsterna och utgifterna på driftbudgeten för nästa budgetår som i enlighet med vad i det föregående anförts föreligger i förhållande till beräkningarna i statsverkspropositionen framgår av *bihang D*.

De kostnadsbelopp det här gäller är emellertid inte så stora att de sedda mot den osäkerhet i övrigt som vid denna tidpunkt måste prägla inkomstberäkningen bör föranleda justeringar i riksstaten för de enskilda verken.

Jag torde slutligen få framlägga förslag rörande grunderna för uttagande av preliminär skatt för inkomst under nästa budgetår. Beträffande procenttalet för nästkommande budgetårs *första* hälft vill jag erinra, att detta procenttal — jämlikt stadgande i 12 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt — skall bestämmas till samma tal som gällt för innevarande budgetårs senare hälft, dvs. till 100. Vad åter angår nästkommande budgetårs *senare* hälft förordar jag, att för fysiska personer, oskifta dödsbon och familjestiftelser den statliga inkomstskatt som skall ingå i den preliminära skatten uttages med 100 % av grundbeloppet. Beträffande den slutliga inkomstskatten på grund av 1965 års taxering vill jag erinra om att denna skatt — jämlikt bestämmelserna i 12 § förordningen om statlig inkomstskatt — automatiskt utgår efter enahanda procenttal av grundbeloppen som gällt med avseende på motsvarande preliminära skatt för kalenderåret 1964.

Under åberopande av vad i det föregående anförts hemställer föredraganden, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avses i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skall ingå i preliminär skatt för budgetåret 1965/66 med 100 % av grundbeloppet;
- b) upptaga inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1965/66 enligt den vid detta protokoll såsom *bilaga 1* foga-de specifikationen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Göran Sellvall

Bilaga I

Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1965/66

A. Egentliga statsinkomster

I. Skatter:

1. Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse:		
a) Skatt på inkomst och förmögenhet m. m., <i>bevillning</i>	11 200 000 000	
b) Kupongskatt, <i>bevillning</i>	9 000 000	
c) Utskiftningsskatt och ersättningskatt, <i>bevillning</i>	1 000 000	
d) Skogsvårdsavgifter, <i>bevillning</i>	10 200 000	
e) Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, <i>bevillning</i> ..	3 000 000	
f) Arvsskatt och gåvoskatt, <i>bevillning</i>	155 000 000	
g) Lotterivinstskatt, <i>bevillning</i>	110 000 000	
h) Stämpelskatt och stämpelavgift, <i>bevillning</i>	130 000 000	11 618 200 000
2. Automobilskattemedel:		
a) Fordonsskatt, <i>bevillning</i>	600 000 000	
b) Trafikomläggningsskatt, <i>bevillning</i>	100 000 000	
c) Bensin- och brännolja-skatt, <i>bevillning</i>	1 525 000 000	2 225 000 000
3. Tullar och acciser:		
a) Tullmedel, <i>bevillning</i> ..	1 100 000 000	
b) Allmän varuskatt, <i>bevillning</i>	5 400 000 000	
c) Särskilda varuskatter, <i>bevillning</i>	350 000 000	
d) Omsättningsskatt å motorfordon, <i>bevillning</i> ...	350 000 000	
e) Regleringsavgift och accis å fettvaror m. m., <i>bevillning</i>	5 000 000	

f) Tobaksskatt, <i>bevillning</i>	1 200 000 000		
g) Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, <i>bevillning</i>	22 000 000		
h) Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag, <i>bevillning</i>	50 000 000		
i) Skatt å sprit, <i>bevillning</i>	1 500 000 000		
j) Skatt å vin, <i>bevillning</i> ..	145 000 000		
k) Skatt å malt- och läskedrycker, <i>bevillning</i>	210 000 000		
l) Energiskatt, <i>bevillning</i> .	745 000 000	11 077 000 000	24 920 200 000

II. Uppbörd i statens verksamhet:

1. Expeditionsavgifter	40 000 000
2. Vattendomstolsavgifter	1 000 000
3. Inkomster vid fångvården	5 120 000
4. Inkomster vid flygtekniska försöksanstalten	8 500 000
5. Bidrag till riksförsäkringsverket och försäkringsrådet	4 000 000
6. Personalsjukpenningar m. m.	44 000 000
7. Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	230 000
8. Inkomster vid centrala sjukvårdsberedningen	15 000
9. Inkomster vid statens institut för folkhälsan	650 000
10. Inkomster vid statens bakteriologiska laboratorium	7 000 000
11. Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	1 200 000
12. Inkomster vid statens farmaceutiska laboratorium	1 600 000
13. Inkomster vid statens mentalsjukhus . . .	50 000 000
14. Inkomster vid Vilhelmsro sjukhus	350 000
15. Inkomster vid karolinska sjukhuset	56 000 000
16. Inkomster vid serafimerlasarettet	13 000 000
17. Inkomster vid väg- och vattenbyggnadsverket, <i>att tillföras automobilskattemedlen</i> .	1 500 000
18. Förrättningsavgifter vid statens bilinspektion, <i>att tillföras automobilskattemedlen</i> . .	6 000 000
19. Avgifter för registrering av motorfordon	14 000 000
20. Försäljning av sjökort m. m.	1 000 000
21. Fyr- och båkmedel	22 000 000
22. Lotspenningar	15 000 000
23. Skeppsmättningsavgifter	650 000
24. Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	9 800 000
25. Bidrag till statens bränslekontrollerande verksamhet	120 000
26. Inkomster vid länsarkitektorganisationen	1 000 000

27. Inkomster vid statens geotekniska institut	1 700 000	
28. Inkomster av datamaskindrift vid statskontoret	2 000 000	
29. Inkomst av myntning och justering	22 000 000	
30. Kontrollstämpelmedel	2 200 000	
31. Bidrag till bankinspektionen	2 065 000	
32. Bidrag för revision av sparbankerna	600 000	
33. Bidrag till försäkringsinspektionen	1 532 000	
34. Avgifter för granskning av biograffilm.	250 000	
35. Inkomster vid tandläkarhögskolorna	725 000	
36. Inkomster vid lantbruksnämnderna	1 600 000	
37. Inkomster vid statens jordbruksnämnd	500 000	
38. Inkomster vid statens centrala frökontrollanstalt	4 500 000	
39. Avgifter för växtskyddsinspektion m. m.	1 000 000	
40. Inkomster vid statens lantbrukskemiska kontrollanstalt	300 000	
41. Inkomster vid statens maskinprovningar	350 000	
42. Avgifter vid köttbesiktning	4 900 000	
43. Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	2 500 000	
44. Inkomster vid veterinärhögskolan	1 000 000	
45. Inkomster vid lantmäteriväsendet	25 000 000	
46. Inkomster vid rikets allmänna kartverk	4 500 000	
47. Avgifter för statskontroll å krigsmateriel-tillverkningen	75 000	
48. Inkomster vid Sveriges geologiska undersökning	800 000	
49. Inkomster vid statens provningsanstalt.	4 900 000	
50. Inkomster vid statens skeppsprovningsanstalt	1 900 000	
51. Inkomster vid statens institut för konsumentfrågor	500 000	
52. Inkomster vid patent- och registreringsväsendet	20 500 000	
53. Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	585 000	
54. Inkomster av statens gruvegendom	4 800 000	
55. Bidrag till kostnader för polis- och domstolsväsendet m. m.	360 000 000	
56. Exekutionsavgifter	5 000 000	782 017 000

III. Diverse inkomster:

1. Bötesmedel	46 000 000	
2. Totalisatormedel	85 000 000	
3. Tipsmedel	135 000 000	
4. Lotterimedel	135 000 000	
5. Övriga diverse inkomster	30 000 000	431 000 000

26 133 217 000

B. Inkomster av statens kapitalfonder*I. Statens affärsverksfonder:*

1. Postverket, <i>bevillning</i>	5 000 000	
2. Televerket	20 000 000	
3. Statens järnvägar	60 000 000	
4. Statens vattenfallsverk	300 000 000	
5. Domänverket	<u>35 000 000</u>	420 000 000

<i>II. Riksbanksfonden</i>		100 000 000

III. Statens allmänna fastighetsfond:

1. Slottsbyggnadernas delfond	1 000	
2. Kriminalvårdsstyrelsens »	4 020 000	
3. Beskickningsfastigheternas »	1 995 000	
4. Medicinalstyrelsens »	13 360 000	
5. Karolinska sjukhusets »	1 755 000	
6. Sjöfartsstyrelsens »	215 000	
7. Byggnadsstyrelsens »	21 258 000	
8. Generaltullstyrelsens »	280 000	
9. Uppsala universitets »	1 915 000	
10. Lunds universitets »	<u>1 875 000</u>	46 674 000

IV. Försvarets fonder:

1. Försvarets fastighetsfond	45 004 000	
2. Försvarets fabriksfond	<u>5 100 000</u>	50 104 000

V. Statens utlåningsfonder:

1. Utrikesförvaltningens lånefond	35 000	
2. Värnpliktslånefonden	1 000	
3. Lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby	2 000	
4. Statens bosättningslånefond	3 000 000	
5. Vattenkraftslånefonden	280 000	
6. Luftfartslånefonden	800 000	
7. Statens lånefond för den mindre skeppsfarten	1 400 000	
8. Tullverkets båtlånefond	1 000	
9. Statens lånefond för universitetsstudier .	600 000	
10. Allmänna studielånefonden	800 000	
11. Lånefonden för inventarier i studentbostäder	460 000	
12. Lånefonden för studentkårlokaler	1 000	
13. Jordbrukets lagerhusfond	400 000	
14. Jordbrukets maskinlånefond	1 200 000	
15. Statens sekundärlånefond för jordbrukare	56 000	
16. Fonden för supplementär jordbrukskredit	15 000	
17. Kraftledningslånefonden	200 000	
18. Elektrifieringslånefonden	1 000	
19. Egnahemslånefonden	3 200 000	
20. Arrendelånefonden	1 000	
21. Arbetarsmåbrukslånefonden	1 000	

22. Kronotorparnas inventarielånefond	1 000	
23. Statens avdiktninglånefond	2 000 000	
24. Täckdikninglånefonden	1 000	
25. Bevattninglånefonden	1 000	
26. Fiskerilånefonden	700 000	
27. Statens fiskredskaplånefond	1 000	
28. Lånefonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.	100 000	
29. Skogsväglånefonden	35 000	
30. Statens skogslånefond	1 000	
31. Lånefonden för insamling av skogsfrö . . .	30 000	
32. Statens hantverks- och industrilånefond .	7 000 000	
33. Statens sekundärlånefond för rederinä- ringen	95 000	
34. Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer	2 700 000	
35. Lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen	5 000	
36. Lånefonden för främjande av bostadsbyg- gande på landsbygden	150 000	
37. Lånefonden för bostadsbyggande	370 000 000	
38. Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin	600 000	
39. Lånefonden för allmänna samlingslokaler	1 500 000	397 374 000
VI. Fonden för låneunderstöd:		
1. Statskontorets delfond	7 000 000	
2. Lantbruksstyrelsens »	1 000	
3. Bostadsstyrelsens »	300 000	
4. Riksbankens »	1 600 000	
5. Riksgäldskontorets »	1 500 000	10 401 000
VII. Fonden för statens aktier		
		85 000 000
VIII. Statens pensionsfonder:		
1. Folkpensioneringsfonden	59 000 000	
2. Civila tjänstepensionsfonden	1 760 000	
3. Militära tjänstepensionsfonden	205 000	
4. Allmänna familjepensionsfonden	5 275 000	
5. Statens pensionsanstalts pensionsfond . .	11 500 000	
6. Pensionsfonden för vissa riksdagens verk	34 000	77 774 000
IX. Diverse kapitalfonder:		
1. Fonden för kreditgivning till utlandet . .	17 010 000	
2. Övriga diverse kapitalfonder	21 000 000	38 010 000
		1 225 337 000
		Summa kr. 27 358 554 000

**Förslag till
Investeringsstater för budgetåret 1965/66**

I. Statens affärsverksfonder

A. Postverkets fond

Avskrivningsmedel inom fonden	8 600 000	Summa investerings- anslag	13 000 000
Övriga kapitalmedel ...	1 000		
Investeringsbemyndigande	4 399 000		
	13 000 000		13 000 000

B. Televerkets fond

Avskrivningsmedel från riksstaten	7 500 000	Summa investerings- anslag	529 000 000
inom fonden	388 000 000		
Övriga kapitalmedel ...	700 000		
Investeringsbemyndigande	132 800 000		
	529 000 000		529 000 000

C. Statens järnvägars fond

Avskrivningsmedel från riksstaten	3 600 000	Summa investerings- anslag	310 000 000
inom fonden	274 000 000		
Övriga kapitalmedel ...	6 000 000		
Investeringsbemyndigande	26 400 000		
	310 000 000		310 000 000

D. Statens vattenfallsverks fond

Avskrivningsmedel från riksstaten	33 800 000	Summa investerings- anslag	310 000 000
inom fonden	220 000 000		
Övriga kapitalmedel ...	2 000 000		
Investeringsbemyndigande	54 200 000		
	310 000 000		310 000 000

E. Domänverkets fond

Övriga kapitalmedel ...	1 000	Summa investerings-	
Investeringsbemyndigande	3 314 000	anslag	3 315 000
	<u>3 315 000</u>		<u>3 315 000</u>

II. Luftfartsfonden

Avskrivningsmedel inom fonden	7 250 000	Summa investerings-	
Övriga kapitalmedel ...	1 000	anslag	7 900 000
Investeringsbemyndigande	649 000		
	<u>7 900 000</u>		<u>7 900 000</u>

III. Statens allmänna fastighetsfond

Avskrivningsmedel från riksstaten	137 695 000	Summa investerings-	
inom fonden	36 101 000	anslag	321 138 000
Övriga kapitalmedel ...	1 000		
Investeringsbemyndigande	147 341 000		
	<u>321 138 000</u>		<u>321 138 000</u>

IV. Försvarets fonder**A. Försvarets fastighetsfond**

Avskrivningsmedel från riksstaten	228 882 000	Summa investerings-	
inom fonden	18 680 000	anslag	319 628 000
Övriga kapitalmedel ...	1 000		
Investeringsbemyndigande	72 065 000		
	<u>319 628 000</u>		<u>319 628 000</u>

B. Försvarets fabriksfond

Avskrivningsmedel inom fonden	4 350 000	Summa investerings-	
Övriga kapitalmedel ...	1 000	anslag	14 500 000
Investeringsbemyndigande	10 149 000		
	<u>14 500 000</u>		<u>14 500 000</u>

V. Statens utlåningsfonder**Utrikesförvaltningens lånefond**

Investeringsbemyndigande	200 000	Investeringsanslag	200 000

Statens bosättningslånefond

Investeringsbemyndigande	15 000 000	Investeringsanslag	15 000 000

Luftfartslånefonden

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000

Statens lånefond för den mindre skeppfarten

Investeringsbemyndigande	3 000 000	Investeringsanslag	3 000 000

Allmänna studielånefonden

Investeringsbemyndigande	38 000 000	Investeringsanslag	38 000 000

Studiemedelsfonden

Avskrivningsmedel från riksstaten	300 000 000	Investeringsanslag	300 000 000

Lånefonden för inventarier i studentbostäder

Investeringsbemyndigande	2 352 000	Investeringsanslag	2 352 000

Lånefonden för studentkårlokaler

Avskrivningsmedel från riksstaten	1 200 000	Investeringsanslag	2 000 000
Investeringsbemyndigande	800 000		
	<u>2 000 000</u>		<u>2 000 000</u>

Fiskerilånefonden

Avskrivningsmedel från riksstaten	738 000	Investeringsanslag	3 100 000
Investeringsbemyndigande	2 362 000		
	<u>3 100 000</u>		<u>3 100 000</u>

Lånefonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000

Statens hantverks- och industrilånefond

Investeringsbemyndigande	18 000 000	Investeringsanslag	18 000 000

Lånefonden för bostadsbyggande

Avskrivningsmedel från riksstaten	202 300 000	Investeringsanslag	850 000 000
Investeringsbemyndigande	647 700 000		
	<u>850 000 000</u>		<u>850 000 000</u>

Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000

Lånefonden för allmänna samlingslokaler

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000

Summa investeringsbemyndiganden för statens utlåningsfonder .. 727 418 000

VI. Fonden för låneunderstöd

Avskrivningsmedel från riksstaten	207 450 000	Summa investeringsanslag	389 756 000
Övriga kapitalmedel ...	16 230 000		
Investeringsbemyndigande	166 076 000		
	<u>389 756 000</u>		<u>389 756 000</u>

VIII. Fonden för förlag till statsverket

Övriga kapitalmedel ...	30 000 000	Summa investerings-	
Investeringsbemyndigande	26 600 000	anslag	56 600 000
	<u>56 600 000</u>		<u>56 600 000</u>

IX. Diverse kapitalfonder**A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förrädsfond**

Avskrivningsmedel från riksstaten	500 000	Summa investerings-	
inom fonden	41 800 000	anslag	51 500 000
Övriga kapitalmedel ...	100 000		
Investeringsbemyndigande	9 100 000		
	<u>51 500 000</u>		<u>51 500 000</u>

B. Statens datamaskinfond

Investeringsbemyndigande	10 000 000	Investeringsanslag	10 000 000

C. Jordfonden

Investeringsbemyndigande	10 000 000	Investeringsanslag	10 000 000

D. Förrädsfonden för ekonomisk försvarsberedskap

Avskrivningsmedel från riksstaten	7 400 000	Investeringsanslag	7 400 000

Säger beträffande samtliga investeringsstater för:

Avskrivningsmedel från riksstaten	1 131 065 000	Summa investerings-	
inom fonden	998 781 000	anslag	3 585 393 000
Övriga kapitalmedel ...	55 036 000		
Investeringsbemyndigande	1 400 511 000		
	<u>3 585 393 000</u>		<u>3 585 393 000</u>

Innehåll

<i>Reviderad finansplan</i>	2
Det samhällsekonomiska läget	2
Den internationella konjunkturutvecklingen	2
Den inhemska konjunkturutvecklingen	7
Den ekonomiska politiken	12
Långtidsperspektiv	15
Återblick på 1960—1965	15
Expansionspolitikens avvägningsproblem	18
Budgetutvecklingen på längre sikt	22
Avslutning	28
<i>Budgetläget</i>	30
Inkomstutvecklingen	31
Utgiftsutvecklingen	32
Sammanfattning	37
<i>Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1965/66</i>	37
<i>Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1964/65</i>	40
<i>Kapitalbudgeten för budgetåret 1965/66</i>	40
<i>Förnyad beräkning av statsinkomsterna</i>	43
<i>Departementschefens beräkning av de särskilda inkomsttitlarna</i>	46
Bilaga 1. Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1965/66	49
Bilaga 2. Förslag till investeringsstater för budgetåret 1965/66	54

Bihang A: Riksrevisionsverkets beräkning av budgetutfallet 1964/65

Bihang B: Riksrevisionsverkets inkomstberäkning

Bihang C: Reviderad nationalbudget för år 1965

Bihang D: Utgiftsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen för budgetåret 1965/66 m. m.

Bihang E: Långtidsbudget för perioden 1965/66—1969/70

Bihang F: PM angående den ekonomiska långsiktutvecklingen

**RIKSREVISIONSVERKETS
BERÄKNING AV
BUDGETUTFALLET 1964/65**

Bihang A

TILL KONUNGEN

I enlighet med föreskrifterna i den för riksrevisionsverket gällande instruktionen får riksrevisionsverket härmed avgiva approximativ beräkning rörande utfallet av driftbudgeten för budgetåret 1964/65. Ämbetsverket har

även utfört en beräkning av utfallet av kapitalbudgeten för samma budgetår.

Vid beräkningen av driftbudgetutfallet har hänsyn tagits till de anslag, som före den 1 april 1965 anvisats eller enligt före angivna tidpunkt till riksdagen avlämnade propositioner är avsedda att anvisas å tilläggsstat till riksstaten för nu löpande budgetår. Beloppet av sålunda redan anvisade eller äskade tilläggsstatsanslag å driftbudgeten uppgår till 740,05 miljoner kronor (jfr riksdagens skrivelse den 17 december 1964, nr 395, samt propositionerna nr 2, 83 och 105 till 1965 års riksdag). Till detta belopp har lagts 247 miljoner kronor, som enligt vad som förutsatts i statsverkspropositionen beräknats skola anvisas på tilläggsstat till innevarande budgetår för nedskrivning av statens järnvägars kapital. Sammanlagda beloppet av tilläggsstatsanslag å driftbudgeten har därför upptagits till $(740,05 + 247,00 =) 987,05$ miljoner kronor.

Beräkningen — vilken såsom närmare framgår av det följande i likhet med motsvarande beräkningar för föregående budgetår även avser förändringen i beloppet av behållningar å reservationsanslag — grundar sig i huvudsak på de inom riksrevisionsverket förda bokföringsmässiga sammanställningarna av de olika huvudförvaltningarnas månatliga kassarapporter för budgetårets åtta första månader samt på approximativa uppgifter avseende budgetårets fyra sista månader från bl. a. samtliga huvudförvaltningar.

Av närslutna sammanställningen över beräkningen av utfallet av driftbudgetens inkomstsida (bilaga) framgår, att driftbudgetens inkomster beräknas överstiga de i riksstaten uppförda med 1 062,16 miljoner kronor. För de inkomstitlar, som ingår i driftbudgetens allmänna del, den s. k. allmänna budgeten, d. v. s. de inkomstitlar som regleras mot budgetutjämningsfonden, redovisas en nettomerinkomst å 993,42 miljoner kronor, medan inkomsterna å de till specialbudgeterna hörande inkomstitlarna förutsättes komma att överstiga de ursprungligen beräknade med netto 68,74 miljoner kronor. Inkomsterna på titeln för skatt å inkomst och förmögenhet m. m. beräknas, på sätt närmare framgår av ämbetsverkets skrivelse denna dag angående förnyad inkomstberäkning för budgetåret 1965/66, komma att överstiga det i riksstaten upptagna beloppet med 800 miljoner kronor, medan riksstatens övriga inkomstitlar sammanlagt beräknas utvisa en nettomerinkomst på 262,16 miljoner kronor.

Driftbudgetens mot budgetutjämningsfonden reglerade anslag kan, om man bortser från uppkommande besparingar å reservationsanslag, beräknas komma att utvisa en nettomerutgift å 91,97 miljoner kronor. De belopp, som för de olika huvudtitlarnas vidkommande förväntas komma att tagas i anspråk från respektive överföras till budgetutjämningsfonden, anges i efterföljande sammanställning.

	Merutgifter Milj. kr.	Besparingar Milj. kr.
Egentliga statsutgifter:		
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	—	0,08
II. Justitiedepartementet	14,69	—
III. Utrikesdepartementet	0,23	—
IV. Försvarsdepartementet	—	6,82
V. Socialdepartementet	260,44	—
VI. Kommunikationsdepartementet	—	0,06
VII. Finansdepartementet	24,58	—
VIII. Ecklesiastikdepartementet	202,72	—
IX. Jordbruksdepartementet	—	9,01
X. Handelsdepartementet	3,52	—
XI. Inrikesdepartementet	—	94,15
XII. Civildepartementet	—	299,58
XIII. Oförutsedda utgifter	4,10	—
XIV. Riksdagen och dess verk m. m.	—	0,31
	Säger 510,28	410,01
Utgifter för statens kapitalfonder:		
I. Luftfartsfonden	1,70	—
II. Riksgäldsfonden	—	10,00
IV. Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsför- luster	—	—
	Säger 1,70	10,00
	Summa 511,98	420,01
	Nettomerutgift	91,97

I det följande lämnas en sammanställning över de anslag, som beräknas komma att utvisa mera betydande merutgifter eller besparingar.

	Anslag	Merutgifter Milj. kr.	Besparingar Milj. kr.
II. E 3	Fångvårdsanstalterna: Avlöningar . . .	8,94	—
IV. B 1	Armén: Avlöningar till aktiv personal m. fl.	24,49	—
IV. C 1	Marinen: Avlöningar till aktiv personal m. fl.	12,29	—
IV. D 1	Flygvapnet: Avlöningar till aktiv per- sonal m. fl.	11,87	—
IV. G 2	Täckning av beräknade merkostnader för löner	—	70,00
V. B 7	Bidrag till folkpensioner m. m.	225,00	—
V. B 9	Bidrag till sjukförsäkringen	26,00	—
V. D 1	Allmänna barnbidrag	12,46	—
V. D 3	Bostadsrabatter	—	41,75
V. G 1	Statens mentalsjukhus: Avlöningar . .	28,40	—
V. G 20	Bidrag till driften av särskolor för psy- kiskt efterblivna	—	5,38
V. I 3	Bidrag till ortopediska hjälpmedel m. m.	6,00	—

Anslag			Merutgifter Milj. kr.	Besparingar Milj. kr.	
VI.	I	6	Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser	8,39	—
VII.	D	4	Skatteersättning till kommunerna i anledning av 1957 års ortsavdragsreform, m. m.	5,15	—
VIII.	B	67	Bidrag till studiecirkelverksamhet . .	—	9,76
VIII.	D	14	Bidrag till driften av grundskolor m. m.	120,00	—
VIII.	D	32	Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar	44,05	—
VIII.	D	35	Bidrag till driften av högre kommunala skolor	14,50	—
VIII.	D	38	Bidrag till vissa privatskolor	7,10	—
VIII.	D	57	Bidrag till driften av centrala yrkesskolor	8,87	—
VIII.	D	65	Bidrag till driften av folkhögskolor . .	—	7,74
VIII.	F	4	Lärarhögskolan i Malmö: Avlöningar	5,78	—
VIII.	F	15	Folkskoleseminarierna: Avlöningar . .	5,39	—
VIII.	G	6	Kostnader för avskrivning av vissa studielån med statlig kreditgaranti	—	5,45
VIII.	H	2	Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Byggnadsstyrelsens delfond	5,41	—
IX.	D	3	Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område	—	13,78
XI.	C	12	Omskolning m. m.	—	6,42
XI.	C	13	Bidrag till erkända arbetslöshetskassor	—	11,00
XI.	E	16	Gottgörelse till polisdistrikten	—	9,10
XI.	E	24	Lokala exekutionsorganisationen: Avlöningar	—	8,24
XII.	C	1	Personalpensionsförmåner m. m.	—	20,00
XII.	E	2	Arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggs pensioneringen	32,34	—
XII.	E	3	Arbetsgivaravgift till den allmänna sjukförsäkringen m. m.	5,82	—
XII.	E	9	Täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m.	—	299,77
XII.	E	10	Täckning av beräknade kostnader för ändrad lönegradsplacering m. m. . .	—	18,00

Vidare må framhållas, att budgetutjämningsfonden förutsättes på grund av uppkommande merinkomster å de till automobilskattemedlens specialbudget hörande inkomsttitlarna efter avdrag av merutgifter å anslag under specialbudgeten komma att över anslaget till avsättning till statens automobilskattemedelsfond tillföras 12,61 miljoner kronor. Det enligt riksstaten och tilläggsstaten beräknade underskottet å automobilskattemedlens specialbudget, 273,54 miljoner kronor, förväntas sålunda vid realiserandet av budgeten komma att minska till 260,93 miljoner kronor.

Riksrevisionsverket har även verkställt en beräkning av utgifterna å drift-

budgetens reservationsanslag. Denna beräkning har skett på samma sätt som beräkningen av utgifterna å driftbudgetens övriga anslag. En sammanfattning av beräkningen av förändringen i beloppet av kvarstående behållningar å reservationsanslag lämnas i efterföljande sammanställning.

	Minskning (—) resp. Ökning (+) Milj. kr.
Egentliga statsutgifter:	
IV. Försvarsdepartementet	+ 50
VI. Kommunikationsdepartementet	+ 260
VII. Finansdepartementet	+ 30
XI. Inrikesdepartementet	+ 170
Övriga huvudtitlar	— 10
Utgifter för statens kapitalfonder:	
IV. Avskrivning av nya kapitalinvesteringar	+ 40
	+ 540

I den ordinarie riksstaten har beräknats ett saldo mellan inkomster och utgifter (överskott) på 244,19 miljoner kronor sedan hänsyn tagits till en beräknad ökning av reservationsmedelsbehållningarna på 200 miljoner kronor. Enligt ovanstående beräkningar skulle nämnda överskott komma att uppgå till $(244,19 + 993,42 + 340 - 91,97 - 987,05 =)$ 498,59 miljoner kronor eller i runt tal 500 miljoner kronor. Av detta belopp beräknas 175 miljoner kronor skola avsättas till budgetutjämningsfonden såsom kommunalskattemedel.

Resultatet av riksrevisionsverkets beräkning av utfallet av driftbudgeten kan också, om man utgår från de totala inkomsterna och utgifterna enligt riksstat och tilläggsstat, uttryckas på följande sätt. I riksstat och tilläggsstat har utgifterna upptagits till sammanlagt $(22\,916,36 + 987,05 =)$ 23 903,41 miljoner kronor. De faktiska utgifterna beräknas nu av riksrevisionsverket komma att uppgå till ett sammanlagt belopp av 23 524 miljoner kronor. Då inkomsterna beräknas till 24 023 miljoner kronor, kan alltså det kassamässiga överskottet å driftbudgeten beräknas till avrundat 500 miljoner kronor.

Den av riksrevisionsverket verkställda beräkningen av utfallet av kapitalbudgeten för budgetåret 1964/65 har utförts på liknande sätt som motsvarande beräkning för driftbudgeten. Vid beräkningen har hänsyn jämväl tagits till de anslag, som före den 1 april 1965 anvisats eller enligt före angivna tidpunkt till riksdagen avlämnade propositioner är avsedda att anvisas å tilläggsstat till riksstaten för nu löpande budgetår. Sammanlagda beloppet av sålunda redan anvisade eller äskade tilläggsstatsanslag å kapitalbudgeten uppgår till 233,19 miljoner kronor (jfr riksdagens skrivelse den 17 december 1964, nr 395, samt propositionerna nr 2, 83 och 105 till 1965 års riksdag).

Anslagen till kapitalinvestering i statens kapitalfonder beräknas komma att belastas med utgifter å sammanlagt 3 150 miljoner kronor, vilket överstiger det för budgetåret 1964/65 anvisade beloppet med 47 miljoner kronor. För finansieringen av dessa bruttoinvesteringar beräknas komma att disponeras avskrivningsmedel från riksstaten till ett belopp av 1 080 miljoner kronor och av de olika kapitalfondernas driftinkomster avsatta avskrivningsmedel till ett belopp av 1 100 miljoner kronor samt å fonderna tillgängliga medel i övrigt av 130 miljoner kronor. Det nettotillskott av kapitalmedel, som beräknas bli erforderligt för täckning av utgifterna å kapitalbudgeten, uppgår således till 840 miljoner kronor.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit byråcheferna Ehnbohm, Thorson och Säfström, varjämte byrådirektören Jarder varit föredragande. Stockholm den 1 april 1965.

Underdånigst

GÖSTA RENLUND

INGRID JARDER

**Beräkning rörande utfallet av driftbudgetens inkomstsida under
budgetåret 1964/65**

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merinkomst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
A. Egentliga statsinkomster				
I. Skatter:				
1. Skatt å inkomst, förmögenhet och rörelse:				
a) Skatt å inkomst och för- mögenhet m. m., <i>bevillning</i>	9 700 000	10 500 000	—	800 000
b) Kupongskatt, <i>bevillning</i> ..	8 000	9 500	—	1 500
c) Utskiftningsskatt och er- sättningsskatt, <i>bevillning</i> .	1 000	1 000	—	—
d) Skogsvårdsavgifter, <i>bevill- ning</i>	10 200	10 200	—	—
e) Bevillningsavgifter för sär- skilda förmåner och rättig- heter, <i>bevillning</i>	3 000	3 700	—	700
f) Arvsskatt och gåvoskatt, <i>bevillning</i>	140 000	140 000	—	—
g) Lotterivinstskatt, <i>bevill- ning</i>	92 000	110 000	—	18 000
h) Omsättnings- och expedi- tionsstämplar m. m., <i>bevill- ning</i>	160 000	160 000	—	—
2. Automobilskattemedel:				
a) Fordonsskatt, <i>bevillning</i> ..	550 000	560 000	—	—
b) Trafikomläggningsskatt, <i>bevillning</i>	95 000	93 000	—	—
c) Bensin- och brännolje- skatt, <i>bevillning</i>	1 265 000	1 325 000	—	—
3. Tullar och acciser:				
a) Tullmedel, <i>bevillning</i>	950 000	1 030 000	—	80 000
b) Allmän varuskatt, <i>bevill- ning</i>	3 400 000	3 500 000	—	100 000
c) Särskilda varuskatter, <i>be- villning</i>	430 000	430 000	—	—
d) Omsättningsskatt å motor- fordon, <i>bevillning</i>	300 000	310 000	—	10 000
e) Regleringsavgift och accis å fettvaror m. m., <i>bevill- ning</i>	5 000	1 000	4 000	—
f) Tobaksskatt, <i>bevillning</i> ...	1 040 000	1 050 000	—	10 000
g) Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, <i>bevillning</i>	20 000	22 600	—	2 600
h) Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag, <i>bevillning</i>	45 000	49 000	—	4 000
i) Skatt å sprit, <i>bevillning</i> ...	1 475 000	1 475 000	—	—

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merinkomst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
j) Skatt å vin, <i>bevillning</i>	140 000	137 000	3 000	—
k) Skatt å malt- och läskedrycker, <i>bevillning</i>	210 000	190 000	20 000	—
l) Energiskatt, <i>bevillning</i>	700 000	710 000	—	10 000
Säger för skatter	20 739 200	21 817 000	27 000	1 036 800
II. Uppbörd i statens verksamhet:				
1. Vattendomstolsavgifter	500	2 200	—	1 700
2. Inkomster vid fångvården . .	5 200	5 200	—	—
3. Inkomster vid flygtekniska försöksanstalten	9 550	10 600	—	1 050
4. Bidrag till riksförsäkringsverket och försäkringsrådet	3 900	4 400	—	500
5. Personalsjukpenningar m. m.	28 000	39 000	—	11 000
6. Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	350	300	50	—
7. Inkomster vid centrala sjukvårdsberedningen	20	15	5	—
8. Inkomster vid statens institut för folkhälsan	600	600	—	—
9. Inkomster vid statens bakteriologiska laboratorium	6 000	10 400	—	4 400
10. Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	1 000	950	50	—
11. Inkomster vid statens farmaceutiska laboratorium	1 600	1 600	—	—
12. Inkomster vid statens mentalsjukhus	50 000	50 000	—	—
13. Inkomster vid Vilhelmsrosjukhus	350	300	50	—
14. Inkomster vid karolinska sjukhuset	51 000	55 000	—	4 000
15. Inkomster vid serafimerlasarettet	11 000	12 500	—	1 500
16. Inkomster vid väg- och vattenbyggnadsverket, <i>att tillföras automobilskattemedlen</i>	1 400	1 500	—	—
17. Förrättningsavgifter vid statens bilinspektion, <i>att tillföras automobilskattemedlen</i>	5 500	5 800	—	—
18. Avgifter för registrering av motorfordon	13 000	13 500	—	500
19. Försäljning av sjökort m. m.	750	1 000	—	250
20. Fyr- och båkmedel	23 000	21 200	1 800	—
21. Lotspenningar	15 600	15 400	200	—
22. Skeppsmättningsavgifter	500	675	—	175
23. Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	9 000	9 000	—	—
24. Bidrag till statens bränslekontrollerande verksamhet	120	120	—	—
25. Inkomster vid länsarkitektorganisationen	900	1 000	—	100

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merinkomst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
26. Inkomster vid statens geotekniska institut.....	1 400	1 300	100	—
27. Inkomster av datamaskindrift vid statskontoret	4 500	2 600	1 900	—
28. Inkomst av myntning och justering	22 000	20 000	2 000	—
29. Kontrollstämpelmedel	2 000	2 300	—	300
30. Bidrag till bankinspektionen	1 865	2 030	—	—
31. Bidrag för revision av sparbankerna	550	539	11	—
32. Bidrag till försäkringsinspektionen	1 670	1 840	—	—
33. Avgifter för granskning av biograffilm	260	260	—	—
34. Inkomster vid tandläkarhögskolorna	450	725	—	275
35. Inkomster vid lantbruksnämnderna	1 400	1 500	—	100
36. Inkomster vid statens jordbruksnämnd	500	460	40	—
37. Inkomster vid statens centrala frökontrollanstalt	3 500	3 500	—	—
38. Avgifter för växtskyddsinspektion m. m.	1 000	800	200	—
39. Inkomster vid statens lantbrukskemiska kontrollanstalt	275	250	25	—
40. Inkomster vid statens maskinprovningar	350	300	50	—
41. Avgifter vid köttbesiktning .	4 500	4 600	—	100
42. Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	1 700	2 100	—	400
43. Inkomster vid veterinärhögskolan	925	925	—	—
44. Inkomster vid lantmäteriväsendet	21 200	26 000	—	4 800
45. Inkomster vid rikets allmänna kartverk	3 800	4 000	—	200
46. Avgifter för statskontroll å krigsmaterieltillverkningen .	70	70	—	—
47. Inkomster vid Sveriges geologiska undersökning	600	1 100	—	500
48. Inkomster vid statens provningsanstalt	3 800	4 500	—	700
49. Inkomster vid statens skeppsprovninganstalt	2 000	2 000	—	—
50. Inkomster vid statens institut för konsumentfrågor	375	450	—	75
51. Patent- och varumärkesamt registreringsavgifter ...	18 500	19 500	—	1 000
52. Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	505	650	—	145
53. Inkomster av statens gruvegendom	4 500	4 500	—	—
54. Bidrag till kostnader för poliväsendet m. m.	154 000	140 000	14 000	—

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merinkomst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
55. Exekutionsavgifter	800	1 000	—	200
Säger för uppbörd i statens verksamhet	497 835	512 059	20 481	33 970
III. Diverse inkomster:				
1. Bötesmedel	44 000	42 000	2 000	—
2. Totalisatormedel	77 000	80 000	—	3 000
3. Tipsmedel	105 000	130 000	—	25 000
4. Lotterimedel	130 000	1 300 000	—	—
5. Övriga diverse inkomster ..	110 000	125 000	—	15 000
Säger för diverse inkomster	466 000	507 000	2 000	43 000
Säger för egentliga statsinkomster	21 703 035	22 836 059	49 481	1 113 770
B. Inkomster av statens kapitalfonder				
I. Statens affärsverksfonder:				
1. Postverket, <i>bevillning</i>	45 000	21 000	24 000	—
2. Televerket	140 000	50 000	90 000	—
3. Statens järnvägar	1 000	1 000	—	—
4. Statens vattenfallsverk ...	285 000	300 000	—	15 000
5. Domänverket	30 000	31 000	—	1 000
Säger för statens affärsverksfonder	501 000	403 000	114 000	16 000
II. Riksbanksfonden	100 000	100 000	—	—
III. Statens allmänna fastighetsfond	42 807	42 807	—	—
IV. Försvarets fonder:				
1. Försvarets fastighetsfond ..	40 523	40 523	—	—
2. Försvarets fabriksfond	3 850	4 520	—	670
Säger för försvarets fonder	44 373	45 043	—	670
V. Statens utlåningsfonder	356 569	362 300	—	5 731
VI. Fonden för låneunderstöd ...	9 602	10 900	—	1 298
VII. Fonden för statens aktier	85 000	106 000	—	21 000
VIII. Statens pensionsfonder	77 165	78 000	—	835
IX. Diverse kapitalfonder:				
1. Fonden för kreditgivning till utlandet	20 000	20 100	—	100
2. Övriga diverse kapitalfonder	21 000	18 500	2 500	—
Säger för diverse kapitalfonder	41 000	38 600	2 500	100
Säger för inkomster av statens kapitalfonder	1 257 516	1 186 650	116 500	45 634
Tillsammans	22 960 551	24 022 709	165 981	1 159 404

**RIKSREVISIONSVERKETS
INKOMSTBERÄKNING**

Bihang B

Till KONUNGEN

Enligt gällande instruktion åligger det riksrevisionsverket att före den 5 april till Kungl. Maj:t avlämna förslag till förnyad beräkning av statsverkets inkomster under de större inkomsttitlarna vid nästföljande statsregle-

ring. För fullgörande av detta uppdrag har riksrevisionsverket från vederbörande myndigheter infordrat nya beräkningar av inkomsterna under budgetåret 1965/66 på de större inkomstittlarna samt vissa speciellt konjunktur känsliga inkomstitlar.

Allmänna förutsättningar för beräkningarna

I beräkningen i december 1964 anförde riksrevisionsverket att, även om en viss osäkerhet beträffande exportutvecklingen i fråga om Storbritannien och följderna härav för den inhemska ekonomin kan råda, av dåvarande tendenser att döma en allmän fortsatt ökning av efterfrågan kunde väntas såväl inom landet som på exportindustriernas marknader under 1965. Mot bakgrunden härav räknade riksrevisionsverket med en fortsatt ökning av nationalprodukten under 1965 vid full sysselsättning och ökande utrikeshandel. Till dessa allmänna utgångspunkter, som alltjämt synes kunna läggas till grund för beräkningen av statsverkets inkomster, knöt riksrevisionsverket antaganden om inkomstutvecklingen under beräkningsperioden för löntagare, övriga fysiska personer och svenska bolag m. fl.

Beträffande lönesummans utveckling från 1963 till 1964 fann riksrevisionsverket i decemberberäkningen en ökning med omkring 9 % sannolik. Det ytterligare material som framkommit sedan dess ger icke anledning till ändring av detta antagande. Vid bedömningen av lönesummans utveckling under 1965 anförde riksrevisionsverket i december, att man i första hand hade att ta hänsyn dels till de avtalsmässiga lönehöjningarna och dels till att lönenivån vid ingången av året till följd av löneglidning under 1964 översteg den för 1964 genomsnittliga. Vid den samhällsekonomiska utveckling som förutsatts föreföll fortsatt löneglidning sannolik, varjämte någon ökning av antalet anställda kunde väntas. För den totala lönesumman räknade riksrevisionsverket med något mindre ökning under 1965 än under 1964. Riksrevisionsverket beräknar nu ökningen av lönesumman under 1965 till 9 %. Det schablonmässiga antagandet om en 4-procentig ökning av lönesumman under 1966 har bibehållits.

Beträffande fysiska personers inkomster av andra förvärvskällor än inkomst av tjänst har icke framkommit några uppgifter som skulle motivera en ändring av antagandena i decemberberäkningen. Riksrevisionsverket räknar sålunda fortfarande med att förändringen av de sammanlagda inkomsterna under ifrågakvarande förvärvskällor kommer att vara av samma storlek vid 1965 och 1966 års taxeringar som vid 1964 års taxering.

De taxerade bolagsinkomsterna ökade med 13,5 % mellan 1963 och 1964 års taxeringar. Riksrevisionsverket har liksom föregående år i form av en enkät till ett antal större bolag, vilka tillsammans svarar för ca tre fjärdedelar av samtliga bolags taxerade inkomster, under mars månad inhämtat

uppgifter om dessa bolags till statlig inkomstskatt taxerade inkomster vid årets taxering. Med ledning av denna enkät har riksrevisionsverket antagit, att bolagens till statlig inkomstskatt taxerade inkomster kommer att stiga med drygt 10 % från 1964 till 1965 års taxering i stället för 5 % enligt riksrevisionsverkets decemberberäkning.

De antaganden som riksrevisionsverket lagt till grund för den nu företagna beräkningen av statsinkomsterna är, som framgår av det anförda, i stort sett desamma som vid decemberberäkningen. Förutom de hittills nämnda antagandena har vid beräkningarna i likhet med tidigare även förutsatts att utvecklingen icke kommer att störas av mera omfattande arbetskonflikter. I det följande framlägger riksrevisionsverket resultatet av de förnyade beräkningarna under de olika inkomstitlarna.

Skatt å inkomst och förmögenhet m. m. Över denna titel redovisas utöver uppbörderna av de statsskatter, som slutgiltigt skall redovisas på titeln, även kommunalutskylder samt vissa skatter och avgifter som uppbäres i samband med den allmänna skatteuppbörderna. I statsverkspropositionen uppfördes de behållna inkomsterna på titeln med 10 800 milj. kr., vilket var 300 milj. kr. mindre än enligt riksrevisionsverkets förslag. Ändringar av reglerna för inkomstbeskattningen beräknades därvid medföra ett skattebortfall med 400 milj. kr., medan bortfallet av avdragsrätten för vissa maskininvesteringar beräknades medföra en inkomstökning med 100 milj. kr.

Riksrevisionsverket har vid sin beräkning beaktat riksdagens beslut den 31 mars 1965 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition den 4 januari 1965 (nr 14) beträffande omläggning av den direkta beskattningen. Riksdagens beslut innebär följande:

1. Nya skalor för den *statliga inkomstskatten*.
2. Ändringar av *kommunalskatteavdraget*, innebärande i huvudsak att avdrag för kommunalskatt skall medges vid taxeringen till statlig inkomstskatt med minst en fjärdedel av beskattningsårets s. k. sammanräknade nettoinkomst. Detta minimiavdrag får dock ej överstiga 4 500 kr. för makar och ofullständiga familjer samt 2 250 kr. för övriga skattskyldiga. Överstiger den under närmast föregående år påförda kommunalskatten minimibeloppet, skall avdrag medges med det faktiskt påförda beloppet.
3. Höjning av *förvärvsavdraget* från f. n. 300 kr. + 20 % av inkomsten, dock högst 2 000 kr., till 300 kr. + 25 % av inkomsten, dock högst 3 000 kr. Förvärvsavdraget i samband med inkomst av jordbruksfastighet har höjts från 300 kr. till 1 000 kr. Avdragsrätten för icke hemmavarande barn under 16 år som f. n. får ske med tillhoppa högst 1 000 kr. har ändrats till att avse högst 1 000 kr. för varje barn.
4. *Folkpensionsavgiften*, som f. n. utgår med 4 % å till statlig inkomstskatt taxerad inkomst (om denna understiger 2 400 kr. uttages inte avgift) dock med högst 600 kr., lika för två makar som ogift, skall i stället utgå

med 4 % å den till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomsten, dock med högst 1 200 kr.

5. Nya *sjömansskattetabeller* innebärande bl. a. justering med hänsyn till de nya skalorna för den statliga inkomstskatten och att de nya tabellerna beräknas på grundval av en kommunal utdebitering av 16 kr. mot f. n. 15 kr.

6. Höjning av skattepliktsgränsen för *förmögenhetsskatten* från nuvarande 80 000 kr. till 100 000 kr.

Reformerna träder i kraft den 1 januari 1966 (avser inkomståret 1966) och tillämpas första gången vid 1967 års taxering utom beträffande förmögenhetsskatten där de nya reglerna tillämpas redan vid 1966 års taxering. Reformerna påverkar budgetåret 1965/66 huvudsakligen endast beträffande inkomsterna av preliminärskatt under uppbördsterminerna mars och maj 1966.

Riksrevisionsverket har även beaktat det i Kungl. Maj:ts proposition den 26 februari 1965 (nr 84) framlagda förslaget att samtaxerade makar, som båda haft arbetsinkomst, skall kunna få skatten för arbetsinkomsten beräknad såsom om de blivit särtaxerade för denna inkomst. Den särskilda skatteberäkningen avser statlig inkomstskatt och folkpensionsavgift.

I proposition den 5 februari 1965 (nr 30) har Kungl. Maj:t i samband med 1965 års fastighetstaxering föreslagit att repartitionstalet vid fastighetsbeskattningen och det procenttal som ligger till grund för inkomstbeskattningen i fråga om en- och tvåfamiljsfastigheter skall sänkas från 2,5 till 2. De nya bestämmelserna föreslås skola tillämpas första gången vid 1966 års taxering. Skattepliktsgränsen för byggnad på annans mark föreslås höjd från 3 000 kr. till 5 000 kr. att tillämpas redan vid 1965 års taxering. De ökade taxeringsvärdena torde trots sänkningen av repartitionstalet medföra ökade skatteinkomster för staten och framförallt för kommunerna. Dessa inkomster påverkar preliminärskatteinflödet endast i den mån den skattskyldige — för undvikande av kvarstående skatt — ökar sina inbetalningar av preliminär skatt.

Vid de förnyade beräkningar av inkomstskatttiteln som nu utförts har riksrevisionsverket funnit det lämpligt att samtidigt med beräkningen av titeln för nästkommande budgetår bedöma utfallet för innevarande budgetår. Dessa beräkningar sammanfattas i följande sammanställning, varvid riksrevisionsverkets beräkningar i december 1964 medtagits som jämförelse (milj. kr.):

	1964/65		1965/66	
	december-beräkning	ny beräkning	december-beräkning	ny beräkning
<i>Inkomster</i>				
Prel. A-skatt under terminerna . .	15 250	15 300	16 700	16 400
Prel. B-skatt under terminerna . .	3 810	3 850	4 300	4 380
Fyllnadsbetalningar av preliminär skatt	1 000	1 100	900	1 200

	1964/65 december- beräkning	ny beräk- ning	1965/66 december- beräkning	ny beräk- ning
Kvarstående skatt	1 180	1 160	1 250	1 250
Socialförsäkringsavgifter från di- rektdebiterade arbetsgivare m. m.	690	740	720	790
Tillkommande skatt, sjömansskatt, restantier m. m.	400	450	400	450
Summa inkomster	22 330	22 600	24 270	24 470
<i>Utgifter</i>				
Kommunalskattemedel	8 640	8 640	9 730	9 800
Överskjutande skatt	1 460	1 460	1 300	1 300
Övriga restitutioner	50	50	50	50
Utbetalningar till allmänna försäk- ringskassorna m. m.	1 670	1 710	1 770	1 820
Utbetalningar till allmänna pen- sionsfonden	220	220	250	250
Omföringar	40	40	40	40
Summa utgifter	12 080	12 120	13 140	13 260
Inkomster utöver utgifter	10 250	10 480	11 130	11 210

Beträffande innebörden av de olika posterna i ovanstående sammanställning hänvisas till riksrevisionsverkets decemberberäkning.

Den redovisade avvikelserna mellan den nu företagna beräkningen och decemberberäkningen hänför sig för innevarande budgetår främst till att fyllnadsbetalningarna våren 1965 uppräknats med 100 milj. kr. som en följd av det höjda inkomstantagandet för bolagen och att under uppbördsterminerna erlagd preliminär A-skatt och B-skatt uppräknats med 90 milj. kr. på grund av de nu kända uppgifterna om uppbördens storlek och fördelning i november 1964 och januari 1965 samt tillgängliga sammanfattande uppgifter om uppbörden i mars 1965.

För budgetåret 1965/66 har i jämförelse med decemberberäkningen antagits en nedgång av under uppbördsterminerna erlagd preliminär A-skatt, vilket främst är att hänföra till skattebortfall till följd av den beslutade omläggningen av den direkta beskattningen. Fyllnadsbetalningarna av preliminärskatt under våren 1966 har i jämförelse med decemberberäkningen uppräknats med 300 milj. kr. Den förut redovisade beräkningen av bolagens taxerade inkomster väntas öka utrymmet för bolagens fyllnadsbetalningar. Vidare beräknas fyllnadsbetalningarna öka bl. a. genom påverkan av de genom 1965 års fastighetstaxering höjda taxeringsvärdena.

För övriga poster räknas endast med obetydliga förändringar jämfört med decemberberäkningen, vilka beträffande socialförsäkringarna grundas på i skrivelse från riks-försäkringsverket den 12 mars 1965 erhållna uppgifter.

De avsättningar till respektive återföringar från budgetutjämningsfonden

av kommunalskattemedel, som enligt den nu framlagda beräkningen bör verkställas under budgetåren 1964/65 och 1965/66 framgår av följande sammanställning i vilken som jämförelse medtagits motsvarande belopp vid riksrevisionsverkets decemberberäkning (milj. kr.):

	1964/65		1965/66	
	december-beräkning	ny beräkning	december-beräkning	ny beräkning
Avsättning	1 350	1 400	1 400	1 600
Återföring	1 225	1 225	1 200	1 200
Nettoavsättning	125	175	200	400

Med starkt understrykande av de osäkerhetsmoment, som även vid denna tidpunkt föreligger, uppskattar riksrevisionsverket de behållna inkomsterna på titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. för budgetåret 1964/65 till 10 500 milj. kr. och föreslår att titeln i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med 11 200 milj. kr., vilket är 400 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Arvsskatt och gåvoskatt. I statsverkspropositionen är denna inkomsttitel uppförd med 155 milj. kr. Riksrevisionsverket föreslår, att titeln arvsskatt och gåvoskatt i riksstaten uppföres med oförändrat 155 milj. kr.

Lotterivinstskatt. Denna titel är i statsverkspropositionen uppförd med 105 milj. kr. I skrivelse den 11 mars 1965 har kontrollstyrelsen beräknat inkomsterna på titeln till likaledes 105 milj. kr. Riksrevisionsverket, som beräknar inkomsterna på titeln till 110 milj. kr. för innevarande budgetår, förordar att titeln lotterivinstskatt i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med 110 milj. kr., vilket är 5 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Stämpelskatt och stämpelavgift. Inkomsterna under denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 130 milj. kr. I sin förenämnda skrivelse har kontrollstyrelsen beräknat inkomsterna på titeln till likaledes 130 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar att titeln stämpelskatt och stämpelavgift i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med oförändrat 130 milj. kr.

Fordonsskatt. Denna titel är i statsverkspropositionen upptagen med 590 milj. kr. Enligt från överståthållarämbetet och länsstyrelserna inhämtade uppgifter uppgick den debiterade fordonsskatten vid den ordinarie uppbördsterminen i februari—mars 1965 till 531 milj. kr., vilket är 42 milj. kr. mer än det föregående år debiterade beloppet. Genom bestämmelserna om anstånd i vissa fall med att erlægga automobilskatt i kungörelsen den 15 augusti 1962 (nr 499) kan ett belopp av ca 44 milj. kr. hänförligt till budgetåret 1964/65 beräknas inflyta först under budgetåret 1965/66. Å andra sidan

inlevererades på grund av motsvarande anståndsbestämmelser ca 35 milj. kr. avseende debiteringen i februari—mars 1964 först under innevarande budgetår. Med ledning av de anförda uppgifterna har riksrevisionsverket beräknat inkomsterna på titeln till 560 milj. kr. för budgetåret 1964/65, vilket är 10 milj. kr. mer än i decemberberäkningen. Enligt uppgifter från överståthållarämbetet och länsstyrelserna uppgick vid utgången av år 1964 antalet registrerade personbilar till ca 1 677 000, vilket var ca 120 000 fler än vid utgången av år 1963. Beträffande beräkningen för nästkommande budgetår finner sig riksrevisionsverket kunna utgå från en ökning av fordonsbeståndet av i stort sett samma storlek som under innevarande budgetår. Riksrevisionsverket föreslår, att titeln fordonsskatt i riksstaten uppföres med 600 milj. kr., vilket är 10 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Trafikoläggningsskatt. Denna titel är i statsverkspropositionen upptagen med 100 milj. kr. Enligt från överståthållarämbetet och länsstyrelserna inhämtade uppgifter uppgick den debiterade trafikoläggningsskatten vid den ordinarie uppbörden i februari—mars 1965 till 95 milj. kr. Riksrevisionsverket, som för innevarande budgetår beräknar titeln till 93 milj. kr., förordar att titeln trafikoläggningsskatt i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med oförändrat 100 milj. kr.

Bensin- och brännoljaeskatt. Denna titel beräknades av riksrevisionsverket i december 1964 till 1 400 milj. kr. I statsverkspropositionen är denna titel uppförd med 1 525 milj. kr. på grund av en förutsatt höjning av bensinskatten med 5 öre per liter fr. o. m. den 1 juli 1965. Riksdagen har sedermera bifallit Kungl. Maj:ts i proposition den 4 januari 1965 (nr 14) framlagda förslag till höjning av bensinskatten. Med ledning av från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, kontrollstyrelsen och jordbruksnämnden erhållna uppgifter förordar riksrevisionsverket, att titeln i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med samma belopp som i statsverkspropositionen eller 1 525 milj. kr.

Tullmedel. I statsverkspropositionen är denna titel uppförd med 1 020 milj. kr. I skrivelse till riksrevisionsverket den 12 mars 1965 har generaltullstyrelsen uppskattat bruttouppbörden av tullmedel till 1 150 milj. kr. för budgetåret 1965/66. Styrelsens uppskattning har företagits på basis av importprognosen i den preliminära nationalbudgeten för 1965 och under förutsättning av att ekonomiska eller politiska förhållanden utomlands icke skall medföra några väsentliga ändringar i villkoren för den svenska utrikeshandeln samt att importen liksom hittills skall vara fri från direkta restriktioner. Generaltullstyrelsen har vid beräkningen beaktat dels den tullreducering om 10 procent för varor av EFTA-ursprung, som genomfördes den 31 december 1964, dels den ytterligare tullsänkning om likaledes 10

procent, som är avsedd att genomföras den 31 december 1965. För restitutioner beräknar styrelsen ett belopp av 90 milj. kr., varigenom nettouppbördens av tullmedel under budgetåret 1965/66 skulle utgöra 1 060 milj. kr.

Riksrevisionsverket, som beräknar titeln tullmedel för innevarande budgetår till 1 030 milj. kr., förordar att titeln i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med 1 100 milj. kr., vilket är 80 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Allmän varuskatt. Denna inkomsttitel beräknades av riksrevisionsverket i december 1964 till 3 900 milj. kr. I statsverkspropositionen uppfördes den med 5 350 milj. kr. med hänsyn till en förutsatt höjning av denna skatt fr. o. m. den 1 juli 1965 från 6 % till 9 %. Härvid föreslogs införande av en reduceringsregel vid beskattningen av företagens maskininvesteringar. Riksdagen har den 31 mars 1965 beslutat i anledning av Kungl. Maj:ts proposition den 4 januari 1965 (nr 14). Riksdagens beslut innebär ytterligare höjning av procentsatsen från 9 % till 9,1 % vilket motsvarar jämnt 10 % vid öppen debitering. Höjningen beräknas medföra en inkomstökning av 60 milj. kr. För innevarande budgetår beräknar riksrevisionsverket inkomsterna på ifrågavarande titel till 3 500 milj. kr. eller samma belopp som räknades med i decemberberäkningen. Med hänvisning till de allmänna förutsättningar angående den fortsatta ekonomiska utvecklingen, som riksrevisionsverket lagt till grund för sin beräkning, förordar ämbetsverket att inkomsterna på titeln allmän varuskatt i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med 5 400 milj. kr., vilket är 50 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Särskilda varuskatter. Denna inkomsttitel beräknades av riksrevisionsverket i december 1964 till 445 milj. kr. I statsverkspropositionen uppfördes den med 345 milj. kr. med hänsyn till en förutsatt förändring av vissa varuskatter, innebärande bl. a. slopande av skatten på grammofonvaror, socker, sirap, spelkort och vissa varor från det kemisk-tekniska området. Riksdagen har den 31 mars 1965 med vissa justeringar godkänt i proposition den 4 januari 1965 (nr 14) framlagda förslag. Förändringarna skall tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1965. Generaltullstyrelsen och kontrollstyrelsen har i sina förnyade beräkningar med beaktande av den föreslagna skatteändringen uppskattat inkomsterna till 350 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar att titeln särskilda varuskatter i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med 350 milj. kr., vilket är 5 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Omsättningsskatt å motorfordon. Denna titel är i statsverkspropositionen upptagen med 350 milj. kr. För innevarande budgetår beräknar riksrevisionsverket nu inkomsterna på titeln till 310 milj. kr., eller samma belopp som i decemberberäkningen. Riksrevisionsverket förordar på grundval av beräkningar från vissa myndigheter att titeln omsättningsskatt å motor-

fordon i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med 350 milj. kr. eller med samma belopp som i statsverkspropositionen.

Tobaksskatt. Denna titel beräknades av riksrevisionsverket i december 1964 till 1 050 milj. kr. I statsverkspropositionen uppfördes den med 1 175 milj. kr. med hänsyn till en förutsatt höjning av skatten på cigaretter med 2 öre fr. o. m. den 1 juli 1965. Riksdagen har den 31 mars 1965 godkänt i proposition den 4 januari 1965 (nr 14) framlagda förslag till nämnda skattehöjning. I sin förnyade beräkning har kontrollstyrelsen med beaktande av den föreslagna skattehöjningen uppskattat inkomsterna på titeln till 1 195 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar, att titeln tobaksskatt i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med 1 200 milj. kr., vilket är 25 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Skatt å sprit. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 1 500 milj. kr. I anslutning till kontrollstyrelsens förnyade beräkning förordar riksrevisionsverket att titeln skatt å sprit i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med oförändrat 1 500 milj. kr.

Skatt å vin. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 145 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar i anslutning till kontrollstyrelsens förnyade beräkning, att titeln i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med oförändrat 145 milj. kr.

Skatt å malt- och läskedrycker. Inkomsterna under denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 210 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar i anslutning till kontrollstyrelsens förnyade beräkning, att titeln skatt å malt- och läskedrycker i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med oförändrat 210 milj. kr.

Energiskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 735 milj. kr. I sina förnyade beräkningar har kontrollstyrelsen och generaltullstyrelsen beräknat intäkterna av energiskatt till sammanlagt 738 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar i anslutning till kontrollstyrelsens förnyade beräkning, att titeln energiskatt i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med 745 milj. kr., vilket är 10 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Totalisatormedlen beräknades av riksrevisionsverket i december till 80 milj. kr. men sänktes i statsverkspropositionen till 75 milj. kr. med hänsyn till det beslut Kungl. Maj:t fattat den 18 december 1964 i fråga om fördelningen av vinstavdraget mellan staten och anordnarna. Riksrevisionsverket, som för innevarande budgetår beräknar totalisatormedlen till 80 milj.

kr. förordar i anslutning till lantbruksstyrelsens beräkning att titeln totalisatormedel i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med 85 milj. kr., vilket är 10 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Tipsmedel. Denna inkomsttitel är i statsverkspropositionen uppförd med 135 milj. kr. Riksrevisionsverket, som nu beräknar utfallet på titeln för innevarande budgetår till 130 milj. kr., föreslår att titeln tipsmedel i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med oförändrat 135 milj. kr.

Lotterimedlen upptogs i statsverkspropositionen med 135 milj. kr. I sin förnyade beräkning har Svenska penninglotteriet aktiebolag beräknat inkomsterna till 130 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar, att titeln lotteri-medel i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med samma belopp som i statsverkspropositionen eller 135 milj. kr.

Postverket. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 26 milj. kr. I förnyad beräkning den 19 mars 1965 har poststyrelsen angivit överskottet under nästkommande budgetår till 5 milj. kr. Poststyrelsen anför i sin skrivelse bl. a. följande.

»För budgetåret 1964/65 beräknas överskottet nu till 18 milj. kr. mot 28 i höstberäkningen. Bortsett från några mindre betydelsefulla ändringar, delvis sammanhängande med övergången till ny kontoplan, beror minskningen på att postbanken inte kommer att leverera den vinst på 10 milj. kr., med vilken man räknade i höstas. Såsom angavs i styrelsens skrivelse den 19 november 1964 hade nedskrivningsbehovet för postbankens del efter den då nyligen genomförda diskontohöjningen inte slutgiltigt bedömts. Behovet av nedskrivningar av obligationsinnehavet har visat sig vara större än det tidigare preliminärt beräknade. Av den anledningen har poststyrelsen beslutat att disponera 1964 års överskott i postsparbanks- och postgirorörelsen i sin helhet för nedskrivning av värdepappersinnehavet.

För budgetåret 1965/66 räknar styrelsen nu med ett överskott på 5 milj. kr., som i sin helhet hänför sig till postverket utom postbanken. Med tanke på att det fortfarande föreligger nedskrivningsbehov i fråga om postbankens innehav av obligationer och statsskuldförbindelser även sedan hela bruttoöverskottet för 1964 disponerats för nedskrivningar, är det nämligen i dagens läge svårt att överblicka frågan om leverans av vinstmedel från postbanken att gottskrivas postverkets bokslut för budgetåret 1965/66.»

Riksrevisionsverket föreslår, i anslutning till postverkets ovannämnda beräkning att titeln postverket i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med 5 milj. kr., vilket är 21 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Televerket. Denna inkomsttitel är i statsverkspropositionen uppförd med 170 milj. kr. I förnyad beräkning den 24 mars 1965 har televerket anfört följande:

»Utvecklingen under den första hälften av innevarande budgetår visar — jämfört med beräkningen i november 1964 — att driftkostnaderna inklusive

avsättningarna till värdeminskningsskonto tenderar att för budgetåret bli något större än förutsett. Inkomsterna visar en något mindre ökning än som prognoserats. Det sistnämnda torde sammanhånga med en viss icke förväntad reaktion mot den höjning av samtalsmarkeringsavgiften från 7 till 8 öre som företogs den 1.7.1964. Vid nu gjorda beräkningar har dock förutsatts att samtalsfrekvensen snabbt återgår till den normala utvecklingen.

Vid de nya beräkningar, som nu gjorts i avsikt att korrigera det för budgetåret 1965/66 tidigare angivna överskottet har hänsyn tagits till den väntade ökningen av varuskatten, varjämte en ökning av avsättningarna till värdeminskningsskonto med ca 20 mkr blivit följderna av en betydande ökning av index för framräkning av anläggningarnas återanskaffningsvärden. Hänsyn har icke tagits till löne- och prisstegringar, som kan komma att inträffa under år 1966.

Det bokföringsmässiga överskottet för budgetåret 1965/66 har nu beräknats till 189 mkr. Efter avdrag av det överskott av rundradioverksamheten, som skall balanseras till följande budgetår, beräknas såsom inlevereringsbart överskott återstå ca 133 mkr.

Enligt nu föreliggande likviditetsprognoser torde under budgetåret 1965/66 ca 20 mkr kunna inlevereras. Härvid har förutsatts att televerkets rörliga kredit utnyttjas i så hög grad som det är möjligt, dvs. med innehållande endast av en rimlig reserv för förutsebara variationer i utbetalningarna. Telestyrelsen undersöker emellertid möjligheterna att nedbringa sitt behov av rörelsemedel. Om verkningarna av de åtgärder, som kan bli följden av pågående utredningar, ger resultat redan under budgetåret 1965/66, bör inleveranserna av överskottsmedel kunna ökas i motsvarande grad.»

Sedan riksdagen numera bifallit en i statsverkspropositionen föreslagen höjning av telestyrelsens rörliga kredit med 145 milj. kr. beräknar riksrevisionsverket det inlevererade överskottet från telestyrelsen till 50 milj. kr. under innevarande budgetår och föreslår att titeln televerket i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med 20 milj. kr., vilket är 150 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Statens järnvägar. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 58 milj. kr., vilket innebar en ökning med 16 milj. kr. av det av riksrevisionsverket i december 1964 i anslutning till järnvägsstyrelsens beräkning förordade beloppet. Järnvägsstyrelsen har i skrivelse till riksrevisionsverket den 13 mars 1965 beräknat överskottet till 58 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar, att titeln statens järnvägar i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med 60 milj. kr., vilket är 2 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Statens vattenfallsverk. Denna inkomsttitel uppfördes i statsverkspropositionen med 290 milj. kr. I skrivelse till riksrevisionsverket den 12 mars 1965 har vattenfallsstyrelsen meddelat, att den anser, att inkomsterna under nästkommande budgetår fortfarande bör upptagas till 290 milj. kr. Riksrevisionsverket som för innevarande budgetår beräknar inkomsterna

från statens vattenfallsverk till 300 milj. kr. förordar, att titeln statens vattenfallsverk i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med 300 milj. kr., vilket är 10 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Domänverket. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 35 milj. kr. I skrivelse till riksrevisionsverket den 27 februari 1965 har domänstyrelsen meddelat, att sådana förändringar i beräkningsgrunderna icke inträffat, vilka fordrar en revidering av överskottsberäkningen, varför styrelsen vidhåller tidigare lämnad uppgift på 35 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar, att titeln domänverket i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med oförändrat 35 milj. kr.

Riksbanksfonden. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 100 milj. kr. I skrivelse till riksrevisionsverket den 18 februari 1965 har fullmäktige i riksbanken meddelat, att de icke funnit anledning föreslå ändring av detta belopp. Enligt till fullmäktiges skrivelse bifogat protokollsutdrag hade herr Wedén ansett att fullmäktige bort beräkna intäkten under riksbanksfonden för nästa budgetår till 150 milj. kr. Riksrevisionsverket föreslår i anslutning till fullmäktiges förslag, att titeln riksbanksfonden i riksstaten för budgetåret 1965/66 uppföres med 100 milj. kr.

Förutom de i det föregående särskilt nämnda inkomstitlarna har vissa andra inkomstitlar nu behandlats inom riksrevisionsverket. Ämbetsverket har härvid funnit anledning förorda ändringar för titlarna *rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag*, *rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag*, *personalsjukpenningar m. m.* samt *bidrag till kostnader för polis- och domstolsväsendet*. Ökningen av sistnämnda titel med 40 milj. kr. är huvudsakligen beroende på en förskjutning av inkomsterna från budgetåret 1964/65 till 1965/66.

I anslutning till vad sålunda anförts får riksrevisionsverket förorda, att följande inkomstitlar i riksstaten för budgetåret 1965/66 upptages med nedan angivna i förhållande till statsverkspropositionen ändrade belopp.

	Enligt statsverks- propositionen	Enligt riksrevisions- verkets ändrings- förslag	Ökning (+) Minskning (-)
	Kronor	Kronor	Kronor
Skatt å inkomst och för- mogenhet m. m.	10 800 000 000	11 200 000 000	+ 400 000 000
Lotterivinstskatt	105 000 000	110 000 000	+ 5 000 000
Fordonsskatt	590 000 000	600 000 000	+ 10 000 000
Tullmedel	1 020 000 000	1 100 000 000	+ 80 000 000
Allmän varuskatt	5 350 000 000	5 400 000 000	+ 50 000 000
Särskilda varuskatter	345 000 000	350 000 000	+ 5 000 000
Tobaksskatt	1 175 000 000	1 200 000 000	+ 25 000 000
Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag	20 000 000	22 000 000	+ 2 000 000

	Enligt statsverks-	Enligt riksrevisions-	Ökning (+)	
	propositionen	verkets ändrings-	Minskning (-)	
	Kronor	Kronor	Kronor	
Rusdrycksförsäljningsmedel				
av detaljhandelsbolag ..	49 000 000	50 000 000	+	1 000 000
Energiskatt.....	735 000 000	745 000 000	+	10 000 000
Personalsjukpenningar m. m.	40 000 000	44 000 000	+	4 000 000
Bidrag till kostnader för po-				
lis- och domstolsväsendet				
m. m.	320 000 000	360 000 000	+	40 000 000
Totalisatormedel	75 000 000	85 000 000	+	10 000 000
Postverket	26 000 000	5 000 000	-	21 000 000
Televerket	170 000 000	20 000 000	-	150 000 000
Statens järnvägar	58 000 000	60 000 000	+	2 000 000
Statens vattenfallsverk	290 000 000	300 000 000	+	10 000 000

Den sammanlagda nettoökningen i förhållande till riksstatsförslaget enligt statsverkspropositionen blir sålunda 483 milj. kr.

I samband med de förnyade beräkningarna av statsinkomsterna under nästkommande budgetår har riksrevisionsverket även omprövat de kalkyler över statsinkomsternas utveckling på längre sikt, som presenterades i bilaga E till ämbetsverkets inkomstberäkning i december 1964. Riksrevisionsverket har därvid tagit hänsyn till de statsfinansiella verkningarna av de ändringar i fråga om den direkta och indirekta beskattningen, som beslutats av årets riksdag. Vid sina beräkningar har ämbetsverket utgått från en fortsatt årlig ökning av nationalprodukten och dess komponenter i ungefär samma takt som hittills genomsnittligt under efterkrigstiden vid i stort sett stabil prisnivå.

De påförda beloppen av statlig inkomstskatt, sjömansskatt, förmögenhetsskatt och folkpensionsavgifter, vilka utgör de intäkter som slutligt redovisas på titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m., kan under antagande av en årlig ökningstakt om 4 procent i skatteunderlaget vid 1968—1970 års taxeringar beräknas uppgå till följande belopp (milj. kr.):

Taxeringsår						
1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
8 700	9 930	11 170	10 200	10 780	11 350	11 950
+ 1 230	+ 1 240	- 970	+ 580	+ 570	+ 600	

De behållna inkomsterna på inkomstskatttiteln kan under de ovan angivna antagandena beräknas minska med 800 milj. kr. under budgetåret 1966/67, beräknas uppgå till samma belopp under budgetåret 1967/68 som under budgetåret 1966/67, beräknas öka med 900 milj. kr. under budgetåret 1968/69 och med ytterligare 800 milj. kr. under budgetåret 1969/70.

För övriga inkomsttitlar har nu räknats med en ökning med 1 100 milj. kr. under budgetåret 1966/67, med 700 milj. kr. under budgetåret 1967/68

Kungl. Maj:ts proposition nr 125 år 1965
Bih. B: Riksrevisionsverkets inkomstberäkning

och med 800 milj. kr. under vart och ett av budgetåren 1968/69—1969/70. Den kraftiga ökningen under budgetåret 1966/67 sammanhänger främst med att de av årets riksdag beslutade höjningarna av den allmänna varus-katten, tobaksskatten och bensinskatten av uppördstekniska skäl får full effekt på statsinkomsterna först under detta budgetår. Den lägre öknings-takten under budgetåret 1967/68 i förhållande till budgetåren 1968/69—1969/70 förklaras av att trafikomläggningsskatten bortfaller under detta budgetår.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit byråcheferna Ehnбом, Thorson och Säfström, varjämte byrådirektören Andrén varit föredragande. Stockholm den 1 april 1965.

Underdånigst

GÖSTA RENLUND

STIG ANDRÉN

BIHANG C

**REVIDERAD
NATIONALBUDGET FÖR ÅR 1965**

Bihang C

REVIDERAD NATIONALBUDGET FÖR ÅR 1965

Inledning

Den reviderade nationalbudgeten för 1965 som härmed framläggs är utarbetad inom finansdepartementets ekonomiska avdelning och konjunkturinstitutet. Nationalbudgeten bygger på material som erhållits från fackdepartement och olika verk och institutioner. Vidare har utredningsrådet hörts. Dess ledamöter bär dock ej något ansvar för nationalbudgetens utformning och bedömningar.

Kapitlen III, Utrikeshandeln, VII, Investeringarna och IX, Kreditmarknaden har i sin helhet sammanställts inom konjunkturinstitutet liksom även avsnitten om industriproduktion och skogsbruk i kapitel IV och om de disponibla inkomsterna samt den privata konsumtionen i kapitel VI.

Ansvar för bedömningen av Sveriges ekonomi 1965 — med undantag för de avsnitt eller punkter där konjunkturinstitutet uttryckligen åberopas — vilar på finansdepartementets ekonomiska avdelning där arbetet med nationalbudgeten letts av tf. avdelningschefen Lars Lindberger.

I. Sammanfattande översikt

Enligt de senaste — dock ej definitiva — beräkningarna ökade nationalprodukten mätt i fasta priser från 1963 till 1964 med så mycket som 6 1/2 procent, vilket skulle innebära rekord för efterkrigstiden. I förhållande till den beräkning som framlades i den preliminära nationalbudgeten har uppjusteringar skett främst av den privata konsumtionen, lagerinvesteringarna och utrikessaldot. Intrycket av påskyndad efterfrågetillväxt jämfört med närmast föregående år har förstärkts och den snabbare tillväxten kan — åtminstone så vitt den interna efterfrågan beträffar — alltså i främsta rummet sättas i samband med det inträffade omslaget i lagerinvesteringarna. Omkastningen från nedgång i lagerinvesteringarna 1962—1963 till en uppgång i dessa 1963—1964 har inneburit ett tillskott till den interna efterfrågan som numera beräknas ha varit obetydligt lägre än hela ökningen i dennas tillväxt.

I övrigt har exportens roll som expansionsfaktor inom svensk ekonomi ytterligare markerats. Inklusiva tjänstenetto beräknas exportens volym ha stigit med 11 procent (för enbart varuexporten med 11 1/2 procent). Vid sidan av lagerinvesteringar och utrikeshandel framstår bostadsbyggandet och de kommunala investeringarna som de mest expansiva komponenterna i nationalprodukten. Bostadsbyggandet beräknas nu inklusive underhåll ha ökat 10 1/2 procent i volym från 1963 till 1964, de kommunala investeringarna med 11 1/2 procent. Även den privata konsumtionens tillväxt har varit förhållandevis hög eller 5 procent.

Tillväxttal avgjort under genomsnittet noteras däremot för statlig verksamhet samt för näringslivets investeringar i fasta anläggningar, dvs. byggnader och maskiner. Den statliga verksamhetens volym har stigit med 3 procent, varav för statlig konsumtion 4 procent och för statliga investeringar 2 procent. Näringslivets investeringar synes i medeltal ha stigit 2 1/2 procent, men häribland beräknas industriinvesteringarna ha sjunkit 3 1/2 procent.

Sammanfattningsvis har elasticiteten i det totala utbudet från den svenska ekonomin trots allt varit tillräckligt betydande för att omkastningen i lagerinvesteringarna — från lagerminskning 1963 till lageruppbyggnad 1964 — kunnat äga rum utan att detta behövt medföra någon neddragning av tillväxttakten för den privata konsumtionen eller för de snabbt expanderande bostads- och kommunalinvesteringarna. I fråga om statlig verksamhet och näringslivets investeringar i fasta anläggningar synes tillväxten däremot i någon mån ha avtagit.

Till bokslutet för 1964 hör vidare att bytesbalansen enligt officiella beräkningar visade ett visserligen obetydligt — och jämfört med 1963 minskat — underskott om 128 miljoner kronor. Enligt expertbedömningar synes emellertid bytesbalansens inkomstsida vara underskattad, varför bytesbalansens faktiska saldo kan tänkas ha inneburit ett överskott på ett eller annat hundratal miljoner kronor.

För hushållen har 1964 enligt de reviderade beräkningarna inneburit att de disponibla realinkomsternas tillväxttakt kunnat bibehållas vid ca 5 procent. Härvid är att märka att sysselsättningen synes ha ökat något snabbare än under närmast föregående år och att inkomstutvecklingen för företagare inom jordbruket varit gynnsammare. Vidare har löneglidningen under 1964 ökat i betydelse. För vissa grupper av löntagare torde inkomstutvecklingen under sådana förhållanden reallt sett ha varit mindre förmånlig 1964 än 1963.¹

Medan hushållen i genomsnitt synes ha kunnat vidmakthålla sin realinkomstutveckling har nationalinkomstens tillväxt reallt sett accelererat. Inkomstfördelningen i samhällsekonomin har 1963—1964 i viss grad förskjutits till företagens förmån. I syfte att belysa denna förskjutning återges nedan hur nationalproduktens tillväxt — uttryckt i procentenheter av dess totalvolym respektive utgångsår — delats upp i disponibla andelar; för hushållen, för det offentliga, för AP-fonden och för företagen i övrigt. Som disponibelt för företagen har härvid upptagits företagens sparande plus deras avskrivningar och underhåll (här beräknat såsom restpost). De inom parentes angivna talen visar vilka värden som skulle ha erhållits vid en proportionell fördelning av bruttonationalinkomstens ökning.

	1962—1963	1963—1964
	(procentenheter)	
Bruttonationalproduktens tillväxt (med korrektion för terms of trade effekter)	4,6	6,4
Därav disponibelt:		
för hushållen	(2,8) 2,9	(3,8) 2,9
för det offentliga	0,9	1,4
för AP-fonden	0,6	0,6
för företagen	(0,7) 0,2	(1,0) 1,5

Den ökade produktionstillväxten 1963—1964 har alltså kommit i första hand företagen och i andra hand det offentliga till godo, medan hushållens disponibla inkomster reallt ökat i samma takt som 1962—1963. Företagens »bruttovinstförbättring» framstår nu som ännu något mera markant än i motsvarande kalkyl enligt den preliminära nationalbudgeten. Beaktas bör

¹ Det må påpekas att realinkomsterna vid dessa kalkyler har erhållits genom deflatering med en s. k. implicitprisindex, som framkommit vid konsumtionsvolymberäkningarna i nationalräkenskaperna. En deflatering med konsumentprisindex ger inmot en halv procent lägre realinkomstökning 1963—1964. Skillnaden hänför sig framför allt till livsmedelsområdet; jordbruksnämndens konsumtionsvolymberäkning för livsmedel ger nämligen implicita prismedeltal för 1963—1964, som är ca 1 procent lägre än den genomsnittliga prishöjningen för livsmedel i konsumentprisindex.

dock att företagens disponibla bruttoinkomster i denna kalkyl utgör en förhållandevis osäker restpost.

Den snabba produktionsökningen 1963—1964 var betingad av en kombination av gynnsamma förutsättningar på utbuds- och efterfrågesidan. Från utbudssynpunkt kan man peka på en sådan omständighet som att det ännu under en väsentlig del av året 1963 fanns outnyttjade kapacitetsreserver inom vissa betydelsefulla exportinriktade näringsgrenar. Vidare må erinras om att 1963—1964 innebar en övergång från ett år med från produktionssynpunkt ogynnsam till ett år med från samma synpunkt ovanligt gynnsam väderlek.¹ Det har under sådana omständigheter förefallit osannolikt att produktionsökningen 1964—1965 skulle kunna bli lika stor som 1963—1964, i all synnerhet som det kan synas tveksamt om nettotillskottet av arbetskraft skall kunna bli fullt så stort 1965 som 1964. En i och för sig osäker överslagskalkyl tyder på att en ökning av den samlade produktionen med 5 procent skulle kunna presteras 1965 under förutsättning att tillskottet av arbetskraft blir lika stort som 1964. Det kan med den utgångspunkten förefalla rimligt att räkna med en produktionsökning om 4 1/2 procent som uppnåelig under 1965 vid ett något lägre arbetskraftstillskott än under 1964. Jämfört med den kalkyl som framlades i den preliminära nationalbudgeten innebär detta en uppjustering med en halv procent. Uppjusteringen får ses mot bakgrunden av den nya högre beräkningen av 1964 års produktionsresultat samt av de gynnsamma väderleksförhållandena under första kvartalet 1965.

Den betydande produktionsökningen i Sverige 1964 får emellertid också ses som en konjunkturföreteelse; gynnsamma internationella avsättningsförhållanden har bidragit till dess uppkomst. Den ekonomiska tillväxten i Västeuropa har under 1964 nästan genomgående varit påfallande hög med ett genomsnittsvärde om drygt 5 procent och med särskilt kraftiga expansionstal för de nordiska grannländerna (5 1/2—7 procent), för Västtyskland (6 1/2 procent) och för Nederländerna (7 1/2 procent). Även för Storbritannien registreras en förhållandevis hög ökning av nationalprodukten (5,6 procent). Den ekonomiska utvecklingen i Förenta staterna och läget i råvaruländerna bidrog också till att världsekonomin under 1964 fick en påtagligt expansiv prägel.

För 1965 finns det internationellt sett anledning att räkna med en något lägre expansionstakt. En sammanställning av tillgängliga länderprognoser har givit vid handen att bruttonationalprodukten i Västeuropa väntas stiga med i genomsnitt 3 1/2 å 4 procent. Nedgången i tillväxttakten jämfört med 1963—1964 skulle i och för sig inte behöva innebära att expansionen under loppet av 1965 skulle bli mindre framträdande än under

¹ Även av kalendariska skäl synes 1964 ha haft bättre förutsättningar att bli ett gynnsamt produktionsår, eftersom det hade någon arbetsdag mera än 1963; härigenom motverkades delvis effekten av den semesterförlängning som skedde 1964.

fjölåret. De senaste uppskattningarna av lagerinvesteringarnas utveckling skulle dock kunna tyda på någon avsakning i tillväxttakten under årets senare del. Enligt dessa prognoser skulle den måttliga ökningen av lagerinvesteringarna, som skedde från 1963 till 1964, avlösas av någon minskning i dessa investeringar 1964—1965 och nedgången skulle härvid bli mest påtaglig under andra halvåret. I Förenta staterna där man för 1965 räknar med en ökning av totalproduktionen med drygt 4 procent är man klart inställd på någon avsakning av tillväxttakten under årets senare hälft.

Ovissheten i de internationella konjunkturutsikterna gäller av naturliga skäl i högre grad 1966 än andra halvåret 1965. Det är tänkbart att den internationella ekonomiska utvecklingen under 1966 kan komma att bli påtagligt mindre expansiv än under de närmast föregående åren — exempelvis till följd av ett, kanske först under 1966 inträffande, omslag i lagerkonjunkturen och under inverkan av en åtstramning i den amerikanska kapitalexporten. Hur en sådan förändring i fråga om de internationella kapitalrörelserna skulle komma att inverka på den realekonomiska utvecklingen blir emellertid i hög grad beroende av den ekonomiska politik som kommer att föras i olika länder. Tills vidare mildras effekten av de amerikanska åtgärderna i väsentlig mån därigenom att de i första hand träffar länder vilkas internationella likviditetsläge är betryggande. Det finns i dagens läge knappast någonting som mera bestämt tyder på ett omslag i del internationella ekonomiska klimatet. Man torde dock ej helt kunna bortse från möjligheten av att det förhållandevis stabila kostnadsläget i Förenta staterna under 1966 skulle kunna komma att utöva ett i någon mån ökat inflytande på den internationella kostnadsutvecklingen. De anpassningsproblem som en mer eller mindre utpräglad internationell kostnadsstabilisering skulle kunna tänkas föranleda kommer att beröras i det följande.

Den reviderade exportkalkylen för 1965 utgår från de prognoser som funnits tillgängliga angående den ekonomiska utvecklingen i avnämrländerna och bygger i övrigt på resultaten av särskilda enkäter som företagits hos våra mera betydande exportnärings. *Varuexporten* väntas enligt denna reviderade prognos stiga med 7 procent från 1964 till 1965. Inklusiv tjänstenetto beräknas uppgången dock stanna vid 6 1/2 procent. Jämfört med den preliminära kalkylen innebär detta en uppjustering med en halv respektive en procent, vilket är väsentligt lägre än de uppjusteringar som förekommit vid motsvarande tillfällen de närmast föregående åren. Exportvolymens ökning synes alltså bli påtagligt lägre än 1963—1964, då den uppgick till 11 1/2 procent. Det är framför allt den förväntade utvecklingen av exportens råvarudel som orsakar den väsentligt lägre ökningstakten. För verkstadsprodukter, järn och stål samt gruppen övriga varor förutses däremot en betydande tillväxt, dock inte i samma höga takt som 1964. Fartygsexporten väntas ånyo stiga under 1965. Förutom av kapacitetsskäl synes exportens tillväxt även i någon mån komma att begränsas med hän-

syn till efterfrågan bl. a. till följd av de i Storbritannien vidtagna åtgärder-
na. Detta utesluter inte att takten i exportleveranserna för närvarande i
väsentlig utsträckning kan påverkas av tillgången på arbetskraft inom ex-
portföretagen.

För det *privata näringslivets investeringar i fasta anläggningar* förutses
nu en volymökning med 7 procent räknat från 1964 till 1965. Industriinves-
teringarnas volym kan på grundval av den senaste enkäten beräknas ha
sjunkit 3 å 4 procent från 1963 till 1964.¹ För 1965 förefaller en uppgång
med 9 procent sannolik. Särskilt för maskininvesteringarnas del innebär
detta en större ökning än som förutsattes i den preliminära prognosen.
Absolut sett förväntas nu ungefärligen samma investeringsvolym för indu-
strin som emotsågs i den preliminära nationalbudgeten, där man visserli-
gen räknade med en något lägre procentuell tillväxt men från ett — som
man då trodde — högre utgångsläge. Trots det ansträngda läget på kredit-
marknaden förefaller det övervägande sannolikt att den beräknade ök-
ningen av industrins investeringsvolym kommer att kunna förverkligas.
En överslagskalkyl ger vid handen att industriföretagens sparande under
1964 varit större än deras investeringskostnader (inklusive sådana för lager-
uppbyggnad). Under 1965 har ett flertal industriföretag stärkt sin finan-
sieringsbas genom avsevärda nyemissioner. — Bland de industrier som pla-
nerar förhållandevis stora investeringsökningar ingår järn- och stålverk,
elektroteknisk industri, pappersbruk och pappfabriker samt kemisk indu-
stri.

I fråga om byggnadsinvesteringar för handel m. m. väntas ökningen avta
väsentligt eller från 12 å 13 procent i volym 1963—1964 till 3 å 4 procent
1964—1965. Vid skärpta byggrestriktioner är det rent av tänkbart att en
viss minskning av byggnadsvolymen kan ifrågakomma.

Lagerinvesteringarna beräknas 1963—1964 enligt reviderade kalkyler ha
stigit med 800 miljoner kronor. Till 1965 väntas fortsatt uppgång, nu be-
räknad till 200 miljoner kronor.² Tillväxten av lagerinvesteringarna synes
främst gälla industrins lager av färdigvaror samt varor i arbete och torde
till betydande del falla på verkstadsindustrin. Inberäknat lagerinvesteringar
väntas näringslivets totala realkapitalbildning komma att stiga med drygt
8 procent från 1964 till 1965 mot 9 procent från 1963 till 1964.

I fråga om de *kommunala investeringarna* (exkl. bostäder) har ej funnits
anledning att nu frångå den preliminära prognosen som utvisade en fort-
satt kraftig volymökning om ca 11 procent. Under förutsättning av skärp-

¹ Detta gäller för industriinvesteringar inklusive underhåll. För enbart ny- och reinves-
teringar torde nedgången ha varit 7 å 8 procent.

² Lagerinvesteringarnas tillväxt förutses härigenom bli lägre än enligt den preliminära
nationalbudgeten, men lagerökningen 1965 väntas likväl bli större. — Utfallet av lager-
investeringarna 1963—1964 enligt de reviderade beräkningarna, som visar på en uppgång
med drygt 800 miljoner kronor, innebär en synnerligen god överensstämmelse med lager-
prognosen i den preliminära nationalbudgeten för 1964; enligt denna väntades lagerin-
vesteringarna stiga med 900 miljoner kronor.

ta byggrestriktioner skulle denna siffra dock kunna visa sig alltför hög. I procent räknat planeras den kraftigaste investeringsexpansionen inom hälso- och sjukvård (ca 25 procents volymökning), medan motsvarande tillväxttal inom skol- och gatuväsen håller sig omkring 10 procent. — Inberäknat bostäder kan den sannolika ökningen av de kommunala investeringarna anges till 9 procent.

För *statliga investeringar* kalkyleras liksom i den preliminära prognosen med en uppgång om 3 1/2 procent eller i något snabbare takt än till 1964. Även här kan byggrestriktioner tänkas inverka på det faktiska utfallet.

För *bostadsbyggandet* beräknas det uppgjorda programmet för igångsättning vid oförändrade byggnadstider innebära en investeringsökning med 2 procent. Stegringstakten synes således bli väsentligt lägre 1963—1964, i all synnerhet om de angivna förutsättningarna hålls orubbade.

Investeringsvolymen totalt — lagren ej inräknade — väntas stiga med 6 procent från 1964 till 1965 eller i snabbare takt än som beräknas vara uppnåelig för den totala produktionen. Ökningen fördelar sig jämnt mellan byggnadsinvesteringar och maskiner. Inklusivt lager blir den totala investeringsökningen inemot 6 1/2 procent.

Beträffande *inkomster, priser och konsumtion* indikerar de reviderade kalkylerna följande utveckling:

Från 1964 till 1965 förutses den genomsnittliga lönenivån stiga med 7 procent varav knappt 4 1/2 procentenheter till följd av avtalsmässig lönehöjning. Den totala lönesumman beräknas stiga med 8 1/2 procent. Nettoeffekten av sysselsättningsförändringar har därvid, liksom i de preliminära kalkylerna, upptagits till 1 1/2 procent eller 1/2 procentenhet lägre än 1963—1964. Faktorinkomsternas uppgång beräknas till följd av något mindre inkomstökning för andra än löntagare bli lägre än lönesummans, nämligen 8 procent. Sedan inverkan beaktats av hushållens ökade *nettoinbetalning till det offentliga*,¹ kvarstår en beräknad ökning av deras disponibla inkomster med 7,6 procent.

De disponibla inkomsternas realvärde reduceras med förutsedda prisstegringar, vilka med hänsyn till förutsatt lönehöjning och beslutad skärpning av den indirekta beskattningen samt andra, kända faktorer i huvudsak kostnadsmässigt beräknas till 5,0 procent. Delta tal avser förändringen av prisnivåns genomsnittsläge från året 1964 till året 1965.² Realinkomstökningen kan därmed i summa uppskattas till 2,5 procent. Med tanke på den förhållandevis tvära och, såvitt nu kan bedömas, övergående uppbromsning av realinkomstutvecklingen som beräknas inträffa andra

¹ Härmed avses summan av direkta skatter, avgifter m. m. som erlagts av hushållen minus summan av inkomstöverföringar till hushållen.

² Under loppet av 1965 eller riktigare från december 1964 till december 1965 väntas en höjning av konsumentpriserna med 6,0 procent. Enbart den direkta effekten av skatteåtgärderna per 1 juli uppskattas nu till 2,6 procent eller, i genomsnitt för hela året 1965, 1,3 procent.

halvåret kan konsumtionsvolymen 1965 förutses komma att stiga procentuellt något mera än realinkomsterna eller med ca 3 procent. — I förhållande till de preliminära kalkylerna har prognosvärdena för såväl nominell och real inkomsthöjning som ökning av konsumtionsvolymen justerats upp med en halv procent.

I fråga om den *offentliga konsumtionens* utveckling 1965 finns det knappast anledning att nu frånga den uppskattning som framlades i den preliminära nationalbudgeten. Enligt denna väntades den offentliga konsumtionens volym med hänsyn till den knappa tillgången på personal inom bl. a. vårdområdena kunna öka med högst 7 procent, låt vara att en uppgång med 8 procent närmast syntes motsvara myndigheternas intentioner. Jämfört med utvecklingen 1963—1964, då den offentliga konsumtionens volym ökade 4 à 5 procent, synes dess tillväxt 1964—1965 dock bli påtagligt snabbare. — Väsentligen som en följd av att staten 1965 övertar ansvaret för polisväsendet m. m. beräknas enbart den statliga konsumtionens volym stiga med 12 procent mot tidigare uppgivna 13 procent enligt den preliminära nationalbudgeten.

Med ledning av tidigare kända samband mellan utvecklingen av skilda komponenter i nationalprodukten och den totala införseln beräknas *importvolymen* stiga med 7 1/2 procent. Fastän importvolymens ökning procentuellt väntas bli om än obetydligt högre än varuexportens, synes handelsbalansens underskott till följd av en mindre förbättring i bytesförhållandet gentemot utlandet bli i det närmaste oförändrat. För exportpriserna kalkyleras med en genomsnittlig uppgång med 2 procent mot för import-

Tabell I: 1. Reviderad försörjningsbalans för 1965

Miljoner kronor i 1964 års priser

	Förändring 1963—1964	1964 miljoner kronor	Förändring 1964—1965	
	Procent		Miljoner kronor	Procent
<i>Tillgång</i>				
Bruttonationalprodukt.....	6,5	97 100	+ 4 300	+ 4,5
Import	10,0	19 900	+ 1 500	+ 7,5
Summa tillgång	7,0	117 000	+ 5 800	+ 5,0
<i>Efterfrågan</i>				
Privat bruttoinvestering (ej bostäder)	2,5	12 900	+ 900	+ 7,0
Statlig bruttoinvestering » »	2,0	6 600	+ 200	+ 3,5
Kommunal bruttoinvestering » »	11,5	5 200	+ 600	+ 11,0
Bostäder, bruttoinvestering	10,5	6 600	+ 150	+ 2,0
Lagerökning	—	+ 700	+ 200	—
Privat konsumtion	5,0	51 600	+ 1 500	+ 3,0
Offentlig konsumtion	4,5	13 600	+ 950	+ 7,0
Export (inkl. tjänstenetto)	11,0	19 800	+ 1 300	+ 6,5
Summa efterfrågan	7,0	117 000	+ 5 800	+ 5,0

priserna 1 1/2 procent. Till följd av försämrat tjänstenetto väntas bytesbalansens underskott stiga med knappt 100 miljoner kronor.

En hopsummering av de olika delposterna ger försörjningsbalansen det utseende som framgår av tabell 1.

Den tillväxt i produktionsvolymen från efterfrågesidan med inemot 4 1/2 procent som försörjningsbalansen utvisar synes i och för sig vara tämligen väl anpassad till de faktiska möjligheterna till produktionsökning under 1965. Ett försök till halvårsfördelning av komponenterna i bruttonationalprodukten har emellertid givit resultat som antyder att expansionstakten skulle bli märkbart lägre under andra halvåret 1965 än under det första. Även om resultaten måste betraktas som förhållandevis osäkra, kan det synas suggestivt att efterfrågan skulle öka med över 5 procent mellan första halvåret 1964 och 1965 mot 3 1/2 procent mellan andra halvåret.

Frågan kan ställas om inte dessa kalkyler kan anses tyda på att det övertryck, som alltjämt i huvudsak råder på arbetsmarknaden, kan komma att i någon mån lättas under andra halvåret. Det synes emellertid välbetänkt att inte dra alltför vittgående slutsatser av de anförda halvårskalkylerna. Skulle efterfrågetrycket tendera att sjunka, förefaller det nämligen inte osannolikt att leveranstiderna och byggnadstider förkortas, vilket gör att den realiserade efterfrågan kan komma att stiga mera än beräknat mellan halvåret 1965. Det är tänkbart att lagerutvecklingen inom handeln i viss mån kan verka utjämnande på efterfrågans expansionstakt under året. Efterfrågan på arbetskraft, som under vintern varit högt uppdriven, torde under alla omständigheter komma att stiga säsongmässigt under våren och sommaren; denna uppgång kan dessutom i någon mån komma att intensifieras som följd av att en del inköp torde komma att påskyndas före omskjningen 1 juli.

Utsträcks perspektiven till att även omfatta första halvåret 1966, finns det skäl att räkna med en hög efterfrågan, såvitt denna blir beroende av inhemska bestämningsfaktorer och eljest överhuvudtaget kan bedömas. Den senaste enkätundersökningen tyder på att industriinvesteringarna kommer att fortsätta att stiga under första halvåret 1966. Sänkningen av de direkta statliga skatterna från och med nyåret kommer att verka stimulerande på den privata konsumtionen. Exporten och sannolikt även lagerinvesteringarna blir i hög grad beroende av den ekonomiska utvecklingen utomlands. Skulle den internationella konjunkturen försvagas under 1966 — vilket det dock inte finns några bestämda skäl att förutsätta — förefaller det snarast som om konjunktorens inhemska bestämningsfaktorer i huvudsak skulle gå i motsatt riktning.

Av flera skäl kan vi inte redan nu göra oss en detaljerad bild av balansproblematiken inför 1966. Vissa föreställningar härom kan man dock med tämligen stor säkerhet bilda sig på grundval av erfarenheter från de senaste årens ekonomiska utveckling. Denna har för Sveriges del kännetecknats av

en kostnadsutveckling som varit förenlig med utrikes balans men inte med prisstabilitet inom landet. Med avseende på fördelningen av samhällsekonomins resurser måste de senaste årens utveckling i och för sig anses ha bidragit till ett gynnsamt utgångsläge för fortsatt ekonomisk tillväxt.

Den totala realkapitalbildningen inom det privata näringslivet har såsom tidigare framhållits inberäknat lagerinvesteringar expanderat i förhållandevis snabb takt under de senaste två åren (med procentuella volymökningar om 9 procent 1963—1964 och 8 procent 1964—1965). Efter flera års stillastående synes industriinvesteringarna i år komma att visa en beaktansvärd volymökning. För de närmaste åren är det tänkbart att en något lägre procentuell tillväxt av näringslivets totala investeringar inklusive lager skulle ligga i linje med den utveckling som kan komma att bedömas som erforderlig på längre sikt. En fortsatt tillväxt av industrins investeringsvolym torde kunna rymmas inom en sådan ram.

I fråga om offentlig konsumtion och investeringar samt bostadsbyggande får den ökning av verksamheten som beräknas ske 1965 i och för sig betraktas som betydande; i genomsnitt utgör den volymmässigt ca 6 procent, men ökningen är ojämnt fördelad. Även för den händelse att expansions-takten inte skulle kunna ökas totalt sett inom detta område, torde det kunna förutsättas att bostadsinvesteringarnas tillväxt sedermera kommer att kunna höjas i förhållande till den offentliga konsumtionens och de kommunala investeringarnas. Det torde kunna antagas att trycket att öka expansionstakten inom dessa verksamhetsområden kommer att bli starkt, eftersom efterfrågan inte för närvarande kan tillfredsställas och bristen på balans — vid den prissättning eller brist på prissättning som tillämpas — tenderar att skärpas vid en snabb utveckling av hushållens realinkomster.

Vad slutligen beträffar den privata konsumtionen måste den ökning med 3 procent som beräknas till 1965 betraktas som låg i förhållande till trenden under 1960-talet och mycket talar för att man även vid en restriktiv politik får lov att räkna med en starkare expansionstakt under de närmaste åren.

Den faktiska och emotsedda prisstegringen under innevarande och närmast föregående år är med hänsyn till lönekostnadsstegringen knappast att beteckna som uppseendeväckande. En sänkning av prisstegringstakten skulle vid nuvarande kostnadsutveckling sannolikt förutsätta endera en snabbare produktivitetsutveckling inom de från internationell konkurrens skyddade näringsgrenarna eller en gynnsammare utveckling av importpriserna. Utrikesbalansen har alltnog kunnat vidmakthållas under en följd av år med mycket betydande lönekostnadsstegringar inom landet. Självfallet kan inte utan vidare tas för givet att de speciella förutsättningar härför som föreläggat internationellt sett under alla omständigheter kommer att bli bestående. Inom flertalet av Västeuropas industriländer har lönekostnaderna per arbetstimme under den hittills förflutna delen av 1960-talet stigit i

ungefär samma takt som i Sverige, i vissa länder något snabbare, i andra länder i något lägre takt. I Förenta staterna har uppgången däremot varit väsentligt mera moderat.

Med hänsyn till Förenta staternas stabila och jämfört med Västeuropa successivt förbättrade kostnadsläge framstår nuvarande svaghet i den amerikanska betalningsbalansen som något av en paradox. En bidragande förklaring till att den relativa försvagningen i Västeuropas kostnadsläge hittills inte givit för detta område negativa utslag i betalningsläget kan möjligen tänkas vara att Västeuropa för närvarande genomgår ett ekonomiskt utvecklingsskede, där exceptionellt stora rationaliseringsvinster och kapacitetsutbyggnader kunnat göras inom just de produktionsgrenar, där konkurrensen från Förenta staterna överhuvudtaget är kännbar eller beroendet av import däriifrån varit mest framträdande. Utvecklingen har samtidigt inneburit en stimulans till betydande amerikanska kapitalinvesteringar i Västeuropa och den amerikanska kapitalexporten dit har också varit avsevärd. Det är vanskligt att bedöma hur länge detta speciella utvecklingsskede kan tänkas bestå och såsom hittills göra det möjligt för Västeuropa att med bibehållen balans utåt ha väsentligt högre pris- och lönekostnadsstegringar än Förenta staterna. En påtaglig förstärkning av den amerikanska betalningsbalansen är i vart fall tänkbar inom överskådlig framtid, i all synnerhet som den kan komma att påskyndas genom de restriktiva åtgärder mot kapitalexporten som vidtagits från de amerikanska myndigheternas sida. En bibehållen kostnadsstabilitet i Förenta staterna kan i ett sådant läge i högre grad än för närvarande komma att inverka på den europeiska kostnadsutvecklingen. Några bestämda tecken på en allmän och snar västeuropeisk kostnadsstabilisering föreligger knappast för närvarande, men det torde inte heller vara befogat att helt bortse från möjligheten härav. För den svenska ekonomin skulle en sådan kostnadsstabilisering innebära vissa anpassningsproblem, som samtidigt också skulle bli kännbara för ett flertal västeuropeiska länder.

Beträffande lönekostnadsstegringen i Sverige under de senaste åren torde emellertid gälla inte endast att den varit förenlig med utrikesbalans — av allt att döma har den delvis varit bestämd av den internationella utvecklingen. Denna påverkan har i främsta rummet gjort sig gällande via pris-sättningen på den svenska exporten och vidare genom exportnäringarnas starka inflytande på den svenska arbetsmarknaden; den har dock inte ens vid nuvarande fasta växelkurser kunnat vara så dominerande att inte rent interna förhållanden och däribland även den ekonomiska politiken i viss utsträckning kunnat inverka på lönekostnadernas utveckling. Principiellt torde det i själva verket vara möjligt att ange vissa samband mellan å ena sidan inriktning och ambitionsgrad hos den ekonomiska politiken och å andra sidan stegringstakten för lönekostnaderna.

Ju hårdare begränsning av den inhemska efterfrågan som åstadkommes

genom den ekonomiska politiken desto gynnsammare torde tillgången på arbetskraft inom exportnäringarna komma att utvecklas, desto lägre kan löneglidning och lönekostnadsstegring förväntas bli inom exportföretagen och inom näringslivet i övrigt. En fördelaktigare kostnadsutveckling och en hårdare begränsning av den inhemska efterfrågan kommer emellertid inte blott att inverka i någon mån återhållande på prisutvecklingen inom landet utan kommer vid gynnsamma avsättningsförhållanden dessutom och framförallt att verka i riktning mot större överskott i bytesbalansen och en högre valutareserv. Behovet av en stärkt bytesbalans och ökade valutareserver får rimligen anses beroende av hur man kan bedöma den svenska samhälls-ekonomins möjligheter att i framtiden anpassa sig till den internationella kostnadsutvecklingen. Ju bättre dessa behov kan anses tillgodosedda, med desto större kraft tenderar andra mål för den ekonomiska politiken att göra sig gällande.

Den ekonomiska politiken kan nämligen inte förutsättas vara uteslutande inriktad på att — i utrikesbalansens och kostnadsstabilitetens intresse — tillgodose kravet på erforderlig begränsning av efterfrågan totalt sett; det ställs för närvarande också krav på att den skall bereda utrymme för en utvidgning av bostadsbyggandet och den offentliga verksamheten, vilket förutsätts ske genom en begränsning av vissa delar av den totala efterfrågevolymen — i första hand den privata konsumtionen. Ett energiskt fullföljande av en sådan omfördelningsspolitik lär, även om totalefterfrågan hålls opåverkad, inte kunna undgå att verka uppdrivande på kostnadsläget inom landet.

De delar av den totala produktionen som man strävar efter att utvidga, dvs. bostadsbyggandet och den offentliga verksamheten, är nämligen förhållandevis föga importkrävande men fordrar betydande insatser av arbetskraft. En omställning måste därför i princip förutsätta att tillgången på arbetskraft inom dessa sektorer förstärks, medan däremot en försvagning av tillgången eller åtminstone av nytillskottet får ske inte blott inom konsumtionsinriktade hemmanärningar utan även inom exportnäringarna som från realekonomisk synpunkt bedriver en importintjänande verksamhet. En sådan omdisponering av arbetskraftstillgångarna torde verka uppdrivande på lönekostnadsstegringstakten inom både mottagande och avstående näringsgrenar. För att de mottagande näringsgrenarna verkligen skall kunna dra till sig arbetskraft i erforderlig utsträckning måste lönenivån och löneutvecklingen vara tillräckligt attraktiv — löneutvecklingen inom byggnadsindustrin torde åtminstone delvis kunna uppfattas som ett exempel på en dylik anpassning. Exportnäringarnas avsättningsförhållanden försämras inte genom den förutsatta omskiftningen av den inhemska efterfrågan. Innan de ger upp kampen om arbetskraft, som de förfogat över eller eljest räknat med att kunna nyrekrytera, kommer sannolikt en ytterligare uppressning

av lönenivån ha ägt rum; först därefter torde en anpassning ske till en lägre produktion och ett högre kostnadsläge än som eljest varit möjligt.

Hur långt en sådan omställning bör drivas är i första hand ett rent internt avvägningsspörsmål, vilket dock inte utesluter att frågan även har aspekter som rör den yttre balansen. En forcering kommer att dra med sig ett högre kostnadsläge och en smalare bas för utrikeshandeln än som eljest varit möjliga att upprätthålla. Härigenom kan det i viss mån bli svårare att i ett utsatt läge uppehålla det handelsutbyte med utlandet som torde vara oundgängligt för att full sysselsättning skall kunna vidmakthållas.

Möjligheterna att föra en allmänt återhållande respektive en resursomfördelande ekonomisk politik kan i väsentlig mån komma att bli beroende av finanspolitikens utformning. Dess inriktning under de senaste åren får därmed intresse även ur ett vidare framtidsperspektiv.

I det följande förutsätts — med åtskillig förenkling — att budgetutvecklingens återverkningar på samhällsekonomin i det mest väsentliga kan mätas genom två olika serier, varav den ena avser utvecklingen av statens volymmässiga ianspråktagande av reala resurser för konsumtion och investeringsändamål. Den andra avser utvecklingen av statens finansiella sparande, dvs. skillnaden mellan å ena sidan statens inkomster och å andra sidan statens utgifter bortsett från upplåning resp. utlåning. Utvecklingen av statens ianspråktagande av reala resurser kan antagas ge ett mått på budgetutvecklingens verkan inom den statliga sektorn, medan förändringen i det finansiella sparandet kan antagas ge en viss föreställning om budgetutvecklingens inverkan på den ekonomiska verksamheten utanför den statliga sektorn.¹ I det följande bortses således från den sannolikt i någon mån ex-

¹ I och för sig kan det med rätta invändas att utvecklingen av statens inkomster och i viss mån även av dess utgifter och i all synnerhet av ett saldo sådant som det finansiella sparandet automatiskt påverkas av det ekonomiska skeendet utanför den statliga sektorn. Så skulle exempelvis statens finansiella sparande 1964 ha blivit ett annat och lägre än som faktiskt blev fallet, om inte beskattningsunderlaget hade ökat över förväntan. Motsvarande kan även sägas beträffande innebörden av statens finansiella sparande under de närmast föregående åren, som kännetecknades av en ungefär lika stark tillväxt av inkomstunderlaget. Vid en analys av budgetpolitikens förändringar mellan dessa år skulle man därför kunna bortse från dylika automatiska effekter. — Det kan förtjäna omtalas att statens finansiella sparande under denna tid påverkats av ett annat slags automatik med annorlunda effekter. Det gäller här sådana förskjutningar i budgetutfallet som sammanhänger med eftersläpningseffekter med avseende på överskjutande och kvarstående skatter och kommunalskattemedel. Nedan visas vilket utfall av statens finansiella sparande som skulle ha erhållits, ifall inbetalningen av skattemedel varje år överensstämde med de slutliga skatterna liksom om de till kommunerna förskottsvis utbetalda medlen överensstämde med vad som enligt slutavräkningarna för respektive år visat sig ha tillfallit kommunerna.

	Finansiellt sparande	Korrigering för överskjutande och kvarstående skatter	Korrigering för slutavräkningarna till kommunerna	Hypotetiskt finansiellt sparande
1960	— 124	+ 302	— 375	— 197
1961	+ 1 805	+ 178	— 736	+ 1 247
1962	+ 1 592	— 434	— 398	+ 760
1963	+ 720	+ 129	— 120	+ 729
1964	+ 795	+ 512	— 300	+ 1 007

pansiva verkan av budgetens inkomstomfördelande element, dvs. de skattefinansierade inkomstöverföringarna. Vidare har de reala effekterna av den statliga utlåningen tills vidare lämnats å sido.

Procentuell förändring av den statliga verksamhetens volym	Förändring av statens finansiella sparande i miljoner kronor
1960—1961..... + 1	+ 1 920
1961—1962..... + 6,5	— 210
1962—1963..... + 4	— 870
1963—1964..... + 3	+ 75
1964—1965..... + 4	+ 320

Expansionen av statens reala verksamhet blev som ett led i sysselsättningspolitiken förhållandevis omfattande 1961—1962 men har därefter varit jämförelsevis dämpad med tillväxttal som varit påtagligt lägre än nationalproduktens. Till 1965 väntas något snabbare tillväxt av den statliga verksamheten och detta oavsett polisväsendets förstatligande. Inverkan på den ekonomiska verksamheten utanför den statliga sektorn gick starkast i expansiv riktning 1962—1963; utvecklingen 1963—1964 innebar inte någon ytterligare förskjutning i expansiv riktning och för 1964—1965 väntas en klart kontraktiv effekt.

Det direkta inflytelseområdet för statliga beslut går emellertid i åtskilliga avseenden vida utöver den statliga sektorn. Vid sidan av sina övriga funktioner har staten åtagit sig ett speciellt ansvar för bostadsfinansieringen. Staten utövar vidare ett starkt inflytande över kommunernas finanser och har genom sina beslut påverkat fondbildningstakten inom allmänna pensionsfonden. Från denna utgångspunkt har en sammanställning skett av utvecklingen inom en sammanslagen sektor för statlig och kommunal verksamhet samt bostadsbyggande. Som en motsvarighet till statens finansiella sparande (med omvänt förtecken) har för sektorgruppen i dess helhet framräknats ett nettofinansieringsbehov lika med det totala upplåningsbehovet för bostadsfinansiering minus finansiellt sparande inom stat, kommuner och AP-fond.

Procentuell förändring av verksamhetens volym inom den sammanslagna sektorn	Förändring av nettofinansieringsbehovet i miljoner kronor
1960—1961..... + 4	— 900
1961—1962..... + 6,5	+ 200
1962—1963..... + 7	+ 1 200
1963—1964..... + 6,5	+ 50
1964—1965..... + 6	(— 400)

Den reala aktiviteten inom den sammanslagna sektorn har sedan 1961 genomgående haft en förhållandevis stark tillväxt, som regel procentuellt snabbare än för nationalprodukten. Nettofinansieringsbehovets starka tillväxt 1962—1963 torde i hög grad ha förstärkt den expansiva effekten av den reala aktivitetsuppgången. Från 1963 till 1964 synes däremot inte någon ytterligare expansiv påverkan ha skett av de ekonomiska transaktionerna utanför sektorn. För 1965 emotses i detta hänseende en viss kontraktiv effekt.

II. Det internationella läget

Den industriella aktiviteten utomlands löpte under första kvartalet vidare i de banor som kännetecknade större delen av fjolåret och som närmare beskrivits i den preliminära nationalbudgeten. Vad Västeuropa beträffar visar den ekonomiska barometern fortfarande på ansträngd högkonjunktur i de nordiska grannstaterna, Schweiz, Storbritannien, Västtyskland och Österrike. I de tre sistnämnda länderna påskyndades utvecklingen ånyo under vinterhalvåret efter att ha saktat av under tredje kvartalet i fjol. Den fortsatta expansionen har i den här berörda ländergruppen åtföljts av tilltagande tryck mot resurserna och förstärkta tendenser till pris- och kostnadsstegringar. I allmänhet kan dessa tendenser väntas bestå under återstoden av 1965, möjligen med undantag för Danmark med hänsyn till den nu aktuella åtstramningen av finanspolitiken. Under intryck av återhållande ekonomisk politik har tillväxttakten dämpats i Nederländerna och i synnerhet i Belgien, varvid överhettningen på arbetsmarknaden mildrats. Den belgiska ekonomin har kommit att visa betydande svaghetstecken, vilket föranledde EEC:s finansministrar att vid sitt möte i mars rekommendera en lindring av kreditrestriktionerna för att stimulera investeringsverksamheten. Konjunkturförsämringen i Frankrike har ytterligare brett ut sig och befästs medan den italienska ekonomin hösten 1964 upphörde att ytterligare mattas. Mera övertygande tecken på återhämtning kunde dock inte spåras under de första månaderna av detta år.

I Nordamerika har den ekonomiska aktiviteten intensifierats kraftigt sedan årsskiftet 1965, vilket delvis sammanhänger med extraordinär lagerupphyggnad i Förenta staterna. Under andra halvåret väntas tillväxten försvagas något under intryck av viss rekylverkan från lagersidan. Expansionen har i kraft av betydande reserver av outnyttjade resurser försiggått utan rubbning av prisstabiliteten. Även om viss oro hyses för verkningarna av förestående avtalsuppgörelse inom stålindustrin synes utsikterna för fortsatt inre finansiell jämvikt vara gynnsamma. Den japanska kreditåtstramningen från i fjol i avsikt att komma till rätta med betalningsbalansunderskottet var framgångsrik, men ledde också till att tillväxten försvagades under senare delen av året. Restriktionerna började mjukas upp kring årsskiftet, och produktionsstegringen under innevarande år torde därför knappast understiga fjolårets.

En sammanfattning av produktions- och efterfrågeutvecklingen i Västeuropa och Förenta staterna 1962—1964 samt reviderade prognoser för 1965 ges i tabell 1. Avvikelserna i förhållande till de bedömningar som re-

Tabell II:1. Försörjningsbalansens poster i olika länder och länderområden 1963—1965

Procentuella volymförändringar från närmast föregående år. Siffrorna för 1963 avser utfall, för 1964 preliminära utfall och för 1965 reviderade prognoser

	Brut- tona- tional- pro- dukt	Im- port	Ex- port	Konsumtion		Fasta bruttoinvesteringar			Förändr. i lager- invest. (miljar- der US dollar)
				privat	offent- lig	to- talt	bygg- nader	maskiner	
<i>Förenta staterna</i>									
1963.....	3,4	4,0	6,7	3,6	3,5	4,4	3,3	6,5	-1,1
1964.....	4,8	8,4	13,4	5,3	0,9	7,2	4,0	13,5	-1,7
1965.....	4-4,5	7-9	6-8	4,5	0,5	4-4,5	..	..	2,0
<i>Västtyskland</i>									
1963.....	3,2	8,3	9,6	2,8	8,0	2,3	2,7	2,3	-0,08
1964.....	6,5	11,2	10,1	5,3	0	11	10	9	+
1965.....	5	7	5,5	5	3	6,5	5,5-6	7-7,5	+
<i>Neder- länderna</i>									
1963.....	3,6	9,6	6,4	7	3,1	3,9	..	..	-0,13
1964.....	7,5	14	11	6	0	15	..	..	+
1965.....	4	6	7,5	5	1,5	5	..	..	—
<i>Frankrike</i>									
1963.....	4,3	11,9	7,5	6,2	2,1	5,9	6,5	4,8	-0,34
1964.....	5	10	7,5	4,5	1,8	8	..	..	+
1965.....	2-3	5	7,5	3,5	3	5	..	..	—
<i>EEC</i>									
1963.....	4,0	11,5	7,7	5,5	5,7	4,1	4,5	3,2	-0,6
1964.....	5,5	8,5	9,7	4,5	1,5	7	..	..	+
1965.....	3,5	6	7	4	3	3,5	..	..	—
<i>Storbritan- nien</i>									
1963.....	3,8	3,7	4,3	4,0	3,7	1,7	-0,5	3,6	0,09
1964.....	5,6	9,0	1,5	3,5	2,5	15	17,5	11,5	1,2
1965.....	4	0,5	2-3	3,5	2,5	8	..	..	-0,7
<i>Norge</i>									
1963.....	5,0	9,8	11,5	4,0	8,3	7,0	4,9	3,8	-0,05
1964.....	6,2	8,3	10,5	3,5	5,8	3,5	4,7	3,1	+
1965.....	5-5,5	9-10	7	3-4	6-7	10-11	6	16	0
<i>Sverige¹</i>									
1963.....	5,1	5,6	6,9	5,2	5,6	7,3	10,1	2,3	-0,13
1964.....	7,2	9,2	10,0	5,2	4,0	7,2	8,4	4,9	0,20
1965.....	5	7,5	6,5	3	7	6	6	6	+0,04
<i>Västeuropa</i>									
1963.....	4,0	9,1	7,0	5,0	5,2	3,7	3,4	3,4	-0,8
1964.....	5,5	8,7	7,7	4,2	1,9	8,5	..	..	+
1965.....	3,5-4	5	6-6,5	4	2,5-3	6	..	..	—

¹ Uppgifterna för åren 1963 och 1964 beräknade enligt OECD:s definitioner.

Källor: OECD, EEC, nationell statistik, konjunkturinstitutets uppskattningar och nationella prognoser.

dovisades i den preliminära nationalbudgeten är förhållandevis små. Sålunda förutses liksom tidigare att bruttonationalprodukten skall stiga med i runt tal 4 procent 1964—1965 i såväl Västeuropa som Förenade staterna. Nedgången i tillväxttakten jämfört med 1963—1964 innebär dock inte att expansionen under loppet av 1965 skulle bli nämnvärt mindre framträdande än under fjolåret. Bland de europeiska länderna emottar Norge, Västtyskland och Österrike en snabbare produktionsstegring än genomsnittet medan övriga EEC-länders ekonomier torde tillväxa något långsammare. Vad beträffar utvecklingen under speciellt senare delen av 1965 synes övervägande skäl tala för att den i allmänhet blir någon nyans svagare än under första halvåret.

Ravaruländernas möjligheter att öka sin valutaintjäning genom utvidgad export till industriländerna ter sig under dessa omständigheter inte särskilt gynnsamma. Industriländernas råvaruimport stagnerade, säsongrensat sett, under andra halvåret i fjol samtidigt som deras avsättning till de råvaruproducerande länderna ökade kraftigt. De sistnämndas importkapacitet har ytterligare tunnats ut genom en försämring i bytesförhållandet; stegringen i råvarupriserna upphörde hösten 1964, varefter en viss nedgång inträffat. Ravaruländerna har sålunda vidkänts ett negativt omslag i utvecklingen av betalningsbalansen. Därtill har utvecklingsbiståndet från industriländerna upphört att växa. Dessa allmänna faktorer talar för att, vid de aktuella tendenserna, exportökningen till råvaruländerna sannolikt saktar av i inte oväsentlig grad om inte förr sedan de föregående årens reservuppbyggnad bringats ned.

Den ekonomiska politiken i *Förenade staterna* fortsätter att vara inriktad på expansion. Även om kreditmarknadsläget blivit något mindre rymligt efter diskontohöjningen mot slutet av året — bankernas för utlåning disponibla reserver har minskat, räntorna på långa lån har stigit en aning och tillväxten i penningmängden har bromsat upp — kan man knappast tala om någon åtstramning. Under åtminstone den närmaste tiden kan väsentligt minskad ökning i långivningen till utlandet antas öka amerikanska bankers utlåningsberedskap inom landet. Från administrationens sida ställer man sig avvisande till en kreditåtstramning till stöd för betalningsbalansprogrammet under hänvisning till avsaknaden av inflationstryck och till det bristfälliga resursutnyttjandet i den amerikanska ekonomin. Vid en bibehållen stegringstakt på 4 procent under loppet av 1964 har t. o. m. lägre ökningstal än året innan registrerats för industriarbetarnas timförtjänster och för konsumentpriserna. (Tabell 2.) Åsikterna på centralbanks-håll synes vara att en skärpning av kreditpolitiken bör hållas i beredskap.

Företagen åtnjöt en mycket god vinstkonjunktur i fjol och väntas göra så också i år; dessutom stärks finansieringsförmågan förutom genom skat-testimulanserna från 1962 och 1964 av ytterligare sådana 1965 (sänkning av bolagsskatten från 50 till 48 procent samt liberalisering av avskriv-

Tabell II: 2. Konsumentpriser och timförtjänster i industrin 1963—1965

Förändring under senaste tolv månaders- respektive fyra kvartalsperiod (timförtjänsterna) jämfört med motsvarande förändring ett år tidigare. Procent

	Kod ¹	Konsumentpriserna		Timförtjänsterna	
		1963—1964	1964—1965	1962—1963	1963—1964
Belgien	F,4	3,0	4,1	8,2	11,6
Danmark	J,3	1,7	5,4	8,1	9,3
Finland	F,3	10,2	5,7	7,4	12,4
Frankrike ²	F,4	5,0	2,3	7,9	6,7
Italien ²	J,4	6,5	5,5	13,7	15,3
Nederländerna ²	J,4	4,6	3,6	4,7	18,0
Norge	F,4	3,5	5,0	5,2	6,5
Schweiz ²	F,4	3,2	2,6	6,3	5,5
Storbritannien ²	F,4	1,2	4,5	3,2	4,4
Sverige	F,4	3,0	3,7	7,7	7,2
Västtyskland	F,4	1,4	2,3	7,5	9,6
Österrike	F,4	3,3	2,3	10,0	6,5
Förenta staterna.....	F,4	1,4	1,1	3,5	2,7
Kanada	F,4	1,8	2,0	3,5	3,4

¹ Bokstaven F anger t. ex. att prisförändringen avser februari, siffran 4 att löneförändringen avser fjärde kvartalet.

² Timlönetariffer.

Källor: OECD och nationell statistik.

ningsreglerna, värd ca 0,6 miljard dollar). Det är därför sannolikt att näringslivet även vid en måttlig kreditåtstramning skall kunna genomföra planerna på en investeringsökning med 12 procent 1964—1965.

Näringslivets höga investeringsvilja utgör en positiv faktor vid bedömningen av konjunkturutsikterna för andra halvåret 1965. Visserligen torde ökningen bli mindre framträdande än under årets första del, vartill kommer att negativa impulser torde komma att utgå från lagersidan, antingen det blir stålstrejk eller inte. Vidare synes aktiviteten inom bostadsbyggandet bli lägre än vad som räknades med i slutet av 1964. Utom stålframställningen uppnådde även bilproduktionen första kvartalet 1965 en nivå som knappast kan hållas året ut. Dessa sektorer svarar emellertid inte för mer än ca 5 procent vardera av industriproduktionen. Tillfälliga svängningar utan direkt sammanhang med den allmänna konjunkturen brukar därför inte mera påtagligt påverka aktiviteten i industrin totalt.

De offentliga utgifterna kommer däremot från halvårsskiftet in i en mer expansiv fas och ytterligare finanspolitisk stimulans tillförs då hushållen. Presidentens budgetförslag inbegriper en sänkning av punktskatter med 1,75 miljard dollar, medan kongressen snarast förefaller inställd på en kraftigare lättnad. Med tanke också på lindringen av de direkta skatterna från början av 1965, den stigande sysselsättningen och de utvidgade socialförmånerna

bör hushållens efterfrågan förbli en väsentlig konjunkturstödjande faktor under andra halvåret, vilket också skulle rimma med den köpbenägenhet som redovisats i den senaste attitydundersökningen.

Övervägande skäl talar således för att den amerikanska expansionen skall löpa vidare under andra halvåret 1965, även om det är tveksamt om tillväxten blir kraftig nog att driva arbetslöshetsprocenten ytterligare nedåt. Denna har sedan mitten av 1964 hållit sig omkring 5 procent mot att under 1963 ha varierat mellan 5 1/2 och 6 procent. Därtill har den effektiva veckoarbetstiden ökat. Utsikterna för den amerikanska ekonomin 1966 vid oförändrad politik ter sig mera problematiska. Medan hushållen 1964 och 1965 tillförts stimulans via skattesänkningar och inkomstöverföringar träder en höjning av socialförsäkringsavgifterna om 2,4 miljarder dollar på årsnivå i kraft den 1 januari 1966. En fortsatt och kanske mer markant dämpning av investeringsökningen i näringslivet är också en eventualitet som får tas med i beräkningen. Även bostadsbyggandets fortsatta utveckling är en oviss faktor; den hittillsvarande tendensen har varit nedåtriktad. Häremot får sättas administrationens upprepade deklARATIONER att aktiviteten vid behov skall stödjas med ytterligare skattesänkningar, och de goda politiska konjunkturerna för dylika.

! brännpunkten för den ekonomiska politiken står betalningsbalansunderskottet, vilket förvärrades markant under fjolårets sista kvartal. Det steg då till en årsnivå på 6 miljarder dollar så att slutresultatet för 1964 trots en hygglig utveckling tidigare under året blev ett underskott på ca 3 miljarder dollar. Anledningen var en stark ansvällning av nettoutflödet av privat kapital — varav blott en del hänförde sig till tillfälliga faktorer — vilken uppväggde ökningen av handelsbalansens överskott samt besparingarna på offentliga utlandsprogram. För att komma tillrätta med situationen lade presidenten mot mitten av februari fram ett program, vilket bl. a. innebär att därefter såväl bank- som kapitalmarknadslån för perioder överstigande ett år omfattas av ränteutjämningskatten. Banklån till utländerna har undantagits; vidare har Japan fått ett särskilt arrangemang. Programmet omfattade även uppmaning till bankerna att begränsa ökningen i utestående utländska krediter till 5 procent under 1965, uppmaning till de stora företagen att på alla möjliga sätt — inte enbart bantning av de direkta investeringarna — förbättra sin kapitalbalans med utlandet samt skattemässiga incitament till utländska placeringar i Förenta staterna.

Den skyndsamhet varmed de amerikanska myndigheterna handlade får ses i samband med den växande obenägenheten hos flera kontinentaleuropeiska centralbanker, i synnerhet Frankrikes, att avstå från konvertering av dollarfordringar. Mot att ha varit i stort sett stabil under 1964 reducerades därvid den amerikanska guldbehållningen med 825 miljoner dollar under första kvartalet 1965, varav drygt hälften torde ha gått till Frankrike.

Genom att kravet på guldtäckning upphävts för bankernas insättningar i centralbankerna har den »fria» delen av guldreserven ökat till 6 miljarder dollar.

Uppmaningarna fick synbarligen en betydande omedelbar effekt. Amerikanska banker hade före programmets annonserande starkt utvidgat sin utländska rörelse, och företagen hade täckt in sig genom att föra över betydande belopp till sina förgreningar utomlands. Därför skulle en lugnare utveckling av det amerikanska kapitalutflödet antagligen varit att vänta oavsett det nya programmet. Effekten har emellertid förstärkts av att amerikanska företag och banker i viss utsträckning hemfört kortfristiga tillgodohavanden i Västeuropa. Amerikanska filialföretag har vidare i ökad utsträckning finansierat sig där. Dollarkursen på europeiska valutamarknader har därvid stigit liksom räntan på s. k. eurodollar-lån. Dessa tendenser till räntestegring har tenderat sprida sig även till andra sektorer av penningmarknaderna. I Västeuropa hade redan dessförinnan pendeln ytterligare svängt mot ett stramare kreditläge.

Sålunda genomförde *Västtyskland* i januari 1965 en diskontohöjning, vilken i hägnet av motsvarande höjningar i Storbritannien och Förenta staterna bedömdes kunna ske utan avsevärt förfång för den internationella likviditetsbalansen. Centralbanken har vidare kungjort att den inte ämnar motverka effekten på likviditeten av underskott i betalningarna. Ett underskott kan dock inte betraktas som säkerställt, låt vara att tendensen i handelsbalansen går mot fortsatt försvagning under intryck av den höga importbenägenheten. Vad kapitalrörelserna angår må nämnas att lagförslagen om kupongskatt på utlänningars kapitalinkomster av tyska papper och upphävande av skatten på utländska emissioner nu gått igenom. Det är osäkert i vad mån en skärpning av kreditmarknadsläget i Västtyskland skulle inverka på näringslivets möjligheter att öka investeringarna med planerade 14 procent 1964—1965. De i företagen behållna vinsterna steg med 19 procent i fjol. Under andra halvåret 1964 reducerades öknings-takten till 7 procent, och tendensen till beroende av kreditfinansiering ökade. I nuvarande situation kan såväl finansieringsutrymmet som det reala resursutrymmet inverka på möjligheterna att förverkliga investeringsplanerna. Via den statliga budgeten kan en mild expansiv effekt på ekonomin emotses. Statsutgifternas ökning avses hållas inom förhållandevis snäva gränser, men då samtidigt hushållen erhåller en skattesänkning motsvarande 0,8 procent av de disponibla inkomsterna samt härutöver höjda pensioner innebär budgetförslaget en uppgång i det kassamässiga underskottet motsvarande ca 1/4 procent av bruttonationalprodukten. Ett utvidgat upplåningsbehov förutses även för delstaternas del.

Pris- och kostnadsutvecklingen betraktas med växande bekymmer av de västtyska myndigheterna. Hittills har dock uppgången i konsumentpriserna (tabell 2) och producentpriserna på industriprodukter legat i un-

derkant av motsvarande utveckling i jämförbara europeiska länder. I februari 1965 översteg de sistnämnda priserna fjolårsnivån med 2,4 procent; takten var dock accelererande och har sedan juli 1964 uppgått till 4 procent per år. Under återstoden av 1965 väntas trycket mot produktionsresurserna tillta, vilket trots lindring genom omfattande import väntas medföra oförminskade tendenser till pris- och kostnadsstegringar.

De avtalsmässiga lönehöjningarna beräknas till uppemot 8 procent från första kvartalet 1964 till första kvartalet 1965. Även om avtalsuppgörelserna under återstoden av året blir jämförelsevis färre kan det knappast undgås att timförtjänstökningen i industrin blir minst lika hög som 1964, dvs. ca 9 1/2 procent. Arbetsmarknadsläget torde nämligen innebära förstärkta incitament till löneglidning; i januari 1965 var relationen mellan arbetslösa och lediga platser 1:5 mot 1:4 ett år tidigare. Det kan inte uteslutas att lönekostnadsstegringarna 1965 får större genomslag på prisnivån än fjolårets, då utrymmet för balanserande produktivitetssökningar ter sig betydligt mer inskränkt. I det sammanhanget kan det vara värt att observera att den tyska regeringen tagit avstånd från direkta ingrepp i pris- och inkomstbildningen. Återstår den centrala frågan om hänsyn till prisstabiliteten skall medföra att den ekonomiska politiken inriktas på en påtaglig dämpning av efterfrågan till förfång för den ekonomiska aktiviteten. I sitt uttalande över sakkunnigrådets bedömning av konjunkturen och synpunkter på den ekonomiska politiken framhåller förbundsregeringen att den avser undvika alla åtgärder som kan hämma importen respektive gynna exporten.

I *Storbritannien* står, liksom i Förenta staterna, det externa likviditetsproblemet i förgrunden för den ekonomiska politiken. Trots förbättringen i handelsbalansen under årets första månader och oaktat att första halvåret normalt är en gynnsam period för pundet — yttre sterlingområdets länder har då säsongmässiga överskott — har förtroendet till den brittiska valutan inte återställts under hittillsvarande period av det andrum de internationella krediterna skänkt.¹ Sålunda sjönk pundkursen i slutet av mars till den lägsta nivån sedan novemberkrisen, och centralbanken fann sig föranlåten att återuppta stödet av terminskursen. Den nya försvagningen synes till en del ha berott på externa faktorer; bl. a. antas den höga efterfrågan på dollar som utlösts av de amerikanska åtgärderna ha finansierats genom avveckling av pundtillgodohavanden. Dock torde den främsta anledningen ha varit osäkerhet om den brittiska ekonomiska politiken skall inriktas på att återupprätta balans i betalningarna inom rimlig tid och vid nuvarande växelkurs.

Konjunkturen kännetecknades i början av 1965 av att den inhemska ef-

¹ I maj väntas konsolidering av den skuld som representeras av dragning på centralbankskrediten från november (i februari förlängd till maj) på 3 miljarder dollar genom ytterligare ett lån hos valutafonden.

lerfrågan i stort sett växte i takt med produktionskapaciteten, särskilt i den »strategiskt» viktiga verkstadsindustrin, så att något betydande reellt utrymme för en förbättring i bytesbalansen knappast yppades. Det återstår att se om den nyligen framlagda brittiska budgeten för 1965/66 skall befrämja sådant utrymme. Höjningar av indirekta skatter och avgifter beräknas inbringa ett belopp motsvarande 1 procent av hushållens disponibla inkomst. Till följd av en samtidig kraftig uppgång i statens totala utgifter (inkl. utlåning) emotses emellertid det kassamässiga underskottet stiga från föregående budgetår med motsvarigheten till drygt 1 procent av bruttonationalprodukten. Investeringarna i statliga företag avses öka med ca en tredjedel. Efter korrigerings för sänkt kommunalt upplåningstak och under antagande om liknande avvikelser mellan budget och utfall som i fjol skulle fås ett i stort sett oförändrat kassamässigt underskott. I budgetanförandet tillkännagavs även skärpningar i valuta-regleringen och vissa skatteförändringar, vilka väntas reducera det brittiska kapitalutflödet med 100 miljoner pund under budgetåret.

Ett problem för den ekonomiska politiken blir att se till att en eventuell dämpning av hemmaefterfrågan, vilken i ett inledande skede kan beröra hushållen, fylls ut med exportökning och/eller importminskning och inte med produktionsnedgång. Uppgiften kompliceras av den internationella opinionens känslighet mot alla direkta brittiska åtgärder i den riktningen. Verkstadsindustrins exportorderböcker är dock väl fyllda, och avtagande anspråk från hemmamarknaden skulle därför ha goda chanser att positivt påverka balansen. Ett uppmuntrande inslag i den brittiska konjunkturbilden utgör den exportvärdestegring med 5 procent som ägde rum från tredje kvartalet 1964 till första kvartalet i år. Det är dock föga troligt att övertrycket i ekonomin lättar väsentligt till följd av åtgärderna — den eftersträfvade omfördelningen till exportproduktion och importsubstitution torde komma att ställa lika stora krav på produktionsresurserna. Arbetsmarknadsläget är ytterligt anspänt i de centrala delarna av England, vilket bl. a. yttrar sig i desorganisationstendenser som avtalsstridiga strejker och sannolikt också hög löneglidning. Särskilt utpräglad är bristsituationen för byggnadsindustrin och verkstadsindustrin. Som framgår av tabell 2 uppgick ökningen i tarifflönerna under loppet av 1964 till 4,4 procent. Löneökningar utöver avtalen medförde dock att timförtjänstens stegring 1963—1964 nådde upp till 8 procent, och föga talar för att utvecklingen 1964—1965 blir mindre expansiv. Något dämpande inflytande av den direkta inkomstpolitiken förutses på officiellt håll inte hinna göra sig gällande i år. Under sådana förhållanden kan regeringens ekonomiska program komma att motverkas såväl av svårigheter att bibehålla konkurrenskraften som av en köpkrafts- och konsumtionsökning som blir högre än önskat. Frågan är om någon påtaglig stabilisering av den brittiska ekonomin kan ernås utan en dämpning av byggnadsverksamheten.

Totalt steg denna med inte mindre än 11 procent 1963—1964 vid en uppgång i bostadsbyggandet med 14 procent. Med oförändrad aktivitet i det offentliga bostadsbyggandet och en ökning i det privata så långt kapaciteten räcker beräknas bostadsbyggandet totalt stiga med 3 1/2 procent under loppet av 1965. Det offentliga bostadsbyggnadsprogrammet för 1965/66 har ännu inte tillkännagetts, men det kan inte uteslutas att det innebär en ökning. Dessutom må noteras att den faktiska byggnationen under 1964/65 låg betydligt över programmet. En lokal lättnad av övertrycket inom byggnadssektorn bör dock inträda till följd av förbudet mot kontorsbyggande i London.

Den skärpning av kreditpolitiken som inleddes under de senaste månaderna av 1964 hade ännu i början av 1965 inte märkbart påverkat industrins investeringsvilja. En enkät utförd omkring årsskiftet gav sålunda vid handen att planerna på en stegring med 10 procent 1964—1965 kvarstod oförändrade sedan föregående höst. National Institute beräknar att investeringarna skall expandera reallt i en årstakt av inte fullt 10 procent under första halvåret 1965, mot 18 procent under fjolåret, för att därefter stabilisera sig. Centralbankens uppmaning till kreditinstituten att iaktta återhållsamhet vid beviljandet av personliga lån och prioritera exportkrediter och krediter till verkstadsindustrin synes ha haft en viss effekt. Från november 1964 till februari 1965 steg londonbankernas utlåning med 80 miljoner pund mot 252 miljoner pund ett år tidigare; för personliga lån m. m. redovisades en viss minskning.

I Frankrike hade den ekonomiska politiken fram till våren 1965 behållit den inriktning på restriktivitet som inleddes i september 1963 och sedan skärpts i olika omgångar. Stabiliseringspolitiken har medverkat till att pris- och lönestegringstakten sjunkit (tabell 2) — delvis genom direkta ingrepp. Men liksom tidigare i Italien har utvecklingen av den realekonomiska aktiviteten blivit lidande då såväl företagens som hushållens efterfrågan hållits tillbaka. Tecknen på konjunkturförsvagning är mångfaldiga. Efter att ha stagnerat under de tio första månaderna av 1964 föll industriproduktionen sålunda med ca 2 procent till januari 1965. Avmattningen var till en början koncentrerad till textilindustrin, en rad andra konsumtionsindustrier samt bilindustrin men har sedermera spritt sig även till den tunga verkstadsindustrin och till basindustrierna, exklusivt olje- och gasindustrin. Förutom de senare har framför allt byggnadsproduktionen, den offentliga anläggningsverksamheten samt, sedan slutet av fjolåret, exporten verkat stödjande på aktiviteten. Arbetstiden har förkortats och relationen mellan arbetssökande och lediga platser starkt försämrats; den var 7:1 i februari. Stabiliseringspolitiken medförde mot slutet av 1964 och de två första månaderna i år en viss förbättring av bytesbalansen, vilken dock till stor del återspeglade en importnedgång.

Enligt det franska konjunkturinstitutets januarienkät har procentande-

len företag som avgett negativa omdömen om produktionsplaner, orderstock m. m. tilltagit.

	Mars 1964		Jan. 1965	
	—	÷	—	÷
Allmänna produktionsutsikter	18	25	44	9
Egna produktionsplaner	9	33	23	19
Allmänna prisnivån	1	51	4	36
Egna priser	5	13	8	11
Orderstock	36	21	54	12
Exportorder	36	21	46	18
Produktionsutveckling under senaste 3 å 4 månader	10	20	23	20

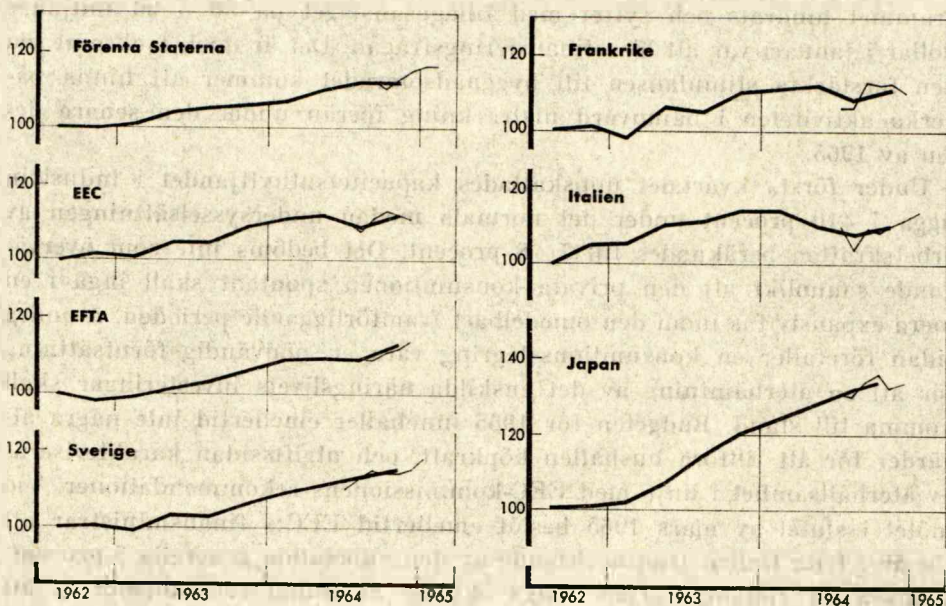
Några tecken på en nära förestående förstärkning av den ekonomiska aktiviteten kan inte skönjas, meddelade institutet i mars, men även utan stimulerande åtgärder bedömdes det finnas utsikter till en återhämtning från hösten. Det enskilda näringslivets investeringar såväl som hushållens konsumtion utgör dock svaga element i konjunkturbilden. Företagens investeringsplaner för 1965 innebär sålunda en volymnedgång med 5 å 6 procent från fjolårsnivån. Tillväxttakten i hushållens inkomster har saktat av, så att någon påtaglig intensifiering av deras efterfrågan ter sig mindre sannolik. I nuvarande situation, karakteriserad av rymligt kapacitetsläge i industrin, framstår en återhämtning i konsumtionen som en av förutsättningarna för reexpansion.

Svaghetsstecknen har föranlett en viss uppmjukning av den restriktiva ekonomiska politiken. I mars lade regeringen fram skatteförslag som på någon sikt kan stimulera investeringsviljan i näringslivet. Finansiering på aktiemarknaden skall sålunda underlättas genom lindrad utdelningsbeskattning. Vidare skall skattebelastningen vid fusion av företag mildras. Den allmänna budgetpolitiken har emellertid förblivit stram. I april lättades kreditpolitiken något genom en sänkning av diskontot från 4 till 3 1/2 procent. De vidtagna åtgärderna torde knappast kunna initiera en återhämtning, men bör underlätta den sedan de efterfrågemässiga förutsättningarna inträtt.

Konjunkturedgången i *Italien* förefaller ha nått sin botten hösten 1964 och därefter har, att döma av industriproduktionens utveckling (diagram 1) tecken på ökande aktivitet framträtt. Den säsongrensade produktionsindexen överskred således under november 1964—januari 1965 nivån för föregående halvår med ca 2 å 3 procent. Uppgången var i betydande utsträckning lokaliserad till stålindustrin och kan ha resulterat i lagerökning. Någon återhämtning på bred basis förefaller emellertid inte ha kommit i gång under de första månaderna av 1965. Sedan betalningsbalansen drastiskt förbättrats under sommarhalvåret har den ekonomiska politiken stegvis undergått en försiktig orientering mot reexpansion. I september mjukades kreditåstramningen upp och utvidgade investeringar i de statliga industrierna beslutades. Planer på ökning i offentliga eller statsunderstödda in-

Diagram II:1. Industriproduktionen i olika länder och länderområden 1962—1965

Index: 3 kv. 1962=100. Säsongrensade kvartals- resp. månadsdata

Anm. Tunna kurvlinjer avser månadsdata.

Källor: OECD och nationell statistik.

vesteringar i skolor, bostäder m. m. tillkännagavs i januari 1965 samtidigt som det beslöts att delvis överföra företagens socialförsäkringsavgifter till statsbudgeten (finansierade genom en höjning av omsättningskatten). Ytterligare en rad åtgärder för att stimulera ekonomin tillkännagavs inemot mitten av mars och förblir i kraft under förutsättning att parlamentet godkänner dem inom 60 dagar. Ett kreditkonsortium skall upprättas med fullmakt att ge ut statsgaranterade obligationer för 400 miljoner dollar (motvarande 3 1/2 å 4 procent av de årliga fasta bruttoinvesteringarna) för att underlätta kommunernas finansiering av bostadsbyggande och andra investeringar av social karaktär. Konsortiet äger ta upp lån i utlandet upp till det angivna beloppet. Programmet omfattade också andra åtgärder för att underlätta finansieringen av offentliga investeringar och den mindre och medelstora industrins anskaffning av maskiner och inventarier, stöd till jordbruket, utvidgade arbetslöshetsbidrag, sänkt omsättningsskatt vid förvärv av hus eller lägenheter m. m. Vid beaktande av den låga kreditefterfrågan är det tveksamt om utvidgade lånemöjligheter för maskinanskaffning kan väntas få någon mer betydande effekt.

Stimulansen har uppenbarligen en mycket stark tonvikt på byggnads- och anläggningssidan. Byggnadsverksamheten drabbades hårt av avmattningen; sålunda föll igångsättningen med 40 procent 1963—1964 och arbetslösheten

i denna sektor hade vid årsskiftet stigit till ca 150 000. På grund av kraftig stegring i kostnaderna hade genomförandet av det offentliga byggnadsprogrammet hindrats och syftet med tilläggsanslaget på 80 å 90 miljoner dollar i januari var att lösa finansieringsfrågan. Det är dock tveksamt om den förstärkta stimulansen till byggnadsområdet kommer att hinna påverka aktiviteten i nämnvärd utsträckning förrän under den senare delen av 1965.

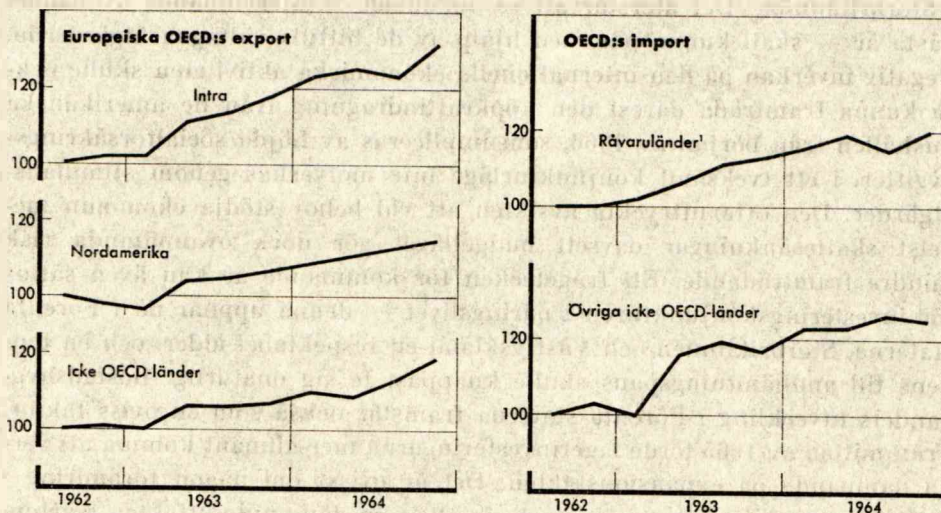
Under första kvartalet uppskattades kapacitetsulnyttjandet i industrin ligga 7—10 procent under det normala medan undersysselsättningen av arbetskraften beräknades till 7—8 procent. Det bedöms inte som övervägande sannolikt att den privata konsumtionen spontant skall ingå i en mera expansiv fas inom den omedelbart framförliggande perioden. Å andra sidan förefaller en konsumtionsstegring vara en nödvändig förutsättning för att en återhämtning av det enskilda näringslivets investeringar skall komma till stånd. Budgeten för 1965 innehåller emellertid inte några åtgärder för att tillföra hushållen köpkraft, och utgiftssidan karakteriseras av återhållsamhet i linje med EEC-kommissionens rekommendationer. Vid mötet i slutet av mars 1965 beslöt emellertid EEC:s finansministrar att för året frita Italien från beaktande av den anbefallda generella 5-procentgränsen för statsutgifternas årliga ökning. Samtidigt rekommenderas att endast sådan stimulans som på kort varsel kan avvecklas, i händelse av kostnadsbekymmer, bör tillföras den italienska ekonomin.

Några betalningsbalansmässiga hinder mot en stimulans av konsumtionen föreligger knappast särskilt som kapacitetsläget medger betydande ökning utan att inkräkta på exportmöjligheterna. Den moderata omsvängning till underskott i betalningarna som ägde rum i januari hänförde sig sannolikt väsentligen till säsongmässiga faktorer. Emellertid har de snabba omkastningarna i betalningsbalansen under de senaste åren tagits som en varning mot att mer radikalt orientera den ekonomiska politiken mot expansion. Nödvändigheten av att undvika ett förnyat tryck mot pris- och kostnadsnivån har också inspirerat till varlighet i reexpansionspolitiken. Endast ett fåtal avtal utlöper emellertid före slutet av 1965, och utsikterna för en tendens till stabilisering i löneutvecklingen skulle därmed vara gynnsamma. Med tanke på de betydande produktivitetsvinster som finns att realisera är det sålunda högst sannolikt att verksamma åtgärder för att stimulera den inhemska efterfrågan på industrins produkter skulle vara förenliga med stabilisering eller rent av verka sänkande på framställningskostnaderna per enhet.

Sammanfattningsvis torde utsikterna till en fortsatt om än något dämpad aktivitetsökning i industriländerna under resten av året få bedömas med viss tillförsikt. Den förestående utvecklingen inrymmer visserligen flera osäkerhetsmoment. I den mån bakomvarande risker respektive möjligheter materialiseras torde de emellertid knappast hinna påtagligt inverka på den

Diagram 11:2. OECD:s handel 1962—1964

Index: 3 kv. 1962=100. Säsongrensade kvartalssiffror

¹ Afrika, Latinamerika, Oceanien och Asien, exkl. Japan och Kina.

Källa: OECD.

ekonomiska aktiviteten förrän ett stycke in på nästa år. Flertalet nu skönjbara osäkerhetsmoment är av negativ karaktär. Vid nuvarande politik förefaller exempelvis såväl Förenta staterna, Storbritannien, Frankrike och Italien tendera mot en totalt ej oväsentlig förbättring i bytesbalansen varav en del torde »absorberas» av försämring för Västtyskland. I ogynnsamma fall skulle i övrigt, förutom råvaruländerna, mindre industriländer med jämförelsevis låg yttre likviditet kunna komma att beröras av häremot svärande tendenser till försämring.

En reservation får vidare göras för eventualiteten att de nya amerikanska åtgärderna för att stävja kapitalutflödet, vilka åtminstone momentant varit mycket framgångsrika, leder till en över en längre period stramare penningmarknad i Västeuropa. Effekten skulle bl. a. kunna bli växande svårigheter att finansiera den internationella handeln liksom att pris och kvalitet tilltar i betydelse som konkurrensfaktorer i förhållande till leverantörskrediter. För råvaruländernas del synes volym- och pristendenserna i exporten innebära att fortsatta importökningar inom ramen för utvecklingsprogrammen förutsätter tärande på valutareserverna. Risk föreligger för att reservavtappningen framemot 1966 framskridit så långt att inskränkningar i efterfrågan på industrivaror mer allmänt framtvings. Den förnyade oron på valutabörserna mot slutet av mars, orsakad av rykten om förestående depreciering av pundet, illustrerade att risken för störningar i betalningssystemet också får beaktas.

Betalningsbalansutvecklingen kan antas komma att fortsättningsvis utöva ett vägande inflytande på utformningen av den ekonomiska politiken i Storbritannien. Det återstår att se om målet — återvinnande av balans nästa år — skall kunna nås med hjälp av de hittills vidtagna åtgärderna. Negativ inverkan på den internationella ekonomiska aktiviteten skulle också kunna framträda därest den köpkraftindragning från de amerikanska hushållen från början av 1966, som impliceras av höjda socialförsäkringsavgifter, i ett tveksamt konjunkturläge inte motverkas genom stimulansåtgärder. Den ofta uttryckta avsikten att vid behov stödja ekonomin medelst skattesänkningar oavsett budgetläget gör dock ovannämnda risk mindre framträdande. Ett frågetecken för kommande år kan även sättas för investeringskonjunkturen i näringslivet — denna uppnår då i Förenta staterna, Storbritannien och Västtyskland en respektabel ålder, och en tendens till andhämtningspaus skulle knappast te sig onaturlig. Bostadsbyggandets utveckling i Förenta staterna framstår också som en oviss faktor. Från mitten av 1965 torde lagerinvesteringarna mer allmänt komma att verka dämpande på expansionstakten. Det är ovisst om någon förändring i detta hänseende är att emotse nästa år eller om dämpningseffekten tvärtom kommer att förstärkas.

Recexpansionsutrymmet i Italien och Frankrike, såväl med hänsyn till fysiska resurser som till extern likviditet, borde i och för sig få hänföras till den positiva sidan på balansräkningen över osäkerhetsmoment. I Italien har som nämnts politiken i viss mån redan lagts om till stimulans, och nästa år kan möjligtvis en kraftig återhämtning äga rum. Därest den officiellt väntade reaktiveringen i höst av den franska ekonomin uteblir är det inte uteslutet att politiken ges en mera definitivt expansiv orientering, vilket likaledes skulle kunna medföra en kraftig aktivitetsökning under följande år. Osannolikt är därför inte att fortsatt relativt goda konjunkturer kan bäras upp under 1966 genom expansion företrädesvis i EEC, de mindre EFTA-länderna och Nordamerika.

III. Utrikeshandeln

1. Exporten

Värdet av den totala exporten för 1964 ökade med närmare 2 1/2 miljarder kronor jämfört med året innan, vilket är 1 miljard högre uppgång än mellan 1962 och 1963. Oväntat kraftiga exportleveranser under december i fjol var en av orsakerna till underskattningen i närmast föregående nationalbudget på ungefär 200 miljoner kronor. Exportutvecklingen har alltsedan första kvartalet 1963 varit starkt expansiv tack vare en fördelaktig konjunktur såväl i Västeuropa som i Förenta staterna. Dessutom gynnades exporten av svenska stapelvaror i fjol genom lageruppbbyggnad i avsättningsländerna.

Volymmässigt blev uppgången mellan 1963 och 1964 för totalexporten nästan 11 1/2 procent — frånräknas fartygen översteg volymökningen 12 procent. Enhetspriserna steg i genomsnitt med 3 procent, sålunda betydligt mer än mellan 1962 och 1963. Prisökningen avser framför allt trävaror och massa liksom också livsmedel och metaller (utom järn och stål).

Den exportprognos som för ett år sedan gjordes i den reviderade nationalbudgeten innebar sålunda en underskattning med drygt 3 procent i volym. De överträffade förväntningarna gäller i första hand malm- och trävaruexporten, men även för järn och stål och verkstad. Prognosen för de senare byggde på en enkät som gjordes under februari månad i fjol då en viss osäkerhet rådde om den kommande konjunkturutvecklingen i avnämmländerna för våra verkstadsprodukter — speciellt gällde detta investeringskonjunkturen. För malmexportens del kan nämnas att en icke obetydlig andel av den värdemässiga uppgången mellan 1963 och 1964 berodde på en synnerligen kraftig höjning av enhetspriserna för blymalm. För trävarorna slutligen har fjolårets rekordartade skeppningar delvis sammanfallit med en markerad lageruppgång med vissa spekulativa inslag.

I tabell 1 redovisas prognosen för exporten 1965. De justeringar som gjorts av prognosen i den preliminära nationalbudgeten motiveras bl. a. av nytt enkätmaterial för järn- och metallverk, verkstad och varv samt aktuella prognoser för bruttonationalproduktens utveckling i olika länder och statistisk information t. o. m. februari i år. Resultatet innebär att den totala exportvolymen uppjusterats med en halv procentenhet. Revideringarna berör framför allt fartygs- och järn- och stålexporten. För gruppen övriga varor samt livsmedel har däremot en viss nedjustering skett.

Trots att prognosen för totala exporten exklusive fartyg nu pekar på en

högre volymökning än den tidigare antagna är avsaktningen vid årsvisa jämförelser betydande, 6 1/2 procent 1964—1965 mot 12 procent 1963—1964. Detta beror framför allt på den förväntade utvecklingen av råvaruexporten. Totalt steg exporten av malm och skogsprodukter med 13 1/2 procent i volym mellan 1963 och 1964, medan prognosen för 1964—1965 innebär en volymökning med endast 3 procent. En annan orsak till avsaktningen är de i Storbritannien vidtagna åtgärderna vilka, av exportenkäterna för verkstadsprodukter samt järn och stål att döma, kan få icke obetydliga konsekvenser. Att importavgiften haft en viss verkan tyder januari—februarsiffrorna på. Utförselvärdet till Storbritannien för såväl papper som gruppen övriga varor låg sålunda betydligt lägre än motsvarande period 1964.

Genom att fartygsexporten väntas öka kraftigt mellan 1964 och 1965 mildras effekten av stapelvarornas svaga utveckling något, och volymuppgången för den totala exporten blir enligt prognosen drygt 7 procent 1964—1965 jämfört med knappt 11 1/2 procent 1963—1964.

Tabell III: 1. Exportutvecklingen för olika varugrupper 1963—1965

	Exportvärde, miljoner kronor			Procentuella förändringar från föregående år					
				Volym			Pris		
	1963	1964	1965	1963	1964	1965	1963	1964	1965
Trävaror	1 166	1 434	1 425	6,9	16,4	-3,5	1,1	5,7	3
Massa	1 953	2 281	2 480	13,8	8,7	5	2,0	7,5	4
Papper	1 695	1 918	2 055	12,2	12,1	6	0,3	0,9	1
Malm	1 003	1 220	1 265	4,5	19,7	2,5	-8,4	1,3	1,5
Metaller	1 506	1 816	2 080	13,3	14,4	12	-3,4	5,3	2
därav järn och stål	1 229	1 510	1 730	14,1	20,7	13,5	-4,3	1,7	1
Verkstadsprodukter, exkl. fartyg	5 038	5 890	6 620	1,9	13,1	8	3,8	3,4	4
Livsmedel	618	619	600	3,4	-8,5	-1,5	3,8	9,4	-1,5
Övriga varor	2 278	2 637	2 920	9,6	12,2	9,5	1,9	3,2	1
Totala exporten, exkl. fartyg	15 257	17 814	19 450	7,2	12,1	6,5	1,2	4,1	2,5
Fartyg	1 310	1 191	1 345	25,6	0,7	20,5	-0,7	-9,7	-6
Totalt	16 568	19 006	20 800	8,4	11,4	7	1,1	3,0	2

Anm. 1963 års exportvärden enligt den definitiva statistiken. Samtliga uppgifter för 1965 avser prognoser. Värdeuppgifterna är avrundade till närmaste 5- resp. 10-tal miljoner och de procentuella förändringarna till närmaste hela resp. halva tal.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Exportutvecklingen för olika varugrupper

Trävaror

Exportutvecklingen för sågade och hyvlade barrträvaror överträffade under fjolåret alla förväntningar. Totalt skeppades mer än 1 200 tusen stds,

en årsökning med över 160 tusen stds. Vår största marknad, Storbritannien, svarade för en tredjedel av uppgången, och den fallande trenden för den svenska andelen av Storbritanniens import bröts trots att även Kanadas andel ökade kraftigt. Däremot minskade såväl den ryska som den finska andelen av den brittiska trävaruimporten. Även exporten till Danmark ökade kraftigt och detsamma kan sägas beträffande Nederländerna medan utvecklingen av exporten till övriga EEC-länder var relativt svag; för Belgien noterades t. o. m. en exportminskning. Däremot har Spanien efter frilistningen ryckt upp som ett mycket viktigt exportland för våra trävaror.

Trävaruförsäljningarna för leverans under innevarande år har med hänsyn till de stora exportkvantiteterna i fjol varit mycket livliga. Man har dock kunnat märka en minskning i försäljningstakten som är kraftigare än den normala — säsongmässiga — nedgången. Totalt uppgick försäljningarna till 850 tusen stds vid månadsskiftet mars—april vilket endast är 25 tusen stds mer än samma tid i fjol. Nederländerna och Danmark är de mest expansiva marknaderna, medan försäljningarna på Storbritannien och Västtyskland har gått trögt. Lagren torde ha ökat i alla stora avnämamländer i fjol; mest markerat troligen i Storbritannien där trävarulagren från årsskiftet 1963—1964 till senaste årsskifte steg med närmare 90 tusen stds.

De tvåra kastningarna i trävaruexporten mellan olika år torde ha nära samband med lagerutvecklingen i avnämamländerna. Den kommande lagerutvecklingen är svårbedömd, så mycket mer som lagerstatistiken i många länder är bristfällig eller svåråtkomlig. En neddragning av köparlagren 1965 i bl. a. Storbritannien framstår dock som trolig. Därav följer att man med stor sannolikhet kan räkna med en nedgång i trävaruexporten dit och möjligen även till Västtyskland medan å andra sidan exporten till Danmark och Nederländerna tämligen säkert kommer att öka. Totalt synes en export av sågade och hyvlade barrträvaror på 1 150 tusen stds kunna bli möjlig. Tillsammans med gjorda prognoser för övriga obearbetade trävaror innebär detta en volymmässig nedgång för totala trävaruexporten med knappt 3 1/2 procent. Genomsnittspriserna för 1965 års export kan väntas överstiga 1964 års med ca 3 procent, om den i början av innevarande år uppnådda prisnivån förblir fast.

Massa

Massaexportens ökningslakt var under loppet av fjolåret avsevärt lägre än under 1962 och 1963. Volymuppgången mellan helåren 1963 och 1964 blev likväl relativt kraftig tack vare den starka uppgången under loppet av 1963. Det totala exportvärdet utgjorde 2 280 miljoner, helt i enlighet med den prognos som gjordes för ett år sedan. Det goda skeppningsresultatet för fjolåret sammanhänger, liksom för trävaror, med en relativt moderat men utbredd lageruppgyggnad på köparsidan.

Fjolåret innebar för massaindustrin en ytterligare förbättring av kapa-

citetsutnyttjandet. Såväl för blekt sulfat liksom för dissolving- och slipmassa torde fullt kapacitetsutnyttjande ha uppnåtts. Jämfört med de första åren under 1960-talet har takten i kapacitetstillväxten minskat kraftigt. Förhållandet är det motsatta i Finland, där kapaciteten torde komma att öka med 2 å 300 tusen ton under innevarande år.

Läget på massamarknaden har varit dämpat under senvintern med moderat orderingång och senareläggning av skeppningar, säkerligen sammanhängande med ett omslag i lagercykeln. Det är dock knappast troligt att den negativa effekten på efterfrågan från lagerutvecklingen blir så långvarig och kraftig att massaexporten icke skulle fortsätta att stiga 1965.

Den prognos som ges i tabell 1 är densamma som gavs såväl i Konjunkturläget, oktober 1964, som i den preliminära nationalbudgeten. Den torde närmast vara relativt optimistisk bl. a. med hänsyn till de osäkra utsikterna i Frankrike och på de översjöiska marknaderna. Det är inte uteslutet att man där får räkna med en ren efterfrågeminskning. Fördelningen av skeppningarna under året blir med all sannolikhet rätt ojämn. Prognosen förutsätter en volymmässig nedgång under innevarande halvår och en relativt kraftig uppgång under andra halvåret. (Se diagram 1.)

Papper

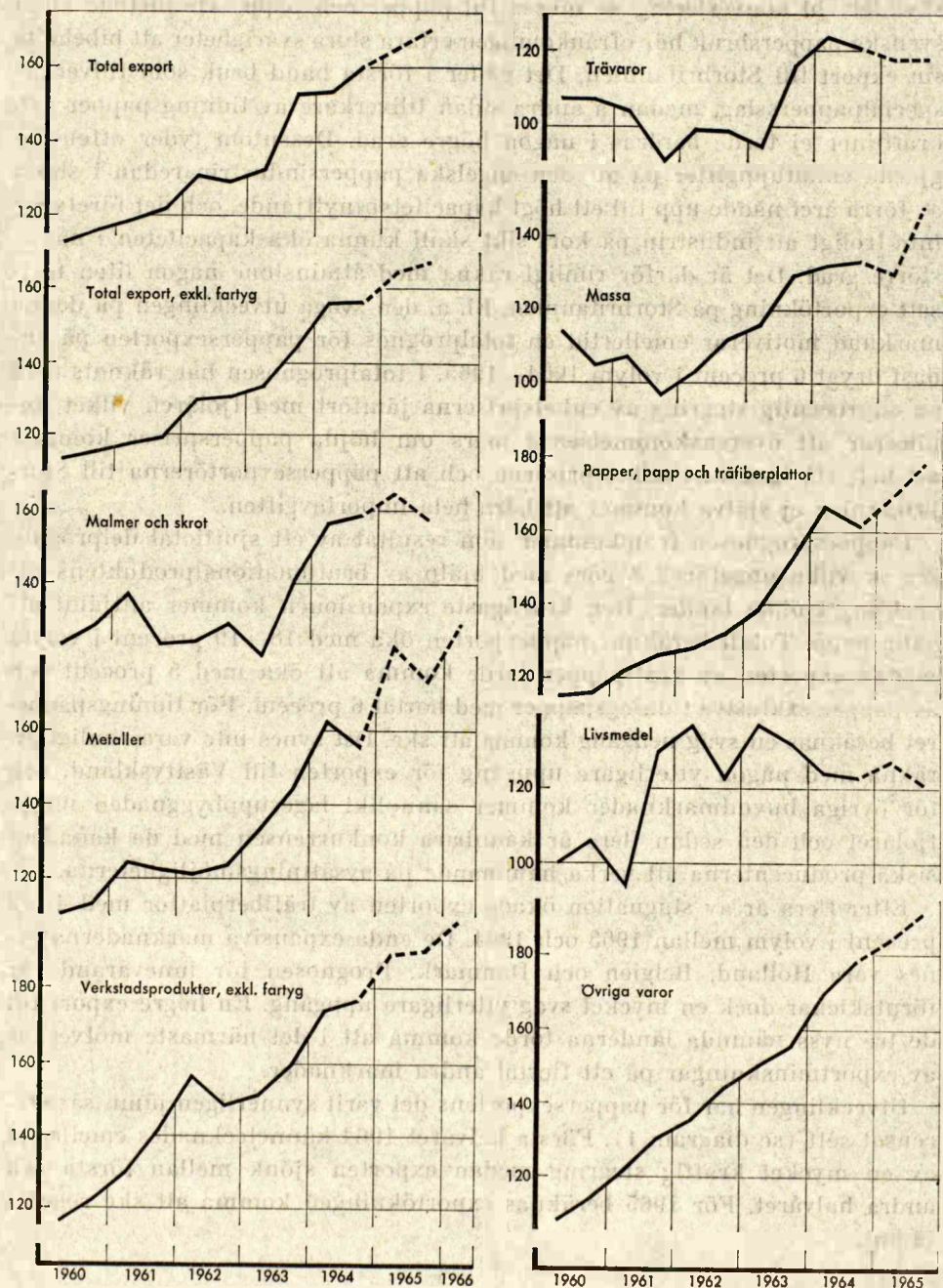
Prognosen för den totala pappersexporten 1964 i den reviderade nationalbudgeten för ett år sedan infriades helt, värdemässigt sett. Enhetspriserna steg dock endast med knappt 1 procent mot förutsedda drygt 2. Prisstegringen på cellulosa fick sålunda ringa registrerbar effekt på papperspriserna. I volym räknat steg pappersexporten med drygt 12 procent, samma ökning som noterades mellan 1962 och 1963. Leveransökningen var dock i fjol mera jämnt fördelad på de olika papperskvaliteterna. Alltjämt utvisade pappen den starkaste stegringen (20 procent) men även på tidnings- och kraftpappersområdet kunde betydande ökningar noteras. Efterfrågan på kraftliner och halvkemiskt papper för wellpapttillverkning var mycket livlig och utförseln av dessa två pappersslag expanderade snabbt.

Länderfördelningen utvisar en ökad koncentration på Västeuropa. Storbritannien och Västtyskland svarade var för sig för gott och väl en fjärdedel av exportvärdeökningen. Till de olika råvaruländerna däremot har exporten antingen sjunkit eller ökat mycket långsamt. Både till Latinamerika och de utomeuropeiska sterlingländerna sjönk pappersexporten och utsikterna för innevarande år ter sig inte ljusare på dessa marknader. Deras tullpolitik och i flera fall restriktiva importkontroller torde komma att innebära en ytterligare förskjutning av exporten mot Västeuropa.

Till Storbritannien ökade det totala exportvärdet med 17 1/2 procent. Till en viss del var denna synnerligen kraftiga uppgång betingad av en lageruppbbyggnad under första hälften av fjolåret. Det är inte minst inom papperssektorn som den nu ikraftvarande importavgiften torde få effekt.

Diagram III:1. Volymutvecklingen för exporten, totalt och fördelad på varugrupper 1960—1966

Index: 1959 = 100. Säsongrensade kvartalssiffror

Anm. De streckade linjerna avser prognoser.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

3 Bihang till riksdagens protokoll 1965. 1 saml. Nr 125. Bihang C

Pappersmassan är som råvara undantagen från avgiften och detta innebär för de brittiska pappersbruken en avsevärd höjning av manufaktureringsskyddet vid konvertering av massa till papper och papp. Ätminstone vissa svenska pappersbruk bör ofrånkomligen erfara stora svårigheter att bibehålla sin export till Storbritannien. Det gäller i första hand bruk som tillverkar specialpappersslag, medan å andra sidan tillverkare av tidningspapper och kraftliner ej torde beröras i någon högre grad. Dessutom tyder offentliggjorda enkätuppgifter på att den engelska pappersindustrin redan i slutet av förra året nådde upp till ett högt kapacitetsutnyttjande, och det förefaller inte troligt att industrin på kort sikt skall kunna öka kapaciteten i någon större grad. Det är därför rimligt räkna med åtminstone någon liten fortsatt exportökning på Storbritannien. Bl. a. den svaga utvecklingen på denna marknad motiverar emellertid en totalprognos för pappersexporten på endast drygt 6 procent i volym 1964—1965. I totalprognosen har räknats med en enprocentig stegring av enhetspriserna jämfört med fjolåret, vilket implicerar att överenskommelsen i mars om höjda papperspriser kommer att helt slå igenom i enhetspriserna och att pappersexportörerna till Storbritannien ej själva kommer att bära hela importavgiften.

Pappersprognosen framkommer som resultat av ett sjuttioal delprognoser av vilka ungefär 2/3 görs med hjälp av bruttonationalproduktens utveckling i olika länder. Den kraftigaste expansionen kommer alltså att gälla papp. Totalt beräknas pappexporten öka med 18—19 procent i volym medan exporten av kraftpapper torde komma att öka med 5 procent och av papper exklusive tidningspapper med bortåt 6 procent. För tidningspappret beräknas en svag nedgång komma att ske. Det synes inte vara rimligt att räkna med någon ytterligare uppgång för exporten till Västtyskland, och för övriga huvudmarknader kommer sannolikt lageruppbbyggnaden under fjolåret och den sedan flera år kännbara konkurrensen med de kanadensiska producenterna att verka hämmande på avsättningsmöjligheterna.

Efter flera år av stagnation ökade exporten av träfiberplattor med 4 1/2 procent i volym mellan 1963 och 1964. De enda expansiva marknaderna synes vara Holland, Belgien och Danmark. Prognosen för innevarande år förutskickar dock en mycket svag ytterligare uppgång. En högre export till de tre nyss nämnda länderna torde komma att i det närmaste motverkas av exportminskningar på ett flertal andra marknader.

Utvecklingen har för pappersexportens del varit synnerligen jämn säsongrensat sett (se diagram 1). Första halvåret 1964 kännetecknades emellertid av en mycket kraftig stegring medan exporten sjönk mellan första och andra halvåret. För 1965 beräknas exportökningen komma att ske relativt jämnt.

Malm

1964 års malmexport underskattades i tidigare prognoser. Volymökningen blev så hög som nära 20 procent. Enhetspriserna steg också något varigenom exportvärdet kom att ligga mer än en femtedel högre än under 1963. En dryg fjärdedel av den totala värdeökningen föll på övriga malmer, huvudsakligen bly- och zinkmalmer. Medan värdet av de sistnämnda steg med tre fjärdedelar var kvantiteten i stort sett oförändrad.

Järnmalsleveranserna till våra tre stora avnämjarländer korresponderade väl mot den där rådande gynnsamma järn- och stålkonjunkturen. Exempelvis kan nämnas att produktionen av götstål steg med 15 procent i Storbritannien och Belgien-Luxemburg och med 18 procent i Västtyskland medan motsvarande ökningstal för vår järnmalmsexport var 27, 15 och 25 procent respektive. En viss lageruppyggnad har skett, främst i Storbritannien.

För närvarande fortskrider avhämtningarna från samtliga länder med god fart. Stålkonjunkturen är fortfarande mycket gynnsam, framför allt i Storbritannien och Västtyskland och en ren efterfrågeanalys tyder på att exporten under innevarande år skulle kunna öka med uppåt en miljon ton. Av olika skäl, bl. a. risk för stålstrejk i Storbritannien, torde dock en leveransökning på en miljon ton utgöra ett maximum. En sådan ökning förutsätter också en oförändrat stark stålkonjunktur under hela 1965 så att en stor del av optionskvantiteten kommer att utnyttjas. I prognosen för 1965 har det räknats med en kvantitetsökning på ungefär 750 tusen ton. Detta betyder — vid oförändrad volym för övrig malm — för totala malmexporten en volymmässig uppgång på drygt 2 procent. Säsongrensat sett torde volymökningen mellan sista halvåret 1964 och innevarande halvår förbytas i en svag nedgång mellan halvåren 1965.

Metaller

Järn- och stållexportens synnerligen kraftiga ökning mellan andra halvåret 1963 och första halvåret 1964 medförde att exporten såväl volym- som värdemässigt ökade mer än 20 procent jämfört med fjolåret trots att leveranserna mellan halvåren 1964, säsongrensat sett, var oförändrade. 1964 års februarienkät för järn- och stålverk innebar en underskattning med ungefär 100 miljoner kronor, medan augustienkäten väl överensstämde med det faktiska utfallet.

Prognosen för järn- och stålexporten under innevarande år (se tabell 1) bygger på en enkät i februari. Enkäten indikerar en ökning av exportvärdet mellan 1964 och 1965 med drygt 14 procent. Flertalet järn- och stålverk har väsentligt uppreviderat sina exportprognoser från augusti.

Järn- och stålverkens förväntningar om exportökningar sträcker sig även in i nästa år. Enkäten anger en leveransökning med 3 procent i värde mellan första halvåret i år och första halvåret 1966. Att döma av tidigare

enkäter har företagen en tendens att underskatta förändringarna i sina exportleveranser för prognosperioder som ligger mer än ett år framåt i tiden. Skulle den gynnsamma stålkonjunkturen fortsätta in på nästa år tyder tidigare enkäter på att uppgifterna för första halvåret 1966 finge upprevideras.

Tabell III: 2. Järn- och stålexporten fördelad på länder 1963—1965

	Värde, miljoner kronor 1964	Procentuella förändringar			
		1963—1964	1964—1965 (prognos)	1:a halvåret 1964— 1:a halvåret 1965 (prognos)	2:a halvåret 1964— 2:a halvåret 1965 (prognos)
Västeuropa	1 081	30	13	17	10
därav: Norge	112	70	6	15	-4
Danmark.....	124	73	17	30	6
Finland	73	6	7	6	7
Storbritannien	199	78	-7	-7	-8
Västtyskland	261	30	21	26	16
Övriga Väst- europa.....	312	-2	23	22	24
Nordamerika	181	26	12	12	13
Östeuropa och Kina ..	107	0	1	-3	6
Japan	14	53	43	37	49
Latinamerika	43	4	25	47	8
Övriga råvaruländer	84	-10	47	42	51
Totalt	1 510	23	14	17	13

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Som framgår av tabell 2 berör leveransökningarna under innevarande år alla viktigare marknader med undantag av Storbritannien. Exporten dit förutses nu sjunka med 7 procent. I augustienkäten angavs exporten till Storbritannien öka med drygt 10 procent mellan första halvåret 1964 och första halvåret i år. Enligt februarienkäten skulle i stället exportvärdet sjunka med drygt 4 procent mellan dessa halvår. Delvis kan nedjusteringen vara en följd av tidigareläggning av leveranser till Storbritannien. Det är dock troligt att en del av nedjusteringen är en följd av importavgiften. Den nu förutsedda nedgången i exporten på Storbritannien är dock ej särskilt märklig med tanke på den kraftiga leveransökningen 1963—1964 (närmare 80 procent i värde). Exporten till Västtyskland, det största västeuropeiska avnämrandet, beräknas fortsätta att expandera om än med något lägre ökningstakt. Likaså förutses en stark ökning av exporten till Danmark, och en tämligen gynnsam utveckling på de utomeuropeiska marknaderna.

Optimismen inom de svenska järn- och stålverken om utsikterna för innevarande år synes inte helt stämma överens med förekommande internationella bedömningar. Det grundläggande problemet på den interna-

tionella stålmarknaden, dvs. ojämvikten mellan stålefterfrågan och produktionskapacitet, kvarstår. Konkurrensen om marknadsandelarna kommer med säkerhet även i fortsättningen att bli mycket hård. Man får förutsätta att stålverkens bedömningar av sina exportmöjligheter är gjorda med hänsyn till dessa förhållanden.

Som påpekats tidigare (Konjunkturläget, oktober 1964) föreligger stora olikheter i fördelningen mellan halvåren mellan enkäten och tullstatistiken. Enkätens siffror för andra halvåret brukar ligga lägre än tullstatistikens. Andra halvåret i fjol låg däremot enkätens siffror högre än den registrerade exporten. Tydligt har den starka exportökningen under fjärde kvartalet, i synnerhet november—december, inte till fullo kunnat registreras av tullen. Den eftersläpning, som då inträffade, kan beräknas i viss mån ha inhämtats under januari.

Några större prisförändringar förväntas ej under det närmaste året. Enhetspriserna förutses öka genomsnittligt med närmare 1 procent mellan helåren 1964 och 1965.

Inom gruppen *övriga metaller* sjönk leveranskvantiteterna av koppar och bly under 1964 medan enhetsprisindex steg med över en femtedel. Prisutvecklingen på metallråvarumarknaderna är nu betydligt lugnare. Koppar- och aluminiumpriserna torde förbli relativt fasta och detta implicerar en prisökning mellan helåren 1964 och 1965 på ungefär 8 1/2 procent. Det förefaller inte troligt att räkna med någon ytterligare volymminskning; värdemässigt skulle ökningen därmed komma att bli ungefär 50 miljoner kronor.

Verkstadsprodukter

I motsats till utvecklingen mellan 1962 och 1963 översteg i fjol den volymmässiga ökningen för verkstadsprodukter den totala exportökningen. Exportökningar noterades för praktiskt taget alla olika typer av verkstadsprodukter. För elektriska maskiner och apparater jämte materiel totalt noterades en värdeökning på närmare en tredjedel, medan de icke elektriska maskinerna ökade med 12 1/2 procent. Utförseln av bilar steg med närmare 18 procent.

Februarienkäten synes peka på i stort sett samma exportökning mellan 1964 och 1965 som antogs i den preliminära nationalbudgeten för 1965. Enkäten anger en exportvärdestegring på närmare 11 procent 1964—1965. Denna uppgift har uppjusterats till 12 1/2 procent, bl. a. beroende på en trolig tendens till någon underskattning i företagens beräknade exportleveranser.

I likhet med järn- och stålenkäten uppvisar även verkstadsenkäten i februari en påtaglig skillnad mot enkäten i augusti vad gäller bedömningen av exportleveranserna till Storbritannien. Här angav augustienkäten en ökning med 22 procent mellan första halvåret 1964 och 1965 medan

Tabell III: 3. Verkstadsexportens länderfördelning 1963—1965

	Värde, miljoner kronor. 1964	Procentuella förändringar			
		1963—1964	1964—1965 (prognos)	1:a halvåret 1964—1:a halvåret 1965 (prognos)	2:a halvåret 1964—2:a halvåret 1965 (prognos)
Västeuropa	3 756	17	13	12	13
därav: Norge	565	10	7	13	3
Danmark	556	30	22	46	2
Finland	480	27	5	4	6
Storbritannien	352	42	19	12	25
Västtyskland	382	5	7	10	32
Övriga Väst- europa	1 421	11	13	3	25
Nordamerika	567	13	23	20	27
Östeuropa och Kina ..	203	-13	37	56	22
Japan	132	171	-44	-52	-38
Latinamerika	386	3	31	52	15
Övriga råvaruländer	846	26	-1	-1	-1
Totalt	5 890	17	12	13	12

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

samma företag i februari räknar med en ökning på endast ca 13 procent. Skillnaden behöver ej enbart hänföra sig till den brittiska importavgiften. Troligen ligger flera faktorer bakom. Den starka ökningen på Storbritannien 1964 kan mycket väl tänkas ha kommit till stånd genom ett tidigare-läggande av leveranser eller bero på mer tillfälliga faktorer, såsom speciellt stora engångsleveranser etc. Som framgår av tabell 3 tar sig den lägre ökningstakten i verkstadsexporten uttryck främst genom en sänkning av den förväntade exportökningen till Västeuropa. Däremot synes företagen räkna med en större ökning till Nordamerika än föregående år liksom även till Östeuropa och Latinamerika.

För första halvåret 1966 räknar enkäten med fortsatta exportökningar dock i något lägre takt än 1965 (se diagram 1). Sålunda anges en värdeökning mellan första halvåret 1965 och första halvåret 1966 på drygt 9 procent. Erfarenheterna av prognosperioder mer än ett år framåt i tiden är ännu relativt begränsade. Det förefaller dock som om verkstadsenkäten i förhållande till järn- och stälkenkäten härvid har ett bättre underlag för bedömning av utvecklingen även för en så pass långt framskjuten prognosperiod som första halvåret 1966. Detta kan sammanhänga med att verkstäderna har en betydligt större del av sin förväntade export ordertäckt.

Det senaste enkätresultatet visar på en tendens till större prishöjningar 1965 än 1964. Den av enkäten indikerade prishöjningen på 1 1/2 procent 1964—1965 har beräknats motsvara en indexmässig prishöjning på ca 4 procent.

Fartyg

Det totala leveransvärdet för fartyg minskade med 9 procent mellan 1963 och 1964. Exporten av nybyggda fartyg sjönk ännu kraftigare, medan däremot de begagnade fartygens andel av totala leveransvärdet steg från 12 1/2 procent 1963 till närmare 17 procent i fjol. Det lägre totala exportvärdet för 1964 berodde, så vitt man kan bedöma, på en fortsatt prissänkning för fartygsnybyggen.

Prisutvecklingen kommer sannolikt även under 1965 att vara nedåtriktad. Nedgången har bedömts till 6 procent. Föreliggande prognos för leveransvärdet av fartygsnybyggen bygger på den varvsenkät som utförts i februari. Enkäten anger en relativt kraftig ökning i leveransvärdet av nybyggda fartyg mellan 1964 och 1965. Däremot förefaller det som utförelsen av begagnade fartyg kommer att minska något jämfört med det höga värde som uppnåddes i fjol. Antagandet bygger huvudsakligen på ett studium av den svenska handelsflottans sammansättning jämfört med sammansättningen i utförelsen av begagnade fartyg. Genom de senaste årens kraftiga utförelse av äldre fartyg — vilka av olika skäl anses vara mindre lönsamma i svensk sjöfart — har en stor del av detta tonnage redan ställts under främmande flagg.

Totalt beräknas fartygsexporten till ungefär 1 350 miljoner kronor, en värdemässig förändring med 13 procent. Uppskattningen förutsätter dock att beräknade leveransdata i stort sett skall kunna hållas och att några förflyttningar över årsskiftet 1965—1966 således inte skall inträffa.

Livsmedel

Under fjolårets sista kvartal ökade livsmedelsexporten mycket kraftigt och totalsiffran för året kom att överstiga 1963 års värde. Volymmässigt sjönk dock exporten ungefär i linje med vad som förutsades i den reviderade nationalbudgeten, medan prisstegringarna däremot blev större än vad man räknade med då. Jordbruksnämndens kalkyler tyder på en volymmässig minskning i exporten innevarande år. Enhetspriserna rör sig ganska oregelbundet och det är svårt att säga hur pass stor nedgången i priserna kommer att bli. Här är räknat med ca 1 1/2 procent.

Övriga varor

Övrigvaruexporten har fortsatt att expandera påfallande jämnt. Det län-derfördelade utfallet av 1964 års export visar återigen att sambandet är starkt mellan respektive länders bruttonationalproduktutveckling och vår export av övrigvaror. En avsaktning i ökningstakten förutses nu för innevarande år. Prognosen framkommer som ett resultat av de senaste tillgängliga prognoserna för bruttonationalprodukten för ett flertal olika länder. Dessa pekar i allmänhet på en avsaktad ökningstakt. Prisutvecklingen har antagits bli något lugnare eftersom en stor del av övrigvarorna går på

export till Storbritannien och man för dessa torde få räkna med en viss negativ priseffekt. Det kan noteras att januari—februariexporten till Storbritannien av bearbetade övrigvaror sjönk med ungefär 8 procent jämfört med motsvarande månader 1964. Det är visserligen i allmänhet meningslöst att säga något om årsexporten endast med ledning av de båda första månaderna men just för övrigvarorna förefaller exporten vara relativt jämnt fördelad över året. Man torde alltså med viss sannolikhet kunna räkna med en minskad export till Storbritannien för den del av övrigvarorna som är importavgiftsbelagd.

2. Importen

Importen ökade 1963—1964 med 10 procent i volym och 3 procent i pris. Kraftiga stegringar noterades främst för importen av industri- och byggnadsråvaror samt konsumtionsvaror. Importökningen var påfallande stor under första hälften av fjolåret; enligt den säsongrensade serien för totala importvolymen steg denna med 7 procent från andra halvåret 1963 till första halvåret 1964 varefter den förblev i stort sett oförändrad mellan första och andra halvåren.

För 1964—1965 har man sannolikt att räkna med en tydligt lägre ökning av importen jämfört med 1963—1964; detta främst som följd av en förutsedd långsammare lageruppbyggnadstakt i år än i fjol men även av en väsentligt reducerad stegringstakt för den privata konsumtionen. Nedan angivna importprognoser bygger på regressionssamband mellan importen och olika sektorer av den inhemska efterfrågan. Dels har därvid utnyttjats tre varianter av samband mellan totalimporten (exkl. fartyg, flygplan och vapen) och de delar av den inhemska efterfrågan som bedömningsvis ansetts ha betydelse för importutvecklingen. Dels har även utnyttjats beräknade samband mellan importen av olika varugrupper med likartad användning och den eller de efterfrågekomponenter som bedömts ha störst betydelse för respektive varugrupper importutveckling.

De nu aktuella prognoserna för den inhemska efterfrågan, insatta i de tre s. k. totalmodellerna för importen, ger en importvolymökning (inkl. fartyg, flygplan och vapen) på mellan 7 1/2 och 8 procent 1964—1965. Den importprognos som erhålls från delprognoserna för importens olika användningsgrupper, visar på en importökning på drygt 7 procent i volym. Att de olika prognoserna skiljer sig relativt litet från varandra innebär givetvis inte att de skulle vara särskilt trovärdiga. Importutvecklingen är mycket vanskelig att förutspå — speciellt vad gäller utvecklingen för olika delgrupper. Som en kompromiss mellan de olika prognoserna har accepterats en importvolymökning på 7 1/2 procent 1964—1965. För såväl råvaror som konsumtionsvaror förutses en tydligt lägre ökning än föregående år medan importen av kapitalvaror förutses stiga kraftigare än i fjol.

En separat bedömning av prisutvecklingen för olika användningsgrup-

per tyder på att enhetsprisökningen för totala importen kommer att bli lägre mellan 1964 och 1965 än mellan 1963 och 1964. Den uppskattas till 1 1/2 procent. Totala importvärdet förutses sålunda stiga med 9 procent 1964—1965.

3. Bytes- och betalningsbalansen

Bytesbalansen för 1964 (se tabell 4) visade ett underskott på ca 130 miljoner kronor, vilket är ett bättre utfall än vad som preliminärt uppskattades i föregående nationalbudget. Anledningarna härtill är en gynnsammare utveckling av handelsbalansen och sjöfartsnettot. Enligt nu aktuella prognoser för exporten, importen, sjöfartsnettot samt övriga tjänsterna skulle bytesbalansen 1965 komma att visa ett underskott på ca 200 miljoner kronor. Detta innebär en försämring gentemot 1964 med knappt 100 miljoner kronor.

Tabell III: 4. **Betalningsbalansen 1963—1965**

Miljoner kronor. Löpande priser

	1963	1964	1965 (prognos)
Export, fob	16 568	19 006	20 798
Import, cif	— 17 552	— 19 943	— 21 758
Handelsbalans	— 984	— 938	— 960
Sjöfartsnetto	1 465	1 540	1 600
Nettoinsegling	1 290	1 365	1 420
Utländska fartygs utgifter i Sverige	175	175	180
Övriga tjänster	— 640	— 730	— 850
Bytesbalans	— 159	— 128	— 210
Kapitaltransaktioner	— 218	134	(—7)
Restpost	230	832	..
Valutarenservens förändring ¹	— 147	838	..

¹ Inkluderar ej en ökning av nettotillgodohavandet gentemot valutafonden om 181 miljoner kronor.

Källor: Statistiska centralbyrån, riksbanken och konjunkturinstitutet.

Sjöfartsnettot beräknas volymmässigt ha ökat med ca 8 procent mellan 1963 och 1964. Bakom ökningen ligger en liten ökning av handelsflottans tonnage jämte en minskad uppläggning av fartyg under 1964. Därtill torde volymuppgången delvis vara följd av en inte obetydlig produktivitetsstegring genom utbyte av äldre tonnage mot nyare. Fraktsatserna beräknas genomsnittligt ha minskat ca 3 procent. För 1965 förutses sjöfartsnettot bli något större än 1964. Tillgängliga prognoser visar att rederiernas import av nybyggda fartyg liksom deras leveranser från svenska varv kommer att öka 1964—1965. Dessutom väntas exporten av second hand fartyg

avta i förhållande till 1964. Ökningen av handelsflottans tonnage bör därför bli något större än 1964. Detta kan förutsättas ge utslag i en viss fortsatt volymökning för sjöfartsnettot 1965.

Den preliminära nationalbudgeten räknade med att valutareserven skulle upphöra att öka 1965 och eventuellt i stället visa en viss nedgång. Främsta skälet härtill skulle vara en omkastning i relationen mellan fartygsleveranser och fartygsbetalningar. För 1964 översteg fartygsbetalningarna leveransvärdet av nybyggda fartyg med 120 miljoner kronor medan för 1965 leveransvärdet beräknas överstiga betalningarna med 660 miljoner kronor. Denna bedömning kan fortfarande äga sin riktighet men svårigheterna att bedöma restpostens utveckling jämte utfallet av kapitaltransaktionerna är så stora att ett preciserat uttalande är meningslöst. Det i tabellen inom parantes insatta värdet för kapitaltransaktioner 1965 avser endast nu kända statliga kapitaltransaktioner. T. o. m. februari i år har valutareserven dock fortsatt att öka. Den nyligen skärpta kreditpolitiken i Sverige med en diskontohöjning från 5 till 5 1/2 procent innebär att benägenheten att utnyttja utländska kommersiella krediter kan tillta. Samtidigt riktar sig den skärpta kreditåttstramningen inte minst mot dessa tendenser och riksbanken har förklarat sin beslutsamhet att motverka en ökad upplåning utomlands från affärsbankernas sida. Under sådana omständigheter finns alltså anledning att räkna med möjligheten av en minskning av valutareserven.

IV. Produktionen

1. Industrin

Produktionen inom *järnmalmgruvorna* steg successivt under fjolåret och var enligt statistiska centralbyråns månadsindex under sista kvartalet 20 procent större än under sista kvartalet 1963. Ökningen 1963—1964 kom att uppgå till nästan 14 procent enligt samma källa. Denna kraftiga produktionsökning täckte dock inte helt den starkt stigande efterfrågan på malm framkallad av en snabb tillväxt av stålproduktionen i de flesta länderna i Västeuropa. En betydande del av malmtillförseln till hemma- och exportmarknaden hänförde sig till registrerad lageravveckling vid gruvorna. En avstämning av produktionen och leveranserna av järnmalm 1964 ger dock till resultat en ännu kraftigare minskning av malmlagren. Då data över såväl de inhemska leveransernas som exportens storlek är tämligen tillförlitliga finns det anledning misstänka att produktionen 1964 i själva verket varit större än vad som antyds av centralbyråns månadsindex eller alternativt att lagernedgången 1964 är ofullständigt redovisad.

Utsikterna för innevarande år pekar mot en fortsatt ökad järnmalmsbrytning. Exportutvecklingen är svårbedömlig till följd av de relativt stora optionskvantiteter som föreligger för andra halvåret. Det är mycket svårt att i dagens läge få en uppfattning om i vilken grad dessa kan komma att utnyttjas. Några lagerförändringar av betydelse torde inte vara att vänta under 1965 — i varje fall torde några ytterligare nedskärningar inte komma att bli aktuella. De inhemska leveranserna — som utgör endast knappt 15 procent av de totala leveranserna — kommer att öka men i lägre takt än mellan 1963 och 1964. Vid den exportökning som redovisas i kapitel III skulle produktionen av järnmalm under dessa förutsättningar komma att öka med ca 9 procent 1964—1965. Tack vare en beräknad utvidgning av kapaciteten torde det utbudsmässigt inte komma att föreligga några svårigheter att tillgoda en efterfrågeökning av denna storleksordning.

Såväl orderingången som orderstockarna inom *järn- och stålverken* var stigande under 1964 och orderstockarna har sedan mitten av 1964 i allmänhet av företagen betraktats som lagom stora eller till och med förhållandevis stora i förhållande till produktionsinvån. Enligt den senaste konjunkturbarometern har orderingången fortsatt att stiga under första kvartalet i år och företagen förväntar sig även under andra kvartalet någon fortsatt ökning av orderingången från hemmamarknaden.

Produktionen inom såväl hela gruppen järn- och metallverk som enbart järn- och stålverk ökade med 15 procent från 1963 till 1964 enligt beräk-

ningar som grundar sig på kvantitativ kvartalsstatistik. Detta innebär samma ökning som man räknade med i den preliminära nationalbudgeten, men är något mera än vad som framgår av den försörjningsbalans för handelsfärdigt järn och stål som presenteras i tabell 1. Avvikelsen beror på att man i försörjningsbalansen inte kunnat ta tillräcklig hänsyn till kvalitetskillnader i produkterna de olika åren och utvecklingen 1963—1964 innebar en betydligt starkare produktionsökning för specialstål än för ordinära produkter.

För 1965 har produktionen liksom till den preliminära nationalbudgeten bedömts med hjälp av försörjningsbalansen för handelsfärdigt järn och stål. Under mellantiden har en del justeringar av beräkningsmetoderna gjorts, vilka tillsammans med revideringar på en mängd av posterna för 1964 lett till mycket stora ändringar på saldoposten, framför allt för 1964. Då saldoposten emellertid satts till samma belopp 1965 som 1964 för att den inte skall inverka på utvecklingen mellan dessa båda år, spelar ovan nämnda revideringar av beräkningsmetoderna mycket liten roll för produktionsprognosen.

Tabell IV: 1. Försörjningsbalans för handelsfärdigt järn och stål 1962—1965

Miljoner kronor. 1959 års producentpriser

	1962	1963	1964 (prel.)	1965 (prognos)
Produktion	2 450	2 619	2 955	3 199
Import	752	755	937	1 050
Summa tillgång	3 203	3 375	3 892	4 249
Export	775	877	1 082	1 231
Lagerförändring	— 41	+ 10	+ 123	+ 110
Varuinsats	2 509	2 593	2 801	3 023
övrig industri	2 221	2 278	2 471	2 672
byggnadsverksamhet	288	315	330	351
Saldopost	— 40	— 105	— 114	— 114
Summa användning	3 203	3 375	3 892	4 249

Källa: Konjunkturinstitutet.

Ovan nämnda försörjningsbalans för handelsfärdigt järn och stål indikerar en produktionsökning 1964—1965 på omkring 8 procent (6 procent i den preliminära nationalbudgeten). Den inhemska efterfrågan på järn och stål som kan härledas ur nu föreliggande prognoser över investeringsverksamhet och produktion inom andra branscher, främst verkstadsindustri, beräknas bli drygt 8 procent större 1965 än 1964. Vidare räknar man nu — såsom framgår av avsnittet om utrikeshandeln — med en ökning av exporten av handelsfärdigt järn och stål på närmare 14 procent. Lagerökningen bedöms nu liksom i den preliminära nationalbudgeten bli något lägre under 1965 än under 1964 men beräknas nu för båda åren ligga på en något högre nivå.

För 1964 har man nu erhållit statistisk information om lagren hos järngrossister och järnverk, vilka tillsammans visar en ökning med närmare 50 miljoner kronor. Fortfarande saknar man emellertid uppgifter om lagren av järn och stål i verkstadsindustrin; de har därför här uppskattats med hjälp av sambandsstudier över råvarulager och produktion inom verkstadsindustrin. Den totala efterfrågeökningen för järn och stål 1964—1965 kan på detta sätt beräknas bli omkring 10 procent, vilket innebär en uppjustering med några procentenheter jämfört med vad man räknade med i den preliminära nationalbudgeten.

Orderläget inom *verkstadsindustrin exklusive varv* var mycket gott under 1964. Enligt centralbyråns orderstatistik var orderingången under 1964 drygt 13 procent större än under 1963 (i arbetstimmar räknat), varvid den procentuella ökningen var betydligt större för exportorderna, nämligen 19 procent, än för hemmamarknadsorderna, som ökade med 11 procent. Orderstockarna var vid utgången av år 1964 totalt sett 12 procent större än ett år tidigare, men därvid noteras den största ökningen för hemmamarknadsorderna. Förbättringen i orderläget har gällt alla de tre delbranscherna inom verkstadsindustrin men har varit mest markerad inom elektriska verkstäder, särskilt under senare delen av året. Enligt den senaste konjunkturbarometern redovisar företagen inom samtliga delbranscher ökning av orderingången från såväl hemma- som exportmarknaden från fjärde kvartalet i fjol till första kvartalet i år i ungefär samma takt som under 1964. Även för andra kvartalet förväntar företagen inom mekaniska verkstäder och manu-

Tabell IV: 2. Försörjningsbalans för verkstadsprodukter (exkl. fartyg) 1962—1965
Miljoner kronor. 1959 års producentpriser

	1962	1963	1964 (prel.)	1965 (prognos)
Produktion	12 092	12 501	13 408	14 509
Import	4 511	4 809	5 415	5 959
Summa tillgång	16 603	17 310	18 823	20 468
Privat konsumtion	3 188	3 532	3 874	4 065
nyinköp av bilar	1 129	1 352	1 525	1 624
övrigt	2 059	2 180	2 349	2 441
Offentlig konsumtion	17	19	20	21
Investeringar i maskiner m. m.	5 879	6 116	6 190	6 707
privata	3 727	3 905	3 942	4 291
offentliga	2 152	2 212	2 248	2 416
Lagerförändringar	+ 381	+ 149	+ 309	+ 480
Export	4 281	4 441	5 129	5 687
Varuinsats	2 857	3 053	3 301	3 508
övrig industri	1 377	1 474	1 625	1 728
byggnadsverksamhet	1 481	1 579	1 676	1 780
Summa användning	16 603	17 310	18 823	20 468

Källa: Konjunkturinstitutet.

fakturasektorn fortsatt stigande ordertillströmning från såväl hemma- som exportmarknaden.

Den försörjningsbalans för verkstadsprodukter som nu gjorts inom konjunkturinstitutet och som presenteras i tabell 2 ger till resultat en något nedjusterad produktionsökning 1963—1964 jämfört med den beräkning som gjordes till den preliminära nationalbudgeten, nämligen drygt 7 mot tidigare knappt 8 procent. Nedjusteringen beror framför allt på att maskininvesteringarna nu beräknas ha varit av betydligt mindre omfattning 1964 än vad man tidigare räknade med.

Även produktionsutvecklingen 1964—1965 har bedömts med hjälp av ovannämnda försörjningsbalans, vilken indikerar en produktionsökning på drygt 8 procent dvs. ungefär samma ökning som i den preliminära nationalbudgeten. Ökningen i inköpen av varaktiga konsumtionsvaror beräknas nu bli något mindre, exportökningen ungefärligen lika stor, medan ökningarna i varuinsats till övrig industri och byggnadsverksamhet samt investeringar i såväl maskiner som lager beräknas bli något större än i den preliminära nationalbudgeten.

Orderingången inom *varvsindustrin* var enligt centralbyråns orderstatistik under 1964 avsevärt lägre än under 1963, vilket dock får ses mot bakgrunden av att ordertillströmningen var ganska god under 1963. Minskningen hänför sig till övervägande delen till exportorderna. Den sjunkande orderingången har lett till att totala orderstockarna vid slutet av 1964 var ca 15 procent lägre än ett år tidigare men fortfarande 10 procent högre än vid slutet av 1962 (i arbetstimmar räknat). Det är enbart exportorderstockarna som minskat under 1964 — med 23 procent — vilket innebär att de nu är ungefär lika stora som vid slutet av 1962. Stockarna av hemmamarknadsorder har däremot stigit såväl under 1964 som under 1963. Det var framför allt under andra och tredje kvartalet i fjol som orderingången var låg; under fjärde kvartalet var den tämligen god och enligt den senaste konjunkturbarometern uppger företagen ungefär oförändrad orderingång under första kvartalet i år jämfört med fjärde kvartalet i fjol från såväl hemma- som exportmarknaden. Även för andra kvartalet i år förväntas företagen en minst lika stor orderingång från båda marknaderna. Orderstockarna bedöms fortfarande av företagen som för små i förhållande till produktionsnivån; dock inte i lika stor omfattning som vid de tre närmast föregående enkättillfällena.

Produktionsutvecklingen inom varvsindustrin såväl 1963—1964 som 1964—1965 har bedömts med hjälp av en inom konjunkturinstitutet gjord försörjningsbalans för varven. Denna tyder på att produktionsökningen 1963—1964 varit av ungefärligen samma — relativt betydande — storlek som ett år tidigare och att man nu även för 1965 kan räkna med en fortsatt produktionsökning i samma eller kanske till och med något ökad takt. Detta inne-

bär något större produktionsökning 1964—1965 än vad man räknade med i den preliminära nationalbudgeten.

Inom *massaindustrin* var produktionen för avsalu under fjolåret inemot 15 procent större än under 1963 såväl kvantitets- som volymmässigt. Det betyder att avsaluproduktionen på de senaste två åren, dvs. sedan massakrisen 1961—1962, ökat med 30 procent. Av de olika kvaliteterna har den blekta sulfiten ökat snabbast 1963—1964 (22 procent) medan ökningstakten för oblekt sulfit samt blekt och oblekt sulfat varit 12 å 14 procent. Framställningen av dissolvingmassa har också expanderat relativt snabbt: ökningen var här ca 8 procent. Att ökningen under fjolåret var större inom sulfitsektorn sammanhänger med tidigare års svaga utveckling — det tillverkades lika mycket sulfitmassa 1960 som 1963 — och därmed under fjolåret ett i relation till sulfatsektorn större mått av outnyttjad kapacitet. Ökningen av sulfatproduktionen var från 1960 till 1963 nästan 25 procent och kapacitetsutnyttjandet under fjolåret var så gott som fullt. Dissolvingtillverkningen var trots den 8-procentiga fjolårsökningen lägre än 1960.

Den stora produktionsökningen är ett resultat av den köprush som pågick under loppet av 1963 och långt in på 1964 och som framkallades av köparnas behov att höja sina lager till normal nivå och i vissa fall — mot slutet av fjolåret — till övernormal nivå. En dämpad försäljningstakt vidtog därefter som snart avspeglade sig i en relativt snabb men ännu så länge inte särskilt alarmerande lagerökning hos säljarna. Tillväxttakten i produktionen kom därför att bli avtagande under loppet av fjolåret: medan ökningen mellan helären 1963 och 1964 alltså var 15 procent var årsökningstakten under fjolåret 9 procent (räknat på halvårsbasis) och under andra halvåret endast 2 procent.

Utsikterna för 1965 pekar mot ett bibehållande av den nuvarande moderata ökningstakten. Huruvida och i så fall när försäljningarna åter kan skjuta fart beror på vilken lagerpolitik köparna kommer att tillämpa. Det troliga är att de nuvarande relativt höga lagren kommer att skäras ned under första halvåret i år — eller i varje fall att de icke kommer att ytterligare uppbyggas — och att man under andra halvåret bör kunna räkna med en försäljning i takt med den löpande konsumtionen. Om detta blir fallet torde man inte behöva räkna med någon ökning av säljarlagren i år. Detta skulle betyda att produktionsökningen 1964—1965 skulle komma att bli omkring 3 procent.

Produktionen av *papper och papp* ökade 1963—1964 kvantitetsmässigt med ungefär 9 procent, dvs. nästan lika mycket som 1962—1963 då ökningen var 11 procent. Motsvarande ökningstal var enligt statistiska centralbyråns produktionsindex (produktionen av olika pappersslag vägd med 1947 års prisvikter) 12 1/2 respektive 10 procent. Som framgår av följande tablå var produktionsökningen jämfört med 1963 under fjolåret jämnare

fördelad mellan de olika pappersslagen (procentuell produktionsökning jämfört med föregående år, i ton)

	1963	1964
Tidningspapper	1	8
Omslagspapper	11	8
Papp och kartong	30	8
Övrigt papper (inkl. finpapper)	12	12

Ökningen låg således över genomsnittet endast för gruppen övrigt papper som till största delen (ca 80 procent) avsätts på hemmamarknaden (av totala pappersproduktionen går endast ca 35 procent till hemmamarknaden). Den högre ökningen för tidningspapper motsvaras helt av en ökad avsättning på hemmamarknaden vilket till största delen torde vara en följd av upphörande lageravveckling i förbrukningssektorerna. Något nytt stort kapacitetstillskott inom pappsektorn i likhet med 1963 tillkom inte under fjolåret vilket förklarar den stora skillnaden i ökningstakt inom denna sektor. Den fortgående starka utvecklingen på emballageområdet gör att variationerna i tillväxttakten för omslagspapper (kraftpapper, sulfitpapper, smörpapper) i högre grad än för andra pappersslag uppkommer genom förändringar i produktionskapaciteten.

Den efterfrågeprognos som gjorts för i år — en något lägre exportökning än de två senaste åren (jfr kapitel III) och en med hjälp av bruttonationalproduktutvecklingen skattad »normal» utveckling för hemmamarknaden — skulle behöva motsvaras av en produktionsökning 1964—1965 på ca 6 procent i ton räknat. Så länge lageruppgifter saknas är det emellertid mycket svårt att förutsäga de kortsiktiga (årliga) variationerna i efterfrågan, dvs. avvikelserna från den oftast starka trend som under en något längre period kan erhållas för olika pappersslag. Detta gäller inte minst hemmamarknaden. För att erhålla en volymökning för pappersproduktionen erfordras säkrare delprognoser för olika pappersslag än vad som med nu tillgänglig information står att få. Därför får den 6-procentiga tonökningen också gälla som volymökning även om de inledningsvis nämnda ökningstalen för 1964 — 9 resp. 12 1/2 procent — visar att betydande skillnader ibland kan uppstå.

Den försörjningsbalans för sågade och hyvlade trävaror som upprättades inom konjunkturinstitutet hösten 1964 har nu följts upp med hjälp av senare inkommen statistik och utgör även denna gång underlaget för bedömningen av produktionsutvecklingen inom *sågverken*. Produktionsökningen 1963—1964 blir — liksom fallet varit tidigare år — större enligt balansen (16 procent) än enligt den statistik över sågverksproduktionen som månatligen insamlas och bearbetas av statistiska centralbyrån och som ingår i produktionsindex för totala träindustrin (10,5 procent). Att skillnaden blir så markant torde ha flera orsaker. Dels lider balansen av svagheter till följd

Tabell IV: 3. Försörjningsbalans för sågade och hyvlade trävaror 1962—1965

1000 stds

	1962	1963	1964 (prel.)	1965 (prognos)
Produktion	1 778	1 891	2 196	2 178
Import	28	31	29	30
Summa tillgång	1 806	1 922	2 225	2 208
Export	994	1 050	1 212	1 159
Varuinsats	757	817	904	966
gruv- och metallindustri	88	92	102	111
övrig träindustri	274	294	328	353
övrig industri	120	133	153	160
byggnadsverksamhet	275	298	321	342
Lagerförändring	- 13	- 13	+ 41	+ 15
Saldopost	+ 68	+ 68	+ 68	+ 68
Summa användning	1 806	1 922	2 225	2 208

Källa: Konjunkturinstitutet.

av osäkerhet i produktions- och lageruppgifter (lager vid fabriker), dels erhålls (se tabell 3) för det senaste året med faktisk produktionsstatistik, nämligen 1962, en saldpöst vars storlek sannolikt inte helt förklaras med dessa svagheter utan till större delen får ses som ett resultat av lagerfluktuationer inom de trävarukonsumerande industrierna. Då dessa inte är kända och man tvingas sätta in samma saldpöst under åren 1963—1965 blir produktionskattningen mindre exakt. Då emellertid även det sätt på vilket ökningen beräknas av statistiska centralbyrån sannolikt är långt ifrån tillfredsställande kan man inte utesluta möjligheten av en så stark produktionsuppgång som den ur balansen erhållna, dvs. 16 procent. Trots en mycket stor export — i stds räknat 15,5 procent mer än 1963 — och en snabb stegring i hemmamarknadsefterfrågan räckte produktionen även till för en viss lagerpåfyllnad. Denna uppgift förefaller en smula egendomlig med tanke på det sug från efterfrågesidan som rådde under hela fjolåret och som dessutom blev avgjort starkare än vad företagen i allmänhet hade väntat sig. Uppgiften är i skrivande stund visserligen mycket preliminär men definitiva data kommer knappast att avvika så mycket att en lagerminskning erhålls. Främst till följd av att exporten har beräknats bli något lägre i år än i fjol kan man räkna med att 1965 års produktionsvolym kommer att bli av ungefär samma storleksordning som fjolårets.

Den *övriga träindustrin* beräknas ha ökat med drygt 11 procent 1963—1964 vilket innebär en acceleration i ökningstakten under fjärde kvartalet 1964. För innevarande år har tillväxttakten beräknats bli något lägre bl. a. med hänsyn till den kanske något avtagande ökningstakten för byggnadsverksamheten och därmed sannolikt för byggnadssnickerierna samt vissa exportsvårigheter för trähusfabriker. Huruvida den konsumtionsinrikta-

de trävarufabrikationen kan komma att få känning av den lägre konsumtionsökningstakten i år är dock mer osäkert; en eventuell effekt torde här i så fall i första hand leda till en påfyllnad av de nu förhållandevis små färdigvarulagren. *Totala träindustrins* produktion skulle med här givna antaganden komma att öka med bortåt 6 procent, dvs. en ungefärlig halvering av ökningstakten 1963—1964.

Produktionen inom *livsmedelsindustrin* ökade från 1963 till 1964 enligt centralbyråns produktionsindex med ungefär 3 procent. Den inhemska efterfrågeökningen på livsmedel för såväl konsumtion som lageruppbbyggnad var samtidigt relativt stor och bidrog även till en importökning på närmare 15 procent, medan exporten däremot minskade. Bedömningen av produktionsutvecklingen 1964—1965 har skett med hjälp av en inom konjunkturinstitutet upprättad försörjningsbalans för livsmedel. Det statistiska material som ligger till grund för denna balans är visserligen mycket bristfälligt, men balansen torde dock kunna ge vissa hållpunkter för en produktionsprognos. Den nu sammanställda balansen tyder på en produktionsökning 1964—1965 på omkring 1 procent (3 procent i den preliminära nationalbudgeten). Denna minskning i ökningstakten jämfört med ett år tidigare erhålls framför allt som ett resultat av en antagen svagare konsumtionsökning för livsmedelsprodukter. På grund av den lägre ökningstakt som prognoserats för den totala privata konsumtionen 1964—1965 än ett år tidigare har nämligen även livsmedelskonsumtionens ökningstakt beräknats minska.

Produktionen inom *textil- och sömnadsindustrin* steg enligt centralbyråns produktionsindex knappt 2 procent från 1963 till 1964. Denna beräkning är helt baserad på kvantitativ kvartalsstatistik för de båda åren. Enligt erfarenheterna från perioden 1953—1961 har emellertid dessa preliminära beräkningar inneburit en underskattning av produktionsutvecklingen med minst 1 procentenhet varje år jämfört med den definitiva årsstatistiken. Man torde därför kunna räkna med att produktionen inom textil- och sömnadsindustrin legat ca 3 procent högre 1964 än 1963, vilket torde innebära en något lägre ökning än ett år tidigare. Prognosen över konsumtionsutvecklingen 1964—1965 samt den information om branschen som föreligger genom konjunkturbarometrarna tyder inte på någon förändring i utvecklingen, varför det för 1965 torde vara rimligt att liksom i den preliminära nationalbudgeten räkna med en produktionsökning på omkring 2 procent.

På grundval av kvantitativ kvartalsstatistik kan produktionen inom *läder- och skoindustrin* beräknas ha varit ungefär 1 procent högre 1964 än 1963 (centralbyråns produktionsindex anger en minskning med 2 procent vid samma tidsjämförelse). Ökningen bärs upp av skoproduktionen, som beräknas ha stigit med ett par procent, medan läderproduktionen gått något tillbaka. Konsumtionen av skor beräknas ha stigit med ca 7 procent i antal par räknat; denna ökning har emellertid till stor del täckts av importerade skor — importen steg bortemot 30 procent i antal par räknat, medan ex-

Tabell IV: 4. Industriproduktionens utveckling 1963—1965

Procentuella förändringar

	1963—1964 (prel.)	1964—1965 (prognos)
Totala industrin	9	6
Järnmalmsgruvor	14	9
Järn- och metallverk	15	8
Verkstadsindustri (exkl. varv).....	7	8
Träindustri	13	6
Massaindustri	15	3
Pappers- och pappindustri	13	6
Livsmedelsindustri	3	1
Textil- och sömnadsindustri.....	3	2
Läder- och skoindustri	1	0
Övriga branscher (exkl. varv).....	11	6

Källa: Konjunkturinstitutet.

porten varit av ungefär samma omfattning 1964 som 1963. För 1965 har produktionen för branschen som helhet antagits bli av ungefär samma storlek som 1964.

De hittills berörda branscherna svarar för drygt 80 procent av den totala industriproduktionen. För återstående branscher, som ingår i tabell 4 under benämningen *övriga branscher*, är det statistiska materialet mycket bräckligt, och här skall endast nämnas något om de tre förädlingsvärdemässigt tyngst välgående branscherna inom gruppen.

Den *kemisk-tekniska industrin* fortsatte att expandera under 1964. Beräkningar som gjorts inom konjunkturinstitutet tyder på en produktionsökning 1963—1964 av storleksordningen 15 procent. Ökningen synes ha varit särskilt kraftig för petroleumraffinaderier, färg- och fernissfabriker samt plastbearbetande industri. För 1965 torde man kunna räkna med fortsatt produktionsökning, dock i mera dämpad takt. Inom *jord- och stenindustrin* synes produktionen också ha stigit mycket kraftigt under 1964 till inte ringa del beroende på nytillkommen kapacitet. För 1965 torde man kunna räkna med fortsatt produktionsökning i visserligen hög men dock lägre takt än ett år tidigare. Inom den *grafiska industrin* synes produktionen 1963—1964 ha stigit i avsevärt lugnare takt än inom de båda ovan nämnda branscherna. Produktionsökningen 1965 har för denna bransch antagits bli något litet lägre än 1963—1964 framför allt på grund av den prognoserade lägre takten i ökningen av den totala privata konsumtionen.

Totalt för gruppen *övriga branscher* har produktionsökningen 1963—1964 uppskattats till omkring 11 procent och de bedömningar om utvecklingen 1964—1965 som gjorts tyder på en produktionsökning av storleksordningen 6 procent, dvs. samma tal som man räknade med i den preliminära nationalbudgeten.

Ovanstående genomgång av de olika industribranschernas utveckling un-

der 1964 och utsikter inför 1965 ger till resultat, att den *totala industriproduktionen* kan beräknas ha ökat med ca 9 procent 1963—1964 och att en ökning på omkring 6 procent kan förutses för 1965 (tabell 4). Detta är samma procenttal som man kom fram till i den preliminära nationalbudgeten.

2. Skogsbruket

Förbrukningsökningen av rundvirke 1963—1964 kan med ledning av ovan relaterade produktionsutfall beräknas ha varit ca 10 procent. 1964—1965 skulle däremot ökningen bli obetydlig. Denna förbrukningsutveckling är densamma som den som angavs i föregående nationalbudget. Nu tillgängliga uppgifter om rundvirkeslagren ger emellertid till resultat en annan fördelning av avverkningarna mellan åren 1964 och 1965 än den som erhöles då. Massavedslagren anges nämligen preliminärt ha minskat med drygt 3 miljoner kbm (ca 14 procent); en minskning hade visserligen väntats men inte av denna storleksordning eftersom lagren minskade med ca 3 miljoner kbm 1963 och bl. a. i de tre senaste konjunkturbarometrarna 1964 angivits som lagom stora. Sågtimmerlagren ökade obetydligt mer än beräknat — fortfarande enligt preliminära data. För innevarande år synes man med hänsyn till den nu låga massalagernivån kunna räkna med någon ökning

Tabell IV: 5. Förbrukning och uttag av rundvirke 1962—1965

1 000 kbm, fast mått utan bark

	1962	1963	1964 (prel.)	1965 (prognos)
<i>Sågtimmer av barrträ</i>				
Förbrukat vid sågverken (inkl. svinn)	16 005	15 915	18 477	18 319
Export	203	143	223	175
Import	127	90	46	50
Utgående lager	2 939	3 332	3 629	3 700
Ingående lager	2 850	2 939	3 332	3 629
Uttaget från skogen	16 170	16 361	18 951	18 515
<i>Massa- och boardved (barr- och lövträ)</i>				
Förbrukat vid fabriker (inkl. svinn)	21 688	24 368	27 110	27 739
Export	653	1 011	1 308	1 500
Import	894	456	259	170
Utgående lager	24 596	21 581	18 624	19 500
Ingående lager	21 677	24 596	21 581	18 624
Uttaget från skogen	24 366	21 908	25 202	29 945
<i>Övrigt virke</i>				
Förbrukat inom landet	5 680	5 485	5 210	4 950
Export	174	150	164	150
Import	45	40	44	40
Uttaget från skogen	5 809	5 595	5 330	5 060

Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell IV: 6. Försörjningsbalans för rundvirke 1962—1965

1 000 kbm, fast mått utan bark

	1962	1963	1964 (prel.)	1965 (prognos)
Produktion	46 345	43 864	49 483	53 520
sågtimmer.....	16 170	16 361	18 951	18 515
massa- och boardved.....	24 366	21 908	25 202	29 945
övrigt rundvirke.....	5 809	5 595	5 330	5 060
in port	1 066	586	349	260
Summa tillgång	47 411	44 450	49 832	53 780
Export	1 030	1 304	1 695	1 825
Lagerförändring	+3 008	-2 622	-2 660	+ 947
Förbrukning.....	43 373	45 769	50 797	51 008
sågtimmer.....	16 005	15 915	18 477	18 319
massa- och boardved.....	21 688	24 368	27 110	27 739
övrigt rundvirke.....	5 680	5 485	5 210	4 950
Summa användning	47 411	44 450	49 832	53 780

Källa: Konjunkturinstitutet.

av lagren; detsamma gäller sågverkens råvarulager för vilka den avstannande tillväxttakten i sågverksproduktionen kan komma att medföra en ökningstendens. Den ungefär 20-procentiga avverkningsökning 1963—1965 som tidigare angivits — i Konjunkturläget, oktober 1964, och i den preliminära nationalbudgeten — skulle därmed få en jämnare fördelning: ökningen 1963—1964 skulle uppgå till knappt 13 procent och ökningen 1964—1965 till ca 8 procent mot tidigare angivna 16 respektive 3 procent.

3. Övriga näringsgrenar

Jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten beräknas nu av jordbruksnämnden komma att minska med ca 2 1/2 procent från 1964 till 1965 under förutsättning av normal skörd. Vegetabilieproduktionen väntas minska med ca 3 1/2 procent och animalieproduktionen med ca 1 procent. Den mest betydande minskningen väntas för mjölkproduktionen nämligen ca 4 1/2 procent.

Elkraftproduktionen beräknas av centrala driftledningen — under förutsättning av normala produktionsbetingelser — komma att öka 1965 med drygt 7 procent.

Inom *byggnads- och anläggningsverksamheten* väntas — som belyses i kapitel VII — den totala produktionen öka med 6 procent 1965.

4. Den totala produktionen

En sammanvägning av de uppskattningar som gjorts för produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar tyder på att den totala *varu- och kraft-*

produktionen skulle ha ökat med ca 8 1/2 procent 1963—1964. Som påpekades i den preliminära nationalbudgeten är den höga produktionsökningen till en del hänförlig till de gynnsamma väderleksförhållandena 1964 i jämförelse med 1963 samt till det goda skördeutfallet. För 1965 väntas varu- och kraftproduktionen komma att öka med ca 6 procent.

Ett sammandrag av beräkningarna av den totala produktionen 1965 får följande utseende.

	Förändring 1964—1965	
	milj. kr. 1964 års priser	procent
Jordbruk	— 100	— 2,5
Skogsbruk	250	8
Industri	2 300	6
Kraft- och belysningsverk	200	7
Byggnads- och anläggningsverksamhet	550	6
Summa varu- och kraftproduktion.....	3 250	6
Antagande om tjänstesektorerna	1 650	4
Bruttonationalprodukten från produktionssidan	4 000	ca 5

Enligt den approximativa beräkningsmetod som här tillämpas skulle tjänstesektorerna 1963—1964 ha ökat sin produktion med ca 4 procent. (I den preliminära nationalbudgeten angavs +2 1/2 procent.) Om detta antagande bibehålls även för 1965 kommer man fram till en ökning av bruttonationalprodukten räknat från produktionssidan på ca 5 procent. Med tanke på beräkningsmetodikens osäkerhet får detta sägas stämma väl överens med prognosen på ca 4 1/2 procents ökning, räknat från användningssidan.

V. Arbetsmarknaden

1. Läget på arbetsmarknaden i början av 1965

I den preliminära nationalbudgeten för 1965 anfördes att utvecklingen på arbetsmarknaden under 1964 präglades av stora anspråk på arbetskraftsresurserna och att dessa anspråk ej helt kunnat tillgodoses. Det material som därefter framkommit ger inte anledning att i någon väsentlig grad ändra denna bedömning. Vissa skäl kan anföras för uppfattningen att trycket på arbetsmarknaden upphörde att öka mot slutet av året. Se t. ex. tablån nedan om arbetskraftsbrist inom industrin.

Efterfrågan på arbetskraft i början av 1965

De statistiska serier som kan användas för belysning av arbetskraftsefterfrågan visar för januari—februari 1965 fortsatt hög efterfrågan. Totala antalet platser som under januari och februari varit lediga hos arbetsförmedlingen var ca 2 procent större än under motsvarande period 1964 och därmed ca 10 procent större än 1963. Antalet tillsatta platser på 100 lediga var 60,7 för januari och för februari 57,2 vilket är ca 3 procentenheter lägre än motsvarande tal 1964. (Sjunkande »tillsättningsprocent» innebär att gapet mellan antalet tillsatta och antalet lediga platser ökar, vilket i sin tur är ett tecken på ett ökande efterfrågetryck.)

Vid varje månads mitt mäts också antalet på räkningsdagen lediga platser. Antalet lediga platser vid månadens mitt visar nedanstående ökningstal för de första månaderna 1965 i förhållande till 1964.

	Värmland, Dalarna och Norrland	Södra och mell. Sverige	Hela landet
januari	+ 1 113	+ 4 052	+ 5 165
februari.....	+ 1 374	+ 4 636	+ 6 010
mars	+ 1 623	+ 4 357	+ 5 980

Förändringen i antalet lediga platser vid månadens mitt kan också fördelas på näringsgrenar:

	Förändring från motsvarande månad 1964		
	januari	februari	mars
Industri och hantverk	+ 2 900	+ 3 100	+ 3 900
varav: metall- och verkstadsindustri....	+ 2 100	+ 2 100	+ 2 950

Av ökningen från 1964 faller således en tredjedel eller mer på metall- och verkstadsindustrin.

Arbetslöshet m. m.

Detaljerade uppgifter om antalet registrerade arbetslösa, antalet sysselsatta i beredskapsarbeten samt antalet deltagare i omskolningskurser m. m. inom olika landsdelar och näringsgrenar återfinns i tabellerna 1 och 2.

Tabell V: 1. Antal registrerade arbetslösa m. fl. 1963—1965, hela landet

År, kvartal, månad	Antal registrerade arbetslösa		Antal sysselsatta i bered- skapsarbeten ¹		Antal i omskolningskurser m. m.	
	genomsnitt per månad	förändring från föreg. år	genomsnitt per månad	förändring från föreg. år	genomsnitt per månad	förändring från föreg. år
1963 I	43 270	9 510	11 370	6 500	14 050	3 290
II	21 370	— 1 180	10 130	5 690	12 680	2 860
III	14 660	— 420	3 810	1 600	10 080	1 880
IV	19 810	— 1 770	8 110	2 830	13 030	1 340
1964 I	27 740	—15 530	12 510	1 140	14 700	640
II	21 030	— 340	6 790	— 3 340	14 140	1 460
III	15 530	870	2 650	— 1 170	11 110	1 030
IV	20 330	520	5 950	— 2 160	14 880	1 850
1965 I	29 170	1 440	9 770	— 2 740	16 890	2 190
Månadstal:						
1964 jan.	29 750	—26 870	10 970	2 550	13 300	630
febr.	27 600	—13 090	13 120	1 270	15 080	850
mars	25 860	— 6 630	13 440	— 400	15 720	440
1965 jan.	33 090	3 330	8 320	— 2 650	15 630	2 330
febr.	27 460	— 150	10 510	— 2 610	17 050	1 970
mars	26 980	1 140	10 480	— 2 960	17 980	2 270

¹ Omfattar även anvisade specialarbetare men ej beredskapsarbeten för handikappade.

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Som påpekades i den preliminära nationalbudgeten gav de stora kontrasterna i väderlekshänseende rekordstora skillnader i den registrerade arbetslösheten mellan de första månaderna 1963 och 1964. Vintern 1965 torde från sysselsättningssynpunkt ha varit något sämre än 1964. Emellertid låg antalet registrerade arbetslösa i januari 1965 endast ca 3 000 över januari 1964, i februari 1965 något under februari 1964 och i mars 1965 ca 1 000 över mars 1964. Under de första månaderna 1965 har antalet personer i beredskapsarbeten dessutom varit ett par tusen lägre än 1964. Karaktäristiskt för arbetslöshetens utveckling har varit att i hela landet industriarbetslösheten legat under 1964 års nivå medan byggnads- och skogsarbetslösheten legat något över 1964 års nivå.

Tabell V: 2. Den registrerade arbetslösheten 1964 och 1965 regionalt och branschvis

		Arbetslöshetsförsäkrade				Samtliga	
		Industri- arbetare	Byggnads- arbetare	Skogs- arbetare	Övriga	arbets- lösa	varav: kvinnor
<i>I. Förändring från ett år tidigare</i>							
1. Hela landet							
jan.	1965	904	2 480	144	671	3 326	— 48
febr.	1965	— 342	603	332	463	— 148	— 492
mars	1965	— 457	1 162	285	884	1 136	— 211
1 kv.	1965	35	1 415	254	673	1 438	— 250
2. Södra o. mellersta Sverige							
jan.	1965	1 198	1 821	14	266	2 989	— 75
febr.	1965	40	618	— 1	— 35	— 147	— 525
mars	1965	— 381	799	6	305	95	— 369
1 kv.	1965	286	1 079	6	179	979	— 323
3. Värmland, Dalarna och Norrland							
jan.	1965	— 294	659	130	405	337	27
febr.	1965	— 382	— 15	333	498	— 1	33
mars	1965	— 80	363	279	582	1 041	158
1 kv.	1965	— 252	336	247	495	459	73
<i>II. Antal registrerade arbetslösa</i>							
1. Hela landet							
jan.	1965	7 622	12 635	1 471	6 583	33 086	5 481
febr.	1965	6 292	10 578	1 143	6 052	27 462	4 740
mars	1965	5 635	10 841	1 232	6 071	26 978	4 272
2. Södra o. mellersta Sverige							
jan.	1965	5 417	6 928	50	3 615	18 611	3 186
febr.	1965	4 324	6 119	38	3 313	15 630	2 615
mars	1965	3 731	6 185	38	3 249	14 803	2 304
3. Värmland, Dalarna och Norrland							
jan.	1965	2 205	5 707	1 421	2 968	14 475	2 295
febr.	1965	1 968	4 459	1 105	2 739	11 832	2 125
mars	1965	1 903	4 656	1 194	2 822	12 175	1 968

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Nedanstående tablå visar andelen industriföretag som uppgivit brist på yrkesarbetare respektive andra arbetare i konjunkturbarometrarna:

	1963	1964	1965
<i>Yrkesarbetare</i>			
mars	40	54	62
jun!	48	60	
september	50	62	
december	52	61	
<i>Andra arbetare</i>			
mars	12	25	36
juni	20	34	
september	22	37	
december	22	34	

Bristandelarna håller sig sålunda på den höga nivå som nåddes tredje kvartalet 1964 men har inte ökat ytterligare.

Ytterligare synpunkter på sysselsättningsutvecklingen inom vissa näringsgrenar under 1964 och januari—februari 1965 lämnas nedan i redogörelsen för den förväntade utvecklingen under 1965.

2. Arbetsmarknadsutsikterna för 1965

Den bedömning av utvecklingen på arbetsmarknaden under 1965 som nu kan göras skiljer sig inte väsentligt från den som gjordes i den preliminära nationalbudgeten. Nedan lämnas några kompletterande synpunkter på utvecklingen inom de sektorer där ytterligare material för belysning av arbetsmarknaden inkommit sedan december. I avsnitt 3 lämnas en sammanfattning av de tendenser som förväntas komma att råda under 1965.

Jordbruk

Statistiska centralbyråns juniräkning av sysselsättningen inom jordbruket visar att nedgången i totala antalet sysselsatta varit väsentligt kraftigare mellan juni 1963 och juni 1964 än under tidigare år.

	Procentuell förändring från föregående år av:	
	totala antalet sysselsatta	arbetsvolymen (antal arbetstimmar)
1962.....	— 6,9	— 7,0
1963.....	— 4,4	— 4,4
1964.....	— 8,7	— 8,3

Intet tyder på att rationaliseringstakten skulle förändras avsevärt i endera riktningen under 1965. Trendframskrivningar enligt olika alternativ antyder en fortsatt minskning av totala antalet sysselsatta med mellan 5 och 10 procent mellan 1964 och 1965 samt en ungefär parallell minskning av arbetsvolymen.

Skogsbruk

Sysselsättningsutvecklingen inom skogsbruket 1963—1964 enligt statistiska centralbyråns undersökningar visar följande procentuella förändringar:

antalet sysselsatta arbetare inom storskogsbruket.....	— 7
antalet dagsverken inom bondeskogsbruket	+ 6

För storskogsbruket kan jämförelsen utsträckas till att avse februari 1964—februari 1965 då antalet sysselsatta synes ha minskat med ca 8 procent.

Utvecklingen av skogsavverkningen har som framgått av kapitel IV beräknats bli något jämnare än vad som angavs i den preliminära nationalbudgeten. Avverkningsökningen 1963—1964 beräknas nu till 13 procent och

1964—1965 till 8 procent. I motsats till under 1964 avser avverkningsökningen helt massaved. Den allmänna bedömningen av sysselsättningsutvecklingen måste fortfarande bli att det finns anledning att räkna med en viss minskning av antalet i genomsnitt under året sysselsatta inom storskogsbruket. Denna minskning hänger bl. a. samman med en fortlöpande övergång till årsanställning av arbetare.

Byggnadsverksamhet

Tillgängliga beräkningar tyder på att sysselsättningen inom byggnads- och anläggningsverksamheten ökat med 3 å 4 procent mellan 1963 och 1964. Detta beror dels på en kraftig ökning av byggnadsarbetarkåren, dels på en minskning av arbetslösheten i början av 1964.

Arbetslösheten inom byggnadsverksamheten har under de första månaderna 1965 legat lågt, men dock något högre än 1964. Länsarbetsnämndernas marsrapporter, som kan sägas vara tämligen entydiga när det gäller byggnadssysselsättningen, tyder på god sysselsättning under andra och tredje kvartalen 1965 men vissa risker för försämrad sysselsättning under vintern 1965—1966. Bedömningen synes grunda sig på en föreställning om att de fastställda låneramarna för bostadsbyggandet skulle vara otillräckliga för att upprätthålla full vintersysselsättning 1965—1966. Konjunkturbarometern — som omfattar andra och tredje kvartalen — kan sägas visa liknande tendenser.

Produktionsprognosen för byggnads- och anläggningsverksamheten 1965 lyder på + 6 procent vilket är en procentenhet mindre än den som synes ha realiserats 1964. Det kan möjligen antagas att produktionsprognosen är något i underkant. Det förefaller övervägande sannolikt att sysselsättningsökningen måste bli beaktansvärd för att produktionsprognosen skall kunna uppfyllas, uppskattningsvis 2 å 3 procent. Allt annat oförändrat kan man också räkna med att de väsentligaste sysselsättningsökningarna kommer att ske första halvåret medan behoven av ytterligare ökningarna kommer att dämpas mot slutet av året.

Industri

Antalet anställda arbetare inom industrin synes enligt statistiska centralbyråns korttidsstatistik ha ökat med ca 1 procent 1963—1964. Det kan i detta sammanhang nämnas att övertidens andel av totala antalet arbetstimmar anges ha ökat något, dock inte så mycket som under enbart första halvåret. Man kan gissa att antalet övertidstimmar har ökat med ett par procent.

Prognosen för industrisysselsättningen 1965 (som då närmast avser sysselsättningsvolymen) görs som vanligt på basis av produktionsprognoserna i kapitel IV. Man kommer då fram till att industrin totalt skulle behöva öka sin sysselsättning med mellan 1/2 och 1 procent för att produktions-

prognoserna skall kunna uppfyllas. Den förväntade sysselsättningsökningen ligger nästan helt på metallsektorn vilken domineras av verkstadsindustrin. En sådan utveckling bestyrks också av länsarbetsnämndernas rapporter samt av konjunkturbarometern.

3. Sammanfattande bedömning av den förväntade utvecklingen 1965

I avsnitt 2 gjordes vissa uppskattningar av de sysselsättningsökningar som måste äga rum för att produktionsprognoserna för byggnadsverksamheten och industrin skall kunna förverkligas. Vidare påpekades att totalt sett betydande sysselsättningsminskningar kan väntas inom jord- och skogsbruk. Något underlag för mer preciserade bedömningar eller uppskattningar för andra sektorer saknas i stort sett. De bedömningar som kan göras avser också i viss mån olika storheter för olika sektorer (timmar, antal anställda, antal sysselsatta). Frånvaron av användbara utbudskalkyler medför att någon totaluppskattning av sysselsättningsvolymens utveckling under 1965 svårigen kan göras. Några karaktäristiska drag kan dock utskiljas.

(1) Semestern kommer att förlängas 1965 (liksom 1964) med 3 dagar för stora grupper arbetstagare. Enbart för att kompensera detta måste sysselsättningen totalt sett ökas med en knapp procentenhet mellan 1964 och 1965. Utvecklingen av antalet möjliga arbetsdagar var gynnsam 1964. Även för 1965 är denna utveckling fördelaktig och kan beräknas reducera semestereffekten med något sådant som en tredjedel.

(2) Utbudsökningen kommer fortfarande till stor del att bestå av gifta kvinnor. Övriga arbetskraftsresurser som kan tas i anspråk finns i stort sett endast bland dem som lämnar jordbruket och skogsbruket.

(3) Den största arbetskraftsefterfrågan kommer från (metall-) industri och byggnadsverksamhet.

(4) De regionala olikheterna på arbetsmarknaden — med arbetslöshet i norra Sverige men utpräglad arbetskraftsbrist i stora delar av landet — kommer att bestå. Det föreligger en viss risk för att de kommer att accentueras under 1965 på grund av en svagare utveckling av sysselsättningen mellan 1964 och 1965 i skogsbruket och skogsindustrierna. Ett eventuellt försämrat sysselsättningsläge skulle främst gälla de två nordligaste länen.

Den viktigaste slutsatsen som kan dras angående arbetsmarknaden 1965 skulle närmast bli att rörligheten på arbetsmarknaden blir av avgörande betydelse för att behovet av ökad sysselsättning inom de expanderande näringsgrenarna skall kunna tillfredsställas liksom för att — å andra sidan — sysselsättningsläget inte skall försämrats i norra Sverige. Den rörlighetsbefrämjande delen av arbetsmarknadspolitiken får ännu större betydelse än under föregående år. Trots allt torde det vara realistiskt att räkna med att ojämnheterna på arbetsmarknaden inte kan utjämnas i avgörande grad redan under 1965.

VI. De enskilda konsumenternas ekonomi

1. De disponibla inkomsterna

Löner

Den totala lönesumman, dvs. summan av alla anställdas kontantlöner före skatteavdrag, beräknas enligt statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet ha ökat med knappt 8 1/2 procent mellan 1963 och 1964.¹ Liksom vid beräkningarna till den preliminära nationalbudgeten uppskattas de avtalsmässiga lönehöjningarna och nettoeffekten av sysselsättningsförändringar ha bidragit till lönesummeökningen med 3 3/4 respektive 2 procentenheter; löneglidningen däremot uppskattas nu ha bidragit med drygt 2 1/2 procentenheter eller bortemot en halv procentenhet mer än enligt beräkningarna till den preliminära nationalbudgeten. I nettoeffekten av sysselsättningsförändringar ingår dels en ökning av antalet anställda, dels en till följd av viss övergång från lägre till högre betalda anställningar ökad lönesumma² samt den likaledes lönesummehöjande effekten av jämnare sysselsättningsförhållanden speciellt inom byggnadsverksamheten. Utöver kontantlönehöjningar tillkommer för företagen arbetskraftskostnadsökningar av generell natur dels till följd av ATP-avgiftens ökning med 0,7 procentenheter, räknat på total lönesumma, dels till följd av att stora arbetstagargrupper fått 3 dagar förlängd semester; dessutom har under 1964 införts avgångsbidrag och permitteringslön. För industriföretagen beräknas semesterförlängning och avgångsbidrag ha medfört en ökning av lönekostnaderna per arbetstimme för arbetarna med drygt 1 procentenhet. Industriarbetarnas avtalsmässiga löneökning från 1963 till 1964 blev 2 procent, löneglidningen uppskattningsvis 4 3/4 procent, vilket alltså skulle ge en arbetskraftskostnadsökning per arbetstimme avseende industriarbetarna med ca 8 3/4 procent mellan 1963 och 1964 mot ca 8 1/2 procent 1962—1963.

Beräkningarna av den totala lönesummans förändring mellan 1964 och 1965 resulterar i en ökning med 8 1/2 procent. De avtalsmässiga lönehöjningarna uppskattas bidra till ökningen med knappt 4 1/2 procentenheter och nettoeffekten av sysselsättningsförändringar med 1 1/2 procentenhet. Den totala löneglidningen har förutsatts medföra samma ökning av löne-

¹ Detta innebär i stort sett oförändrad procentuell tillväxt jämfört med 1962—1963. Analogivis torde man härav kunna sluta sig till att den procentuella uppgången även för taxerad inkomst av tjänst torde kunna bli oförändrad dvs. ca 9 procent.

² Även i den beräknade löneglidningen torde i viss utsträckning ingå effekter av övergång från lägre till högre betalda arbeten.

summan mellan 1964 och 1965 som 1963—1964, dvs. drygt 2 1/2 procent.

Även mellan 1964 och 1965 tillkommer för företagen arbetskraftskostnadsökningar av generell natur: ATP-avgiften ökar med 0,4 procentenheter, semestern förlängs även under 1965 för stora grupper arbetstagare med 3 dagar. Nu nämnda förändringar beräknas för industriföretagen medföra en kostnadsökning om 1 3/4 procent per arbetstimme för arbetarna. Om härtill läggs avtalsmässig lönehöjning beräknad till drygt 3 1/2 procent och löneglidning av samma storleksordning som mellan 1963 och 1964 blir ökningen av arbetskraftskostnaderna mellan 1964 och 1965 nära 10 procent per arbetstimme beträffande industriarbetarna.

Övriga inkomster

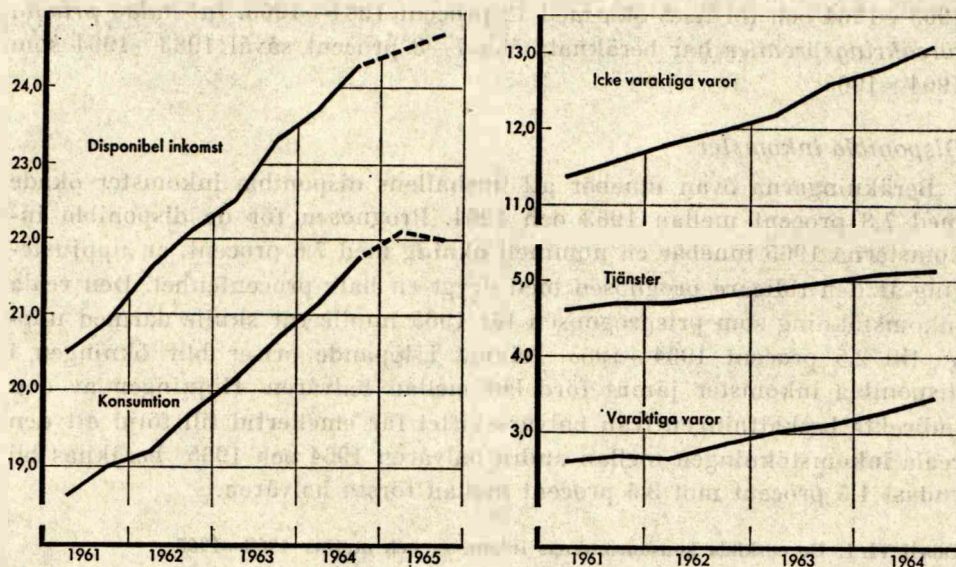
Jordbrukarnas inkomster från jordbruk beräknas ha ökat med ca 16 procent 1963—1964 som följd av det gynnsamma skördeutfallet 1964. Med utgångspunkt från antagande om normalskörd under 1965 och förutsedd kostnadsutveckling beräknar jordbruksnämnden en obetydlig ytterligare ökning i jordbruksinkomsterna 1964—1965. Utvecklingen av jordbrukarnas inkomster från skogsbruk 1963—1964 innebär, trots en kraftig nedjustering i förhållande till beräkningen till den preliminära nationalbudgeten, en ökning på 21 procent. Den på försörjningsbalans för skogsbruket baserade prognosen om skogsavverkning och tillgängliga bedömningar om den sannolika prisutvecklingen 1965 pekar på en hög ökning av skogsinkomster även 1964—1965.

Jordbrukarnas sammanlagda inkomster från jordbruk och skogsbruk beräknas stiga med ca 6 procent 1964—1965, vilket innebär en nedjustering med ett par procentenheter jämfört med prognosen i den preliminära nationalbudgeten.

Beträffande utvecklingen 1963—1964 för *kapitalinkomsterna* har ingen revidering av beräkningarna i den preliminära nationalbudgeten på ca 15 procents uppgång företagits. Däremot har prognosen för utvecklingen mellan 1964 och 1965 kraftigt uppjusterats. Ränthöjningen i april har antagits medverka till en ökning i kapitalinkomsterna på inemot 13 procent.

De egentliga inkomstöverföringarna från stat och kommun till hushållen, som utgör ca fyra femtedelar av posten *inkomstöverföringar till hushåll*, avser huvudsakligen folkpensioner, barnbidrag och studiebidrag. Dessa transfereringsinkomster beräknas ha ökat med drygt 12 procent 1963—1964 eller något mindre än vad som angavs tidigare. Som nämnts i den preliminära nationalbudgeten förutses en kraftigt stegrad ökningstakt i de egentliga inkomstöverföringarna 1964—1965, en ökning med drygt 20 procent. Orsakerna härtill är bl. a. höjda barnbidrag fr. o. m. juli 1965, indextillägg till folkpensionerna betingade av prisutvecklingen under 1965 samt en stegrad ökningstakt även för vissa kommunala transfereringar. Vidare bör tilläggas att de i föl höjda barnbidragen och de studiesociala

Diagram VI:1. Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1961—1965
Miljarder kronor. 1959 års priser. Säsongrensade halvårssiffror

Anm. De streckade linjerna avser prognoser.

Källa: Konjunkturinstitutet.

reformerna får full effekt mellan helären 1964 och 1965 räknat. Till en femtedel utgörs posten inkomstöverföringar till hushåll av utbetalningar från socialförsäkringen. Dessa beräknas ha ökat med 8 procent 1963—1964 och förutses öka något mindre 1964—1965.

Inkomstöverföringar till hushållen totalt skulle enligt ovan ha ökat med ca 11,5 procent 1963—1964 och öka med ca 17,5 procent 1964—1965.

Beträffande posten *direkta skatter och avgifter m. m.* har föreliggande beräkningar totalt sett ej föranlett någon större revidering i förhållande till den preliminära nationalbudgeten. Direkta skatter och avgifter ökade med drygt 13 procent eller drygt 2 miljarder kronor mellan 1963 och 1964. Ökningen mellan 1964 och 1965 beräknas bli drygt 14,5 procent. Skillnaden i ökningstakt får ej sin förklaring i inkomstutvecklingen utan huvudsakligen i nettoeffekten av kvarskatteinbetalningarna, som kan beräknas bli avsevärt större 1965 än 1964, och överskjutande skatt, som beräknas bli mindre 1965 än 1964. Nettoeffekten av dessa innebar för 1964 en neddragning av skatterna med drygt 450 miljoner kronor eller närmare 3 procent medan den däremot för 1965 innebär en neddragning med knappt 100 miljoner kronor eller knappt en halv procent. Hushållens nettoinbetalningar till det offentliga väntas dock öka mindre 1965 än 1964 genom transfereringsinkomsternas kraftiga stegring 1965.

En uppjustering i förhållande till den preliminära nationalbudgeten

har företagits beträffande utbetalningar av *utfallna privata försäkringar* mellan 1963 och 1964. Ökningen har nu beräknats till drygt 15 procent 1963—1964 och förutses öka med 12 procent 1964—1965. *Inbetalda privata försäkringspremier* har beräknats öka 7—8 procent såväl 1963—1964 som 1964—1965.

Disponibla inkomster

Beräkningarna ovan innebär att hushållens disponibla inkomster ökade med 7,8 procent mellan 1963 och 1964. Prognosen för de disponibla inkomsterna 1965 innebär en nominell ökning med 7,6 procent, en uppjustering av den tidigare prognosen med drygt en halv procentenhet. Den reala inkomstökning som prisprognosen för 1965 implicerar skulle därmed uppgå till 2,5 procent 1964—1965. Räknat i löpande priser blir ökningen i disponibla inkomster jämnt fördelad mellan halvåren. Höjningen av den indirekta beskattningen från halvårsskiftet får emellertid till följd att den reala inkomstökningen mellan andra halvåren 1964 och 1965 beräknas bli endast 1,5 procent mot 3,5 procent mellan första halvåren.

Tabell VI: 1. De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1963—1965

Miljoner kronor i löpande priser

	1963	1964 prel.	1965 prognos	Procentuell ökning	
				1963— 1964	1964— 1965
1. Faktorinkomst	61 084	66 343	71 783	8,6	8,2
Egentliga löner ¹	49 013	53 090	57 591	8,3	8,5
Enskilda företagares inkomster	6 309	6 929	7 292	9,8	5,2
jordbrukare	2 452	2 890	3 072	17,9	6,3
övriga företagare	3 857	4 039	4 220	4,7	4,5
Kapitalinkomster (netto)	610	700	790	14,8	12,9
Ofördelad restpost	5 152	5 624	6 110	9,2	8,6
2. Inkomstöverföringar till hushåll ²	7 351	8 188	9 636	11,4	17,7
3. Direkta skatter, avgifter m.m. ³	15 981	18 111	20 787	13,3	14,8
4. Hushållens nettoinbetalning till det offentliga (3) - (2)	8 630	9 924	11 114	15,0	12,0
5. Utfallna privata försäkringar	1 342	1 550	1 736	15,5	12,0
6. Inbetalda privata försäkringspremier	1 391	1 494	1 613	7,4	8,0
7. Disponibla inkomster (1-4+5-6) ..	52 405	56 476	60 755	7,8	7,6
8. Konsumtion	46 742	50 522	54 630	8,1	8,1
9. Sparande (utöver försäkringssparande)	5 663	5 954	6 125	5,1	2,9

¹Häri ingår ej arbetsgivaravgifter; dessa uppgick 1963 till 2 851 miljoner kronor och 1964 till 3 539 miljoner kronor och beräknas uppgå till 4 059 miljoner kronor 1965.

²Inkomstöverföringar från stat och kommun samt socialförsäkringsutfall.

³Häri ingår också av hushållen direkt inbetalda socialförsäkringspremier.

2. Konsumentpriserna

Prisutvecklingen intill 1964

Från december 1963 till december 1964 steg konsumentpriserna enligt längtidsindex med 3,8 procent. Mellan genomsnittslägena för 1963 och 1964 kan prisnivåns uppgång enligt konsumentprisindex beräknas till 3,3 procent. Enligt den s. k. implicitprisindex som framkommer vid konsumtionsvolymberäkningarna inom nationalräkenskaperna har emellertid prisuppgången varit väsentligt lägre eller 2,8 procent. Med avseende på prishöjningarnas fördelning mellan olika delar av konsumtionen kan nu mera definitiva siffror redovisas än de som framlades i den preliminära nationalbudgeten.

Genomsnittliga förändringar december 1963—december 1964 för olika grupper av nyttigheter

Bostad	6,5 %
Tjänster (utom bostad)	5,6 %
Livsmedel	4,1 %
Inventarier och husgeråd..	2,6 %
Kläder och skor	2,4 %
Diverse varor	2,4 %
Alkohol och tobak	1,0 %
Bränslen..	—1,5 %

I den preliminära nationalbudgeten för 1965 anfördes vissa resultat av en prisanalytisk studie avseende perioden 1960—1964. För vart och ett av åren hade indexhöjningarna uppdelats på ett antal komponenter som — förutom ändringar i den indirekta beskattningen — bl. a. utvisade jordbruksprisernas, bostadspostens och den internationella pridfaktorns kalkylmässiga andelar av den inträffade prishöjningen. Uppdelningen har sedermera drivits något längre med särskilt beaktande av taxorna för offentliga nyttigheter samt trendavvikelser i priserna på vissa färskvaror. Den restfaktor som härefter kvarstår representerar prishöjningar som kan hänföras till från internationell konkurrens skyddade näringsgrenar exklusive bostadsförvaltning, offentliga nyttigheter och jordbruk. Såsom framgår av tabell 2 har prisuppgången inom dessa områden under de senaste åren varit tämligen jämn; i genomsnitt torde dessa näringar sedan 1961 ha höjt priset på sina tjänster med 4 à 5 procent per år, samtidigt som lönekostnaderna per arbetstimme stigit med 8 procent eller mera. I stor utsträckning gäller detta för övrigt låglöneområden, där lönekostnadernas procentuella uppgång legat över genomsnittet.

Det har knappast kunnat anföras några tecken på att konsumentprisernas utveckling under den period som tabellen avser nämnvärt skulle ha påverkats av en prisuppdrivande överskottsefterfrågan på den inhemska varumarknaden — låt vara att ett undantag kan behöva göras för byggnadsmarknaden. Totalt sett har prisuppgången — exklusive förändringar i den

Tabell VI: 2. Konsumentprisförändringar 1959—1964 uppdelade på komponenter samt prisprognos för 1965

(dec.—dec.)

	1959— 1960	1960— 1961	1961— 1962	1962— 1963	1963— 1964	1964— 1965
Konsumentprisnivåns procentuella uppgång totalt.....	3,9	2,2	5,0	3,4	3,8	6,0
däruv hänföres till:						
ändring av indirekta skatter ¹	2,9	—	1,8	0,6	0,2	2,6
ändring av internationellt bestämda priser ²	-0,3	0,5	-0,2	0,7	0,8	0,5
ändring av jordbrukspriser	0,2	—	0,9	0,7	0,3	0,3
ändring av bostadspriissättning....	0,5	0,3	—	0,3	0,6	0,7
ändring av diverse taxor	0,1	0,1	0,3	0,1	0,3	0,1
trendavvikelse i priserna på vissa färskvaror ³	-0,2	0,3	—	-0,1	—	0,1
restfaktor	0,7	1,0	2,2	1,1	1,6	1,7

¹ Härunder beaktas ej effekten av skatteförändringar avseende tidigare produktionsled (exempelvis oms å byggnadsråvaror).

² Beträffande beräkningen av den internationella pridfaktorn hänvisas till s. 94—95 i den preliminära nationalbudgeten för 1965.

³ De färskvaror som avses är inhemska grönsaker, bär och äpplen samt fisk.

indirekta beskattningen — under de senaste två åren utgjort drygt 3 procent per år mot drygt 1 1/2 procent per år under tiden 1959—1961. Av denna förändring uppåt med ca 1 1/2 procentenhet per år kan emellertid — såsom tabellen visar — omkring två tredjedelar förklaras av sådana faktorer som större importprishöjningar och större höjningar av bostadsposten, av taxor och av jordbrukspriser.

Prisutsikter för 1965

Från december till mars steg konsumentprisindex med 0,8 procent. Inemot hälften av denna prisuppgång berodde på en höjning av bostadsposten i mars. Jordbrukspriserna har från december till mars hållit sig oförändrade, vilket under inverkan av fallande världsmarknadspriser varit möjligt trots inkomstregelns utlösning i början av februari. Av skäl som närmare berörs i det följande finns det alltså anledning att räkna med en viss höjning av jordbrukspriserna senare under året.

Vid bedömningen av prisutsikterna för 1965 — eller närmare bestämt för hela perioden december 1964—december 1965 — har liksom i den preliminära prognosen följande faktorer beaktats:

1. Lönekostnadsstegringarnas sannolika genomslag inom de från internationell konkurrens skyddade näringsområdena.
2. Speciella prisförändringar som sker i anslutning till särskilda regler eller beslut (avser främst bostäder och jordbruksprodukter).
3. Direkta återverkningar av den internationella prisutvecklingen.
4. Tillfällighetsbetonade prisförändringar.

5. Beslutade ändringar i den indirekta beskattningen.

(1). Med utgångspunkt från det reviderade avsnittet om lönerna kan arbetsgivarnas kostnad per timme i genomsnitt för samtliga anställda överlagsvis beräknas stiga med 9 procent. Under förutsättning att lönekostnadsförändringarna under 1965 får samma genomslagsförmåga som antagits vid motsvarande beräkningar de närmast föregående åren kan återverkan härav enligt punkt 1 normalt anslås till 1,9 procent. Det prisbildningsområde som härvid inbegrips under denna punkt motsvaras i tabellen av restfaktorn jämte posten diverse taxor. Eftersom 1965 till skillnad från 1964 inte synes komma att kännetecknas av någon omfattande taxehöjning inom de statliga affärsverken, har det emellertid funnits skäl att justera ned den sammanlagda prisseffekten under punkt 1 till 1,8 procent.

(2). I fråga om bostadsposten har en förnyad kalkyl givit anledning att förvänta en uppgång med 7 procent under loppet av 1965. Inverkan på totalindex av bostadspostens uppgång blir följaktligen $+0,7$ procent.

I fråga om jordbrukspriserna kan den kalkylmässiga effekten av inkomstregelns utlösning i februari nu anges till 2,8 procent på partiprisnivån för jordbruksprodukter, motsvarande ca 1 procent på hela livsmedelsposten i konsumentprisindex och 0,3 procent på totalindex. Sistnämnda tal — dvs. $+0,3$ procent — har införts i prisprognosen som ett mått på den sannolika inverkan på konsumentprisnivån under loppet av 1965 av höjda jordbrukspriser.

I ett »normalfall» skulle härutöver en förväntad uppgång i kostnadsprisindex verka ytterligare höjande på jordbruksprisnivån i kraft av den s. k. 3-procentsregelns bestämmelser härom. När det gäller 1965 får emellertid denna effekt kvittas bort i prognosen. Ett bibehållande av de förhållandevis höga världsmarknadspriser som rådde i slutet av 1964 skulle nämligen vid oförändrad kostnadsprisindex ha motiverat en utlösning av 3-procentsregeln i sänkande riktning. Sedan årsskiftet har visserligen världsmarknadspriserna sjunkit med återhållande inverkan på de svenska jordbrukspriserna. Detta påverkar dock inte prognosen för prisernas läge i slutet av året, eftersom 3-procentsregeln i princip garderar mot »onormala» rörelser i världsmarknadspriserna. En utlösning av denna regel i höjande riktning kan nu emotes i mitten av maj. — Det nya, provisoriska avtalet för jordbruksåret 1965/66 torde inte före utgången av 1965 medföra sådana förändringar i prissättningssystemet att prisprognosen skulle väsentligt påverkas härav.

(3). Med avseende på den internationella prisutvecklingens direkta återverkningar på konsumentpriserna i Sverige under 1965 synes man alltjämt kunna räkna med fortsatta prisstegringsimpulser i något lägre omfattning än under 1964. Det är främst läget på råvarumarknaderna som ger stöd för antagandet om en viss dämpning. Den förutsatta inverkan av den internationella prislefaktorn under loppet av 1965 har liksom i den preliminära prognosen upptagits till $+0,5$ procent.

(4). Tillfällighetsbetonade prisförändringar (avseende exempelvis grönsaker, frukt, färsk fisk) är svåra att förutse. Effekten på konsumentprisnivån av sådana prisrörelser under 1965 har som en minnespost upptagits till +0,1 procent.

(5). Till följd av de höjningar i den indirekta beskattningen som beslutats har konsumentprisnivån per 1 juli 1965 beräknats stiga med ytterligare 2,6 procent. I denna reviderade kalkyl har beaktats att varuskatten blivit uppjusterad till 10 procent på priset före skatt.

Sammanfattas de olika priseffekterna under punkterna 1—5 ovan erhålls som resultat att konsumentprisnivån under loppet av 1965 kan förväntas stiga 6,0 procent. Mellan genomsnittslägena för kalenderåren 1964 och 1965 kan den troliga förändringen anges till 5,0 procent.

3. Den privata konsumtionen

Mellan åren 1963 och 1964 ökade den privata konsumtionen 8,1 procent i värde och 5,1 procent i volym. Denna ökningstakt är ungefär densamma som mellan närmast föregående år. Det kan observeras, att ökningstakten mellan andra halvåret 1963 och 1964 var drygt en halv procent högre än mellan motsvarande första halvår.

Konsumtionen av varaktiga varor ökade kraftigast av de olika delgrupperna, 9,3 procent i fast pris. De icke varaktiga varornas konsumtionsvolym ökade med 4,6 procent, medan ökningen av konsumtionen av tjänster inskränkte sig till 3,2 procent i fast pris mellan åren 1963 och 1964.

Konsumtionen 1965 har prognosticerats på basis av det erfarenhetsmässiga sambandet mellan å ena sidan den halvårsvisa konsumtionen i löpande pris och å andra sidan disponibla inkomsten samt förändringen i disponibla inkomsten. En direkt tillämpning av denna prognosmetodik ger till resultat, att konsumtionsvolymen beräknas öka med ungefär 3,5 och 1,5 procent första respektive andra halvåret 1965 vid en jämförelse med motsvarande halvår föregående år. På grund av höjningen av omsättningsskatten den 1 juli 1965 måste man emellertid räkna med en viss överflyttning av konsumtionen från andra till första halvåret. Införandet av omsättningsskatten 1960 har beräknats medföra, att ungefär 300 miljoner kronor av konsumtionen tidigarelades till 1959. Mot denna bakgrund kan det förefalla relativt rimligt att flytta över 200 miljoner kronor av konsumtionen från andra till första halvåret 1965. Ökningen av konsumtionsvolymen blir då för första halvåret 1965 drygt 4,5 procent, medan ökningen andra halvåret 1965 inskränker sig till knappt 1 procent i jämförelse med motsvarande halvår föregående år.

Beräkningen av omsättningsskattehöjningens inverkan på konsumtionen är naturligtvis mycket osäker. Man kan mycket väl tänka sig, att omsättningsskattehöjningens effekt förstärks av inflationsrädsla hos konsumenten.

terna. Det är dessutom osäkert, om en tillfällig konsumtionsstimulerande effekt under första halvåret 1965 motsvaras av en lika stor konsumtionshämmande effekt under andra halvåret. Man får sannolikt också förutsätta, att konsumenterna betraktar den kraftiga uppbromsningen av realinkomstökningen andra halvåret 1965 som mycket tillfällig. Första halvåret 1966 kan konsumenterna räkna med både en ny avtalsmässig lönehöjning och en skattesänkning. Att man inom en relativt nära framtid förväntar en klar förbättring av ekonomin, kan medföra en viss konsumtionsstimulerande effekt under andra halvåret 1965. Med hänsyn till denna effekt, och då man dessutom bör räkna med att den konsumtionshämmande effekten av omsättningsskattehöjningen andra halvåret 1965 inte blir fullt lika stor som den konsumtionsstimulerande effekten under första halvåret 1965, har konsumtionsprognosen för andra halvåret 1965 höjts från knappt 1 procent till 1 1/2 procents ökning i jämförelse med andra halvåret 1964. Prognosen för första halvåret står kvar vid drygt 4,5 procents ökning. Ökningen av konsumtionsvolymen mellan helåren 1964 och 1965 blir ca 3 procent.

Det kan uppmärksammas, att höjningen av omsättningsskatten medför, att konsumtionsökningen blir mycket ojämnt fördelad över året för vissa konsumtionsvaror, huvudsakligen varaktiga konsumtionsvaror. Överflyttas exempelvis för konsumtionen av nya bilar ungefär 60 miljoner kronor, vilket kan anses rimligt, från andra till första halvåret 1965, resulterar detta i att konsumtionsvolymen för nya bilar beräknas öka med ungefär 20 procent första halvåret 1965, medan man får räkna med en viss konsumtionsminskning andra halvåret 1965 jämfört med motsvarande halvår 1964.

VII. Investeringarna

1. Investeringsutvecklingen inom olika områden

Bostäderna

Bostadsinvesteringarna exkl. underhåll ökade enligt fortfarande preliminära beräkningar med 12 1/2 procent mellan 1963 och 1964, vilket innebär nära 2 1/2 procents revidering uppåt jämfört med vad som angavs i den preliminära nationalbudgeten. Underskattningen kan helt hänföras till småhusinvesteringarna, som genom en kraftig uppjustering nu beräknas ha haft samma ökningstakt, 13 procent, som investeringarna i flerfamiljshus mellan 1963 och 1964.

Igångsättningen nådde under fjolåret en ny topp på ungefär 96 000 lägenheter, i stället för tidigare antagna 94 000 lägenheter, varvid småhusbyggan-

Tabell VII: I. Lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostadsbyggen 1960—1965

	Flerfamiljshus			Småhus		Totalt	
	Påbörjade	Inflyttningsfärdiga	Pågående vid periodens slut	Påbörjade hela riket	Inflyttningsfärdiga hela riket	Påbörjade	Inflyttningsfärdiga
1960.....	52 500	50 950	65 500	19 700	17 350	72 200	68 300
1961.....	55 400	53 350	67 550	21 000	20 450	76 400	73 800
1962.....	67 950	53 550	81 950	24 650	21 550	92 600	75 100
1963.....	61 550	58 200	85 300	25 500	23 200	87 050	81 400
1964.....	67 950	60 400	92 850	¹ 28 000	26 750	95 950	87 150
1965.....	(61 000)	—	—	(26 000)	—	(87 000)	—
1963 1 kv...	6 350	12 450	75 850	1 850	6 050	8 200	18 500
2 kv...	13 500	12 550	76 800	9 900	5 600	23 400	18 150
3 kv...	17 900	13 950	80 750	8 050	3 800	25 950	17 750
4 kv...	23 800	19 250	85 300	5 700	7 750	29 500	27 000
1964 1 kv...	8 400	13 350	80 350	¹ 3 550	6 500	11 950	19 850
2 kv...	21 400	15 500	86 250	¹ 9 150	6 400	30 550	21 900
3 kv...	23 200	13 300	96 150	¹ 8 000	5 150	31 200	18 450
4 kv...	14 950	18 250	92 850	¹ 7 300	8 700	22 250	26 950
1965 1 kv...	(10 000)	—	—	(2 600)	—	(12 600)	—
2 kv...	(19 500)	—	—	(9 350)	—	(28 850)	—
3 kv...	(20 500)	—	—	(8 150)	—	(28 650)	—
4 kv...	(11 000)	—	—	(5 900)	—	(16 900)	—

¹ Uppskattade värden från uppgifter om färdigställda lägenheter och om igångsättningen för ett urval av kommuner.

Anm. Samtliga inom parentes angivna uppgifter är prognosticerade.

Källor: Bostadsstyrelsen och konjunkturinstitutet

det svarade för de tillkommande 2 000 lägenheterna bl. a. genom en osedvanligt hög igångsättning under årets sista kvartal (se tabell 1). Uppgifter om färdigställda småhuslägenheter under 1964 föreligger nu och medger preliminära beräkningar av byggnadstiderna för småhus påbörjade under 1963. Delvis visade de framkomna uppgifterna på längre byggnadstider än vad som tidigare antagits, varför småhusbyggandets intensitet under 1963 torde varit något lägre än enligt tidigare beräkningar, samtidigt som de längre byggnadstiderna innebär en överskjutning av investeringsaktivitet till 1964. För småhus igångsatta under 1964 har något kortare byggnadstider antagits jämfört med 1963. Som följd både av den högre igångsättningen 1964 och de längre byggnadstiderna 1963 beräknas småhusinvesteringarna ha ökat med 13 procent mellan 1963 och 1964 istället för de 6 procent som angavs i den preliminära nationalbudgeten.

Färdigställandet av lägenheter i flerfamiljshus fram till årsskiftet 1964—1965 möjliggör nu preliminära beräkningar av byggnadstiderna för lägenheter påbörjade under de tre första kvartalen och delvis även fjärde kvartalet 1963. Med ledning av bl. a. dessa uppgifter har byggnadstiderna för påbörjandet kring årsskiftet 1963—1964 fixerats och därefter antagits oförändrade för påbörjade lägenheter under 1964. De erhållna byggnadstiderna är i stort sett identiska med de som antogs i den preliminära nationalbudgeten med undantag för att en strukturell ändring vidtagits såtillvida att den del av byggandet som har mycket korta byggnadstider nu givits en viss förlängning. Utnyttjandet av hittills framkomna byggnadstider för påbörjandet under 1963 samt den nämnda ändringen för husbyggen med mycket korta byggnadstider har medfört en nedjustering av investeringsökningen mellan 1963 och 1964 för flerfamiljshus med en halv procent till 13 procent.

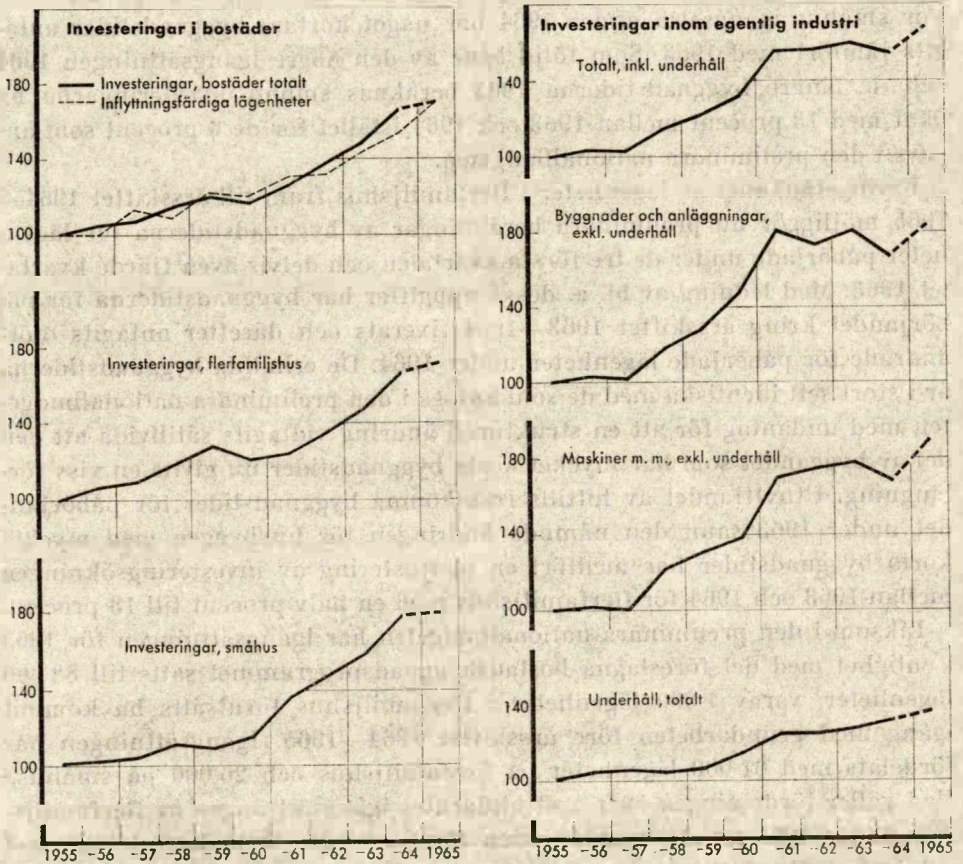
Liksom i den preliminära nationalbudgeten har igångsättningen för 1965 i enlighet med det föreslagna bostadsbyggnadsprogrammet satts till 88 000 lägenheter, varav 1 000 lägenheter i flerfamiljshus förutsätts ha kommit igång med grundarbeten före årsskiftet 1964—1965. Igångsättningen har fördelats med 61 000 lägenheter på flerfamiljshus och 26 000 på småhus.¹ Vad gäller fördelningen över året utmärktes igångsättningen av flerfamiljshus under 1964 av att tyngdpunkten försköts från normalt slutet av året till årets båda mittersta kvartal i överensstämmelse med arbetsmarknadsstyrelsens och bostadsstyrelsens strävan att få till stånd en gynnsam effekt på vintersysselsättningen. En liknande tidigareläggning av igångsättningen har antagits även för 1965.

För både flerfamiljshus och småhus har byggnadstiderna för 1965 års igångsättning satts oförändrade jämfört med 1964. De antagna byggnadstiderna avviker obetydligt från de i beräkningen till den preliminära nationalbudgeten använda värdena. Golvytorna för såväl flerfamiljshus som småhus har antagits öka trendmässigt.

¹ Jämför dock not 1 s. 73,

Med ovan angivna förutsättningar beräknas investeringarna i flerfamiljs- hus öka med drygt 3 procent och småhusinvesteringarna med en halv procent mellan 1964 och 1965. För totala bostadsinvesteringarna exkl. underhåll betyder detta en ökning med 2 procent 1965, en uppjustering med en procentenhet jämfört med den preliminära nationalbudgeten.

Diagram VII:1. Investeringar i bostäder, exkl. underhåll och inom egentlig industri 1955—1965
Index: 1955 = 100. 1959 års priser

Anm. De streckade linjerna avser prognoser.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Den minskade expansionstakt för bostadsbyggandet (se diagram 1), som det föreslagna bostadsbyggnadsprogrammet innebär, syftar till att lätta trycket på den ansträngda byggnadsindustrin samt skapa utrymme för industrins nybyggnadsbehov. En lättnad på byggnadsmarknaden bör rimligen resultera i kortare byggnadstider, i vilket fall ovanstående prognos för 1965 skulle ligga för lågt, även med bibehållande av bostadsbyggnadsprogrammet. Å andra sidan kan den föreslagna förskjutningen av bostadsbyggandet mot

de s. k. storstadsregionerna kring Stockholm, Göteborg och Malmö innebära en minskad andel igångsatta småhus, eftersom det normalt byggs förhållandevis färre småhus i storstadsregionerna än i det övriga landet. Vissa tecken tyder även på att nedskärningen av bostadsbyggandet utanför storstadsregionerna där kan komma att drabba främst småhusen.

Inklusive underhåll beräknas bostadsinvesteringarna ha ökat med 10 1/2 procent mellan 1963 och 1964, och med en antagen ökning av bostadsunderhållet på 2 procent beräknas motsvarande ökning 1965 till drygt 2 procent.¹

Antalet färdigställda lägenheter var 1964 87 000 och beräknas 1965 uppgå till 90 000 å 95 000.

Industrin

Nu föreliggande preliminära utfallssiffror för industrins investeringar 1964 anger totalt sett en nedgång med närmare 3 1/2 procent mellan 1963 och 1964. Jämfört med den preliminära nationalbudgeten är detta en nedjustering av 1964 med 2 procentenheter. Erfarenhetsmässigt ger den enkät i februari, på vilken de nya uppgifterna baseras, en underskattning av föregående års industriinvesteringar varför enkätvärdena måst skönsmässigt uppjusteras. För totala byggnadsinvesteringarna visar beräkningarna på obetydligt starkare nedgång, 6 1/2 procent, jämfört med vad som angavs i den preliminära nationalbudgeten. Den tidigare beräknade ökningen mellan 1963 och 1964 för totala maskininvesteringarna har förbytt i en nedgång på nära 2 procent, hänförlig till nyinvesteringarna i maskiner, för vilka nu rapporteras lägre belopp än i novemberenkäten 1964, särskilt för fjärde kvartalet. Bakom neddragningen ligger möjligen oberäknat långa leveranstider från verkstadsindustrins sida.

Enkäten i februari ger även uppgifter om industriföretagens nyinvesteringsplaner för det löpande året (se tabell 2). Uttryckta som procentuella förändringstal återges dessa i tabellerna 3 och 4 för den s. k. egentliga industrin, dvs. exkluderande el-, gas- och vattenverk. I tabell 3 återfinns, förutom planuppgifterna för 1965, planer och utfall för åren 1958—1964 i både löpande och fasta priser. Som synes av tabellen skulle ett direkt accepterande av februarienkätens planuppgifter ge en underskattning av utfallet, om de närmast föregående årens mönster upprepas även i år. Den faktiska storleken av de närmast gångna årens underskattningar är givetvis ett svagt underlag vid en bedömning av enkätsiffrornas realism för år 1965. Den ökade investeringsvilja, som kommit till synes i enkätsvaren, försvårar bedömningen, eftersom närmast föregående treårsperiod i stort sett och för hela industrin tillsammans antagen utmärkts av planer på stagnation eller investe-

¹ Sedan dessa beräkningar av bostadsinvesteringarna utfördes har igångsättningen bedömts komma att fördelas mellan småhus och flerfamiljshus på ett annat sätt än som ovan angivits. Antal igångsatta lägenheter väntas sålunda bli 65 000 i flerfamiljshus och 22 000 i småhus. Allt annat oförändrat kommer detta att medföra att bostadsinvesteringarna 1965 blir något lägre än som här beräknats.

Tabell VII: 2. Verkställda respektive planerade investeringar inom industrin 1964 och 1965 enligt investeringsenkät i februari 1965

Investeringar exklusive reparationer och underhåll. Miljoner kronor

	Byggnader och anläggningar		Maskiner m. m.	
	Verkställda 1964	Planerade 1965	Verkställda 1964	Planerade 1965
Gruvindustri	157	109	131	114
Metall- och verkstadsindustri	571	667	1 020	1 179
därav: järn och stålverk	86	118	288	344
järn-, stål- och annan metallmanufaktur	45	74	113	155
mekaniska verkstäder m. m.	310	295	387	438
skeppsvarv	26	23	32	33
elektroteknisk industri	67	112	126	142
Jord- och stenindustri	93	100	142	192
Träindustri	168	135	134	147
Massa-, pappers- och grafisk industri	170	170	522	523
därav: träsliperier och cellulosafabr.	66	50	224	219
pappersbruk och pappfabr.	28	48	129	186
Livsmedelsindustri	108	107	137	126
Dryckesvaru- och tobaksindustri	24	29	18	41
Textil- och sömnadsindustri	28	53	94	93
Läder-, hår- och gummivaruindustri	10	17	44	73
Kemisk och kemisk-teknisk industri	88	171	229	355
Summa	1 417	1 558	2 471	2 843
El-, gas- och vattenverk	1 321	1 404	279	322
Summa	2 738	2 962	2 750	3 165

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bilar. Enkäten innefattar även uppgifter om industrins investeringar i bostäder. Dessa är ej medtagna i redovisningen ovan.

Källa: Statistiska centralbyrån.

ringsnedgång, räknat i fasta priser, och därför kan ha varit förknippad med ett specifikt mönster vad gäller planer och utfall. I brist på annan metodik har dock februarienkätens planer justerats med utgångspunkt från de tre senaste årens förhållanden mellan planer och utfall så som dessa kommer till uttryck i de fastprisomräknade förändringstalen i tabell 3. Därvid har liten vikt fästs vid utvecklingen mellan 1962 och 1963, eftersom investeringsfondernas frisläppande torde ha medverkat till de relativt stora uppjusteringarna av planerna för 1963.

För byggnader och anläggningar har en uppjustering på 2 procent antagits, vilket ger samma volymmässiga ökning för nyinvesteringarna 1965 (9 procent) som angavs i den preliminära nationalbudgeten. Även planuppgifternas halvårsfördelning har justerats, eftersom februarienkäten regelmässigt synes överskatta första halvårets och underskatta andra halvårets investeringar. I tabell 4 återges de procentuella förändringstalen halvårsvis. Med ledning av differenserna mellan planer och preliminärt utfall för 1964 har de till fasta priser omräknade enkätuppgifterna nedjusterats med 6 pro-

Tabell VII: 3. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1957—1965

Investeringar exklusive reparationer och underhåll. Procentuell förändring

	1957— 1958	1958— 1959	1959— 1960—	1960— 1961	1961— 1962	1962— 1963	1963— 1964	1964— 1965
<i>Byggnader och anläggningar</i>								
Löpande priser								
Planerat i mars ¹ samma år ..	20	18	31	25	-2	-2	-10	10
Faktiskt inträffad förändring ..	17	9	26	25	1	5	(-5)	
Differens	-3	-9	-5	0	3	7	(5)	
Fasta priser								
Planerat i mars ¹ samma år	20	19	22	21	-5	-5	-12	7
Faktiskt inträffad förändring ..	17	9	18	21	-3	2	(-9)	
Differens	-3	-10	-4	0	2	7	(3)	
<i>Maskiner m. m.</i>								
Löpande priser								
Planerat i mars ¹ samma år ..	25	9	25	24	8	-9	-9	15
Faktiskt inträffad förändring ..	24	5	22	24	10	2	(-3)	
Differens	-1	-4	-3	0	2	11	(6)	
Fasta priser								
Planerat i mars ¹ samma år ..	25	9	17	20	4	-10	-10	12
Faktiskt inträffad förändring ..	23	5	13	19	4	-1	(-7)	
Differens	-2	-4	-4	-1	0	9	(3)	

¹ Februari fr. o. m. planerna för år 1963.

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i *bilar*. Enkäterna innefattar även uppgifter om industrins investeringar i bostäder. Dessa är ej medtagna i redovisningen ovan. Tabellen justerad för statistisk missvisning kring årsskiftet 1959—1960 (jämför 1962 års nationalbudgeter). Uppgifterna inom parentes avser preliminärt utfall.

Källa: Statistiska centralbyrån.

centenheter för första halvåret och uppjusterats med 10 procentenheter för andra halvåret.

För maskininvesteringarna indikerar februarienkäten en tydlig och jämfört med novemberenkäten något kraftigare omsvängning till ökad investeringsvilja hos industriföretagen. Ökningstalet enligt enkätuppgifterna på 12 procent i fasta priser (15 procent i löpande priser) mellan 1964 och 1965 (se tabell 3) bör dock ses mot bakgrunden av att februarienkäten angav drygt 100 miljoner kronor lägre maskininvesteringar under andra halvåret 1964 jämfört med novemberenkätens uppgifter, vari fjärde kvartalet ingick som prognos. Motsvarande justeringar av de två föregående februarienkäternas uppgifter om det närmast gångna årets investeringar har gått i motsatt riktning. Möjligen kan därför, såsom tidigare framhållits, företagen mot slutet av fjolåret haft svårigheter att fullt ut realisera sina planer vad gäller maskininvesteringar, innebärande att en överflyttning av investeringsprojekt till 1965 skett. Jämförelsen i fasta priser mellan senare års planer och utfall i tabell 3 pekar på att ingen eller endast svag uppjustering av planerna bör företagas. Den kraftiga uppjusteringen för 1963 bör av samma skäl som på byggnadssidan tillmätas endast ringa vikt vid bedömningen av pla-

nera för 1965. Med hänsyn till nuvarande tendenser till förlängda leveranstider inom verkstadsindustrin kan det vara rimligt att inte justera enkätuppgiften för 1965 utan acceptera dess volymökning på 12 procent. Detta innebär en upprevidering med drygt 5 procent jämfört med prognosen i den preliminära nationalbudgeten. Ökningen har fördelats jämnt på 1965 års bägge halvår med ledning av en justering av planuppgifterna i tabell 4 enligt samma metod som för byggnadsinvesteringarna.

I likhet med i fjol har i årets februarienkät infordrats uppgifter även om investeringsplanerna för första halvåret nästkommande år från ett litet urval företag. Föreliggande uppgifter för första halvåret 1966 är svårtolkade med hänsyn till att företagen synes systematiskt och kraftigt underskatta sina investeringsutgifter för en så långt framskjuten prognosperiod. Planuppgifterna för första halvåret 1966 ligger dock klart över de för ett år sedan angivna motsvarande planerna för första halvåret 1965. Detta synes tala för en fortsatt uppgång i industriinvesteringarna även nästa år.

Planer på investeringsökningar 1965 återfinns såsom framgår av tabell 2 inom flertalet industribranscher. Förhållandevis kraftiga ökningstal registreras för järn- och stålverken samt den kemiska industrin liksom även för

Tabell VII: 4. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1962—1965

Investeringar exklusive reparationer och underhåll. Procentuell förändring

	Första halvåren			Andra halvåren		
	1962— 1963	1963— 1964	1964— 1965	1962— 1963	1963— 1964	1964— 1965
<i>Byggnader och anläggningar</i>						
Löpande priser						
Planerat i februari samma år	24	1	11	-22	-18	9
Faktisk inträffad förändring ..	15	(-6)		-2	(-5)	
Differens	-9	(-7)		20	(13)	
Fasta priser						
Planerat i februari samma år	21	-3	7	-23	-19	7
Faktisk inträffad förändring ..	12	(-9)		-5	(-9)	
Differens	-9	(-6)		18	(10)	
<i>Maskiner m. m.</i>						
Löpande priser						
Planerat i februari samma år	8	4	27	-22	-18	6
Faktisk inträffad förändring ..	-3	(-1)		6	(-4)	
Differens	-11	(-5)		28	(14)	
Fasta priser						
Planerat i februari samma år	5	1	21	-23	-19	5
Faktisk inträffad förändring ..	-6	(-4)		3	(-9)	
Differens	-11	(-5)		20	(10)	

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bilar. Enkäterna innefattar även uppgifter om industrins investeringar i bostäder. Dessa är ej medtagna i redovisningen ovan. Uppgifterna inom parentes avser preliminärt utfall.

Källa: Statistiska centralbyrån.

pappersbruken och pappfabrikerna. Den för några år sedan i investeringshänseende tungt vägande massaindustrin uppvisar däremot fortsatt svag investeringsaktivitet och för gruvindustrin registreras vikande investeringsbehov.

I enkäterna redovisas inga planer för industrins underhållsinvesteringar. Antages emellertid en normal ökning av byggnadsunderhållet på ca 2 procent, kan ökningen för de totala byggnadsinvesteringarna 1964—1965 anges till 8 1/2 procent. Med stöd av den samvariation som förefaller råda mellan industriproduktionens ökningstakt och maskinunderhållets utveckling, har en mot produktionsprognosen för industrin enligt kapitel IV svarande maskinunderhållsprognos på mellan 4 och 5 procents ökning 1964—1965 fastställts. För de totala maskininvesteringarna ger detta en ökning på 9 1/2 procent, en upprevidering av prognosen i den preliminära nationalbudgeten med 3 1/2 procent. Totalt innebär prognosen för industriinvesteringarna en ökning 1964—1965 på 9 procent mot 6 1/2 procent i den preliminära nationalbudgeten.

I diagram 1 visas utvecklingen för industriinvesteringarna 1955—1964 samt prognosen för 1965. För nyinvesteringarna i byggnader innebär prognosen endast obetydligt högre nivå 1965 än de tidigare topparna 1961 och 1963, medan den angivna nivån för maskininvesteringarna 1965 ligger klart högre än tidigare år.

Övriga privata investeringar

Byggnadsinvesteringarna inom *handel m. m.* — inklusive fristående kontorsbyggnader m. m. — har expanderat kraftigt under en följd av år och beräknas 1964 ha ökat med 12 1/2 procent. Ungefär en fjärdedel av investeringarna inom sektorn handel m. m. utgörs av butikslokaler i bostadshus, som genom beräkningsmetodiken direkt sammanhänger med investeringsutvecklingen för flerfamiljshus. Som en följd av den ovan redovisade bostadsprognosen med dess upprevidering jämfört med den preliminära nationalbudgeten av investeringarna i flerfamiljshus 1965 förutses nu även för investeringarna i butikslokaler i bostadshus en måttlig stegring. För fristående lokaler, dvs. för övriga investeringar inom handel m. m., har en kraftig minskning i igångsättningen 1965 antagits, främst grundad på länsarbetsnämndernas i mars avgivna prognoser över påbörjandet. Nyinvesteringarna inom handel m. m. beräknas nu öka med 3 1/2 procent mellan 1964 och 1965. Trots antagandet om en kraftigt minskad igångsättning 1965 har därmed prognosen justerats upp med en halv procent jämfört med den preliminära nationalbudgeten, vilket förklaras dels av nämnda upprevidering av investeringarna i butikslokaler i bostadshus, dels av att något kortare byggnadstider för 1965 nu antagits jämfört med tidigare.

Investeringarna i *handelsflottan* varierar kraftigt på grund av tillfälliga

fluktuationer i fartygsleveranserna. För 1965 väntas de svenska varvens leveranser i större utsträckning än 1964 gå till utlandet, vilket emellertid delvis väntas uppvägas av en ökad fartygsimport. I prognosen för 1965 har räknats med en svag minskning av handelsflottans investeringar på 2 1/2 procent.

För den *enskilda kraftindustrin* räknas med ökning 1964—1965 av både byggnads- och maskininvesteringarna. Nyanskaffningen av *motorfordon* (i posten *övrig privat samfärdsel*) väntas 1965 öka med 6 procent.

De offentliga investeringarna

Den totala investeringsvolymen inom den statliga sektorn ökade med 2 procent mellan 1963 och 1964 enligt nu aktuella beräkningar. Detta innebär en något lägre ökningstakt än vad som angavs i den preliminära nationalbudgeten. Överskattningen gäller endast maskininvesteringarna som nu beräknas ha ökat med ca 1,5 procent mot tidigare uppskattade ca 5 procent. Investeringarna i byggnader och anläggningar visar nu, liksom i de preliminära beräkningarna, en ökning på ca 3 procent.

Uppgifterna om de *statliga affärsverken* baseras på en investeringsenkät som insamlats av statistiska centralbyrån under februari månad. Denna pekar på att de totala investeringarna — volymmässigt sett — minskat med ca 6 procent mellan 1963 och 1964 jämfört med en beräknad ökning på drygt en procent i den preliminära nationalbudgeten. Det är huvudsakligen inom två affärsverk som denna nedjustering skett. Dels har SJ uppskjutit vissa byggnadsinvesteringar från andra halvåret 1964 till första halvåret 1965. Dels har en mycket kraftig prisstegring inom metallproduktområdet bidragit till att televerkets investeringar volymmässigt ökat mindre än man tidigare antagit. Genom att detta verk svarar för drygt 40 procent av affärsverkens investeringar får en ändring av detta slag stor effekt.

Under 1965 torde man kunna räkna med en volymmässig ökning på ca 2 procent och denna faller helt på byggnads- och anläggningsinvesteringarna. På maskinsidan antas i stället en liten sänkning mellan 1964 och 1965.

Investeringarna i *statliga vägar* beräknas ha ökat med ca 7,5 procent 1963—1964 vilket innebär en uppjustering av de preliminära beräkningarna då man antog en ökning på ca 4 procent. Denna uppjustering kan nästan uteslutande hänföras till att beredskapsarbeten i vägar under andra halvåret 1964 utförts i väsentligt större utsträckning än vad man tidigare förutsatt.

Den omständigheten att beredskapsarbeten ingår som en väsentlig del av väginvesteringarna gör givetvis att prognosen för 1965 blir mycket osäker. I föreliggande beräkningar har antagits en volymmässig minskning på ca 5 procent.

De *statliga myndigheternas* (exkl. försvarets) byggnadsinvesteringar ökade med ca 23 procent 1963—1964. Prognosen för 1965 pekar på fortsatt ex-

pansion, dock med en lägre ökningstakt, ca 14 procent. Denna prognos får emellertid betraktas med stor försiktighet då den endast bygger på vissa myndigheters beräkningar av medelsförbrukningen.

Försvarets maskininvesteringar, som svarar för ungefär 90 procent av de militära investeringarna, beräknas ha ökat med ca 1 procent 1963—1964. Detta innebär en lägre ökning än vad som angavs i den preliminära nationalbudgeten, vilket kan förklaras med en ytterligare försening av vissa materialinköp. Härigenom kommer även prognosen för 1965 att justeras upp något, nämligen från 7 till 8,5 procent.

I den preliminära nationalbudgeten angavs att de *statliga aktiebolagens* investeringar ej nämnvärt förändrats mellan 1963 och 1964. I nu föreliggande beräkningar, som bygger på en investeringsenkät i februari, anges en ökning på 9 procent. Planerna för 1965 indikerar en ökning av maskininvesteringarna medan byggnadsinvesteringarna väntas gå ned. Totalt antas en oförändrad volym.

För hela den statliga sektorn innebär prognosen för 1965 en ökning av byggnadsinvesteringarna med ca 3 procent vilket är en liten nedjustering från de preliminära beräkningarna, medan maskininvesteringarna väntas öka med ca 3,5 procent. Totalt ger detta en ökning med ca 3,5 procent 1964—1965.

Uppgifterna om de *kommunala investeringarna* bygger på en investeringsenkät som insamlats av statistiska centralbyrån under februari—mars 1965. Denna innehåller dels det preliminära utfallet för tredje och fjärde kvartalet 1964 dels investeringsplanerna för 1965 — allt gällande de borgerliga primärkommunerna och landstingen. Eftersom uppgifterna avseende 1964 lämnats innan kommunernas bokslut förelegat i slutgiltigt skick får dessa siffror betraktas som tämligen osäkra. Man kan emellertid konstatera att marsenkätens värden under senare år underskattat det slutgiltiga utfallet och för den skull har 1964 års enkätnivå uppkorrigerats med drygt 200 miljoner kronor i löpande priser. Drygt hälften av denna korrigerering faller på nyinvesteringar i byggnader och anläggningar. Jämfört med beräkningarna i den preliminära nationalbudgeten har 1964 års nivå uppjusterats med ca 40 miljoner kronor.

Totalt sett tycks de kommunala investeringarna (inkl. underhåll, exkl. bostäder) ha ökat med ca 11,5 procent i volym mellan 1963 och 1964. För byggnads- och anläggningsinvesteringarna redovisas en stegring med ca 11 procent och för investeringarna i maskiner m. m. med ca 11,5 procent.

En uppdelning på förvaltningsgrenar visar att de kraftigaste investeringsökningarna har skett inom hälso- och sjukvård, socialvård samt i byggnandet av gator och vägar.

Enkätnivån för 1965 har även den justerats upp på grundval av konstaterade underskattningar i marsenkäterna. Här är korrigeringen ca 390 miljo-

ner kronor i löpande priser. En jämförelse med nivån i den preliminära nationalbudgeten visar att denna höjts med ca 90 miljoner kronor.

Om man antar att aktiebolagens och stiftelsernas investeringar närmast skulle bli oförändrade 1964—1965 pekar prognosen för kommuninvesteringarna totalt (inkl. underhåll, exkl. bostäder) på en fortsatt kraftig tillväxt under 1965. Byggnads- och anläggningsinvesteringarna väntas — volymmässigt sett — öka med ca 12,5 procent och investeringarna i maskiner m. m. med ca 1 procent. Totalt ger detta en ökning med ca 11 procent mellan 1964 och 1965. Dessa ökningstal överensstämmer i stort med dem som presenterades i den preliminära nationalbudgeten.

Under innevarande år kan den kraftigaste expansionen vara att vänta inom hälso- och sjukvård — ca 25 procents volymmässig ökning — medan investeringarna inom socialvård, skolväsen och gatuväsen kan komma att öka med ca 10 procent. Dock måste här poängteras att dessa uppgifter är synnerligen osäkra.

Huruvida kommunerna till fullo skall lyckas realisera sina planer för 1965 är svårt att bedöma. Enkätens prognosvärden för 1965 har mekaniskt justerats på basis av differenserna mellan prognoser och utfall för de närmast gångna åren. Bl. a. saknas underlag att bedöma om kommunerna i marsenkäten överskattat eller underskattat upplåningsmöjligheterna på kreditmarknaden 1965.

För de totala offentliga investeringarna (inkl. underhåll, exkl. bostäder) erhålles med ovan angivna beräkningsmetoder och antaganden en volymmässig ökning med ca 6,5 procent 1964—1965. Därvid beräknas byggnads- och anläggningsinvesteringarna öka med ca 8,5 procent och maskininvesteringarna med ca 3 procent.

2. Sammanfattning av investeringsprognosen 1965

Investeringsutvecklingen 1961—1964 samt prognosen för 1965 återges i sammandrag i tabellerna 5 och 6. Nu tillgängligt statistiskt material indikerar en något mindre investeringsökning totalt 1963—1964 än enligt den preliminära nationalbudgeten. Investeringsberäkningarna anger nu en uppgång med 5,5 procent. Detta innebär alltså att stegringstakten för totalinvesteringarna varit påfallande jämn de tre senaste åren. Prognosen för 1965 visar på en svag accelerering till 6 procent. Ökningen i tillväxttakt hänför sig till maskininvesteringarna, vilka genom bl. a. den förutsedda vändningen i industriinvesteringarna prognoseras stiga med 6 procent 1964—1965 mot 4 procent 1963—1964. På byggnadssidan däremot skulle den starka tillväxten de båda senaste åren något modereras. En avsaktning från 7 procent 1964 till 6 procent 1965 förutses i föreliggande prognos.

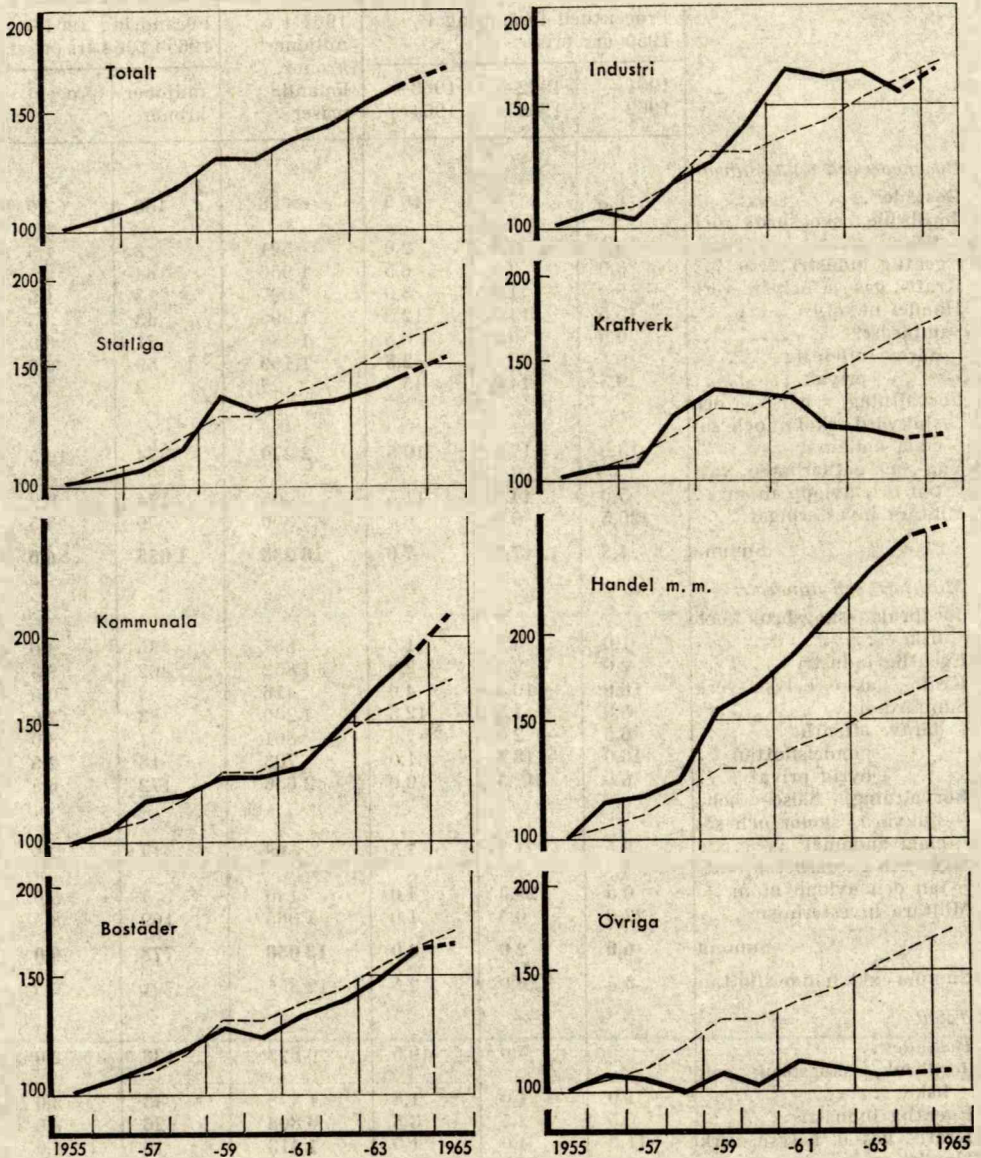
Denna dämpning i byggnadsinvesteringarnas ökningstakt skulle komma till stånd genom en uppbromsning av expansionen inom områdena handel

Tabell VII: 5. Bruttoinvesteringarnas utveckling 1961—1964 samt prognos för 1964—1965 för olika näringsgrenar, inklusive underhåll

	Procentuell förändring i 1959 års priser			1964 i miljoner kronor, löpande priser	Förändring 1964— 1965 i 1964 års priser	
	1961— 1962	1962— 1963	1963— 1964		miljoner kronor	procent
<i>Byggnader och anläggningar</i>						
Bostäder.....	6,5	7,0	10,5	6 623	138	2,0
Jordbruk, skogsbruk och fiske.....	— 3,5	— 3,5	2,0	591	8	1,5
Egentlig industri.....	— 3,0	2,5	— 6,5	1 956	164	8,5
Kraft-, gas- o. belysn.-verk	— 9,0	— 1,0	— 3,0	997	13	1,5
Handel m. m. ¹	15,5	14,0	12,5	1 296	43	3,5
Samfärdsel.....	0,5	0,5	0,5	1 186	71	6,0
därav: offentlig.....	0	0	2,5	1 159	69	6,0
privat.....	9,5	14,0	— 45,5	27	2	7,5
Förvaltning, hälso- och sjukvård, skolor och so- ciala ändamål.....	13,0	17,5	10,5	2 279	374	16,5
Väg- och gatuarbeten, vat- ten och avlopp m. m. ...	5,0	14,0	11,5	3 005	174	6,0
Militära investeringar....	20,5	— 9,5	0	300	70	23,5
Summa	4,5	7,5	7,0	18 233	1 055	6,0
<i>Maskiner och apparater</i>						
Jordbruk, skogsbruk och fiske.....	1,0	4,5	1,5	887	35	4,0
Egentlig industri.....	2,0	2,5	— 2,0	4 852	462	9,5
Kraft-, gas- o. belysn.-verk	— 16,0	— 10,5	4,0	416	3	0,5
Samfärdsel.....	8,0	1,5	12,5	4 200	83	2,0
därav: offentlig.....	6,5	— 2,0	7,0	861	— 71	— 8,0
handelsflottan ..	16,0	— 18,5	31,0	703	— 18	— 2,5
övrig privat....	6,0	10,5	9,0	2 636	172	6,5
Förvaltning, hälso- och sjukvård, skolor och so- ciala ändamål.....	2,5	21,5	7,5	598	14	2,5
Väg- och gatuarbeten, vat- ten och avlopp m. m. ...	0,5	29,5	4,0	140	7	5,0
Militära investeringar....	22,0	— 0,5	1,0	1 965	169	8,5
Summa	6,0	2,0	4,0	13 058	773	6,0
Summa exkl. handelsflottan	5,5	4,0	2,5	12 355	791	6,5
<i>Totalt</i>						
Bostäder.....	6,5	7,0	10,5	6 623	138	2,0
Jordbruk, skogsbruk och fiske.....	— 1,0	1,0	1,5	1 478	43	3,0
Egentlig industri.....	0,5	2,5	— 3,5	6 808	626	9,0
Kraft-, gas- o. belysn.-verk	— 11,5	— 4,0	— 1,0	1 413	16	1,0
Handel m. m. ¹	15,5	14,0	12,5	1 296	43	3,5
Samfärdsel.....	6,0	1,5	10,0	5 387	154	3,0
Förvaltning, hälso- och sjukvård, skolor och so- ciala ändamål.....	11,0	18,5	10,0	2 877	388	13,5
Väg- och gatuarbeten, vat- ten och avlopp m. m. ...	4,5	14,5	11,0	3 144	181	6,0
Militära investeringar....	21,5	— 1,5	1,0	2 265	239	10,5
Summa	5,0	5,0	5,5	31 291	1 828	6,0
Summa exkl. handelsflottan	4,5	6,0	5,0	30 588	1 846	6,0

¹ Här i innefattas bl. a. även flertalet fristående kontorsbyggnader.

Diagram VII:2. Byggnadsinvesteringarnas utveckling 1955—1965, totalt och för sektorer
 Index: 1955 = 100. Logaritmisk skala. 1959 års priser. Inkl. underhåll

Anm. Diagrammet är ritat i logaritmisk skala. Värdena för 1965 är prognoser. I varje del-diagram är totalen inlagd (den tunna streckade kurvan). Från de statliga och kommunala byggnadsinvesteringarna har exkluderats statliga och kommunala investeringar i bostäder, kraft-, gas- och belysningsverk samt industri.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

och bostäder varemot den utomordentligt kraftiga tillväxten för kommuninvesteringarna alltsedan 1961 skulle förbli obruten (se diagram 2).¹ För de statliga byggnadsinvesteringarna förutses en ökning av ungefär samma omfattning som 1964 dvs. en fortsatt lägre stegringstakt än för de totala byggnadsinvesteringarna. För investeringarna i kraft-, gas- och belysningsverk förutses den långvariga nedgången brytas 1965 och möjligen kan en liten ökning i stället vara att påräkna. För industrin slutligen förutses ett tydligt omslag med en investeringsuppgång överstigande den för de totala byggnadsinvesteringarna.

Efterfrågetillskotten till byggnadssektorn från de olika investeringsområdena belyses i följande tablå, där de prognoserade investeringsvolymförändringarna 1964—1965 i miljoner kronor satts i procent av de totala byggnadsinvesteringarna 1964. På samma sätt har de faktiska investeringsvolymförändringarna 1961—1962, 1962—1963 och 1963—1964 satts i procent av de totala investeringarna 1961, 1962 och 1963 respektive. De olika investeringsområdena i tablån är avgränsade på samma sätt som i diagram 2 (se anm.) och investeringarna är liksom i diagrammet räknade inklusive reparationer och underhåll.

Bruttoinvesteringar i byggnader och anläggningar

	1962	1963	1964	1965	Procentuell fördelning av investeringarna 1964
Statliga	0,1	0,7	0,8	0,7	15
Kommunala	2,3	3,1	2,5	3,1	22
därav: gator, vägar, vatten, avlopp	0,7	0,7	0,8	0,9	7
Bostäder	2,2	2,5	3,7	0,8	36
Industri	— 0,4	0,3	— 0,8	0,9	11
Kraft-, gas- och belysningsverk	— 0,7	— 0,1	— 0,2	0,1	5
Handel	0,9	0,9	0,8	0,2	7
Övrigt	— 0,1	— 0,1	0,0	0,0	4
Totalt	4,3	7,3	6,8	5,8	100

Bostadsbyggandets efterfrågetillskott beräknas 1965 motsvara mindre än 1 procent av 1964 års totala byggvolym medan efterfrågetillskottet 1964 motsvarade drygt 3 1/2 procent av 1963 års byggvolym. Industrins investeringar i byggnader och anläggningar väger relativt lätt i totala byggnadsverksamheten; nedgången 1964 respektive den beräknade uppgången 1965 motsvarar mindre än 1 procent av totala byggvolymen. Uppbromsningen av handeldns investeringar mellan 1964 och 1965 motsvarar i runt tal ett efterfråge-

¹ Diagrammet är ritat i logaritmisk skala vilket innebär att lutningen på kurvorna ständigt är proportionell mot den procentuella förändringstakten. I ett diagram av konventionellt slag skulle exempelvis en oförändrad procentuell ökningstakt från år till år hos en statistisk serie visa sig som en kurva med successivt stigande lutning.

Tabell VII: 6. Bruttoinvesteringarnas utveckling 1961—1964 samt prognos för 1964—1965 för privat, statlig och kommunal sektor, inklusive underhåll

	Procentuell förändring i 1959 års priser			1964 i miljoner kronor, löpande priser	Förändring 1964— 1965 i 1964 års priser	
	1961— 1962	1962— 1963	1963— 1964		miljoner kronor	procent
<i>Byggnader och anläggningar</i>						
Privata inkl. bostäder	1,5	6,5	5,5	9 025	372	4,0
Privata exkl. bostäder	— 1,0	5,0	— 0,5	3 960	266	6,5
Statliga inkl. bostäder	— 1,0	2,5	2,5	3 198	93	3,0
Statliga exkl. bostäder	— 1,0	2,5	3,0	3 183	93	3,0
Kommunala inkl. bostäder	14,0	12,0	11,5	6 010	590	10,0
Kommunala exkl. bostäder	13,0	14,5	11,0	4 467	558	12,5
Summa inkl. bostäder	4,5	7,5	7,0	18 233	1 055	6,0
Summa exkl. bostäder	3,5	7,5	5,0	11 610	917	8,0
<i>Maskiner och apparater</i>						
Privata	2,5	2,5	4,0	8 913	641	7,0
Statliga	16,5	— 1,0	1,5	3 370	123	3,5
Kommunala	— 1,5	19,5	11,5	775	9	1,0
Summa	6,0	2,0	4,0	13 058	773	6,0
<i>Totalt</i>						
Privata inkl. bostäder	2,0	4,5	5,0	17 938	1 013	5,5
Privata exkl. bostäder	1,5	3,5	2,5	12 873	907	7,0
Statliga inkl. bostäder	7,5	0,5	2,0	6 568	216	3,5
Statliga exkl. bostäder	7,5	0,5	2,0	6 553	216	3,5
Kommunala inkl. bostäder	12,0	12,5	11,5	6 785	599	9,0
Kommunala exkl. bostäder	11,0	15,0	11,5	5 242	567	11,0
Summa inkl. bostäder	5,0	5,0	5,5	31 291	1 828	6,0
Summa exkl. bostäder	4,5	4,5	4,5	24 668	1 690	7,0

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

bortfall på en halv procent på hela byggvolymen räknat. Den fortsatta efterfrågeökningen från kommunernas sida 1965 väger tungt och svarar för mer än hälften av hela efterfrågetillskottet till byggnadssektorn innevarande år. Att kommuninvesteringarna skulle fortsätta att expandera kraftigt trots en avsevärd dämpning i bostadsinvesteringarna, kan synas anmärkningsvärt med tanke på att en icke obetydlig del av kommuninvesteringarna avser investeringsprojekt som är mycket nära förknippade med bostadsbyggandet. De investeringar som i första hand har samband härmed är investeringarna i vägar och gator samt vatten och avlopp; dessa motsvarar sammantagna ca en tredjedel av de totala kommuninvesteringarna.¹ Ej ens för denna del av den kommunala investeringsefterfrågan förutses, såsom framgår av tablån, emellertid någon dämpning 1965. Det bör här påpekas att prognosen för

¹ Exklusive kommunernas investeringar i, förutom bostäder, kraft-, gas- och belysningsverk samt industri.

kommuninvesteringarnas procentuella fördelning på användningsområden bygger på novemberenkätens uppgifter. Marsenkäten angående kommunernas investeringsplaner ger ej någon fördelning av planerna på olika användningsområden. Föreliggande kommuninvesteringsprognos kan dock mycket väl vara konsistent med prognosen för bostadsinvesteringarna. Förskjutningen av bostadsbyggandet 1965 mot storstadsregionerna, där investeringarna i gator m. m. kan förmodas vara relativt sett stora per bostadslägenhet räknat, talar i och för sig härför. Till den del de kommunala anläggningar som skall betjäna bostadsområdena måste utföras efter färdigställandet av bostäderna blir investeringsbehoven stora även 1965 med hänsyn till den fortsatt kraftiga ökningen även innevarande år i färdigställandet av bostäder.

VIII. Den offentliga verksamheten

1. Allmänt

En inte oväsentlig del av bruttonationalproduktens resurser tas i anspråk av den offentliga sektorn — staten och kommunerna — för investerings- och konsumtionsändamål. I detta avsnitt av nationalbudgeten görs en uppskattning av statens efterfrågan på varor och prestationer för dessa ändamål under 1965. En redogörelse ges emellertid också för statens totala finanser. Den efter realekonomiska grunder gjorda gruppering av statens inkomster och utgifter, som presenteras, avser därvid de inkomst- och utgiftsposter, som upptas i den egentliga *statsbudgeten*. Härav följer, att de uppgifter rörande de statliga investeringarna, som lämnas i detta sammanhang, inte omfattar den statliga sektorns totala investeringsaktivitet. En stor del av statens investeringsutgifter ingår nämligen ej i statsbudgeten som budgetposter.¹ För en fullständig bild av de statliga — liksom de kommunala — investeringarna hänvisas till kapitel VII.

Som offentlig konsumtion betraktas i det följande sådana utgifter för löner (inkl. pensioner) och för inköp av varor och tjänster från andra sektorer, som ej ingår i den offentliga sektorns investeringsutgifter. Som offentlig konsumtion betraktas dock inte utgifter för sådana varor och tjänster, som utgör mellanled i framställning av varor och prestationer, som av det offentliga försäljs på marknaden.

En avsevärd del av statens utgifter består av transfereringar (inkomstöverföringar) till andra sektorer. Dessa utgifter medför i och för sig ej något ianspråktagande av reala resurser. De ingår emellertid i de mottagande ekonomiska subjektens inkomster och representerar där i betydande utsträckning en efterfrågan på varor och prestationer för konsumtion och investering. Dessa frågor behandlas närmare främst i kapitel VI.

Den offentliga sektorn bedriver viss utlåningsverksamhet, vilken domine-ras av statens utlåning till bostadsbyggandet. De realekonomiska implika-tionerna härav torde närmast ligga i låneramarnas betydelse för igång-sättningen av bostadsbyggnadsprojekt. Detta spörsmål berörs närmare i av-snittet om investeringarna.

I det följande behandlas enbart statens finanser. Några nämnvärda jus-teringar av de bedömningar av kommunernas ekonomiska aktiviteter 1965, som redovisades i den preliminära nationalbudgeten, synes inte vara

¹ I de i detta kapitel redovisade statliga bruttoinvesteringarna ingår sålunda inte de statliga bolagens investeringar, affärsverkens underhåll eller den del av affärsverkens investe-ringar, som finansieras med egna avskrivningsmedel.

påkallade utitrån de nya data, som därefter tillkommit som resultat av den enkät rörande kommunernas planerade utgifter för löner och investeringsändamål, vilken företagits i mars.

2. Staten

Statsinkomsterna beräknas nu ha ökat med drygt 10 procent från 1963 till 1964. För 1965 förutses en uppgång i ökningstakten till drygt 17 procent. Denna uppgång föranleds till en del av den beslutade skärpningen av den

Tabell VIII:1. Statens inkomster och utgifter 1963—1965

Milljoner kronor i löpande priser

	Kalenderår			Budgetår		
	1963 utfall	1964 prel. utfall	1965 prognos	1963/64 utfall	1964/65 enl. kompl. prop.	1965/66 enl. kompl. prop.
1. <i>Inkomster</i>	19 886	21 934	25 760	20 927	24 070	27 360
därav: direkta skatter	8 556	9 549	11 510	8 952	10 930	11 620
indirekta skatter..	9 841	10 777	12 250	10 508	11 220	13 660
2. Bruttoinvesteringar	3 869	4 208	4 640	4 140	4 600	4 840
3. Konsumtion	5 106	5 570	6 650	5 326	6 050	7 100
4. Transfereringar	10 191	11 361	13 270	10 727	12 550	14 320
5. Budgeteffekt av B-liste- uppgörelse	—	—	85	—	—	175
6. <i>Summa (2 + 3 + 4 + 5)</i> ..	19 166	21 139	24 645	20 193	23 200	26 435
7. Finansiellt sparande (1—6)	+ 720	+ 795	+ 1 115	+ 734	+ 870	+ 925
8. Utlåning och rörliga krediter	794	982	1 425	820	1 360	1 635
9. <i>Totala utgifter (6 + 8)</i> ..	19 960	22 121	26 070	21 013	24 560	28 070
10. <i>Totalsaldo (1—9)</i>	— 74	— 187	— 310	— 86	— 490	— 710
11. Nettoförändringar i trans- aktionerna vid sidan av riksstaten (utgiftsökning-)	— 127	— 73	..	+ 7	..	..
12. Av riksgäldskontoret redo- visade budgetutfall	— 201	— 260	..	— 79	..	..

Anm. 1. Tabellens uppgifter i posterna 1 t. o. m. 10 baseras på riksrevisionsverkets och finansdepartementets data, vilka till övervägande del är kassamässiga. Vissa undantag härvidlag föreligger dock, varför exakt överensstämmelse ej nås med riksgäldskontorets statistik rörande budgetutfallen, redovisad i post 12. Sådan överensstämmelse nås först sedan totalsaldona i post 10 — här i form av en residualberäkning — justerats för nettoförändringarna i transaktionerna vid sidan av riksstaten. Dessa transaktioner innefattar bl. a. av staten verkställda men vid periodskiftena ännu icke bokförda utbetalningar.

Anm. 2. Vid omvandlingen av budgetsiffrorna för budgetåret 1965/66 till kalenderårssiffror för 1965 måste delvis ganska approximativa metoder användas, varför en viss osäkerhet vidlåder uppskattningen av de enskilda utgiftsposternas storlek.

Anm. 3. B-listeuppgörelsen 1965 med statstjänstemännens organisationer beräknas medföra en utgiftsökning för den statliga sektorn med ca 175 mkr under budgetåret 1965/66. Effekterna på statsbudgeten härav utgörs dels och framför allt av ökade löneutgifter, dels av minskade nettoinkomster från de statliga affärsverken. I tabellen (post 5) har dock hela beloppet betraktats som en budgetutgift.

indirekta beskattningen från och med budgetåret 1965/66, låt vara att denna skärpning av uppbördstekniska skäl inte får full effekt på statsinkomsterna under första hälften av budgetåret. Även inkomsterna av direkta skatter väntas emellertid öka betydligt kraftigare från 1964 till 1965 än från 1963 till 1964. Detta har sin grund bl. a. i att inbetalningarna av kvarskatt samt fyllnadsbetalningarna av preliminär skatt väntas bli betydligt större 1965 än 1964 samtidigt som utbetalningarna av överskjutande skatt förutses bli lägre 1965 än 1964. Därtill kommer, att lönesumman under 1965 väntas uppvisa samma procentuella ökning som under 1964. De ändrade reglerna för inkomstbeskattningen kommer att påverka statsinkomsterna först under 1966.

Den statliga utgiftsutvecklingen under 1965 synes komma att främst karaktäriseras av mycket kraftiga ökningar av konsumtion och transferringar. Enligt preliminära utfallsberäkningar ökade den statliga konsumtionen under 1964 med ca 4 procent i volym mot ca 6 procent enligt tidigare uppskattning. För 1965 förutses en volymökning med ca 12 procent. Denna beräknade uppgång i ökningstakten föranleds väsentligen av att staten 1965 övertar alla kostnader för polis-, åklagar- och exekutionsväsendet.

De statliga transfereringsutgifterna beräknas ha ökat med drygt 11 procent under 1964. Till följd bl. a. av ytterligare höjningar av folkpensioner och barnbidrag kan inkomstöverföringarna under 1965 förutses visa en uppgång med nära 17 procent. Vid halvårsfördelningen av utgifterna under budgetåret 1965/66 har hänsyn därvid tagits till att den ökning av statens transfereringsutgifter, som föranleds av ett ändrat system för kommunal skatteutjämning, kommer att äga rum först under 1966.

Statens utlåning, inkluderande förändringar i myndigheternas disposition av rörliga krediter, synes enligt nu föreliggande uppgifter komma att expandera betydligt kraftigare under 1965 än under 1964. Det kan dock, bl. a. i beaktande av tidigare erfarenheter, förefalla osäkert, huruvida denna beräknade ökning i utlåningen kommer att till fullo realiseras.

Statens beräknade ianspråktagande av reala resurser under 1965 representeras av dess efterfrågan på varor och tjänster för investerings- och konsumtionsändamål. De samhällsekonomiska effekterna av denna efterfrågan diskuteras i andra sammanhang. Här skall blott några kommentarer göras i anslutning till beräkningarna i tabell 1 av statens samlade ekonomiska aktivitet. Det kan därvid noteras, att den kraftiga statliga utgiftsexpansionen under 1965 enligt dessa kalkyler väntas åtföljas av en i det närmaste lika stor ökning av statsinkomsterna, varför totalbudgetens saldo inte skulle undergå någon mera betydande försämring från 1964 till 1965. Den finansiella stabilisering av statsbudgeten, mätt genom budgetutfallets och statskuldens förändring under löpande tolv månadersperioder, vid ett underskott på ett par hundra miljoner kronor, som ägde rum under senare delen av 1964, synes därför i stort sett kunna komma att bestå under 1965.

Då sålunda statens upplåningsbehov kan väntas förändras endast obetydligt från 1964 till 1965 skulle statsbudgetens likviditetseffekter via förändringar i affärsbankernas innehav av statliga skuldförbindelser kunna beräknas bli mycket måttliga under 1965. En nyanserad bedömning av dessa likviditetseffekter kan dock ej göras utan beaktande av statsskuldspolitiken.

Det finansiella utfallet av statsbudgeten kan också mätas genom det finansiella sparandet, definierat som skillnaden mellan statens inkomster och utgifter innan hänsyn tagits till statens transaktioner på kreditmarknaden i form av utlåning och upplåning. Under 1964 synes utvecklingen av statsbudgeten ha resulterat i ett positivt finansiellt sparande om ca 800 miljoner kronor, innebärande en obetydlig uppgång från 1963. För 1965 förutses en ytterligare och kraftigare uppgång i det finansiella sparandet. Då sålunda staten kan beräknas uppbära ökade inkomster utöver vad som krävs för att täcka de ökade utgifterna, bortsett från utlåningen, skulle den slutsatsen kunna ligga nära till hands, att statsbudgeten under 1965 skulle kunna väntas få en viss kontraktiv effekt på samhällsekonomin.

En dylik bedömning av verkningarna av förändringar i statens finansiella sparande bör dock betraktas som tentativ då den måste göras utan att vissa från teoretisk synpunkt väsentliga omständigheter kan beaktas eller ges en principiellt godtagbar precisering. Vid en noggrannare analys är det givetvis i och för sig mindre tillfredsställande att — såsom av praktiska skäl i viss utsträckning måste ske — tillmäta alla inkomst- och utgiftsposter samma realekonomiska betydelse oavsett vilka marknader och subjekt som berörs av statens ekonomiska aktiviteter. Framför allt gäller, att konstaterade eller förväntade förändringar i statens finansiella sparande inte kan läggas till grund för bedömningar av den inverkan på samhällsekonomin, som kan följa av att den statliga verksamheten oavsett förändringar i detta sparande utvidgas och därvid tar ytterligare produktionsfaktorer i anspråk. En grundligare analys av verkningarna av förändringar i det finansiella sparandet borde också beakta den omständigheten, att utvecklingen av statens inkomster och i viss mån även av dess utgifter automatiskt påverkas av det ekonomiska skeendet utanför den statliga sektorn. En oväntad förstärkning av beskattningsunderlaget kan sålunda tänkas medföra en inkomstökning, som inte varit planerad eller i varje fall inte tillkommit som följd av medvetna åtgärder från statens sida. Denna automatiska effekt på statsbudgeten av den ekonomiska expansionen utanför den statliga sektorn skulle man dock i stort sett kunna bortse från vid en jämförelse mellan två perioder, under vilka den allmänna tillväxten i beskattningsunderlaget varit någorlunda likartad.

Söker man göra en uppskattning av verkningarna av det finansiella sparandets utveckling 1962—1965 under något hänsyntagande till de ovan angivna omständigheterna torde det därvid inledningsvis kunna konstate-

ras, att förändringarna i beskattningsunderlagets tillväxt under denna period varit relativt måttliga. Omslaget i det statliga finansiella sparandet från en nedgång med 870 miljoner kronor 1962—1963 till någon ökning 1963—1964 och en förväntad ytterligare uppgång 1964—1965 bör därför inte uppfattas som enbart en automatisk effekt av den expansion, som ägt rum i samhällsekonomin, utan får anses tyda på att budgetutvecklingen från 1963 väsentligen av andra skäl blivit avgjort mindre expansiv. Hän-syn måste dock tas till den omständigheten, att den statliga verksamheten expanderat 1963—1964 och väntas expandera ytterligare 1964—1965. Sär-skilt har de statliga transfereringarna ökat. Även om det kan göras gällande, att de direkt konjunkturinriktade verkningarna av ökade transfererings-utgifter, som täcks av ökade skatter och avgifter, vore relativt begränsade, återstår givetvis det förhållandet, att statens efterfrågan på varor och tjänster ökat 1963—1964 och väntas öka än mera 1964—1965. Med beaktan-de av dessa synpunkter synes man dock med visst fog kunna göra gällande, att den beräknade förändringen i det finansiella sparandet ger en viss före-ställning om budgetutvecklingens inverkan på de ekonomiska transaktio-nerna vid sidan av den statliga sektorn. Vid en bedömning av inverkan på samhällsekonomin totalt måste man givetvis också beakta effekterna av förändringar i den statliga verksamhetens volym.

IX. Kreditmarknaden

1. Utvecklingen på kreditmarknaden 1963—1964

År 1964 var verkningarna av den restriktiva kreditpolitik som förts sedan början av 1963 allmänt kännbara. Ökningen i kreditgivningen på den reguljära kreditmarknaden som uppgick till en och en halv miljard kronor under 1963 stannade vid ca tre kvarts miljard kronor 1964¹ vilket är ca en halv miljard kronor mer än som redovisades i den preliminära nationalbudgeten. Statistiska uppgifter för kreditgivningen utanför den reguljära kreditmarknaden saknas i stort sett; denna kreditgivning torde dock ha fått större betydelse allt eftersom den reguljära kreditgivningen stramats åt. Ökningen i statens upplåning upphörde praktiskt taget. Även tillväxten av kreditgivningen till bostadssektorn dämpades; denna sektor uppvisade ändock en kraftig expansion; kreditgivningen ökade med ca 600 miljoner kronor. Kommunernas upplåning som tidigare hade legat oförändrad på en hög nivå ökade avsevärt, nämligen med 350 miljoner kronor, ett högre belopp än det som redovisades i den preliminära nationalbudgeten. Av nu föreliggande uppgifter för 1964 framgår att dämpningen av kreditgivningen till näringslivet har varit något mindre markerad än vad som hade beräknats tidigare. Den strama kreditpolitiken synes dock framför allt ha fått effekt på denna sektor, vars upplåning minskade med 250 miljoner kronor.

Statens upplåning på kreditmarknaden var som nämnts av samma storleksordning som under det föregående året. (Jämför tabell 1.) Statsskuldpolitiken utgjorde ett viktigt penningpolitiskt instrument. Under 1964 åstadkoms en omfattande förskjutning av upplåningen mot den långa marknaden. Gentemot riksbanken översteg skuldåterbetalningarna nyupplåningen, medan gentemot »allmänheten» förhållandet var det omvända. Den omfattande statsupplåningen på marknaden utanför affärsbankerna hade en åtstramande verkan på bankernas likviditet.

Kommunernas upplåning har under senare år legat på en mycket hög nivå. År 1964 inträffade återigen en kraftig ökning nämligen med 350 miljoner kronor. Huvuddelen av kommunernas upplåning företas vanligen på den långa marknaden och under 1964 har inte minst obligationsemissionerna spelat en betydande roll. Trots denna ökade upplåning, vid i stort sett oförändrat finansiellt sparande, torde kommunerna inte ha kunnat

¹ Med kreditgivning respektive utlåning avses här och i det följande konsekvent nettotillväxt av utestående lån; med ökningen i kreditgivningen avses följaktligen inte tillväxten av utestående lån utan ökningen av denna tillväxt.

åstadkomma någon större förbättring av sin reala likviditet, som oavbrutet sjunkit sedan 1960.

Även i fråga om *bostadskreditgivningen* kom obligationsmarknaden att spela en växande roll under 1964, vartill affärsbankernas jämförelsevis stora köp av hypoteksobligationer bidrog. En viss ökning förekom även ifråga om reverslånegivningen från kapitalmarknadsinstitut, och avlyften hos affärsbankerna av utestående bostadsbyggnadskrediter blev osedvanligt stora. Nya sådana krediter gavs emellertid i ännu större omfattning, och de utestående beloppen ökade.

Näringslivets finansiella sparande kan residualberäknas från föränd-

Tabell IX:I. Kreditmarknaden 1963 och 1964

Nettobelopp, miljoner kronor

Långgivare	Låntagare				
	Staten	Kommuner	Bostäder	Näringsliv	Summa
1963					
Riksbanken	350	0	100	50	500
Affärsbanker	— 700	50	900	2 050	2 300
Övriga kreditinstitut	600	850	2 750	1 150	5 350
därav: AP-fonden	270	300	740	460	1 770
Allmänheten	— 50	50	50	300	350
Summa	200	950	3 800	3 550	8 500
1964					
Riksbanken	— 250	0	100	50	— 100
Affärsbanker	0	100	1 250	1 550	2 900
Övriga kreditinstitut	250	1 150	3 000	1 300	5 700
därav: AP-fonden	290	470	1 050	550	2 350
Allmänheten	250	50	50	400	750
Summa	250	1 300	4 400	3 300	9 250

Anm. Med näringslivet avses praktiskt taget hela den del av samhällsekonomin som ligger utanför staten, kommunerna, bostadssektorn och kreditinstitutet.

Affärsbankernas utlåning till respektive staten, kommunerna och bostäderna omfattar inköp av statspapper, reverslån till kommunerna och köp av kommunobligationer samt bostadsbyggnadskrediter och köp av hypoteksobligationer. Utlåningen till näringslivet är en restpost och avser alla andra lån och obligationsköp än de nyssnämnda.

Övriga kreditinstitut omfattar sparbankerna, postbanken, jordbrukskasseorganisationerna, allmänna pensionsfonden, försäkringsbolag, riksförsäkringsverket och Sveriges Kommunalanställdas pensionskassa. Deras kreditgivning till staten, kommunerna, bostadssektorn och näringslivet omfattar såväl reverslån som köp av obligationer och andra värdepapper.

I uppgifterna för »allmänheten» ingår de obligationer, förlagsbevis, aktier och diverse statspapper, som försålts till andra köpare än de institutioner, som ingår i tabellens övriga långgivar-sektorer. Företagens, hushållens och diverse fonders och kassors värdepappersköp redovisas således i denna post.

Tabellen innefattar endast uppgifter om kreditförmedling över den reguljära kreditmarknaden: kommersiella krediter eller andra finansiella transaktioner mellan och inom de reala sektorerna ingår således inte.

ringarna av det finansiella sparandet för staten, kommunerna, bostadssektorn, hushållen och bytesbalansen. För 1964 visar residualen en ringa förbättring jämfört med 1963. Investeringarna i byggnader, anläggningar och maskiner har emellertid stigit med ca en kvarts miljard kronor jämfört med 1963, lagerinvesteringarna har ökat med ca en miljard kronor. Den beräknade förbättringen av det finansiella sparandet implicerar att vinsterna torde ha förbättrats med mer än en och en kvarts miljard kronor.

Den reala likviditeten¹ — kvoten mellan kassa- och banktillgodohavanden å ena sidan och produktionen till löpande priser å den andra — kan beräknas ha minskat för näringslivet i dess helhet. För enbart industrin kan emellertid utvecklingen ha varit något gynnsammare. De likvida tillgångarnas absoluta belopp torde totalt för näringslivet ha hållits oförändrat; vid någon förbättring av det finansiella sparandet har en måttlig nedgång av upplåningen på den organiserade kreditmarknaden ägt rum.

Den restriktiva kreditpolitiken har, med det hänsynstagande som har gjorts till de kraftigt expanderande bostads- och kommunsektorerna, haft sin största effekt på kreditgivningen till näringslivet. Nedgången i kreditgivningen belöpte sig till en kvarts miljard kronor. Den utgjordes huvudsakligen av en minskning i affärsbankernas kreditgivning till denna sektor. Obligationsmarknaden har inte varit lika hårt åtstramad; obligationsemissioner av ungefär samma omfattning som under 1963 har släppts igenom. Den kommersiella kreditgivningen till industrin som ingår i den positiva restposten i betalningsbalansen torde ha utgjort ett finansieringsstillskott.

2. Kreditmarknadskalkylen för 1965

Revideringarna av prognoserna för de olika realsektorernas inkomster och utgifter år 1965 föranleder även vissa ändringar i den kreditmarknadskalkyl, som presenterades i den preliminära nationalbudgeten. På utbudssidan bibehålls den schablonmässigt bestämda siffran för riksbankens kreditgivning och den tidigare beräknade siffran för »övriga institut» oförändrade. Man torde dock kunna räkna med ett större kreditutbud från allmänhetens sida av storleksordningen tre kvarts miljard kronor. Reviderade uppgifter tyder på ett förbättrat finansiellt sparande för hushållen, och de omfattande besluten om aktieemissioner under årets första kvartal innebär förbättrade möjligheter för direkta placeringar i företagen från allmänhetens sida. Affärsbankernas kreditutbud utgör en restpost; den i tabellen angivna siffran erfordras för att kalkylen skall stämma. Revideringarna, framför allt av efterfrågesidan i kalkylen, medför att utbudssiffran för affärsbankerna i denna kalkyl blir högre än i den preliminära nationalbudgeten.

¹ För en utförligare redovisning av beräkningsförfarandet hänvisas till Konjunkturläget, Oktober 1964, s. 50.

Tabell IX:2. Kreditmarknadskalkyl för 1965

Nettobelopp, miljoner kronor

Efterfrågan		Utbud	
Staten.....	250	Riksbanken	500
Kommuner	1 500	Affärsbankerna (restpost)	2 750
Bostäder	4 750	Övriga kreditinstitut	16 000
Näringslivet	3 500	Allmänheten	750
	Summa 10 000		Summa 10 000

¹ Av detta utbud beräknas omkring hälften komma från AP-fonderna.

Enligt budgetprognosen tenderar den *statliga* upplåningen att uppgå till ca en kvarts miljard kronor.

En avsevärd upprevidering av kalkylen för *kommunernas* kreditefterfrågan synes vara påkallad. För det första har den definitiva efterfrågesiffran för 1964 överstigit den preliminära uppskattningen med 150 miljoner kronor. Med utgångspunkt från denna upplåning, en kalkylerad försämring av det finansiella sparandet med ca 100 miljoner kronor samt den allttjämt låga reala likviditeten för kommunerna kan upplåningsbehovet uppskattas till en och en halv miljard kronor, vilket är en kvarts miljard kronor mer än motsvarande uppgift i den preliminära nationalbudgeten.

Det bör påpekas att siffran i tabellen enbart ger en grov uppskattning av det kommunernas kreditbehov som behövs för att deras omfattande investeringsplaner skall kunna genomföras. Det är inte givet att en så omfattande del av kreditmarknadsmedel ställs till kommunernas förfogande, framförallt med hänsyn till bostads- och industriinvesteringarnas omfång.

Bostadssektorns kreditbehov beräknas med ledning av investeringsprognosen för denna sektor. En ökning av upplåningen i takt med ökningen av investeringarna ger, med hänsyn tagen till statens direkta långgivning till bostadssektorn en total upplåning på kreditmarknaden av storleksordningen fyra och trekvarts miljarder kronor. Detta belopp ligger 350 miljoner kronor över 1964 års nivå, och 250 miljoner kronor över uppgiften i den preliminära nationalbudgeten. Med utgångspunkt från prognoserna för staten, kommunerna, bostadssektorn, hushållen och bytesbalansen kan *näringslivets* finansiella sparande residualberäknas. Enligt denna kalkyl kan en viss försämring förutses. Prognosen för näringslivets investeringar i byggnader, anläggningar och maskiner lyder på en ökning på en och en kvarts miljard kronor jämfört med det föregående året. Lagerinvesteringarna beräknas överstiga 1964 års nivå med en kvarts miljard kronor. En total investeringsökning på ca en och en halv miljard kronor och ett försämrat finansiellt sparande implicerar en bruttovinstförbättring på ca en och en kvarts miljard kronor, dvs. en troligen något mindre vinstförbättring än 1964 års. Dels torde ökningen av vinstmarginalerna komma att dämpas

något dels blir utrymmet för produktionsstegringar begränsat eftersom kapacitetstaket nås i flera betydande industribranscher. Eftersom investeringarna växer snabbare än vinsterna skulle upplåningsbehovet 1965 öka jämfört med 1964, särskilt om man räknar med att någon förbättring av den sedan några år låga reala likviditeten kommer att ske. En annan orsak som kan bidra till att näringslivets upplåningsbehov på den inhemska marknaden blir större än under 1964 är ett eventuellt bortfall av utländsk kommersiell kreditgivning till svenska företag. En del av marknadsbehovet kan förutses bli täckt på aktiemarknaden; omfattande aktieemissioner har ägt rum under årets första kvartal.

Den kalkyl som presenteras i detta avsnitt bör betraktas som ett räkneexempel snarare än en prognos. Kalkylen ger en total kreditgivning — på den reguljära marknaden — som ligger ca tre kvarts miljard kronor över 1964 års nivå. Utbudssiffran för affärsbankerna i kalkylen är lägre än siffran för 1964. Även om en närmare precisering är omöjlig så kan denna siffra ge uttryck för ett bibehållande av kreditpolitikens restriktiva inriktning.

En fortsatt restriktiv penningpolitik underlättas av att betalningsbalansens utveckling har en åtstramande effekt. 1964 års omfattande valutatillströmning kommer troligtvis att upphöra under 1965. Ett visst valutautflöde torde komma att äga rum. Den väntade förändringen är en följd av en förutsedd försämring av bytesbalansen och en minskning av den utländska kommersiella kreditgivning som ingår i betalningsbalansens restpost.

Affärsbankerna befinner sig för närvarande liksom under hela året 1964 i ett ytterst ansträngt läge. Likviditeten ligger alltjämt på en mycket låg nivå, inte heller har nettoställningen gentemot riksbanken undergått någon påtaglig förbättring, något som skulle ha minskat risken för straffräntebetalningar. Affärsbankernas ansträngda likviditetsläge kommer, vid given penningpolitik med all sannolikhet att bestå under hela återstående delen av året. Efter de betydande avlyft av byggnadskreditiv som åstadkoms genom att affärsbankerna förvärvat hypoteksobligationer under föregående år har också återigen avlyftssvårigheter uppstått.

De obligationsemissioner som skett under första kvartalet i år har avsett staten och näringslivet. Obligationsemissioner för bostadssektorn och kommunerna under återstående delen av året underlättas av den diskontohöjning som företogs av riksbanken i april. Liksom diskontohöjningen i november 1964 innebär den i första hand en anpassning av räntan till marknadsläget.

Innehåll

I. Sammanfattande översikt	2
II. Det internationella läget	15
III. Utrikeshandeln	29
1. Exporten	29
2. Importen	40
3. Bytes- och betalningsbalansen	41
IV. Produktionen	43
1. Industrin	43
2. Skogsbruket	52
3. Övriga näringsgrenar	53
4. Den totala produktionen	53
V. Arbetsmarknaden	55
1. Läget på arbetsmarknaden i början av 1965	55
2. Arbetsmarknadsutsikterna för 1965	58
3. Sammanfattande bedömning av den förväntade utvecklingen 1965	60
VI. De enskilda konsumenternas ekonomi	61
1. De disponibla inkomsterna	61
2. Konsumentpriserna	65
3. Den privata konsumtionen	68
VII. Investeringsarna	70
1. Investeringsutvecklingen inom olika områden	70
2. Sammanfattning av investeringsprognosen 1965	80
VIII. Den offentliga verksamheten	86
1. Allmänt	86
2. Staten	87
IX. Kreditmarknaden	91
1. Utvecklingen på kreditmarknaden 1964	91
2. Kreditmarknadsalkylen för 1965	93

Tabellförteckning

I.	1.	Reviderad försörjningsbalans för 1965	8
II.	1.	Försörjningsbalansens poster i olika länder och länderområden 1963—1965	16
	2.	Konsumentpriser och timförtjänster i industrin 1962—1965	18
III.	1.	Exportutvecklingen för olika varugrupper 1963—1965	30
	2.	Järn- och stålexporten fördelad på länder 1963—1965	36
	3.	Verkstadsexportens länderfördelning 1963—1965	38
	4.	Betalningsbalansen 1963—1965	41
IV.	1.	Försörjningsbalans för handelsfärdigt järn och stål 1962—1965	44
	2.	Försörjningsbalans för verkstadsprodukter 1962—1965	45
	3.	Försörjningsbalans för sågade och hyvlade trävaror 1962—1965	49
	4.	Industriproduktionens utveckling 1963—1965	51
	5.	Förbrukning och uttag av rundvirke 1962—1965	52
	6.	Försörjningsbalans för rundvirke 1962—1965	53
V.	1.	Antal registrerade arbetslösa m. fl. 1963—1965, hela landet ..	56
	2.	Den registrerade arbetslösheten 1964 och 1965 regionalt och branschvis	57
VI.	1.	De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1963—1965	64
	2.	Konsumentprisförändringar 1959—1964 uppdelade på komponenter samt prisprognos för 1965	66
VII.	1.	Lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostadsbyggen 1960—1965	70
	2.	Verkställda respektive planerade investeringar inom industrin 1964 och 1965 enligt investeringsenkät i februari 1965	74
	3.	Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1957—1965	75
	4.	Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1962—1965	76
	5.	Bruttoinvesteringarnas utveckling 1961—1964 samt prognos för 1964—1965 för olika näringsgrenar	81
	6.	Bruttoinvesteringarnas utveckling 1961—1964 samt prognos för 1964—1965 för privat, statlig och kommunal sektor	84
VIII.	1.	Statens inkomster och utgifter 1963—1965	87
IX.	1.	Kreditmarknaden 1963 och 1964	92
	2.	Kreditmarknadskalkyl för 1965	94

Diagramförteckning

II. 1. Industriproduktionen i olika länder och länderområden 1962—1965	25
2. OECD:s handel 1962—1964	27
III. 1. Volymutvecklingen för exporten, totalt och fördelad på varugrupper 1960—1966	33
VI. 1. Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1961—1965	63
VII. 1. Investeringar i bostäder, exkl. underhåll och inom egentlig industri 1955—1965	72
2. Byggnadsinvesteringarnas utveckling 1955—1965, totalt och för sektorer	82

**UTGIFTSFÖRÄNDRINGAR
I FÖRHÅLLANDE TILL
STATSVERKSPROPOSITIONEN
FÖR
BUDGETÅRET 1965/66
M. M.**

Bihang D

**UTGIFTSFÖRÄNDRINGAR
I FÖRHÅLLANDE TILL
STATSVERKSPOSITIONEN
FÖR
BUDGETÅRET 1965/66 M. M.**

Driftbudgeten för

Inkomster

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
A. Egentliga statsinkomster:			
I. Skatter	24 332,2	+ 588,0	24 920,2
II. Uppbörd i statens verksamhet	738,0	+ 44,0	782,0
III. Diverse inkomster	421,0	+ 10,0	431,0
Säger	25 491,2	+ 642,0	26 133,2
B. Inkomster av statens kapitalfonder:			
I. Statens affärsverksfonder	579,0	— 159,0	420,0
II. Riksbanksfonden	100,0	—	100,0
III. Statens allmänna fastighetsfond ..	46,7	—	46,7
IV. Försvarets fonder	51,1	— 1,0	50,1
V. Statens utlåningsfonder	397,3	—	397,3
VI. Fonden för låneunderstöd	10,4	—	10,4
VII. Fonden för statens aktier	85,0	—	85,0
VIII. Statens pensionsfonder	77,8	—	77,8
IX. Diverse kapitalfonder	38,0	—	38,0
Säger	1 385,3	— 160,0	1 225,3
Summa inkomster på driftbudgeten	26 876,6	+ 482,0	27 358,6
Summa	26 876,6	+ 482,0	27 358,6

budgetåret 1965/66

Utgifter

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
A. Egentliga statsutgifter:			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna ..	5,9	—	5,9
II. Justitiedepartementet	335,6	+ 1,3	336,9
III. Utrikesdepartementet	254,9	+ 3,5	258,4
IV. Försvarsdepartementet	4 152,2	+ 2,2	4 154,4
V. Socialdepartementet	8 078,5	+ 87,2	8 165,7
VI. Kommunikationsdepartementet ..	2 250,1	+ 0,8	2 250,9
VII. Finansdepartementet	1 234,9	— 1,7	1 233,2
VIII. Ecklesiastikdepartementet	3 787,7	+ 13,9	3 801,6
IX. Jordbruksdepartementet	679,4	+ 3,2	682,6
X. Handelsdepartementet	282,6	+ 1,3	283,9
XI. Inrikesdepartementet	2 244,3	+ 5,9	2 250,2
XII. Civildepartementet	1 008,6	+ 178,4	1 187,0
XIII. Oförutsedda utgifter	1,0	—	1,0
XIV. Riksdagen och dess verk m. m. ..	39,7	—	39,7
Säger	24 355,5	+ 296,0	24 651,5
B. Utgifter för statens kapitalfonder:			
I. Luftfartsfonden	10,5	—	10,5
II. Riksgäldsfonden	890,0	—	890,0
III. Avskrivning av nya kapitalinveste- ringar	1 102,7	+ 28,4	1 131,1
IV. Avskrivning av oreglerade kapital- medelsförluster	1,0	—	1,0
Säger	2 004,2	+ 28,4	2 032,6
Summa utgifter på driftbudgeten	26 359,7	+ 324,4	26 684,1
Beräknat överskott på statsregleringen:			
Överskott av inkomster	516,8	+ 157,6	674,5
Därav:			
Avsättning till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel	200,0	+ 200,0	400,0
Beräknat överskott på statsregleringen..	316,8	— 42,4	274,5
Summa	26 876,6	+ 482,0	27 358,6

Utgiftsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen för budgetåret 1965/66

Tusental kronor

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag i senare proposition eller skrivelse		Förändring Ökning (+) Minskning (—)
		Proposi- tionens eller skrivel- sens nummer	Anslags- belopp	
DRIFTBUDGETEN				
A. Egentliga statsutgifter:				
<i>II. Justitiedepartementet</i>				
Statsrådsberedningen:				
Avlöningar, förslagsanslag	1 099	65	1 198	+ 99
Justitiedepartementet:				
Avlöningar, förslagsanslag	3 720	»	4 793	+ 1 073
Omkostnader, förslagsanslag	355	»	410	+ 55
Kommittéer m. m., reservationsanslag ...	4 200	»	4 300	+ 100
Extra utgifter, reservationsanslag	220	»	305	+ 85
Högsta domstolen:				
Avlöningar, förslagsanslag	5 246	»	5 111	— 135
Omkostnader, förslagsanslag	384	»	444	+ 60
Summa	15 224		16 561	+ 1 337
<i>III. Utrikesdepartementet</i>				
Styrelsen för internationell utveckling: ¹				
Avlöningar, förslagsanslag	2 867	63	5 420	+ 2 553
Omkostnader, förslagsanslag	590	»	1 550	+ 960
Summa	3 457		6 970	+ 3 513
<i>IV. Försvarsdepartementet</i>				
Försvarsdepartementet:				
Avlöningar, förslagsanslag	2 770	65	3 020	+ 250
Omkostnader, förslagsanslag	500	»	550	+ 50
Kommittéer m. m., reservationsanslag ...	1 600	»	1 300	— 300
Försvarsstaben:				
Avlöningar, förslagsanslag	11 300	66	10 430	— 870
Särskilda avlöningar, förslagsanslag ...	2 000	»	2 700	+ 700
Omkostnader, förslagsanslag	1 650	»	1 710	+ 60
Särskilda omkostnader, förslagsanslag .	1 350	»	1 460	+ 110
Ersättning till försvarets fastighetsfond:				
Kasernbyggnaders delfond, förslags- anslag	157 742	34	139 276	— 18 466
Befästningars delfond, förslagsanslag ..	48 949	»	69 529	+ 20 580
Försvarets forskningsanstalts delfond, förslagsanslag	3 362	»	3 438	+ 76
Summa	231 223		233 413	+ 2 190

¹ Motsvarande anslag i statsverkspropositionen: Nämnden för internationellt bistånd (NIB).

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag i senare proposition eller skrivelse		Förändring Ökning (+) Minskning (—)	
		Proposi- tionens eller skrivel- sens nummer	Anslags- belopp		
V. Socialdepartementet					
Socialdepartementet:					
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	2 950	65	3 410	+	460
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	200	»	280	+	80
Kommittéer m. m., <i>reservationsanslag</i> ...	3 500	»	3 900	+	400
Folkpensioner, <i>förslagsanslag</i>	4 475 000	45	4 560 000	+	85 000 ^a
Karolinska sjukhuset:					
Utrustning, <i>reservationsanslag</i>	3 000	59	3 317	+	317
Barnmorskeläroanstalten i Stockholm:					
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	230	56	287	+	57
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	289	»	284	—	5
Barnmorskeläroanstalten i Göteborg:					
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	267	»	321	+	54
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	147	»	155	+	8
Statens sjuksköterskeskola i Stockholm:					
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	836	»	962	+	126
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	226	»	235	+	9
Statens sjuksköterskeskola i Göteborg:					
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	437	»	497	+	60
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	351	»	442	+	91
Statens sjuksköterskeskola i Norrköping:					
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	380	»	488	+	108
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	322	»	309	—	13
Bidrag till vissa sjuksköterskeskolor, <i>för- slagsanslag</i>	1 061	»	1 244	+	183
Utbildning av viss sjukvårdspersonal, <i>för- slagsanslag</i>					
	426	»	670	+	244
Summa	4 489 622		4 576 801	+	87 179
VI. Kommunikationsdepartementet					
Kommunikationsdepartementet:					
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	2 899	65	3 239	+	340
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	179	»	189	+	10
Kommittéer m. m., <i>reservationsanslag</i> ...	2 100	»	2 500	+	400
Extra utgifter, <i>reservationsanslag</i>	485	»	560	+	75
Summa	5 663		6 488	+	825
VII. Finansdepartementet					
Finansdepartementet:					
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	6 700	65	8 360	+	1 660
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	1 950	»	2 251	+	301
Statistiska centralbyrån:					
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	11 770	82	13 730	+	1 960
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	6 336	»	7 270	+	934
Särskilda undersökningar, <i>reservations- anslag</i>	1 600	»	1 900	+	300

^a Därav 80 mllj. kr. till följd av att ytterligare ett indextillägg kommer att utlösas i juni 1965.

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag i senare proposition eller skrivelse		Förändring Ökning (+) Minskning (-)
		Proposi- tionens eller skrivel- sens nummer	Anslags- belopp	
Datamaskincentralen:				
Anskaffning av datamaskiner, <i>reservationsanslag</i>	8 000	82	—	— 8 000
Statskontoret:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	8 600	42	11 500	+ 2 900
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	1 397	»	1 625	+ 228
Bidrag till skattetyngda kommuner, m. m., <i>förslagsanslag</i>	100 000	43	50 000	— 50 000
Skatteersättning till kommunerna i anledning av 1957 års ortsavdragsreform, m. m., <i>förslagsanslag</i>	400 000	»	166 000	— 234 000
Skatteersättning till kommunerna i anledning av 1961 års ortsavdragsreform, <i>förslagsanslag</i>	345 000	»	162 000	— 183 000
Skatteutjämningsbidrag till kommunerna, m. m., <i>förslagsanslag</i>	—	»	465 000	+ 465 000
Summa	891 353		889 636	— 1 717
VIII. Ecklesiastikdepartementet				
Ecklesiastikdepartementet:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	3 967	65	4 569	+ 602
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	433	»	675	+ 242
Kommittéer m. m., <i>reservationsanslag</i> ...	3 600	»	5 000	+ 1 400
Extra utgifter, <i>reservationsanslag</i>	350	»	390	+ 40
Naturhistoriska riksmuseet:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	1 781	81	2 492	+ 711
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	261	»	311	+ 50
Materiel m. m., <i>reservationsanslag</i> ...	275	»	355	+ 80
Bidrag till folkbibliotek, <i>förslagsanslag</i>	8 483	50	11 510	+ 3 027
Grundskolor m. m.:				
Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem, <i>förslagsanslag</i>	1 600	49	1 400	— 200
Bidrag till anordnande av skolskjutsar, <i>förslagsanslag</i>	70 000	»	77 000	+ 7 000
Bidrag till pedagogisk utrustning m.m., <i>förslagsanslag</i>	17 600	»	9 700	— 7 900
Statens blindskolor m. m.:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	4 200	70	4 335	+ 135
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	1 100	»	1 360	+ 260
Statens dövsolor m. m.:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	7 200	»	7 570	+ 370
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	2 100	»	2 075	— 25
Engångsanskaffning av utrustning m. m., <i>reservationsanslag</i>	400	»	460	+ 60
Hesor för blind- och dövsokoleelever jämte ledsagare, <i>förslagsanslag</i>	330	»	500	+ 170
Universitetens datamaskincentraler, <i>förslagsanslag</i>		40	1	
Vissa kostnader för utbildnings- och				

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i statsverkspropositionen	Slutligt förslag i senare proposition eller skrivelse		Förändring Ökning (+) Minskning (—)
		Propositionens eller skrivelserns nummer	Anslagsbelopp	
forskningsorganisationen på databehandlingsområdet, <i>förslagsanslag</i>		40	270	
Kostnader för datamaskintid, <i>förslagsanslag</i>		„	10 000	
Tandem van de Graaff-accelerator vid Uppsala universitet, <i>reservationsanslag</i> .		„	3 800	
Statens medicinska forskningsråd:				
Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i> .		„	1 599	
Medicinsk forskning, <i>reservationsanslag</i>		„	15 800	
Humanistisk forskning, <i>reservationsanslag</i>		„	3 520	
Statens råd för samhällsforskning:				
Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i> .		„	110	
Samhällsforskning, <i>reservationsanslag</i> .	61 911	„	3 060	+ 4 071
Statens naturvetenskapliga forskningsråd:				
Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i> .		„	380	
Naturvetenskaplig forskning, <i>reservationsanslag</i>		„	17 790	
Atomforskning, <i>reservationsanslag</i>		„	9 652	
Lärarhögskolan i Stockholm:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	15 620	79	15 410	— 210
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	1 075	„	1 125	+ 50
Materiel, böcker m. m., <i>reservationsanslag</i>	220	„	230	+ 10
Lärarhögskolan i Malmö:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	14 950	„	16 350	+ 1 400
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	1 160	„	1 140	— 20
Materiel, böcker m. m., <i>reservationsanslag</i>	340	„	360	+ 20
Lärarhögskolan i Göteborg:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	13 050	„	14 240	+ 1 190
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	775	„	815	+ 40
Materiel, böcker m. m., <i>reservationsanslag</i>	570	„	585	+ 15
Lärarhögskolan i Uppsala:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	4 715	„	4 730	+ 15
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	228	„	230	+ 2
Folkskoleseminarierna:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	30 930	„	32 460	+ 1 530
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	2 865	„	2 915	+ 50
Materiel, böcker m. m., <i>reservationsanslag</i>	650	„	695	+ 45
Utrustning, <i>reservationsanslag</i>	1 000	„	1 050	+ 50
Förskoleseminarierna:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	3 905	„	3 985	+ 80
Särskilda lärarutbildningsåtgärder, <i>reservationsanslag</i>	7 390	„	7 485	+ 95
Gymnastiska centralinstitutet:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	1 523	„	1 500	— 23
Slöjdlärarseminariet:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	509	„	510	+ 1

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag i senare proposition eller skrivelse		Förändring Ökning (+) Minskning (—)	
		Proposi- tionens eller skrivel- sens nummer	Anslags- belopp		
Ersättning till deltagare i utbildning av lärare vid yrkesundervisningen, <i>för- slagsanslag</i>	7 530	79	7 985	+	455
Bidrag till Ericastiftelsen, <i>förslagsanslag</i> .	320	»	322	+	2
Bidrag till anordnande av skolmåltider, <i>förslagsanslag</i>	16 000	49	15 000	—	1 000
Summa	310 916		324 806	+	13 890
<i>IX. Jordbruksdepartementet</i>					
Jordbruksdepartementet:					
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	2 183	65	2 600	+	417
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	161	»	171	+	10
Kommittéer m. m., <i>reservationsanslag</i> ...	1 500	»	1 550	+	50
Extra utgifter, <i>reservationsanslag</i>	350	»	365	+	15
Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, <i>förslagsanslag</i>	155 000	95	160 000	+	5 000
Särskilt stöd åt det mindre jordbruket, <i>förslagsanslag</i>	95 000	»	92 000	—	3 000
Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling, <i>förslagsanslag</i>	430	55	590	+	160
Statens veterinärmedicinska anstalt:					
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	4 636	38	4 880	+	244
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	1 215	»	1 290	+	75
Veterinärhögskolan:					
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	6 539	»	6 730	+	191
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	1 349	»	1 459	+	110
Materiel, <i>reservationsanslag</i>	600	»	525	—	75
Nyanskaffning och underhåll av utrust- ning, <i>reservationsanslag</i>	425	»	390	—	35
Försöksverksamhet, <i>reservationsanslag</i>	—	»	100	+	100
Lantbruksdriften vid veterinärhögsko- lans försöksgård, <i>förslagsanslag</i>	—	»	1	+	1
Veterinärinrättningen i Skara:					
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	245	»	261	+	16
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	102	»	1	—	101
Summa	269 735		272 913	+	3 178
<i>X. Handelsdepartementet</i>					
Handelsdepartementet:					
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	2 471	65	3 102	+	631
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	163	»	202	+	39
Kommittéer m. m., <i>reservationsanslag</i> ...	700	»	850	+	150
Korrosionsinstitutet:					
Driftbidrag, <i>förslagsanslag</i>	—	57	500	+	500
Summa	3 334		4 654	+	1 320

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i statsverkspropositionen	Slutligt förslag i senare proposition eller skrivelse		Förändring Ökning (+) Minskning (—)	
		Propositionens eller skrivelserns nummer	Anslagsbelopp		
XI. Inrikesdepartementet					
Inrikesdepartementet:					
Avlöningar, förslagsanslag	2 485	65	3 350	+	865
Omkostnader, förslagsanslag	280	»	481	+	201
Kommittéer m. m., reservationsanslag ...	2 500	»	2 900	+	400
Bostadsstyrelsen:					
Avlöningar, förslagsanslag	5 030	78	4 810	—	220
Statens hyresråd:					
Avlöningar, förslagsanslag	910	»	840	—	70
Polisverket:					
Inköp av motorfordon m. m., reservationsanslag	10 000	rskr 11	10 100	+	100
Anskaffning av civilförsvarsmateriel, reservationsanslag	41 410	22	46 000	+	4 590
Summa	62 615		68 481	+	5 866
XII. Civildepartementet					
Civildepartementet:					
Avlöningar, förslagsanslag	2 352	77	1 310	—	1 042
Omkostnader, förslagsanslag	86	»	146	+	60
Kommittéer m. m., reservationsanslag ...	500	»	800	+	300
Statens lönenämnd:					
Avlöningar, förslagsanslag	370	»	186	—	184
Omkostnader, förslagsanslag	8	»	4	—	4
Statens avtalsverk:					
Avlöningar, förslagsanslag	—	»	3 907	+	3 907
Omkostnader, förslagsanslag	—	»	820	+	820
Statens avtalsnämnd:					
Avlöningar, förslagsanslag	643	»	—	—	643
Omkostnader, förslagsanslag	74	»	—	—	74
Viss utbildningsverksamhet, reservationsanslag	1 000	»	1 300	+	300
Säger	5 033		8 473	+	3 440
Beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m.	—	—	175 000	+	175 000
Summa	5 033		183 473	+	178 440
Summa förändringar av egentliga statsutgifter				+	296 021
B. Utgifter för statens kapitalfonder					
Avskrivning av nya kapitalinvesteringar .	1 102 703	125	1 131 065	+	28 362
Summa förändringar av utgifter för statens kapitalfonder				+	28 362
Summa förändringar på driftbudgeten				+	324 383

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag i senare proposition eller skrivelse		Förändring Ökning (+) Minskning (—)
		Proposi- tionens eller skrivel- sens nummer	Anslags- belopp	
KAPITALBUDGETEN				
Statens allmänna fastighetsfond				
Socialdepartementet:				
Vissa byggnadsarbeten vid statens men- talsjukhus m. m.	35 000	33	31 000	— 4 000
Vissa byggnadsarbeten för statens skol- och yrkeshem för barn med komplice- rad utvecklingshämning	—	•	150	+ 150
Vissa byggnadsarbeten vid Folke-Ber- nadottehemmet i Uppsala	—	75	1 300	+ 1 300
Summa	35 000		32 450	— 2 550
Kommunikationsdepartementet:				
Uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Loen i Stockholm	—	64	8 500	+ 8 500
Ecklesiastikdepartementet:				
Byggnadsarbeten vid universitet och vissa högskolor	100 000	104	144 324	+ 43 324
Nybyggnad av simhallsanläggning vid gymnastiska centralinstitutet	1 000	•		
Uppförande av vissa studentbostads- hus	—	•		
Summa	101 000		147 324	+ 46 324
Handelsdepartementet:				
Förrådsbyggnad vid Svenska institutet för konserveringsforskning	—	47	150	+ 150
Summa utgiftsförändringar under statens allmänna fastighetsfond				+ 52 424
Försvarets fonder				
Byggnader och utrustning för försva- rets fabriksverk	17 000	26	14 500	— 2 500
Summa utgiftsförändringar under försvarets fonder				— 2 500
Fonden för låneunderstöd				
Socialdepartementet:				
Lån till vissa byggnadsarbeten m. m. vid Norrbackainstitutet	—	75	2 250	+ 2 250

Bih. D: Utgiftsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen 11

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag i senare proposition eller skrivelse		Förändring Ökning (+) Minskning (—)
		Proposi- tionens eller skrivel- sens nummer	Anslags- belopp	
Lån till vissa byggnadsarbeten vid Bräcke Östergård i Göteborg m. m. . .	—	75	2 100	+ 2 100
Summa	—		4 350	+ 4 350
Summa utgiftsförändringar under fonden för låneunderstöd				+ 4 350
Summa utgiftsförändringar på kapitalbudgeten				+ 54 274

LÅNGTIDSBUDGET
FÖR PERIODEN 1965/66–1969/70

LÅNGTIDSBUDET FÖR PERIODEN 1965/66—1969/70

I. Inledning

1.1. Långtidsbudgeten som planeringsinstrument

Långtidsplanering — syfte och metod. I takt med den statliga sektorns tillväxt och ökade betydelse inom samhällsekonomin har behovet av en statlig långtidsplanering vuxit. Detta behov har tillgodosetts på flera olika sätt. Genom tillkomsten av det ekonomiska planeringsrådet för några år sedan erhöles ett forum för diskussion och behandling av långsiktsproblem inom samhällsekonomin. Under planeringsrådets medverkan utarbetas en ny långtidsutredning, avseende utvecklingen av hela samhällsekonomin perioden 1965—1970. För behandlingen av planeringsfrågor inom vissa delsektorer har särskilda organ tillkommit, bl. a. forskningsberedningen, utbildningsrådet och lokaliseringsberedningen. Parallellt härmed har myndigheterna fått ökade resurser för planeringsverksamhet inom sina fackområden. Genom riksdagsbeslut år 1964 tillskapas på länsplanet planeringsråd för den regionala planeringsverksamheten.

Ett annat planeringsinstrument som kommit till användning sedan några år tillbaka är den statliga långtidsbudgeten. I denna redovisas en bedömning av den statliga utgifts- och inkomstutvecklingen på längre sikt. I detta inledande avsnitt skall syftet med långtidsbudgeten behandlas. Vidare skall i korthet redogöras för uppläggningsen av långtidsbudgetarbetet och vissa problem i samband härmed.

En långtidsbedömning kan utföras på olika sätt och med olika ambitionsgrader. Med en prognos brukar man vanligen avse en bedömning som vill förutsäga framtida händelser, dvs. hur utvecklingen inom ett visst område faktiskt kommer att gestalta sig. Vidare talar man om långtidsprogram, varmed avses en redogörelse för en från vissa synpunkter eftertraktansvärd utveckling. Till grund för ett långtidsprogram torde som regel böra förutsättas politiska beslut eller en klart utformad politisk målsättning. En långtidsplan slutligen förutsätter därutöver att de medel redovisas som erfordras för att programmet skall kunna realiseras.

Av de här i korthet beskrivna olika typerna av långsichtsbedömningar — varvid bör inskjutas att terminologin inte är enhetlig — är den statliga långtidsbudgeten närmast att hänföra till den sistnämnda kategorin, dvs. långtidsplanen. Den är dock ingen fullständig plan eftersom den endast redovisar konsekvenserna av redan tidigare fattade beslut för de närmaste åren. I långtidsbudgeten ligger således inga försök att förutsäga vilka nya politiska beslut som kan komma att fattas under den behandlade perioden.

Syftet med långtidsbudgeten är i stället att ange omfattningen av de resurser som erfordras för att gällande målsättningar skall kunna uppfyllas samt att mot bakgrunden av den allmänna resurstillgången diskutera de faktiska möjligheterna att realisera dessa målsättningar. Bedömningarna av utvecklingen skall sålunda innebära en oförändrad standard eller ambitionsnivå. Detta är givetvis inte liktydigt med oförändrade resurser. Stiger efterfrågan måste insatserna öka för att kravet på oförändrad standard eller ambitionsnivå skall kunna uppfyllas. Vidare gäller att för områden där långtidsprogram fastställts kan den givna ambitionsnivån i sig innefatta en stigande standard. Planen har i sådana fall anpassats till programmet.

Av det anförda följer att långtidsbudgeten inte återger effekterna av nya politiska reformer. Det ligger i sakens natur att det i det enskilda fallet kan vara svårt att avgöra vad som är oförändrad standard. I princip utgår långtidsbudgeten från rådande ambitionsnivå för den offentliga verksamhetens framtida omfattning och kvaliteten på de tjänster som erbjudes medborgaren.

Långtidsbudgeten är ett planeringsinstrument i den meningen att den syftar till att skapa en bättre grundval för statsmakternas handlande under det kommande året. Det kan förutsättas att nya beslut med verkningar fram i tiden kommer att fattas på en rad områden och att dessa beslut påverkar de redovisade långtidsbedömningarna. Långtidsbudgeten är därför ingen slutlig plan. Den måste årligen revideras och ingår härigenom automatiskt i en rullande planering för den statliga sektorns utveckling.

Långtidsbudgetens roll i samhällsekonomin. Den statliga sektorn kan inte betraktas eller behandlas som en isolerad del av samhällsekonomin. När en plan görs upp för tillväxten av den statliga sektorn måste sambandet med övriga samhällsekonomiska sektorer beaktas. Detta samband är dubbelsidigt; dels betingas den statliga sektorns tillväxt av den allmänna framstegstakten och resurstillgången, dels påverkar den statliga budgetplaneringen utvecklingen inom övriga delar av ekonomin.

Långtidsbudgeten belyser resurstillgång och resursanspråk på längre sikt vid givna konjunkturmässiga förutsättningar. Normalt betyder dessa förutsättningar samhällsekonomisk balans med fullt resursutnyttjande, dvs. vad som vanligen brukar benämnas högkonjunktur utan överhettningstendenser.

Utgångspunkten för analysen av den statliga budgetens samhällsekon-

miska effekt på längre sikt är det antagande som görs om bruttonationalproduktens framtida utveckling. Genom tillväxten av de totala resurserna skapas även utrymme för den statliga sektorns expansion. Det är emellertid inte statens totala utgifter som ur här förevarande synpunkter är av störst intresse. Statsutgifterna består i princip av två skilda slag, nämligen dels konsumtions- och investeringsutgifter, som direkt tar produktiva resurser i anspråk, dels inkomstöverföringar och finansiella transaktioner. Expansionen av statens utgifter för konsumtions- och investeringsändamål måste ses i samband med utvecklingen av de övriga sektorerna i samhällsekonomin vid en given tillväxt av de totala resurserna. I princip gäller att om de statliga konsumtions- och investeringsutgifterna stiger snabbare än bruttonationalprodukten, minskar utrymmet i motsvarande mån för övriga sektorer tillväxt. Stiger de åter långsammare, tillåts övriga sektorer expandera snabbare. Utvecklingen av de statliga inkomstöverföringarna påverkar i sin tur tillväxten av övriga sektorer så, att de sinsemellan kan utvecklas olika snabbt.

Den statliga sektorns utveckling är beroende, men inte under alla förutsättningar bestämd, av det utrymme som uppstår genom den allmänna produktionstillväxten i samhället. Statens ianspråktagande av resurser betingas av skattepolitikens utformning. Naturligtvis kan detta bara ske inom vissa gränser; den fysiska tillgången på arbetskraft är sålunda en faktor som avgör takten för utbyggnaden av den statliga verksamheten. Långtidsplanerna måste därför ständigt avstämmas mot de reala resurstillgångarna. Utifrån en sammanställning av de framtida statliga utgiftsanspråken blir frågan, dels om hänsynen till övriga sektorer medger att utgiftsplanerna förverkligas, dels vilka skattepolitiska konsekvenser som skulle uppstå vid planernas realiserande. I det följande kommer denna dubbla frågeställning att närmare belysas.

Vissa metodproblem. Inledningsvis har understrukits att långtidsbudgeten inte är en prognos över det framtida utfallet av statens utgifter och inkomster utan syftar till att klargöra de ekonomiska följderna på längre sikt av redan fattade beslut. Utgiftsberäkningarna skall därför inte inkludera höjd standard inom den statliga sektorn, förbättrade bidragsregler etc. Till grund för bedömningarna i långtidsbudgeten ligger däremot en prognos rörande efterfrågeutvecklingen inom olika verksamhetsområden. Vissa svårigheter kan dock uppkomma när det gäller att avgöra om en efterfrågeökning är en följd av en strävan att höja standarden inom olika områden eller om oförändrad standard kan anses ligga till grund för utvecklingen.

Efterfrågan på varor och tjänster från den statliga sektorn påverkas av en rad faktorer såsom befolkningsutveckling, inkomstutveckling, pris- och avgiftsförhållanden etc. I vissa fall kan en säker behovsprognos göras, i andra fall är utvecklingen mycket svår att förutse. När utgiftsutvecklingen

bestäms av befolkningsförändringar är det möjligt att göra relativt tillförlitliga prognoser. Så är t. ex. fallet med flertalet av de statliga inkomstöverföringarna till enskilda personer. Även på skolväsendets område, där efterfrågan på resurser i form av lärare, lokaler m. m. betingas av statsmakternas beslut om exempelvis grundskolans successiva genomförande och den antagna gymnasiefrekvensen, kan man mot bakgrunden av utvecklingen av berörda åldersgrupper bilda sig en god uppfattning om efterfrågeutvecklingen. Inom andra områden tillkommer svårbedömbara faktorer, som inte alltid är möjliga att ange med någon större precision. I det följande redovisas några exempel på grundläggande faktorer som styr utvecklingen inom olika områden.

Bilismens expansion påverkar direkt vägnätets utbyggnad. Indirekt avspeglas denna expansion i de trafiktekniska kraven på ombyggnad av städerna och i takten av utbyggnaden av sjukvårdsresurserna, den polisiära verksamheten m. m. En ökad urbanisering ställer krav på bostäder samt kommunikationer och andra samhällsliga serviceåtgärder. En stigande förvärvsintensitet hos de gifta kvinnorna kräver bl. a. att samhället ställer fler platser på barndaghem till förfogande.

När det gäller möjligheterna att åstadkomma en mot efterfrågan svarande produktion har produktivitetens utvecklingen en avgörande betydelse. Investeringar, förbättrad organisation och utbildning möjliggör för industrin och servicenäringarna att öka produktionen av varor och tjänster i snabbare takt än vad som motsvaras av ökningen i antalet sysselsatta. I princip gäller detsamma inom den offentliga sektorn, ehuru dess produktivitetens utveckling i allmänhet inte kan registreras. I några fall kan dock vissa produktivitetsmått erhållas. Detta gäller i hög grad de affärsdrivande verken, där den faktiska utvecklingen under den senaste femårsperioden inneburit att en stigande produktion kunnat erhållas samtidigt som personalen reducerats.

Även inom den offentliga sektorn i övrigt kan produktivitetens vinster uppnås. Två faktorer torde framför allt spela en stor roll för produktiviteten inom den statliga sektorn, nämligen åtgärder på det organisatoriska planet och mekanisering av arbetet. Inom bl. a. polisväsendet och statistikproduktionen har en långtgående centralisering genomförts varigenom en rationell organisation erhållits. Genom åtgärder i decentraliserande riktning och delegering av beslutsfattandet kan man uppnå att ärenden avgörs snabbare och tar mindre personal i anspråk. Samma resultat kan uppnås genom mekanisering av manuella rutiner, t. ex. genom införandet av automatisk databehandling.

Vid diskussionen av den statliga utgiftsutvecklingen under de framför-
liggande budgetåren är det naturligt att jämförelser görs med utvecklingen under tidigare år. Sådana jämförelser är nödvändiga bl. a. för att konstatera i vilken mån nya tendenser i den totala utgiftsutvecklingen eller i ut-

vecklingen på skilda delområden gör sig gällande. Historiska data kan vidare ge upplysningar om t. ex. sambandet mellan olika statliga utgiftstyper och utvecklingen av kostnader per prestation inom vissa verksamhetsgrenar. Därmed kan de tjäna som hjälpmedel för framtidsbedömningen.

Som jämförelseperiod kommer i det följande att användas budgetåren 1959/60—1963/64. Ur skilda synpunkter hade det varit önskvärt att föra fram utgiftsserierna t. o. m. budgetåret 1965/66 för att anknyta dem direkt till beräkningarna för prognosperioden. Ett sådant förfarande möter emellertid betydande svårigheter redan för löpande budgetår på grund av den olika karaktären i tillgängliga data för 1964/65 jämfört med tidigare budgetår. För perioden t. o. m. 1963/64 har använts faktiska utgifter enligt riksrevisionsverkets budgetredovisningar. Motsvarande uppgifter för 1964/65 föreligger ännu inte. Möjligheterna att förutsäga utfallet för de enskilda anslagen i riksstaten är begränsade särskilt vad gäller konsumtionsutgifter. Statens löneanslag beräknas på grundval av gällande organisationsplaner för myndigheterna. Genom uppkomsten av icke förutsedda vakanser och tjänstledigheter skiljer sig de faktiska löneutgifterna från de anvisade anslagen. Jämförelser med den historiska utvecklingen blir därför inte rättvisande. Vad här sagts gäller i princip även för budgetåret 1965/66.

Statsutgifterna har som framgår av avsnitt 4 fördelats på realekonomiska kategorier, nämligen konsumtion, investering och inkomstöverföringar. Detta redovisningssätt har valts för att möjliggöra en analys av den samhälls-ekonomiska innebörden av den statliga utgiftsutvecklingen. Vissa gränsdragningsproblem uppstår vid klassificeringen av de olika utgifterna i dessa kategorier. Särskilt gäller detta när enskilda anslag skall uppdelas på konsumtions- och investeringsutgifter. För den historiska perioden har riksrevisionsverkets realekonomiska gruppering, som också ligger till grund för nationalräkenskaperna, begagnats. För de framförliggande budgetåren har anslagen antagits komma att ha samma realekonomiska struktur som i riksstatsförslaget för 1965/66. Användandet av en sådan schabloniserad beräkningsmetod kan medföra att den inbördes storleken av konsumtions- och investeringsutgifter i de följande beräkningarna inte blir helt rättvisande.

Beräkningarna för perioden 1965/66—1969/70 har gjorts under antagande om oförändrade priser och löner, dvs. utgiftsserierna återspeglar en volymmässig utveckling. Jämförbarheten med den historiska perioden kräver följaktligen att också dess utgiftsserier i möjligaste mån återspeglar volymutvecklingen. Omräkningen av utgiftsserierna i fasta priser har gjorts med användande av ett antal olika index, som i huvudsak torde vara väl lämpade för detta ändamål. Detta gäller bl. a. så betydande utgiftsgrupper som de statliga löneutgifterna och huvuddelen av investeringsutgifterna. För omkostnaderna i den statliga konsumtionen saknas emellertid en index som direkt återger prisutvecklingen för häri ingående varor. I

stället har använts konsumentprisindex rensat från bl. a. livsmedel. Vissa andra utgiftstyper, t. ex. direkta inkomstöverföringar och studielån, har omräknats med konsumentprisindex som ett uttryck för det reala värde dessa förmåner representerat för mottagaren.

1.2. Långtidsbudgetens utformning

Grundvalen för långtidsbudgeten utgörs av uppgifter som inhämtats från myndigheterna. I direktiv som utfärdades inför utarbetandet av årets långtidsbudget angavs de ekonomiska m. fl. förutsättningar som skulle tillämpas. Beräkningarna har gjorts i fasta priser och löner enligt den nivå som gällde i januari 1965. Full sysselsättning antas komma att bestå och bruttonationalprodukten antas årligen öka med 4 %.

Myndigheterna uppmanades att i sina redovisningar av den förutsedda anslagsutvecklingen ange de grundläggande faktorer som styr efterfråge- och behovsutvecklingen. Vidare borde utgiftsplanerna kritiskt granskas med avseende på såväl deras angelägenhetsgrad som möjligheterna att genomföra dem med beaktande av tillgängliga reala resurser i form av rekryteringsmöjligheter, lokalsituation, m. m. I kommentarer skulle särskilt anges om man förutsatt att förändringar skulle ske i gällande regler för förmåner och bidrag, personell och materiell standard, etc. Slutligen skulle myndigheterna redovisa huruvida de framförda förslagen kunde beräknas medföra att de köpproblem, som kunde finnas inom myndighetens område, skulle kvarstå, förvärras eller upphöra under prognosperioden.

I syfte att erhålla jämförbarhet med det material som insamlats för den pågående långtidsutredningen har prognosperioden förlängts från tidigare tre till fyra år och omfattar nu budgetåren 1966/67—1969/70. Långtidsutredningen täcker kalenderåren 1966—1970.

Myndigheternas uppgifter till långtidsbudgeten omfattar en bedömning av de förutsedda anslagsförändringarna från budgetåret 1965/66 under de fyra budgetåren 1966/67—1969/70. För vissa mindre anslag eller anslagsgrupper har dock bedömningen gjorts inom vederbörande departement.

Myndigheterna har vidare lämnat uppgifter om beräknade förändringar av antalet tjänster eller motsvarande under prognosperioden. Det insamlade materialet omfattar statstjänstemän, kollektivavtalsanställda exkl. städningsspersonal samt lärare inom det kommunala skolväsendet. Den valda metodiken för redovisningen av personalen innebär att de redovisade beräkningarna för prognosperioden underskattar efterfrågan på arbetskraft i två hänseenden. Dels tillkommer den efterfrågan som följer av att ett betydande antal befattningar f. n. är vakanta, dels föreligger behov av personal för vikariatstjänstgöring.

Under budgetåren 1963/64—1968/69 påverkas den statliga sektorns omfattning av ett antal huvudmannaskapsreformer. Den 1 juli 1963 övergick

huvudmannaskapet för provinsialläkarväsendet till landstingen. Den 1 januari 1965 övergick huvudmannaskapet för rådhusrätterna samt för polis-, åklagar- och exekutionsväsendet från kommunerna till staten. Från och med budgetåret 1966/67 kommunaliseras de statliga gymnasierna. Den 1 januari 1967 beräknas staten överta de kommunala uppbördsverken. Vid samma tidpunkt skall mentalsjukvården övertas av landstingen. Serafimerlasarettet övertas den 1 juli 1968 av Stockholms stad. För att kunna göra en rättvisande jämförelse mellan budgetåren har beräkningen av personalförändringarna skett med utgångspunkt från nu gällande organisation. I anslagsberäkningarna återspeglas däremot förändringarna i huvudmannaskap.

Långtidsbudgetens målsättning är, som redovisats i avsnitt 1.1., att sammanfatta konsekvenserna för de närmaste åren av tidigare fattade beslut. Vid den bearbetning som skett inom finansdepartementet av de från myndigheterna insamlade uppgifterna har således i princip krav på standardförbättringar, som inte följer av redan tidigare fattade beslut, inte medtagits i beräkningarna. Däremot har i princip krav på ökade resurser som följer av antagna förändringar i efterfrågan på myndigheternas tjänster tillgodosetts.

Vad här anförts gäller i första hand utgifter för konsumtion och investering. För transfereringsutgifter av olika slag, t. ex. barnbidrag och folkpensioner, har andra bedömningar gjorts. Utgiftsvolymens förändringar har grundats på befolkningsutvecklingen, studerandeantalet etc. Bidragsreglerna har således antagits vara oförändrade för hela prognosperioden utom för folkpensionerna, där principbeslut om framtida standardhöjningar redan föreligger.

2. Samhällsekonomisk bakgrund

Produktionsutvecklingen. Första hälften av 1960-talet har kännetecknats av en mycket snabb ekonomisk tillväxt. Enligt nu föreliggande beräkningar har den totala produktionen (bruttonationalprodukten) i vårt land ökat med drygt 5 % per år 1960—1964. Om den för 1965 förväntade produktionsökningen på ca 4,5 % kan realiseras, betyder det att den genomsnittliga expansions takten för femårsperioden 1960—1965 uppgått till inemot 5 % per år. Det innebär en betydande höjning av takten i det ekonomiska framåtskridandet jämfört med 1950-talet, då bruttonationalprodukten ökade med 3,4 % per år.

Den mycket kraftiga produktionsökningen 1960—1965 får ses mot bakgrunden av att tillväxtbetingelserna inom den svenska ekonomin utvecklades på ett mycket gynnsamt sätt under denna tid. Man kan först peka på den förhållandevis snabba ökningen av tillgången på arbetskraft. Som närmare framgår av följande avsnitt synes den totala arbetsinsatsen, mätt som antalet arbetade timmar ha vuxit drygt en halv procentenhet snabbare per år 1960—1965 än under 1950-talet. Ungefär hälften av höjningen av produktionens tillväxttakt mellan dessa perioder med omkring 1 1/2 procentenhet förklaras av sysselsättningsutvecklingen. Den andra hälften kan tillskrivas en snabbare ökning av produktiviteten inom det svenska näringslivet. Produktiviteten — mätt som produktion per arbetstimme — synes ha stigit med närmare 4 1/2 % per år 1960—1965 jämfört med endast drygt 3 1/2 % per år under 1950-talet. Denna gynnsamma produktivetsutveckling kan tillskrivas en rad faktorer. Av särskild betydelse har sannolikt varit att investeringarna vuxit snabbt och därigenom åstadkommit en mycket betydande ökning av kapitalutrustningen i form av maskiner, anläggningar m. m. De totala investeringarnas andel av produktionen steg från 31,2 % 1960 till 32,7 % 1965.

Perspektivet för den ekonomiska utvecklingen under återstoden av 1960-talet gestaltar sig i vissa avseenden mindre gynnsamt än vad som varit fallet hittills under 1960-talet. Det gäller som framgår av de närmast följande två avsnitten både arbetskraftstillgången och investeringsutvecklingen. Mot denna bakgrund har såsom nämnts vid uppgörandet av långtidsbudgeten antagits, att den årliga ökningen av den totala produktionen kommer att uppgå till 4 % under andra hälften av 1960-talet.

Arbetskraftens utveckling. Totala antalet sysselsatta på den svenska arbetsmarknaden beräknas under perioden 1960—1965 årligen ha ökat med omkring 35 000 personer eller ca 1 %, vilket är ungefär dubbelt så mycket

per år räknat som på 1950-talet. Samtidigt torde arbetstidsförkortningen ha gått något långsammare. Som ett resultat synes den totala arbetsinsatsen — mätt som antalet arbetstimmar — ha uppvisat en årlig ökningstakt som var drygt en halv procentenhet snabbare under perioden 1960—1965 än under 1950-talet.

Genom den fortsatta friställningen av arbetskraft inom några områden, främst jord- och skogsbruket, torde övriga sektorer 1960—1965 ha fått ett tillskott i storleksordningen 75 000 personer. Den disponibla arbetskraftstillgången inom de expanderande sektorerna kan således beräknas ha ökat med ca 250 000 personer under hela perioden 1960—1965. Några tillförlitliga uppgifter om vilka sektorer som mottagit denna arbetskraft föreligger inte. Preliminära bedömningar tyder emellertid på att industrin 1960—1965 ökat sin sysselsättning med 5 à 7 % och byggnadsverksamheten med ca 10 %. Vidare torde offentliga tjänster, framför allt sjuk- och socialvård samt utbildning, ha ökat i en takt som inte understigit den som uppnåtts under 1950-talet. Dessa sektorer skulle därmed svara för huvudparten av sysselsättningsökningen.

Andra hälften av 1960-talet kommer av gjorda prognoser att döma att karaktäriseras av en helt annan arbetskraftssituation. Befolkningen i åldrarna 16—66 år ökar visserligen med ca 100 000 personer 1965—1970. Grundskolans genomförande och den snabba ökningen av antalet elever i de gymnasiala skolformerna samt i högre utbildning förändrar emellertid situationen på ett avgörande sätt. Trots en förväntad fortsatt stegring av de gifta kvinnornas förvärvsfrekvens och en antagen nettoimmigration om 10 000 personer per år beräknas det totala antalet årsarbetare bli i huvudsak oförändrat under perioden 1965—1970. Tas dessutom hänsyn till kraven på fortsatt arbetstidsförkortning har man för andra hälften av 1960-talet att räkna med en minskning av det totala arbetskraftsutbudet, mätt i arbetstimmar.

Jord- och skogsbruket kan väntas minska sin arbetsstyrka även framöver. Det tillskott som därigenom ställs till andra näringsgrenars förfogande under andra hälften av 1960-talet kan beräknas till 75 000 personer. Efter som landets totala arbetsstyrka inte ökar blir detta hela tillskottet. Den här beskrivna arbetskraftssituationen kommer naturligtvis att kraftigt påverka den ekonomiska utvecklingen under den kommande femårsperioden.

Investeringsbehov och investeringsutrymme. Trots den höga nivå som investeringarna i vårt land nått finns det skäl som talar för att den ekonomiska politiken bör inriktas på att ytterligare höja investeringskvoten. Ett skäl återfinns i de föreliggande prognoserna för tillgången på arbetskraft. Samtidigt som denna kommer att bli oförändrad, växer den totala befolkningen i samma takt som tidigare eller med omkring en halv procent per år. Arbetsinsatsen per invånare kommer således att sjunka under tiden fram till 1970. Det vore därför motiverat att genom ytterligare kapitalinsatser söka undgå

en minskning av produktionsökningen per invånare. Ytterligare en anledning att vänta växande investeringsbehov utgör den fortgående strukturomvandlingen i näringslivet, som torde förutsätta betydande investeringar.

Vidare utvecklas både den privata och den offentliga konsumtionen i en sådan riktning, att den framkallar krav på stora investeringsinsatser. Särskilt gäller detta efterfrågeutvecklingen i fråga om bostäder och bilism. På båda dessa områden torde idag gälla, att kapitalutrustningens kapacitet måste öka för att det skall bli möjligt att på en gång inhämta eftersläpningar och tillfredsställa efterfrågans framtida tillväxt. Inom statlig och kommunal verksamhet leder expansionen inom utbildning, sjuk- och hälsovård till avsevärda utbyggnadsbehov.

Av dessa skäl ter det sig sannolikt, att en fortsatt hög investeringstakt är nödvändig såväl för den allmänna produktionsökningen som för att tillgodose en efterfrågetillväxt på vissa områden. Huruvida en sådan investeringstakt kan uppnås, att det exceptionellt snabba ekonomiska framåtskridandet under 1960-talets första hälft bibehålles, kan idag inte med säkerhet avgöras, lika litet som den exakta omfattningen av de nödvändiga investeringarna.

Vissa omständigheter tyder dock på att det i framtiden kan bli svårt att nå en sådan dämpning av konsumtionens tillväxt att investeringskvoten fortsätter att stiga i mer avsevärd omfattning. Såvida det inte kan ske genom en begränsning av den offentliga konsumtionens ökade anspråk på de totala resurserna — förutsättningarna härför framgår i viss utsträckning av den följande långtidsbudgeten — måste omfördelningen till investeringarnas förmån ske via en motsvarande minskning av den privata konsumtionens tillväxtmöjligheter. Av flera skäl kan detta emellertid bli svårt att förverkliga. En väsentlig omständighet är den ökning av pensionärernas inkomster, som kommer att inträffa genom den fortgående förbättringen av ålderspensionerna. Samtidigt kommer pensionärernas antal att växa kraftigt; omkring hälften av befolkningsökningen under de närmaste femton åren sker inom denna åldersgrupp. Pensionärernas konsumtion kommer därför antagligen att öka i snabb takt. Den förhållandevis låga beskattningen av pensionsinkomster kan medverka till en sådan utveckling. Inte heller torde det vara möjligt att hålla konsumtionsökningen för övriga grupper inom mycket snäva gränser.

Mot bakgrund av utsikterna för sysselsättning och investeringsutrymme under resten av 1960-talet vore det i och för sig motiverat att anta en väsentligt lägre ökningstakt i bruttonationalprodukten än den som uppnåtts under 1960-talets första hälft. Under förutsättning att resurserna fullt utnyttjas och att alla möjligheter till produktivitetstvinst tillvaratas borde det dock vara möjligt att uppnå en ökningstakt av 4 % per år. Detta antagande är en grundläggande förutsättning för långtidsbudgeten. Samtidigt utgör den trängsel bland olika investeringsanspråk, som med säkerhet kan förväntas, en väsentlig faktor vid bedömningen av den statliga investeringsutvecklingen.

3. Personalbehov

Den under avsnittet 2.2. beskrivna situationen på arbetsmarknaden under återstoden av 1960-talet måste utgöra bakgrunden vid en bedömning av den framtida statliga personalutvecklingen. Under åren 1956—1963 ökade antalet anställda inom den statliga förvaltningen och affärsverken enligt statistiska centralbyråns personalredovisning med sammanlagt ca 24 000. Denna förändring sammansätts av en minskning av antalet arbetare i statens tjänst med drygt 10 000 och en ökning av tjänstemännen inom civilförvaltningen med ca 27 000. Dessutom ökade antalet tjänstemän inom försvaret med ca 2 000 och vid affärsverken med ca 5 000. Den genomsnittliga årliga ökningen för ovan berörd personal utgjorde ca 3 000. Ökningen inom det kommunala skolväsendet och polisväsendet uppgick under samma period till ca 1 400 per år. Den sammanlagda ökningen uppgick således till genomsnittligt ca 4 400 per år. Vid bedömningen av dessa siffror bör beaktas att den statliga personalstatistiken, särskilt inom utbildningssektorn, är förenad med vissa osäkerhetsmarginaler.

I det följande kommer de anspråk som myndigheterna ställer på personal under återstoden av 1960-talet att närmare kommenteras. För budgetåret 1966/67 redovisar myndigheterna önskemål om en personalökning med ca 9 500 anställda. Genomsnittligt för de fyra åren under prognosperioden beräknas ökningen till ca 7 600 tjänster per år, dvs. sammanlagt drygt 30 000 befattningar. Till dessa tal måste också läggas den betydande otillfredsställda efterfrågan på personal som f. n. existerar i form av icke besatta tjänster.

Förvaltningen och skolväsendet. Personalutvecklingen mellan budgetåren 1962/63 och 1965/66 samt myndigheternas önskemål för utvecklingen från 1965/66 till 1969/70 när det gäller de statliga myndigheterna exkl. affärsverken, samt skolväsendet framgår av tabell 1. Av tabellen framgår även den bedömning som gjorts i långtidsbudgeten av personalutvecklingen för berörda områden.

Som framgår av tabell 1 uppgår myndigheternas anspråk på nya tjänster under perioden till drygt 30 000. Ett tillgodoseende av dessa anspråk skulle innebära en ökning av den berörda personalen med totalt drygt 12 %. Utbildningssektorn — grundskolan och de gymnasiala skolformerna, universitetet och högskolorna samt forskningen — utgör det dominerande inslaget i den förutsedda personalökningen. Detta område svarar för i runt tal hälften av personalanspråken under perioden 1966/67—1969/70. Sammanlagt förutser myndigheterna en ökning med 15 000 befattningshavare eller

Tabell 1. Antalet tjänster inom statlig och statsunderstödd verksamhet 1962/63—1969/70

Ändamål	Genomsnittlig årlig förändring 1962/63—1965/66	Förändring 1964/65—1965/66	Totala antalet tjänster 1965/66	Förändring 1965/66—1966/67		Genomsnittlig årlig förändring 1965/66—1969/70		Total förändring 1965/66—1969/70	
				Enligt myndigheternas bedömning	Enligt långtidsbudgeten	Enligt myndigheternas bedömning	Enligt långtidsbudgeten	Enligt myndigheternas bedömning	Enligt långtidsbudgeten
Allmän förvaltning . . .	+ 830	+ 880	26 900	+ 1 500	+ 620	+ 850	+ 330	+ 3 390	+ 1 340
Rätts- och polisväsende	+ 340	+ 700	23 440	+ 1 560	+ 490	+ 1 110	+ 250	+ 4 440	+ 1 020
Totalförsvaret	+ 600	+ 280	59 700	+ 700	+ 260	+ 650	+ 260	+ 2 600	+ 1 020
Sjukvård och socialvård	+ 610	+ 580	20 040	+ 650	+ 330	+ 510	+ 280	+ 2 030	+ 1 140
Vägar och kommunikationer	+ 170	+ 120	16 000	+ 200	+ 80	+ 140	+ 60	+ 560	+ 240
Utbildning o. forskning	+ 2 240	+ 3 050	89 880	+ 4 600	+ 2 840	+ 3 730	+ 2 390	+ 14 900	+ 9 540
Övrigt	+ 250	+ 270	10 240	+ 730	+ 170	+ 500	+ 170	+ 2 020	+ 660
Summa	+ 5 040	+ 5 880	246 200	+ 9 940	+ 4 790	+ 7 490	+ 3 740	+ 29 950	+ 14 960

med omkring 17 %. Hälften av denna ökning, drygt 7 500 personer, faller på den högre utbildningen. Detta motsvarar en ökning med drygt 65 %. För skolväsendets del förutses en ökning med drygt 5 000 personer eller med ca 6 %. Denna tillväxttakt är väsentligen en följd av de senaste årens reformaktivitet inom utbildningssektorn. För forskningsråden föreslås en tredubbling av antalet anställda dvs. från 1 200 anställda 1965/66 till inemot 3 500 anställda 1969/70.

TVå andra starkt expanderande sektorer är rätts- och polisväsen samt allmän förvaltning som beräknas öka sin sysselsättning med 19 resp. 13 %. Inom polisväsendet förutses en ökning av antalet befattningshavare med inemot 3 000. Detta är ett uttryck dels för behovet av att möta en ökad trafikintensitet dels för önskemål om annan förbättrad polisiär service i olika delar av landet. För kriminalvårdens del förutses en ökning med drygt 1 100 befattningshavare under perioden, vilket bl. a. sammanhänger med att ett öntal nya anstalter beräknas bli färdigställda. Inom sektorn allmän förvaltning faller i runt tal hälften av den sammanlagda ökningen med ca 3 400 befattningshavare på länsstyrelserna och exekutionsväsendet.

Uttryckt i procent har totalförsvaret samt vägar och kommunikationer låga ökningstal, drygt 4 resp. 3,5 %. För totalförsvarets del motsvarar detta i absoluta tal 2 600 befattningshavare. Härtill kommer önskemål om att fylla vakanserna, som uppgår till omkring 5 000. Tillskottet av nya tjänster avser i betydande omfattning teknisk personal.

Under rubriken »Övrigt» ingår allmän försäkring, arbetsmarknads- och lokaliseringpolitik, kultur och stöd åt näringslivet. I de angivna ökningstalen ingår bl. a. en fortsatt förstärkning av arbetsmarknadsorganen, en betydande ökning av personalen vid vissa myndigheter på jordbrukets område samt en utbyggnad av Sveriges geologiska undersökning och konsumentinstitutet.

Inför den arbetsmarknadssituation som nu förutses måste frågan om begränsningar av personalökningar genom rationalisering och mekanisering tillmätas växande betydelse. Flera exempel på olika produktivetsbefrämjande åtgärder som vidtagits eller planerats under senare år kan anföras. Förstatligandet av polis- och exekutionsväsendet och därmed sammanhängande omorganisation har inneburit en klar om än svårsmärkbar effektivisering av verksamheten. De stora polisdistrikten med koncentration av personalen till centralorter och tillgång till en omfattande fordonspark och andra tekniska hjälpmedel har möjliggjort en väsentligt ökad polisaktivitet. På samma sätt har omorganisationen av exekutionsväsendet möjliggjort en begränsning av personalinsatsen trots att arbetsvolymen samtidigt stegrats med 15 å 20 %. Av närbesläktad karaktär är den rationalisering som uppnåtts genom centraliseringen till statistiska centralbyrån av viss statistikproduktion som tidigare handhäfts av andra myndigheter. Genom sådana åtgärder har antalet i statistikproduktion sysselsatta kunnat begränsas. Ett tredje

slag av rationalisering som hittills befunnit sig i ett försöksskede utgör den automatiska databehandlingen, ADB. Försök pågår f. n. med bokföring genom ADB. Registerföringen på en rad olika områden, t. ex. bil-, körkort- och passregister, torde kunna förbättras genom ADB samtidigt som en inte obetydlig mängd personal friställs för andra uppgifter. Närmast i tur står den automatiska databehandlingen inom folkbokföringen och skatteuppbörden. F. n. håller datakontor på att byggas upp inom länsstyrelserna. När reformen är helt genomförd kommer datakontoren att sysselsätta inemot 600 personer. Samtidigt friställs emellertid drygt 200 befattningshavare vid länsstyrelserna och ca 700 vid de lokala skattemyndigheterna. Den personalbesparing som uppkommer genom denna reform kan alltså uppskattas till ca 300 befattningshavare.

I framtiden kommer omfattande rationaliseringsåtgärder av nyss antytt slag att bli än mer betydelsefulla. I allmänhet är utrednings- och planeringsinsatserna så omfattande och tidskrävande att man inte kan beakta resultaten av pågående utrednings- och försöksverksamhet vid bedömningen av personalbehoven under den här aktuella perioden. För att möjliggöra att arbetskraft ersätts med teknisk och maskinell utrustning har förutsatts, att myndigheternas önskemål i dessa hänseenden beaktas.

Såsom framgår av tabell 1. har de gjorda bedömningarna i långtidsbudgeten — för vilka en närmare redogörelse lämnas i avsnitt 5 — resulterat i att antalet tjänster skulle öka med ca 15 000 fram till 1970. En personalökning av denna storlek motsvarar ca 3 700 befattningar per år vilket bör jämföras med ett genomsnitt av drygt 5 000 under närmast föregående treårsperiod.

Affärsverken. Med hänsyn till att de statliga affärsverkens driftutgifter inte ingår i den sedvanliga budgetbehandlingen har verkens egna bedömningar infogats i långtidsbudgeten. Den bedömning av personalutvecklingen under budgetåren 1966/67—1969/70 som affärsverken gjort framgår av tabell 2. Av tabellen kan utläsas en markant omsvängning mellan tidigare år och prognosperioden. Under åren 1962/63—1965/66 minskade antalet anställda i affärsverken med i runt tal 800 per år. För prognosperioden förutses däremot en ökning med genomsnittligt närmare 100 anställda per år. Till stor del kan denna trendförändring förklaras av en lägre takt i personalminskningen för statens järnvägar och vattenfallsverket. SJ har under den närmast föregående treårsperioden minskat sin personal med genomsnittligt drygt 2 000 personer per år. För prognosperioden förutses minskningen ligga vid omkring hälften eller ca 1 000 personer per år. Den snabba rationalisering som under en följd av år präglat SJ:s verksamhet fortsätter men ger inte längre lika markanta resultat i sjunkande personalsiffror. Ett liknande förhållande gäller för vattenfallsverket. Domänverkets personalminskningar återspeglar rationaliseringen inom skogsbruket i allmänhet. Televerket har en snabbt stigande trafikvolym. Genom stora investeringar i

teknisk utrustning, framför allt genom automatiseringen av telefontrafiken, har personalökningen hittills kunnat begränsas. Inom postverket har en ökande volym på den postala verksamheten lett till och förutses leda till kraftigt ökade personalbehov. Om postverkets personalanspråk skulle tillgodoses kommer verket vid slutet av perioden att vara det största affärsverket med i runt tal 50 000 anställda. I den arbetsmarknadssituation som förutses torde det emellertid vara svårt för postverket att kunna tillfredsställa sina anspråk på personaltillskott. Omfattningen av den postala servicen kan i så fall få tas under omprövning.

Tabell 2. Antalet anställda vid affärsverken 1962/63—1969/70

	Genomsnittlig årlig förändring 1962/63 — 1965/66	Förändring 1964/65 — 1965/66	Personal 1965/66	Enligt myndighetens bedömning		Sammanlagd förändring 1965/66 — 1969/70
				Förändring 1965/66 — 1966/67	Genomsnittlig årlig förändr. 1965/66—1969/70	
Postverket	+ 2 020	+ 2 080	44 450	+ 1 350	+ 1 240	+ 4 960
Televerket	+ 150	— 670	35 910	— 290	+ 140	+ 560
Statens järnvägar..	— 2 060	— 1 890	53 440	— 1 140	— 1 060	— 4 240
Luftfartsverket	+ 30	+ 20	890	+ 20	+ 20	+ 80
Domänverket	— 450	— 500	9 810	— 385	— 385	+ 1 540
Vattenfallsverket ..	— 660	+ 20	8 150	— 180	— 90	— 360
Fabriksverket	+ 180	+ 30	4 575	+ 150	+ 220	+ 880
Summa	— 790	— 910	157 225	— 475	+ 85	+ 3 420

4. Statsutgifternas utveckling

4.1. Inledning

Analysen av den statliga utgiftsutvecklingen under de framförliggande budgetåren syftar till att belysa den samhällsekonomiska innebörden av den förutsedda utgiftsexpansionen. Vid diskussionen i avsnitt 5. av utvecklingstendenserna inom olika statliga aktivitetsgrenar kommer därför utgifterna inom varje aktivitet att fördelas på realekonomiska kategorier. Som bakgrund till denna framställning ges i detta avsnitt en totalbild av den statliga utgiftsutvecklingen.

Vid en realekonomisk analys av den statliga utgiftsutvecklingen är det nödvändigt att i första hand skilja mellan sådana utgifter som representerar en direkt efterfrågan på varor och tjänster och sådana utgifter som indirekt påverkar det samhällsekonomiska förloppet genom sin effekt på andra sektorer disponibla inkomster. Den första gruppen består av utgifter för inköp av varor och tjänster för konsumtion och investering. Den andra gruppen består av transfereringsutgifter av olika slag, som tillsammans med skattepolitiken utgör statens inkomstomfördelande verksamhet.

Till konsumtionsutgifter hänförs de löpande kostnaderna för tillhandahållandet av tjänster inom sjukvård, utbildning, rätts- och polisväsende osv. samt en betydande del av försvarskostnaderna. Ungefär två tredjedelar av de statliga konsumtionsutgifterna består av löner och olika kostnader för pensionering av de anställda. Den återstående tredjedelen utgörs av omkostnader i den löpande verksamheten.

Som investering räknas huvuddelen av utgifterna på kapitalbudgeten, främst byggnads- och anläggningsverksamhet, samt vissa utgifter på driftbudgeten, främst vägbyggande och försvarets materielinköp.

Bland de utgifter som är av inkomstomfördelande natur utgör de direkta inkomstöverföringarna den beloppsmässigt viktigaste gruppen. Hit hör statsutgifter som medför en ökning av den enskilde medborgarens köpkraft utan villkor med avseende på konsumtionsval. De viktigaste exemplen är folkpensioner, barnbidrag och studiebidrag. Ett annat slag av statliga transfereringsutgifter utgör indirekta inkomstöverföringar eller subventioner. Till denna grupp hör för det första bidrag som utgår för viss konsumtion. Det viktigaste exemplet är bostadssubventioner i form av bostadsrabatter och räntebidrag. För det andra ingår transfereringar av typen jordbruksstöd, bidrag till byggande av enskilda vägar och lokaliseringsbidrag.

Till en särskild grupp har sammanförts vissa utgifter som inte kan hän-

föras till någon av nämnda realekonomiska kategorier och som kan sammanfattas under rubriken finansiella transaktioner m. m. Till denna grupp har förts ränteutgifter för statsskulden, skatteersättningar och skatteutjämningsbidrag till kommunerna, diverse långivning, aktieköp samt internationellt utvecklingsbistånd.

4.2. Konsumtions- och investeringsutgifter

I tabell 3. har statens egna konsumtions- och investeringsutgifter sammanförts med statsbidragen till kommuner för motsvarande ändamål. Denna redovisningsmetod har valts för att underlätta rättvisande jämförelser mellan olika år. Utvecklingen av de olika utgifterna skulle annars påverkas av de förändringar i fråga om huvudmannskap som inträffar under de aktuella budgetåren. Den samhällsekonomiska effekten av utgifter inom ett visst verksamhetsområde är i princip densamma, vare sig staten själv svarar för verksamheten eller kommunerna driver den med statsbidrag.

Av utgifterna på drift- och kapitalbudgeten hänför sig närmare 60 % till konsumtions- och investeringsändamål. Dessa beräknas under perioden öka med drygt 4 % per år eller i samma takt som under perioden 1959/60—1963/64.

Tabell 3. Konsumtions- och investeringsutgifternas utveckling

Milj. kr.

	Genomsnittlig procentuell förändr. 1959/60—1963/64	Anslag 1965/66	Anslagsförändring till				Genomsnittlig procentuell förändr. 1965/66—1969/70
			1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	
Totalt	+ 4,1	16 425	+ 1 168	+ 724	+ 431	+ 553	+ 4,1
Konsumtionsutgifter statliga	+ 5,5	9 689	+ 584	+ 268	+ 239	+ 309	+ 3,4
kommunbidrag ..	+ 6,4	7 070					
kommunbidrag ..	+ 3,1	2 619					
Investeringsutgifter statliga	+ 2,6	6 586	+ 584	+ 456	+ 192	+ 244	+ 5,2
kommunbidrag ..	+ 1,6	5 802					
kommunbidrag ..	+ 11,4	784					

Utgifterna för konsumtion beräknas öka med i genomsnitt 3,4 % per år under senare delen av 1960-talet mot 5,5 % per år under förra delen. Mer än en tredjedel av konsumtionsökningen beräknas inträda under 1966/67. Denna kraftiga ökning faller huvudsakligen på tre områden, nämligen totalförsvaret, hälso- och sjukvård samt skolväsendet. Ökningen för totalförsvarets del sammanhänger till betydande del med att hänsyn tagits till kostnadsstegringar från maj 1964 t. o. m. januari 1965, varmed försvarsramen enligt regleringen med försvarsprisindex skall höjas 1966/67. Ökningen i övrigt under

1966/67 och under resten av perioden får ses som en konsekvens främst av den ökade efterfrågan på offentliga tjänster som befolkningsutveckling, en stigande levnadsstandard och ökade krav på utbildning medför. Huvuddelen av konsumtionsutgifternas ökning hänför sig sålunda till den fortsatta utbyggnaden av utbildningsväsendet på alla nivåer samt expansionen av den allmänna förvaltningen.

En markant omsvängning inträffar i stegringstakten för de statliga investeringsutgifterna som väntas stiga med 5 % per år mot 1,6 % under den tidigare perioden. Denna omsvängning sammanhänger främst med en kraftig investeringsuppgång för de statliga affärsverken, främst SJ och televerket. En snabb investeringsökning förutses också för vägväsendet liksom för universiteten och högskolorna. Bidragen till kommunala investeringsutgifter, som ökade i mycket snabb takt 1959/60—1963/64, förutses expandera i långsammare takt under 1966/67—1969/70.

4.3. Inkomstöverföringar

Utgifterna för transfereringar av olika slag samt finansiella transaktioner, vilka redovisas i tabell 4., omfattar drygt 40 % av de samlade utgifterna på drift- och kapitalbudgeten. Denna grupp av utgifter beräknas under perioden öka med 5 % per år.

Ökningstakten för inkomstöverföringar till hushållen beräknas uppgå till 3,8 % per år. Här bör dock observeras att, enligt de förutsättningar som uppställts för långtidsbudgeten, reformkostnader endast undantagsvis inkluderats i kalkylen. Den förutsatta standardhöjningen t. o. m. 1968 av folkpensionerna liksom ökningen av antalet folkpensionärer medför en årlig utgiftsökning på i runt tal 250 milj. kr. Förskjutningen mot högre åldersgrupper påverkar också bidragen till sjukförsäkring i höjande riktning. Antalet barn för vilka barnbidrag utgår beräknas öka med omkring 20 000 per år under perioden.

Utgiftsgruppen subventioner uppvisar en ökning med i genomsnitt 7,6 % per år. Den största ökningen faller på 1966/67 och hänför sig främst till en uppräknig av utgifterna för räntebidrag, som i huvudsak betingas av diskontohöjningarna 1964 och 1965.

Gruppen diverse utgifter beräknas öka med i genomsnitt 6,5 % per år under perioden. Den starka utgiftsökningen 1966/67 bestäms framför allt av helårseffekten av reformeringen av den kommunala skatteutjämnigen samt ökad bostadslånggivning.

En utgångspunkt för beräkningen av utgiftsutvecklingen i fråga om inkomstöverföringar och subventioner har varit att reformkostnader endast undantagsvis inkluderats i kalkylen. För att ytterligare belysa det brott i utvecklingen under 1960-talet som denna beräkningsmetodik innebär, redovisas i tabell 5. transfereringsutgifterna fr. o. m. 1961/62 t. o. m. 1969/70.

Tabell 4. Utvecklingen av utgifterna för inkomstöverföringar m. m.

Milj. kr.

	Genomsnittlig procentuell förändr. 1959/60—1963/64	Anslag 1965/66	Anslagsförändring till				Genomsnittlig procentuell förändr. 1965/66—1969/70
			1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	
Totalt	+ 2,9	12 687	+ 1 110	+ 609	+ 603	+ 455	+ 5,0
Inkomstöverföringar till hushåll	+ 6,6	7 135	+ 371	+ 302	+ 308	+ 156	+ 3,8
Subventioner	+ 5,0	1 034	+ 259	+ 54	+ 15	+ 24	+ 7,6
Diverse utgifter	- 2,5	4 518	+ 480	+ 253	+ 280	+ 275	+ 6,5

T. o. m. 1965/66 är beloppen angivna i löpande priser och därefter i det prisläge som rådde i början av 1965.

Av tabellen framgår att utgifterna för inkomstöverföringar till hushållen under fyraårsperioden 1961/62—1965/66 ökat med drygt 3,1 miljarder kr. eller med ca 80 %. Under den likaledes fyraåriga perioden 1965/66—1969/70 ökar inkomstöverföringarna med 1,1 miljarder kr. eller med ca 15 %.

Tabell 5. Direkta inkomstöverföringar till hushåll samt subventioner 1959/60—1969/70.

Milj. kr.

	Direkta inkomstöverföringar till hushåll	Subventioner
1961/62	3 932	716
1962/63	4 574	757
1963/64	4 835	765
1964/65	5 738	899
1965/66	7 135	1 021
1966/67	7 425	1 231
1967/68	7 727	1 250
1968/69	8 035	1 330
1969/70	8 192	1 378

5. Utgiftsutvecklingen inom olika områden

5.1. Indelningsgrunder

För att ge en överskådlig bild av statsutgifternas framtida utveckling och av de resursanspråk som härigenom ställs, har riksstatens indelning i huvudtitlar och anslag frångåtts. I stället har valts en metod, som innebär att utgifterna redovisas i anslagsgrupper, ordnade efter ändamål. Syftet med denna redovisningsmetod är att erhålla en uppdelning av statens verksamhetsgrenar som bättre ansluter sig till det ekonomisk-politiska språkbruket. De använda anslagsgrupperna är följande:

Allmän förvaltning

Rätts- och polisväsende

Totalförsvaret

Allmän försäkring

Sjukvård och socialvård samt stöd till barnfamiljer

Arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik

Kommunikationer, energiförsörjning och vägar

Kultur

Högre utbildning och forskning

Annan utbildning

Stöd åt näringslivet

Övriga utgifter

Till grund för anslagsgrupperingen ligger i huvudsak den indelning av utgifterna som används bl. a. av riksrevisionsverket.

5.2. Allmän förvaltning

Till gruppen allmän förvaltning har hänförts kostnaderna för statsdepartementen, centrala förvaltningsmyndigheter med därtill hörande lokalförvaltningar, länsstyrelserna och exekutionsväsendet samt diverse kostnader som inte är direkt hänförliga till annan ändamålsgrupp. Vidare har hit förts kostnaderna för riksdagen och dess verk.

Konsumtionsutgifterna utgörs av avlöningar, omkostnader och sociala kostnader för i gruppen ingående myndigheter samt därutöver av vissa sociala kostnader för den civila statsförvaltningen i dess helhet. I denna kategori ingår även en del andra utgifter som t. ex. ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser. Investeringsutgifterna avser kostnader för lokalanskaffning.

Allmän förvaltning

Milj. kr.

	Genomsnittlig procentuell förändr. 1959/60—1963/64	Anslag 1965/66	Anslagsförändring till				Genomsnittlig procentuell förändr. 1965/66—1969/70
			1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	
Totala utgifter	+ 9,2	1 696	+ 116	+ 98	+ 86	+ 112	+ 5,6
därav							
konsumtion	+ 8,8	1 564	+ 99	+ 76	+ 56	+ 58	+ 4,3
investering	..	70	- 2	- 1	+ 9	+ 26	..

Under perioden 1959/60—1963/64 ökade konsumtionsutgifterna inom detta område genomsnittligt med 8,8 % om året. Denna mycket starka uppgång förklaras väsentligen av den kraftiga stegringen av kostnaderna för sociala förmåner till de anställda som inträffade under perioden. Mellan 1959/60 och 1963/64 fördubblades i runt tal dessa kostnader, räknade i fasta priser. Detta beror bl. a. på att staten som arbetsgivare under perioden utbetalat avgifter till den allmänna tilläggs pensioneringen samtidigt som staten i huvudsak alljämt själv fått bära kostnaden för utgående pensioner. När ATP så småningom omfattar en allt större del av de pensionerade statstjänstemännen inträder en motsvarande avlastning från statens egna pensionsutbetalningar. Ökningen av antalet statstjänstemän för vilka staten betalar avgifter till ATP och av antalet pensionärer har naturligtvis också medverkat till den kraftiga expansionen av de sociala kostnaderna. Om man utesluter kostnaderna för sociala förmåner och endast ser till den genomsnittliga årliga ökningen av utgifterna för avlöningar och omkostnader blir ökningstakten väsentligt lägre, ca 4 %. Antalet tjänster inom denna sektor, som för budgetåret 1965/66 uppskattas till inemot 27 000, ökade mellan 1962/63 och 1965/66 med ca 800 om året. Mer än hälften av denna ökning kan hänföras till länsstyrelserna och de lokala skattemyndigheterna. Bland övriga myndigheter som ökat sin personal för att möta en svällande arbetsvolym kan nämnas byggnadsstyrelsen. Å andra sidan har tullverket kunnat minska sin personal genom omfattande rationaliseringsåtgärder. Dess avlöningskostnader har, räknat i fasta priser, minskat med genomsnittligt 2 % om året mellan 1959/60 och 1963/64.

För prognosperioden har myndigheterna uppskattat ökningen av personalbehov till ca 850 per år. Av dessa avser ca 500 länsstyrelserna och exekutionsväsendet. Mot bakgrund av den allmänna arbetskraftssituationen som beskrivits tidigare har en sådan personalökning inte bedömts kunna ske. Antalet nya tjänster under prognosperioden har därför uppskattats till ca 350 om året, dvs. en väsentligt lägre ökningstakt än tidigare. Därvid har förutsatts att personalökningar i största möjliga utsträckning ersätts med mekanisering och rationalisering. Där detta inte kan ske tillfullo kan man förutse

att ökade balanser och liknande köproblemer i viss utsträckning blir svåra att undvika. Omkostnaderna beräknas stiga med inemot 10 % om året, vilket återspeglar bl. a. ett antagande om en ökad satsning på maskinell utrustning. De sociala kostnaderna väntas fortsätta att stiga förhållandevis snabbare än andra konsumtionsutgifter men dock väsentligt långsammare än under tidigare år.

Investeringsutgifterna för allmän förvaltning utgjorde 1959/60 ca 17 milj. kr. Den starka ökning som ägt rum fram till 1963/64 och som fortsatt till 1965/66 har fört upp kostnaderna till 70 milj. kr. Denna ökning återspeglar framför allt den omfattande byggnads- och markinköpsverksamhet som under senare år skett för länsförvaltningens räkning. Till en del har också påbörjandet av lokalanskaffningen i Stockholmsområdet påverkat utvecklingen. För prognosperioden beräknas en nedgång de två första åren till följd av att ett antal byggnadsprojekt för länsförvaltningen slutförs. Den följande kostnadsökningen förklaras av nödvändigheten att genom anskaffning och byggnation avhjälpa förvaltningens trängande lokalbehov framför allt i Stockholmsområdet.

5.3. Rätts- och polisväsende

Under denna rubrik har grupperats huvudparten av utgifterna under justitiehuvudtiteln — bl. a. åklagare, domstolar och kriminalvård — samt polisväsendet, som lyder under inrikesdepartementet.

Rätts- och polisväsende

Milj. kr.

	Genomsnittlig procentuell förändr. 1959/60—1963/64	Anslag 1965/66	Anslagsförändring till				Genomsnittlig procentuell förändr. 1965/66—1969/70
			1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	
Totala utgifter	+ 7,0	916	+ 21	+ 34	+ 23	+ 29	+ 2,8
därav							
konsumtion	+ 5,3	851	- 15	+ 14	+ 12	+ 19	+ 0,9
investering	..	51	+ 28	+ 19	+ 10	+ 9	..

Anslagsgruppen har väsentligt ändrat karaktär och struktur mellan perioderna 1959/60—1963/64 och 1965/66—1969/70. Mellan dessa perioder ligger förstatligandet av det kommunala polisväsendet, åklagarväsendet och domstolsväsendet som skedde den 1 januari 1965. Vidare har exekutionsväsendet som tidigare till en del var integrerat med polisväsendet från samma tidpunkt utskiljts och har numera förts till kategorin allmän förvaltning. Den radikala förvandlingen av anslagsgruppen belyses av att anslagsvoly-

men budgetåret 1963/64 låg på inte fullt 340 milj. kr. medan den för budgetåret 1965/66 uppgick till 916 milj. kr. Den kraftiga anslagsökningen är till väsentlig del ett uttryck för att kostnader avlastas de kommunala huvudmännen. Endast till en mindre del är den uttryck för en volymökning hos verksamheten. I sammanhanget kan erinras om att kommunerna under åren 1965—1969 utbetalar bidrag till staten för polisväsendet och rådhusrätterna. Hänsyn härtill har tagits vid inkomstberäkningarna.

Närmare 60 % av utgifterna inom anslagsgruppen avser polisväsendet som också svarar för drygt 60 % av den inom sektorn sysselsatta personalen, dvs. ca 15 000 av sammanlagt ca 23 500. Domstolarna och fångvården har vardera drygt 3 000 anställda och åklagarväsendet drygt 1 000. Till investeringsutgifterna har förts kriminalvårdens anstaltsutbyggnad, kostnaderna för uppförande och inköp av lokaler för polisväsendet m. m. samt polisverkets investeringar i motorfordon.

Utvecklingen under perioden 1959/60—1963/64 har för den verksamhet som då var statlig, dvs. kriminalvården samt de statliga domstolarna och åklagarna, präglats av en förhållandevis jämn expansion beträffande driftutgifterna. Denna återspeglar den stigande kriminaliteten samt växande anspråk i övrigt på domstolsväsendet. På investeringssidan har perioden karakteriserats av en snabbt stigande utgiftsvolym för kriminalvården. Under perioden har anstalterna i Kumla och Tillberga uppförts samt utbyggnaden av anstalten i Hall påbörjats.

För såväl rätts- och polisväsendet är antaganden om kriminalitetens fortsatta utveckling av grundläggande betydelse. De berörda myndigheterna har på denna punkt divergerande uppfattningar och någon samlad bedömning av kriminalitet, antalet beivrade brott och fångantalets utveckling under prognosperioden finns inte. Det har likväl ansetts rimligt att förutse en fortsatt arbetsansvällning vid domstolarna vilket tagit sig uttryck i att vissa mindre personalökningar beräknats för domstols- och åklagarväsendet. För kriminalvården beräknas platsantalet vid anstalterna under perioden öka från ca 5 900 till ca 6 400. En ny centralanstalt tillkommer i Österåker liksom tre sidoanstalter. Ytterligare centralanstalter påbörjas för att ersätta vissa delar av det äldre anstaltsbeståndet. Detta innebär en fortsatt snabb investeringsökning.

Rikspolisstyrelsen har på grundval av sina antaganden om kriminalitetsutveckling och trafikutveckling beräknat en ökning av antalet befattningar inom polisväsendet med närmare 20 %, dvs. med ca 2 800 befattningar. Såsom anförts under avsnittet om personalredovisningen torde personalökningar av denna omfattning inte gå att realisera utan störande återverkningar på andra sektorer. Till en del kan för polisväsendets del personalökningar ersättas av fortsatt motorisering och intensifierat utnyttjande av teknisk utrustning. Vid beräkningen av anslagsutvecklingen för polisväsendet har därför i långtidsbudgeten räknats med en fortsatt upprustning på detta om-

råde. Däremot har medel inte beräknats för någon nämnvärd utbyggnad av poliskåren. Genom att variera antagningen av polisaspiranter kan emellertid en tillfällig överkapacitet av utbildad polispersonal åstadkommas för att möta de speciella behov som kommer att föreligga vid övergången till högertrafik hösten 1967.

Det är osäkert i vilken utsträckning teknisk upprustning och rationalisering räcker för att möta de krav som utvecklingen kan ställa på polisväsendet. I detta sammanhang förtjänar att övervägas om och i vilken omfattning en mera väsentlig förstärkning av de polisiära resurserna skulle leda till direkta nettovinster för samhällsekonomin, t. ex. genom minskat antal olycks- och dödsfall i trafiken eller minskad brottslighet. Uppenbart är att här finns ett samband men underlag saknas för närvarande för att mäta de resultat sådana insatser ger.

Utöver kostnaderna för den fortsatta motoriseringen har på investeringssidan medel beräknats för ett ökat byggande i statlig regi av lokaler för polisväsendet. Samhällsekonomiskt torde denna uppgång kompenseras av en motsvarande nedgång i de kommunala investeringarna för samma ändamål.

Sammanfattningsvis innebär de utgifter som intagits i beräkningarna en lägre procentuell ökningstakt än tidigare. Jämförelser med tidigare perioder är dock svåra att göra, med hänsyn till att underlaget för beräkningen inte är detsamma för den historiska perioden och prognosperioden. Inom ramen för konsumtionsutgifterna ökar omkostnaderna förhållandevis snabbare än lönedelen. Detta är bl. a. uttryck för stigande drifts- och underhållskostnader för en alltmer omfattande teknisk materiel. På investeringssidan stiger investeringarna i såväl byggnader som maskiner och fordon mycket snabbt.

5.4. Totalförsvar

Av anslagssumman inom gruppen totalförsvar för budgetåret 1965/66 utgörs ca 4,5 miljarder kr. eller drygt 90 % av anslagen till det militära försvaret. Återstoden — ca 0,4 miljarder kr. — består av utgifter för civilförsvaret, huvuddelen av den ekonomiska försvarsberedskapen samt pensionsförmåner för i huvudsak personal inom det militära försvaret. Kostnaderna för totalförsvaret motsvarar för närvarande närmare en sjättedel av statsbudgetens samlade utgifter. Därvid bör observeras att till totalförsvaret normalt hänförs ytterligare ett antal utgiftsposter om sammanlagt ca 100 milj. kr. Dessa utgifter redovisas i långtidsbudgeten under andra anslagsgrupper.

Totalförsvarets konsumtionsutgifter består av löner, pensionsförmåner och driftutgifter inom krigsmakten, försvarets övriga anläggningar och afärsdrivande verk samt till totalförsvaret anknutna förvaltningsmyndigheter. Investeringsutgifterna domineras av anskaffning av vapenmateriel. Där-

Totalförsvaret

Milj. kr.

	Genomsnittlig procentuell förändr. 1959/60—1963/64	Anslag 1965/66	Anslagsförändring till				Genomsnittlig procentuell förändr. 1965/66—1969/70
			1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	
Totala utgifter	+ 4,2	4 904	+ 280	+ 119	+ 81	+ 83	+ 2,8
därav							
konsumtion	+ 4,5	2 180	+ 120	+ 39	+ 53	+ 54	+ 2,9
investering	+ 3,8	2 614	+ 161	+ 80	+ 19	+ 39	+ 2,7

till kommer uppförandet av fasta anläggningar inom det militära försvaret och civilförsvaret samt investeringar bl. a. vid försvarets fabriksverk.

Av tablån framgår att totalförsvarets volymökning vid fasta löner och priser utgjort 4,2 % per år under perioden 1959/60—1963/64. Med hänsyn till att det militära försvaret helt dominerar utgifterna inom anslagsgruppen måste denna ökningstakt betraktas som hög i förhållande till den årliga volymökning på 2,5 %, som enligt 1958 års försvarsbeslut avsågs skola realiseras. Skillnaden i ökningstakt torde dock i huvudsak sammanhånga med följande omständigheter. För det första bör erinras om att kostnadsramen för såväl det militära försvaret som civilförsvaret höjdes med tillsammans ca 150 milj. kr. för budgetåret 1963/64 som en följd av 1963 års försvarsbeslut. För det andra har värnpliktslönerna väsentligt höjts under perioden. För det tredje ingår försvarets personalpensionskostnader i denna anslagsgrupp men icke i det rambelopp, vars volymtillväxt bestämts till 2,5 % per år. Dessa kostnader har i likhet med andra statliga pensionskostnader stigit förhållandevis kraftigt under perioden.

Av anslagssumman år 1965/66 för det *militära försvaret* — 4 489 milj. kr. — hänför sig 4 270 milj. kr. till de egentliga försvarsutgifterna på drift- och kapitalbudgeten (försvarsramen). Dessa utgifter har beräknats enligt prisläget i maj 1964 och löneläget under år 1965. I den totala anslagssumman ingår utöver ett prisregleringsanslag om 100 milj. kr., anslag till flygtekniska försöksanstalten och försvarets fabriksfond, kostnader för flyttning av I 1 och Ing 1 samt vissa ersättningsbyggnader m. m. med sammanlagt ca 120 milj. kr.

Bedömningen av utgiftsutvecklingen under budgetåret 1966/67 grundas på de genom 1963 års försvarsbeslut godtagna riktlinjerna för krigsmaktens utveckling under fyraårsperioden 1963/64—1966/67. I enlighet härmed har en ökning med 2,5 % av försvarsramen för teknisk utveckling beräknats. Vidare har hänsyn tagits till de kostnadsstegringar från maj 1964 t. o. m. januari 1965 varmed försvarsramen enligt regleringen med försvarspris-

index skall höjas för budgetåret 1966/67. Detta är förklaringen till att utgiftsökningen under 1966/67 upptagits med ett högre belopp än under följande budgetår.

Förändringen till budgetåren 1967/68—1969/70, som ej omfattas av gällande försvarsöverenskommelse, har beräknats på grundval av en fortsatt tillämpning av riktlinjerna enligt senaste försvarsbeslut. Det innebär att försvarsramen uppräknats med 2,5 % för teknisk utveckling, vilket motsvarar en kostnadsökning med ca 115 milj. kr. Därest i stället något av de båda andra utvecklingsalternativen, som 1962 års försvarskommitté aktualiserade, skulle tillämpas blir kostnadsökningen ca 221 milj. kr. för det högre alternativet och ca 51 milj. kr. för det lägre. I kalkylerna har vidare för samtliga budgetår förutsatts ett oförändrat prisregleringsanslag på 100 milj. kr. Den avtagande ökningstakten under de två sista budgetåren förklaras av att vissa kostnader utanför försvarsramen då bortfaller.

Utgiftsutvecklingen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde kommer i övrigt att bestämmas av de anslag som anvisas utanför kostnadsramen för det militära försvaret. Sålunda har inkluderats 5 milj. kr. per år för FN-beredskapsstyrka. Vidare beräknas totalt ca 230 milj. kr. för investeringar i försvarets fastighetsfond, varav ca 200 milj. kr. för utbyggnad av I 1 och Ing 1, samt 140 milj. kr. för investeringar i försvarets fabriksfond.

Under de två budgetåren 1963/64 och 1964/65 har det militära försvaret tillförts ca 350 nya tjänster per år. Antalet kollektivavtalsanställda torde ha ökat med ca 400 per år. Betydande svårigheter föreligger dock att uppskatta den reella personalexpansionen inom försvarsväsendet med hänsyn till att antalet vakanta tjänster för närvarande uppgår till ca 5 000 och erfarenhetsmässigt stora fluktuationer sker i vakansläget. Vid den ovan förutsatta uppskrivningen av försvarsramen med 2,5 % per år för teknisk utveckling skulle anslagsmässigt utrymme finnas för en årlig ökning av antalet tjänster med ca 250 per år under perioden 1965/66—1969/70, vartill skulle komma en ökning av antalet kollektivavtalsanställda med 300—400 per år. Dessutom bör uppmärksammas det stora antalet vakanta tjänster. Skulle förutsättningarna för att besätta sådana tjänster öka under perioden, kan antalet inom försvaret sysselsatta komma att öka avsevärt snabbare än vad som ovan förutsatts.

Det kan tilläggas, att inriktningen och ökningstakten av försvarets personalbehov i stor utsträckning torde komma att präglas av de snabbt växande kraven på underhåll och tillsyn av materiel och utrustning. Detta personalbehov har ett direkt samband med krigsmaktens tekniska utveckling och omdaning. En stor del av personalbehovet — inemot två tredjedelar — avser således tekniskt utbildad personal på olika nivåer. Försvarsväsendets arbetskraftsefterfrågan inriktas med andra ord i betydande grad mot de sektorer på arbetsmarknaden, där för närvarande en akut bristsituation råder.

Anslagsramen för *civiltförsvaret* uppgår för budgetåret 1965/66 till 104

milj. kr. I avvaktan på resultatet av 1965 års försvarsutredning, som skall pröva kostnaderna för civilförsvaret, grundas bedömningen av utgiftsutvecklingen under budgetåren 1966/67—1969/70 på de beräkningar som 1962 års försvarskommitté gjorde för perioden fram till 1970.

5.5. Allmän försäkring

Till denna anslagsgrupp har förts anslag under socialhuvudtiteln som avser statens utgifter för folkpensioneringen och den allmänna sjukförsäkringen. Dessutom ingår kostnader för den allmänna försäkringens administration. Vidare ingår kostnader för arbetarskydd och vissa rehabiliteringsåtgärder. Utgifterna i denna grupp avser nästan helt direkta transfereringar till hushållen.

Allmän försäkring

Milj. kr

	Anslag 1965/66	Anslagsförändring till				Anslags- förändr. 1965/66— 1969/70
		1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	
Totala utgifter	5 061	+ 300	+ 264	+ 273	+ 117	+ 954
därav folkpensioner	4 560	+ 279	+ 243	+ 252	+ 91	+ 865

Utgiftsökningen har under budgetåren 1959/60—1963/64 varit mycket snabb. Från en sammanlagd utgiftssumma 1959/60 på 2,4 miljarder kr. steg utgifterna till närmare 3,7 miljarder kr. 1963/64. Mellan 1963/64 och 1965/66 beräknas utgifterna stiga ytterligare till drygt 5 miljarder kr. Denna utveckling är ett resultat av ett flertal samverkande faktorer. Folkpensionernas realvärde har fortlöpande stegrats genom standardhöjningar åren 1960, 1962, 1964 och 1965. Åren 1960 och 1963 infördes väsentligt liberalare bestämmelser för änke- resp. förtidspensioneringen. Mellan 1959/60 och 1965/66 beräknas folkpensionärernas antal ha ökat från 942 000 till 1 175 000 eller med ca 25 %. Prisutvecklingen har vidare inneburit att ett flertal indextillägg påförts folkpensionerna.

Som angivits i avsnittet om de allmänna förutsättningarna för utarbetandet av långtidsbudgeten är syftet att beräkna den kostnadsutveckling som följer av statsmakternas tidigare beslut. Principbeslut föreligger om fortsatta standardhöjningar av *folkpensionerna* fram till 1968. Beräkningsmässigt har detta utformats så att årliga standardhöjningar av samma belopp som för innevarande år, dvs. 150 kr. för ensamstående och 230 kr. för två pensions-

berättigade makar, inkalkylerats t. o. m. budgetåret 1968/69. Kostnadsökningen härför uppgår till genomsnittligt 170 milj. kr. per år.

Kostnadsutvecklingen för folkpensionerna under prognosperioden påverkas vidare av den fortsatta ökningen av antalet pensionärer. Antalet ålderspensionärer beräknas öka med ca 19 000 per år varvid förutses att ca 10 % av därtill berättigade begagnar sig av rätten till förtida uttag av ålderspension. Antalet personer med ålderspension, förtidspension, änkepension eller hustrutillägg beräknas därför öka med närmare 90 000 till sammanlagt 1 260 000 år 1970. Antalet barnpensioner och invaliditetsersättningar beräknas vid samma tidpunkt vara ca 40 000.

I beräkningarna har medtagits kostnaderna för det indextillägg som kommer att utlösas i juni 1965 till följd av prisutvecklingen t. o. m. mars 1965. Vidare har inkalkylerats helårseffekten av de två indextillägg som beräknas utlösas genom den beslutade höjningen av den allmänna varuskatten fr. o. m. den 1 juli 1965. Skulle ytterligare indextillägg utlösas medför de en kostnadsökning med 90 milj. kr. för varje tillägg.

Den tidigare angivna målsättningen för beräkningarna innebär att kostnaderna för statens bidrag till den *allmänna sjukförsäkringen* fastställts utifrån f. n. gällande bidragsgrunder. Sjukdomsrekvensen i olika åldersgrupper har antagits vara densamma som under åren 1963—1964. Däremot innebär förändringarna i befolkningens åldersstruktur med en växande andel åldringar, att sjukkassornas utgifter för läkarvård, medicin m. m. stiger med ca 2 % om året. Detta kan betecknas som en renodlad volymförändring. Anspråken på läkarvård beräknas emellertid öka med omkring 5 % per år utöver vad som betingas av befolkningsutvecklingen. Detta utgör således en ökning av medborgarnas konsumtion av läkartjänster. Mot bakgrund av här angivna förhållanden beräknas statens bidrag till sjukförsäkringen öka med sammanlagt 85 milj. kr. under prognosperioden.

5.6. Sjukvård och socialvård samt stöd till barnfamiljer

Till denna anslagsgrupp har förts utgifterna för allmän hälsovård, mentalsjukvård, undervisningssjukhus, nykterhetsvård, åldringsvård och ungdomsvård samt stöd åt handikappade. Vidare ingår statens stöd till idrotts- och friluftsvärksamhet. Stödet till barnfamiljerna domineras av utgifterna för allmänna barnbidrag och bostadsrabatter. Slutligen har till denna grupp förts anslaget till räntebidrag.

Till kategorin konsumtion har förts såväl statliga konsumtionsutgifter — framför allt avseende mentalsjukvården, medicinalstyrelsen, de centrala laboratorierna samt karolinska sjukhuset — som bidrag till kommunal konsumtion. I denna senare grupp ingår bidragen till storstädernas mentalsjukvård och till de kommunala undervisningssjukhusen. Investeringsutgifterna domineras av kostnaderna för mentalsjukvårdens fortsatta utbygg-

Sjukvård och socialvård samt stöd till barnfamiljer

Milj. kr.

	Genomsnittlig procentuell förändr. 1959/60—1963/64	Anslag 1965/66	Anslagsförändring till				Genomsnittlig procentuell förändr. 1965/66—1969/70
			1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	
Totala utgifter	+ 3,3	3 500	+ 446	+ 112	+ 8	+ 22	+ 4,0
därav							
konsumtion	+ 5,1	1 165	+ 119	+ 29	+ 9	+ 15	+ 3,5
investering	+ 0,7	101	+ 25	+ 46	- 3	- 5	+ 12,9
direkta inkomstöverföringar	+ 1,9	1 553	+ 31	+ 18	+ 21	+ 22	+ 1,4
indirekta inkomstöverföringar	+ 4,2	530	+ 240	+ 35	- 5	+ 5	+ 11,0

nad. De direkta inkomstöverföringarna utgörs väsentligen av de allmänna barnbidragen och de indirekta omfattar bostadsrabatter och räntebidrag.

Den förhållandevis snabba ökningen av konsumtionsutgifterna under perioden 1959/60—1963/64 återspeglar den upprustning som skett av mentalsjukvården och utbyggnaden av undervisningssjukhusens kapacitet. Antalet befattningar ökade med ca 600 om året eller för hela perioden med ca 10 %. Antalet tjänster uppgår nu till ca 20 000. Utgiftsutvecklingen under prognosperioden påverkas av huvudmannaskapsreformen för mentalsjukvården. Under första året av perioden ökar utgifterna i samband med att den statliga mentalsjukvården fr. o. m. år 1967 överförs till landstingen. De av riksdagen fastställda statsbidragsgrunderna innebär att statens bidrag till mentalsjukvården därefter utgår på ett fixerat bidragsunderlag, som anpassas efter löneutvecklingen. Utgifterna för undervisningssjukhusen förutses stiga i samband med den fortsatta utbyggnad som krävs för att tillgodose den utvidgade läkarutbildningens behov. Vidare har beräknats ökade kostnader för bidrag till barnstugor, social hemhjälp samt hjälpmedel för rörelsehindrade. Personalökningen under prognosperioden har i långtidsbudgeten bedömts till i genomsnitt 300 om året, vilket är en lägre stegringstakt än under 1960-talets första år.

Investeringsutgifterna har under 1960-talets första hälft i fasta priser varit i stort sett oförändrade. För prognosperioden förutses en kraftig stegring av investeringsanslagen under de två första åren. Därefter förväntas en viss mindre nedgång. Denna ojämna utveckling återspeglar flera faktorer. Anslagen till mentalsjukvårdens investeringar, som tillfälligt nedräknats för budgetåret 1965/66 till följd av uppkomna anslagsreservationer, förutses stiga kraftigt såväl 1966/67 som framför allt 1967/68. Utbyggnaden av karolinska sjukhuset och akademiska sjukhuset i Uppsala väntas också

medföra en snabb höjning av investeringsnivån under periodens två första år. Däremot väntas en del andra mindre investeringar falla bort mot slutet av perioden. I detta sammanhang kan nämnas att kostnaderna för det lånestöd som utgår till byggande av sjukhem som påbörjas före år 1967 förutses öka budgetåret 1966/67 för att därefter årligen minska och 1969/70 helt falla bort.

Kostnaderna för de *allmänna barnbidragen* bestäms framför allt av de beslut som fattas om bidragens storlek. Härutöver påverkas utgifterna av förändringar i antalet bidragsberättigade. Barnbidraget, som år 1960 uppgick till 450 kr. per barn och år, har därefter höjts i flera etapper och skall från den 1 juli 1965 utgå med 900 kr. Några beslut om framtida höjningar föreligger inte. Sådana beslut måste för övrigt ses i samband med skattepolitikens framtida utformning. I detta sammanhang har någon ändring i barnbidragens belopp inte antagits ske. Däremot förutses antalet barn under 16 år öka med 77 000 under prognosperioden och skulle därmed uppgå till sammanlagt 1 800 000 vid ingången av år 1970. Detta medför en årlig kostnadsökning under prognosperioden med ca 20 milj. kr.

Anslagsutvecklingen för de indirekta inkomstöverföringarna påverkas främst av de gjorda antagandena beträffande *räntebidragen*. Den kraftiga höjning som inträffar budgetåret 1966/67 återspeglar sålunda framför allt den anpassning av bidragens storlek som då sker till de diskontohöjningar om sammanlagt 1 1/2 % som vidtagits under 1964 och 1965, inkl. den höjning som beslutades den 8 april 1965.

Räntebidragen avser att täcka den merkostnad för bostadskonsumenter som uppkommer om räntorna på de lån, som i fråga om inteckningssäkerhet ligger under statslånen, överstiger vissa garanterade räntesatser. De garanterade räntesatserna varierar beroende på vilket år huset färdigställts från 4 1/2 % i 1957 års hus till 3 % i nyproduktionen. Vid oförändrade bidragsregler beror anslagsutvecklingen på ränteläget och det subventionerade bostadsbeståndets storlek. Vid nuvarande omfattning av bostadsproduktionen medför ett årstillskott lägenheter en utgiftsökning av storleken 90—100 milj. kr. Bidragsreglerna har under senare år ändrats i syfte att så långt möjligt utjämna hyrorna i det subventionerade bostadsbeståndet. Detta har skett genom att de garanterade räntesatserna höjts i äldre årgångar av hus samtidigt som räntesatserna sänkts i nyproduktionen. Anslagsberäkningen för prognosperioden har förutsatt en oförändrad räntenivå. Vidare antas en fortsatt successiv avveckling av räntebidragen ske i förening med sådana ändringar av bidragsreglerna att hyrorna i det kvarstående subventionerade bostadsbeståndet i möjligaste mån utjämnas.

5.7. Arbetsmarknads- och lokaliseringpolitik

Under detta avsnitt behandlas arbetsmarknads- och lokaliseringsanslagen under inrikeshuvudtiteln samt vissa anslag till rehabilitering under socialhuvudtiteln.

Arbetsmarknads- och lokaliseringpolitik

Milj. kr.

	Genomsnittlig procentuell förändr. 1959/60—1963/64	Anslag 1965/66	Anslagsförändring till				Genomsnittlig procentuell förändr. 1965/66—1969/70
			1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	
Totala utgifter	+ 6,6	1 095	+ 145	+ 47	+ 42	+ 42	+ 5,8
därav							
konsumtion	+ 17,5	269	+ 39	+ 21	+ 17	+ 17	+ 7,8
investering	+ 2,2	550	+ 98	+ 19	+ 18	+ 17	+ 6,3
övrigt	..	276	+ 8	+ 7	+ 7	+ 8	..

Utgifterna för konsumtion utgörs till övervägande del av lärarlöner och utbildningsbidrag inom omskolningsverksamheten samt av kostnaderna för arbetsmarknadsverket. Investeringsutgifterna består huvudsakligen av kostnaderna för beredskapsarbeten. Inom gruppen övriga utgifter ingår lokaliseringsbidrag och lokaliseringsslån samt bidraget till arbetslöshetsförsäkringen.

Under 1960-talets första år präglades arbetsmarknadspolitiken av en nedgång i utgiftsvolymen. Detta var en följd av att konjunkturförsvagningen 1958—1959 övervunnits. Från och med budgetåret 1962/63 har emellertid utgifterna år från år ökat i snabb takt samtidigt som vi upplevat en i huvudsak obruten högkonjunktur. Från budgetåret 1961/62 till budgetåret 1963/64, dvs. på två år, nästan fördubblades utgifterna i fasta priser. Denna starka utvecklingstrend har fortsatt även under budgetåret 1964/65 och beräknas fortsätta under det kommande budgetåret. Detta återspeglar två fenomen som varit karaktäristiska för de senaste årens arbetsmarknadspolitik, nämligen dels accentuerade ojämnheter i den lokala arbetsmarknadssituationen, dels en snabbt stigande ambitionsnivå.

Samtidigt som en markant arbetskraftsbrist varit för handen i Syd- och mellansverige har den snabba rationaliseringen i skogsbruket och i viss mån även jordbruket skapat allvarliga sysselsättningsproblem i Norrland. Årsmedeltalet arbetslösa i Norrlandslänen steg från 6 600 år 1956 till 13 100 under lågkonjunkturåret 1959 och har sedan dess legat på en relativt hög nivå. År 1964 var medelantalet arbetslösa omkring 9 200. Denna utveckling har mötts med aktiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Således steg anta-

let till beredskapsarbeten hänvisade från genomsnittligt 800 år 1954 till 1 800 1958, 4 800 år 1959 och 5 650 år 1964. Omskolningsverksamheten i Norrlandslänen har ökat från 2 400 kursdeltagare år 1959 till i runt tal 7 000 år 1964. År 1961 utbetalades 8 600 bidrag i rörelsestimulerande syfte. År 1964 hade motsvarande siffra stigit till ca 25 000 avseende närmare 20 000 personer. Inom ramen för de allmänna beredskapsarbetena har ett antal industri-lokaler uppförts som beräknats tillföra den norrländska arbetsmarknaden omkring 8 000 arbetstillfällen. Den här beskrivna utvecklingen har resulterat i snabbt stigande medelsbehov.

Den höjda ambitionsnivån återspeglas kanske tydligast på två områden — omskolningen och åtgärder för handikappade. Omskolningen omfattade sålunda enligt arbetsmarknadsstyrelsens beräkningar ca 20 000 personer budgetåret 1961/62 och 40 000 budgetåret 1964/65. Volymen beredskapsarbeten för handikappade har under de senaste åren stegrats mycket kraftigt. Bl. a. har arbeten anordnats för olika kategorier vårdklientel. Antalet arkivarbetare har stigit från 800 år 1954 till 1 300 år 1959 och 2 400 år 1964. Platserna vid verkstäder för handikappade, inkl. platser för arbetsträning, har ökat mycket snabbt. Antalet platser uppgick 1954 till omkring 1 200 och 1964 till omkring 5 700. Arbetsplatserna i skyddad sysselsättning har ökat från 1 250 år 1959 till 4 300 år 1964.

Vid bestämmandet av den utgiftsvolym som beräknats för den kommande fyraårsperioden har, såsom angivits i de allmänna förutsättningarna, någon hänsyn inte tagits till de följder en eventuellt uppkommande allmän konjunkturförsvagning skulle få. Denna förutsättning är av särskild betydelse för detta avsnitt av den statliga verksamheten som omedelbart och mycket kraftigt påverkas av konjunkturförändringar.

Arbetsmarknaden under återstoden av 1960-talet kommer, som redovisats under avsnitt 2., att karaktäriseras av en jämfört med tidigare år kraftig reduktion i ökningen av den tillgängliga arbetskraften. De lokala ojämheterna i tillgången på arbetskraft som blivit alltmer påfallande under senare år torde komma att bestå eller t. o. m. accentueras. Arbetskraftens och näringslivets förmåga till fortgående anpassning till förändrade förhållanden kommer att vara förutsättningar för en fortsatt ekonomisk expansion. Denna situation ställer stora krav på arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiken. Dessa har beaktats vid fastställandet av utgiftsvolymen under prognosperioden.

Av särskild betydelse kommer i framtiden att vara åtgärder för att öka rörligheten på arbetsmarknaden, såväl yrkesmässigt som geografiskt. Sålunda beräknas omskolningsverksamheten fortsätta att expandera i ungefär samma takt som under senare år eller med omkring 5 000 kursdeltagare per år. Den bidragsgivning och andra åtgärder som vidtas i rörelsestimulerande syfte kommer att öka förhållandevis kraftigt. Fortsatta insatser för att bereda olika kategorier av handikappade sysselsättning är att vänta.

Arbetsmarknadsverket, vars arbetsförmedlande och yrkesvägledande verksamhet är av stor betydelse för rörligheten på arbetsmarknaden, har förutsatts fortsätta att öka sin personal. Detta beräknas dock ske i något lägre takt än tidigare.

Arbetsmarknadssituationen i Norrland kommer under prognosperioden att påverkas i gynnsam riktning av de lokaliseringpolitiska insatser varom 1964 års riksdag fattade beslut. Under de fem budgetåren 1965/66—1969/70 kommer 800 milj. kr. att avsättas i form av lokaliseringsbidrag och lokaliseringsslån för framför allt Norrlands fortsatta industrialisering. Härutöver blir dock fortsatta insatser i form av beredskapsarbeten alljämt nödvändiga.

Kostnaderna för arbetslöshetsförsäkringen har beräknats utifrån nuvarande låga arbetslöshetsfrekvens. Statens kostnader för försäkringen beräknas dock stiga i takt med ett ökande medlemsantal i kassorna och stigande dag ersättningar.

5.8. Kommunikationer, energiförsörjning och vägar

I anslagsgruppen ingår huvuddelen av drift- och kapitalbudgetanslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde samt vattenfallsverket inom handelsdepartementets verksamhetsområde. Anslagsgruppens utgifter domineras av investeringsverksamheten inom affärsverken (exkl. domänverket och försvarets fabriksverk) samt av vägbyggande och vägunderhåll.

Kommunikationer, energiförsörjning och vägar

Milj. kr.

	Genomsnittlig procentuell förändr. 1959/60—1963/64	Anslag 1965/66	Anslagsförändring till				Genomsnittlig procentuell förändr. 1965/66—1969/70
			1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	
Totala utgifter	+ 0,7	3 372	+ 265	+ 166	- 2	+ 119	+ 3,8
däruv							
statlig och kommunal investering	+ 0,5	2 728	+ 240	+ 216	+ 79	+ 149	+ 5,7
statlig konsumtion	+ 2,7	315	+ 5	+ 11	- 70	- 19	- 6,4
lån, m. m.	..	264	+ 14	- 67	- 17	- 17	..

Investeringsutgifternas andel av de totala utgifterna inom anslagsgruppen växer från ca 80 % år 1965/66 till drygt 90 % år 1969/70. Som investeringar räknas alla kapitalbudgetanslag, bortsett från låneanslag, samt på driftbudgeten huvuddelen av väganlagen, anslaget för bidrag till vatten- och avloppsanläggningar samt vissa anslag inom sjöfartsväsendet. Av investeringsutgifterna utgörs ca 15 % av bidrag till kommuner medan resten avser statlig verksamhet. Till statlig konsumtion räknas bl. a. anlagen till vägförvaltningarna, viss andel av det statliga vägunderhållet, kostnaderna för övergången till högertrafik, vägtrafikväsendet samt huvuddelen av sjöfartsanlagen. I gruppen lån, m. m. ingår bl. a. driftbidraget till statens järnvägar.

Trots en stark höjning av väganlagen var ökningstakten — mätt i fasta priser — låg inom anslagsgruppen under första delen av 1960-talet. Främst sammanhänger detta med utvecklingen av affärsverkens investeringar, vilkas sammanlagda volym höll sig på en i stort sett oförändrad nivå. Den kraftiga ökning av televerkets investeringar som ägde rum under perioden motverkades av en sjunkande investeringsvolym inom vattenfallsverket. Investeringsvolymen inom statens järnvägar förändrades endast obetydligt.

Under de kommande budgetåren förändras läget markant. Den årliga ökningstakten för verksamheten inom anslagsgruppen beräknas uppgå till in emot 4 % dvs. samma ökningstakt som bruttonationalprodukten. Till följd av vissa nedan berörda förhållanden beräknas såväl den statliga konsumtionen som låneanlagen minska under perioden. Investeringsanlagen förutses däremot komma att stiga snabbt eller med i genomsnitt 5,7 % om året. Denna investeringsutveckling beror främst av den förväntade efterfrågan på de statliga affärsverkens tjänster och deras därtill anslutande utbyggnadsbehov.

Frågan om *väginvesteringarnas* framtida utveckling är föremål för prövning inom den år 1964 tillsatta vägplaneutredningen. Enligt sina direktiv skall utredningen vid utformningen av en översiktsplan för den framtida vägutbyggnaden utgå från två olika alternativ för väganlagens långsiktiga utveckling. Det lägre alternativet, 4 %, baseras på antagandet att väganlagen skall öka i samma takt som bruttonationalprodukten. Det högre alternativet, 7,5 %, anknyter till ökningstakten för väganlagen under senare år. I förevarande kalkyl har räknats med en årlig ökning av väganlagen med 6 %.

För affärsverkens del förutses en stark investeringsökning under budgetåren 1965/66—1969/70; i genomsnitt uppgår den årliga ökningen till 5,5 %. Uppgången förklaras främst av att statens järnvägars investeringar, som under en följd av år legat på en i stort sett oförändrad nivå, nu beräknas stiga kraftigt. En viss fortsatt uppgång förutses även för televerkets del, samtidigt som vattenfallsverkets investeringar inte längre beräknas fortsätta att

nedgå. I det följande redovisas översiktligt de mera betydande investeringar som affärsverken planerat under den aktuella perioden.

Bedömningen av *televerkets* investeringsbehov t. o. m. 1969/70 grundar sig på antaganden om en fortsatt omfattande nytillströmning av telefonabonnenter — ca 240 000 nya apparatabonnemang de första åren och ett något lägre antal mot slutet av perioden — samt en stegring av telefontrafiken över riks- och lokalnäten med 8 resp. 5 % per år. Vidare förutses betydande investeringar i fjärrförbindelsenätet i samband med den fortsatta automatiseringen. Under perioden antas också utbyggnaden av ett distributionsnät för ett andra program i televisionen komma att aktualiseras.

Huvuddelen av investeringsökningen inom *statens järnvägar* hänför sig till upprustningen av lokaltrafiken på järnväg inom Storstockholm enligt principöverenskommelsen rörande den kollektiva lokaltrafiken inom området. Ökningen beror vidare på inköp av malmvagnar och malmtågslök med anledning av en väntad ökning i transporter av lapplandsmalm samt påbörjandet av investeringar för införandet av automatisk hastighetsövervakning och automatkoppling. Investeringsbehovet i övrigt inriktas på fortsatt rationalisering, kapacitetshöjning och standardförbättring. En snabb utrangeering av trävagnar väntas därvid komma till stånd.

Beräkningarna av medelsförbrukningen inom *vattenfallsverkets* område ansluter till centrala driftledningens långsiktsprognos för elförbrukningen i landet. Enligt denna prognos kommer förbrukningen inom verkets distributionsområde att uppvisa en något minskande tillväxttakt under slutet av 1960-talet. Efter en tillfällig nedgång budgetåret 1965/66 beräknas investeringsvolymen öka under de första åren av prognosperioden, bl. a. genom höjda investeringar i värmekrafts- och distributionsanläggningar samt regleringsföretag. Under senare delen av perioden bortfaller investeringarna för Marvikens kraftstation, vilket medför att den sammanlagda medelsförbrukningen åter väntas nedgå. Vattenfallsverkets del av anläggningskostnaden för Marvikenstationen beräknas till totalt 269 milj. kr., varav nu återstående ca 200 milj. kr. faller på åren 1965/66—1967/68. Bland nya investeringsprojekt, som kommer att påbörjas under perioden, kan nämnas Gejmåns och Vietas vattenkraftstationer.

Minskningen av utgifterna för *statlig konsumtion* under slutet av perioden sammanhänger med utvecklingen av kostnaderna för övergången till högertrafik. Dessa kostnader — totalt 400 milj. kr. — har beräknats enligt de grunder som fastställts av riksdagen. Reformen finansieras med en särskild trafikomläggningskatt, till vilken hänsyn tagits vid beräkningen av statsinkomsterna under perioden.

Även utgifterna under rubriken *lån, m. m.* påverkas av högertrafikreformen. Det för budgetåret 1965/66 beslutade låneanslaget för anskaffning av högertrafikbussar, beräknas sålunda bortfalla fr. o. m. budgetåret 1967/68.

Ersättningen till statens järnvägar för drift av icke lönsamma järnvägs-

linjer, som för budgetåret 1965/66 är upptagen med 210 milj. kr., beräknas under perioden årligen kunna minskas med 15 milj. kr. Statens järnvägar räknar med att det olönsamma bannätet, som f. n. har en längd av ca 6 500 kilometer, skall genom nedläggningar av järnvägslinjer kunna minskas med i genomsnitt 400 kilometer per år under perioden.

5.9. Kultur

Till denna anslagsgrupp har förts utgifter för allmänna kultur- och bildningsändamål samt statens utgifter för kyrkan.

Kultur

Milj. kr.

	Genomsnittlig procentuell förändr. 1959/60—1963/64	Anslag 1965/66	Anslagsförändring till				Genomsnittlig procentuell förändr. 1965/66—1969/70
			1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	
Totala utgifter	+ 8,2	188	+ 13	+ 24	+ 20	+ 20	+ 9,0
därav inkomstöverföringar till organisationer m. m. . .	+ 7,6	140	+ 8	+ 18	+ 14	+ 15	+ 8,6

Såsom framgår av tablån utgör inkomstöverföringar den dominerande delen inom anslagsgruppen. Budgetåret 1965/66 uppgår de till omkring tre fjärdedelar av hela anslagssumman. Till inkomstöverföringar hänförs statens bidrag till den frivilliga folkbildnings- och ungdomsverksamheten samt stöd till teaterverksamhet, konst, litteratur och musik. I övrigt ingår i anslagsgruppen statlig konsumtion och investering, nämligen driftutgifter och byggnadsverksamhet för bl. a. de statliga arkiven och museerna.

Anslagen till kulturella ändamål har vuxit mycket snabbt under 1960-talets första del. Detta har särskilt gällt teaterverksamheten, såväl de kungliga teatrarna som stadsteatrarna och turnéteatrarna. För folkbildningens del framträder ökningen av anslagen till studiecirkelverksamheten, som genom 1963 års reformbeslut i det närmaste erhöll fördubblade resurser. Även för övriga kulturella ändamål har anslagsökningen varit snabb.

Den expansiva utveckling, som karaktäriserat den statliga kulturpolitiken under senare år, har även präglat framtidsbedömningen. För perioden fram till 1969/70 har nämligen, såsom framgår av tablån, räknats med ungefär samma höga årliga ökningstakt som under förra delen av 1960-talet. Beträffande den realekonomiska inriktningen sker ingen större förskjutning. Tyngdpunkten kommer fortfarande att ligga på inkomstöverföringar.

Endast för vissa områden inom kultursektorn föreligger fastlagda planer. Dit hör främst folkbildningsverksamheten men även teaterverksamheten. Inom andra områden, t. ex. i fråga om konsertverksamheten, pågår ett praktiskt försöksarbete. Vissa andra avsnitt åter, såsom ungdomsverksamheten och de statliga museernas organisation, är föremål för utredning.

5.10. Högre utbildning och forskning

Denna anslagsgrupp omfattar den högre utbildningen och forskningen vid universiteten och högskolorna samt sådan forskning som sker med stöd av anslag från forskningsråden och vid branschforskningsinstituterna. Vidare ingår anslagen till det forsknings- och utvecklingsarbete som bedrivs i AB Atomenergis regi. Slutligen har till anslagsgruppen förts all lärarutbildning samt det studiesociala stödet inom ramen för studiemedelssystemet.

Högre utbildning och forskning

Milj. kr.

	Genomsnittlig procentuell förändr. 1959/60—1963/64	Anslag 1965/66	Anslagsförändring till				Genomsnittlig procentuell förändr. 1965/66—1969/70
			1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	
Totala utgifter	+ 11,0	1 472	+ 113	+ 192	+ 131	+ 106	+ 8,2
därav							
konsumtion	+ 14,9	650	+ 70	+ 70	+ 63	+ 66	+ 9,1
investering	+ 22,3	218	+ 34	+ 56	+ 29	- 2	+ 11,3
övrigt	..	576	+ 2	+ 59	+ 43	+ 50	+ 6,1

De i tablan upptagna utgifterna för konsumtion avser löner för lärare, forskare och annan personal samt omkostnader. I investeringsutgifterna ingår byggnadsarbeten vid universiteten och högskolorna samt inredning och utrustning av dessa lokaler. Inom gruppen övriga utgifter dominerar det studiesociala stödet. I denna grupp ingår även anslagen till AB Atomenergis verksamhet.

Under 1960-talets första del har högre utbildning och forskning varit ett av de mest expansiva områdena inom den statliga sektorn. Den årliga ökningstakten i fasta priser har uppgått till 11 %. Utgifterna för konsumtion och investering har ökat med 15 resp. 22 % per år. Denna snabba expansion har främst varit en följd av den kraftiga ökningen av antalet studerande vid universiteten och högskolorna, men den återspeglar också den explosionsartade utökningen av forskningsverksamheten både inom ramen för universiteten och högskolorna och i forskningsrådets regi. Under femårsperioden 1959—1963 ökade studerandantalet vid universiteten och högskolorna med

50 % eller från 32 000 till 48 000. Antalet lärare ökade med drygt 1 000 per år.

Den långsiktiga planeringen inom det högre utbildningsväsendet måste utgå från antaganden om studerandeantalets utveckling. Statsmakterna fastställde år 1963 en plan för den högre utbildningsorganisationens fortsatta utbyggnad under den följande tioårsperioden.

Enligt denna plan skall dimensioneringen av utbildningsorganisationen baseras på ett totalt studerandeantal om drygt 82 000 vid början av 1970-talet. En grundtanke i denna plan är att en ökad andel av de studerande skall beredas tillträde till de spärrade utbildningslinjerna, dvs. främst de tekniska, ekonomiska, medicinska och odontologiska linjerna. För att utreda i vilka former och på vilka orter den härför erforderliga utbyggnaden skall äga rum, tillsattes 1963 års universitets- och högskolekommitté (U 63). Utredningen lade fram sina förslag i mars 1965.

I de beräkningar som redovisats till långtidsbudgeten, har universitetsmyndigheterna anfört att studerandeantalet kommer att bli högre än det som låg till grund för 1963 års riksdagsbeslut. Man beräknar nu att antalet studerande redan år 1969 kommer att uppgå till 82 000. Orsaken till att studerandeantalet antas stiga kraftigare än som förutsågs för ett par år sedan, anges framför allt vara en ökad studentexamination. Från universitetsmyndigheternas sida föreslås inga förändringar i 1963 års principbeslut i vad avser utbyggnaden av de spärrade utbildningslinjerna. Det ökade studerandeantalet förutsätts i stället komma att söka sig till de fria utbildningslinjerna, nämligen de humanistiska och de samhällsvetenskapliga fakulteterna samt till de icke spärrade ämnena vid den naturvetenskapliga fakulteten.

Vid bedömningen av denna situation måste i första hand beaktas sambandet mellan den högre utbildningsorganisationens tillväxt och utbildningen inom övriga utbildningssektorer. Särskilt gäller detta skolektorn, dvs. grundskolan och de gymnasiala skolformerna. Såsom även kommer att närmare belysas i det följande avsnittet om annan utbildning, finns i dag inom denna sektor en lärarbrist av betydande omfattning. Främst avser bristen akademiskt utbildade lärare. Enligt av statsmakterna tidigare fattade beslut, skall en snabb expansion ske av skolektorn. Redan när beslut fattades vid skilda tidpunkter om denna utbyggnad, liksom när ställning 1963 togs till det högre utbildningsväsendets framtida dimensionering, förutsågs de svårigheter som kan komma att uppstå när det gäller att tillgodose lärarbehovet. På lång sikt medför en utbyggnad av universitetsorganisationen ett ökat utbud av lärare. På kort sikt råder emellertid det motsatta sambandet: universitetet och högskolorna måste för att klara en ökad studerandetillströmning ta i anspråk en hög andel av de personer som avlägger akademiska examina. En utbyggnad av skolväsendet enligt de fastställda planerna och en expansion av det högre utbildningsväsendet enligt den av univer-

sitetsmyndigheterna angivna takten skulle med andra ord kunna få till följd att lärarbristen inom skolsektorn skulle kvarstå under återstoden av 1960-talet.

För att motverka en sådan utveckling är en rad åtgärder tänkbara. En möjlighet är att genom åtgärder av rationaliseringskaraktär nedbringa lärarbehovet inom utbildningsväsendet. Genom minskade studietider och avbrottsfrekvenser inom den högre utbildningen skulle vidare ett ökat utbud av utbildade kunna uppnås under perioden. Sådana åtgärder kan emellertid på kort sikt ställa krav på ökade personalresurser, varför nettoeffekten under perioden är svår att bedöma. En annan åtgärd vore att takten i utbildningsväsendets expansion minskades, vilket kan gälla antingen det högre utbildningsväsendet eller skolväsendet. Vidare kan åtgärder genomföras, som reducerar det relativa lärarbehovet genom att minska lärartätheten. Detta kan ske på olika sätt, t. ex. genom ändringar i timplaner och motsvarande eller genom förändringar av undervisningsgruppers storlek.

De anslagsberäkningar, som universitetsmyndigheterna redovisat till långtidsbudgeten, utgår när det gäller driftutgifterna från det högre studerandeantalet. I fråga om byggnadsinvesteringar föreligger endast de på 1963 års riksdagsbeslut baserade förslag som lagts fram av U 63. För att kunna klara utbildningsprogrammet med de förutsedda förändringarna, räknar universiteten och högskolorna med att behöva ett personaltillskott av ca 1 900 tjänster per år under perioden. Häri ingår en kraftig utökning av biträdespersonalen.

Även för forskningens del föreligger ett balansproblem av likartat slag som det vilket diskuterats i det föregående. Resurserna för den med statligt stöd bedrivna forskningen ökar på i huvudsak två vägar. Dels anvisas särskilda anslag till forskningsråd, branschforskningsinstitut, AB Atomenergi, m. m., dels medför ansvällningen av universitets- och högskoleorganisationen en närmast proportionell ökning av forskningsresurserna. Villkoren för flertalet lärarbefattningar vid universiteten och högskolorna är nämligen anpassade för att innehavarna även skall bedriva forskningsverksamhet.

Såsom tidigare berörts har forskningsexpansionen varit exceptionellt snabb under senare år. Det föreligger inga säkra beräkningar angående storleken av de personalökningar som ägt rum inom forskningens område. Enligt en uppskattning av personalökningen inom forskningsrådets anslagsram, skulle dock tillskottet under första delen av 1960-talet ha uppgått till närmare 200 personer per år.

Det föreligger inga fixerade planer för utvecklingen av forskningens resurser under återstoden av 1960-talet. Forskningsråden har räknat med en väsentligt snabbare ökning än den som hittills ägt rum. Uttryckt i antalet tjänster skulle tillskottet uppgå till över 500 personer per år.

Det kan erinras om att de medel som för budgetåret 1965/66 beräknas utgå enbart för forskningsråden, överstiger de anslag som sammanlagt an-

visas för vårt största universitet med en utbildningskapacitet överstigande 10 000 studenter. En fortsatt expansion av forskningsrådsanslagen i samma takt som under senare år skulle innebära att resurserna mer än fördubblades under resten av 1960-talet.

Enligt den forskningspolitik, som utformats under 1960-talets första år, har det statliga forskningsstödet i huvudsak ansetts böra avse grundforskning. Under de senaste åren har emellertid ökad vikt kommit att läggas vid tillämpad forskning och utvecklingsarbete. Denna tendens torde komma att återspeglas i anslagsutvecklingen även under de kommande åren.

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att den högre utbildningen och forskningen enligt de planer som redovisats i framtiden kommer att ställa stora anspråk på resurser i form av lärare, forskare, hjälppersonal och lokaler m. m. På samma gång kan emellertid också konstateras att även utbildningsväsendet utanför universiteten och högskolorna enligt av statsmakterna fattade beslut ställer stora krav på delvis samma resurser. I utgångsläget föreligger vidare en icke oväsentlig brist på lärare för skolväsendet. Spänningen mellan efterfrågan och tillgång på resurser finns sålunda redan i nuläget. Såsom i det föregående framhållits torde det under en expansionsperiod för både skol- och universitetssektorn uppstå betydande svårigheter att på samma gång eliminera denna spänning, expandera skolväsendet i beslutad takt och samtidigt kraftigt låta utöka verksamheten vid universitet och högskolor. I långtidsbudgeten räknas i enlighet med principerna för denna budget med den expansionstakt som följer av nu fastställda planer. Beträffande högre utbildning och forskning innebär detta att myndigheternas utgiftsplaner i inte obetydlig omfattning har beskurits. Av tablån framgår att ökningstakten — även om den avtar — ändå kommer att bli mycket hög. Procentuellt skulle anslagen för högre utbildning och forskning komma att stiga mer än dubbelt så snabbt som bruttonationalprodukten. Detta innebär att utbildningssektorn även under återstoden av 1960-talet kommer att tillhöra de mest expansiva områdena.

Investeringsutgifterna har i kalkylen i huvudsak upptagits enligt U 63:s beräkningar, vilket innebär en ökning med 14 % per år. Av de anslag som ingår under posten övriga utgifter, utvecklas de som avser det studiesociala stödet i takt med studerandeantalet.

5.11. *Annan utbildning*

Till denna anslagsgrupp har förts statens kostnader för all utbildningsverksamhet, utom i vad avser universitets- och högskoleutbildning samt lärarutbildning. Häre ingår sålunda anslagen till grundskolan, de gymnasiala skolformerna — gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan — samt folkhögskolan. Vidare ingår det statliga studiestödet för studerande vid dessa skolformer.

Annan utbildning

Milj. kr.

	Genomsnittlig procentuell förändr. 1959/60—1963/64	Anslag 1965/66	Anslagsförändring till				Genomsnittlig procentuell förändr. 1965/66—1969/70
			1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	
Totala utgifter	+ 3,6	3 192	+ 161	+ 16	+ 126	+ 111	+ 3,1
däruav							
konsumtion	+ 2,7	2 477	+ 133	— 3	+ 87	+ 85	+ 2,9
investering	+ 7,6	232	+ 3	+ 17	+ 29	+ 8	+ 5,7
Inkomstöverföringar till enskilda	+ 10,9	372	+ 14	+ 1	+ 7	+ 14	+ 2,3
övrigt	..	112	+ 11	+ 1	+ 4	+ 4	+ 4,2

Flertalet av de här behandlade skolformerna drivs i kommunal regi. Detta gäller såväl den obligatoriska skolan som fackskolan och yrkesskolan. När det nya gymnasiet införs med början läsåret 1966/67 kommer kommunerna att bli huvudmän även för denna skolform. Kvar i statlig regi är då i huvudsak endast vissa specialskolor. Härav följer att statens utgifter inom den här behandlade anslagsgruppen i huvudsak utgörs av bidrag till kommunal konsumtion och investering.

Utgiftsutvecklingen under 1960-talets första del påverkades främst av införandet av den nioåriga obligatoriska grundskolan samt av en kraftig expansion av gymnasie- och yrkesskoleutbildningen. Såsom framgår av tablån ställde denna utveckling stora krav på investeringsresurserna. Under perioden ökade även inkomstöverföringarna till enskilda, dvs. det statliga studie-stödet, mycket snabbt.

Utvecklingen inom utbildningsområdet under 1960-talets senare hälft är i stora drag fastlagd genom beslut av statsmakterna. För grundskolans del skedde detta genom 1962 års riksdagsbeslut och för gymnasiet och fackskolans del genom beslut av 1964 års riksdag. Frågan om yrkesskolans fortsatta utveckling är däremot föremål för överväganden inom yrkesskoleutbildningen. Inte heller för utbyggnaden av vuxenutbildningen föreligger något program. Vuxenutbildningens utformning och uppbyggnad är emellertid föremål för överväganden inom flera utredningar. Med hänsyn till den framtida tillgången på lärar- och lokalresurser kan en avvägning mellan utbyggnaden av vuxenutbildningen och ungdomsutbildningen komma att aktualiseras.

Genomförandet av grundskolan har innevarande läsår påbörjats i två tredjedelar av landets kommuner. Invånarantalet i dessa kommuner uppgår till omkring 80 % av rikets folkmängd. Enligt föreliggande planer skall grundskolans genomförande ha påbörjats i samtliga kommuner läsåret 1969/70. Elevantalet i grundskolan (inkl. folkskolor) beräknas öka från 860 000 innevarande läsår till ca 925 000 läsåret 1969/70. Samtidigt minskar dock an-

talet elever i realskolor och flickskolor från ca 100 000 till 20 000. Sammantaget minskar alltså elevantalet i dessa skolformer med 15 000 till 945 000. Trots detta förhållande beräknas kostnaderna stiga för skolväsendet på grundskolenivån. Detta beror på att antalet elever på högstadiet kraftigt ökar och att högstadieundervisningen är dyrare än undervisningen på lägre stadier.

Det nya gymnasium som införs med början läsåret 1966/67 kommer att avlösa det nuvarande allmänna gymnasiet, tekniska gymnasiet och handelsgymnasiet. Antalet gymnasieelever uppgår 1965 till ca 100 000. Under perioden förutses detta antal komma att växa endast obetydligt. Gymnasiefrekvensen, varmed avses andelen av 16-åringarna som påbörjar gymnasiestudier, beräknas visserligen stiga från drygt 25 % 1965 till 30 % vid slutet av perioden. Samtidigt minskar dock antalet 16-åringar. Den påbörjade strukturförändringen i riktning mot ökat fackgymnasialt inslag kommer att förstärkas under perioden. I år studerar tre fjärdedelar av gymnasieeleverna i allmänt gymnasium och en fjärdedel vid tekniskt gymnasium och handelsgymnasium. För år 1970 räknar man med att inemot hälften av gymnasieeleverna skall ha valt teknisk eller ekonomisk gren.

Även för den nya fackskolans del har förutsatts en stark inriktning mot teknisk och ekonomisk utbildning. Antalet fackskoleelever, som innevarande läsår uppgår till 11 000, kommer enligt föreliggande planer att stiga till drygt 30 000 läsåret 1969/70. Fackskolefrekvensen skulle därmed uppgå till inemot 20 %. Varannan 16-åring kommer följaktligen enligt föreliggande planer att år 1970 bedriva gymnasie- eller fackskolestudier.

Statens utgifter för lärarlöner och andra offentliga konsumtionsutgifter kommer, såsom framgår av tablån att i genomsnitt öka något snabbare under åren framöver än under 1960-talets första del. Den kraftiga anslagsökningen till kommunerna från och med detta budgetår kommer att utgå med 100 % av lärarlönekostnaderna i det nya gymnasiet, fackskolan och yrkeskolan.

Såsom framgår av tablån kommer investeringarna inom utbildningsområdet att förbli hög även under senare hälften av 1960-talet. Till grund för uppskattningen av investeringsutvecklingen för gymnasiet och fackskolan ligger de av 1964 års riksdag beslutade, fleråriga investeringsramarna. För grundskolans del fastställde 1962 års riksdag en långsiktig investeringsplan enligt vilken omfattningen av skolbyggandet successivt skulle nedgå under 1960-talet. Denna plan har dock frångåtts i förevarande beräkning och i stället har antagits att investeringarna kommer att stiga något under perioden. Anledningen härtill är de mycket höga investeringsbehov som numera framkommit och som har sin bakgrund i den starka inflyttningen till tätorterna och dessas tillväxt.

Utvecklingen av anslagen för studiebidrag och studielån betingas helt av ökningen av antalet elever i de gymnasiala skolformerna.

De utbyggnadsplaner inom skolsektorn som redovisats ovan, utgår alla från att tillgången på lärare kan tillgodoses. Utsikterna härför måste betraktas som osäkra. Den samlade lärarbristen läsåret 1964/65 är av storleksordningen 7 000 tjänster. Detta innebär att motsvarande antal tjänster innehas av personer som saknar för ifrågavarande tjänster föreskriven utbildning. Lärarbehovet kommer under perioden att årligen öka med 1 300 tjänster till följd av utbildningsorganisationens expansion. För att erhålla kompetenta lärare till alla tjänster skulle följaktligen erfordras ett totalt nettotillskott av drygt 12 000 lärare fram till 1970.

Inför denna kraftiga efterfrågan från det expanderande skolväsendet har olika åtgärder vidtagits för att öka utbildningen av lärare. Intagningen till klasslärareutbildningen kommer att utökas avsevärt budgetåret 1965/66. Denna kapacitet kommer emellertid inte att vara helt tillräcklig för att tillgodose behovet utan en ytterligare ökning av intagningen erfordras. Såsom anförts under avsnittet högre utbildning och forskning torde den erforderliga rekryteringen av akademiskt utbildade lärare bli svår att åstadkomma under perioden. Särskilt torde detta gälla de naturvetenskapliga ämnena. I avsnittet högre utbildning och forskning har exempel lämnats på sådana särskilda åtgärder som kan behöva vidtas för att de skolpolitiska målsättningarna skall kunna realiserars.

5.12. Stöd åt näringslivet

Denna anslagsgrupp omfattar dels utgifter och bidrag till olika myndigheter och institutioner som handhar rationaliseringsverksamheten och stödet m. m. åt jordbruksnäringen samt industrin, handeln och hantverket, dels direkta anslag för stöd till dessa näringsgrenar. Utgifterna domineras av stöd åt jordbruksnäringen i dess olika former.

Stöd åt näringslivet

Milj. kr.

	Genomsnittlig procentuell förändr. 1959/60—1963/64	Anslag 1965/66	Anslagsförändring till				Genomsnittlig procentuell förändr. 1965/66—1969/70
			1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	
Totala utgifter	+ 6,8	616	+ 28	+ 34	+ 31	+ 25	+ 4,4
därav							
konsumtion	+ 4,2	150	+ 9	+ 9	+ 11	+ 13	+ 6,4
indirekta inkomstöverföringar	+ 5,3	344	+ 11	+ 10	+ 11	+ 9	+ 2,8
övrigt	..	122	+ 8	+ 15	+ 9	+ 3	+ 6,5

Utgifterna för konsumtion avser främst förvaltningskostnader. I indirekta inkomstöverföringar innefattas bl. a. subventioner och prisregleringen på jordbruksområdet, stödet åt jordbrukets rationalisering m. m. Utvecklingen under perioden 1966/67—1969/70 kommer att sammanhålla med den jordbrukspolitiska målsättning, som statsmakterna kan komma att fastställa i anledning av 1960 års jordbruksutrednings arbete. Särskilt påverkas utgifterna för jordbrukets prisreglering av sådana beslut. En eventuell övergång till annat system än nuvarande högprislinje skulle kunna få mycket stora konsekvenser för medelsanvisningen över statsbudgeten. I förevärande sammanhang har bedömningen fått ske med utgångspunkt från hittills gällande jordbrukspolitiska riktlinjer.

5.13. Övriga utgifter

Under denna rubrik har grupperats vissa utgifter som inte lämpligen kan hänföras till någon av de tidigare behandlade anslagsgrupperna, nämligen skatteutjämningsbidragen m. m. till kommunerna, räntorna på statsskulden, bostadslånegivningen samt u-hjälpen och andra internationella ändamål.

Övriga utgifter

Milj. kr.

Anslag 1965/66	Anslagsförändring till			
	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70
2 950	+ 397	+ 229	+ 216	+ 223

Enligt förslag till årets riksdag skall ett nytt system för *skatteutjämningsbidrag till kommunerna* införas från och med 1966. I samband med införandet av det nya systemet övertar staten en betydande del av kommunernas kostnader för folkpensioneringen samt avlöser en del tidigare utgående speciella bidrag. I detta sammanhang redovisas endast kostnadsförändringar som sammanhänger med omkoststruktionen av de allmänna kommunbidragen.

Statens kostnader för skatteutjämningsbidrag påverkas av ett flertal svårbedömbara faktorer. Vid denna beräkning har antagits en årlig tillväxt av skatteunderlaget i kommunerna med 4 % samt en årlig höjning av de kommunala utdebiteringssatserna med 25 öre. För budgetåret 1966/67 påverkas medelsberäkningen dessutom av att skatteutjämningsreformen då för första gången avser ett helt budgetår. Samtidigt som kostnaderna för skatteutjämnningen enligt de givna antagandena årligen ökar, minskar statens kostnader för tolagsersättningen. Denna skall nämligen enligt beslut av 1964 års riksdag i huvudsak avvecklas under åren 1965—1969. Sammantaget innebär detta att utgifterna för här angivna ändamål ökar från ca 880 milj. kr.

budgetåret 1965/66 med 110 milj. kr. budgetåret 1966/67 och därefter med 40, 45 resp. 50 milj. kr. per budgetår.

Posten *statsskuldräntor* har beräknats med utgångspunkt från en årlig ökning av statsskuldens volym med en miljard kr. samt nuvarande ränteläge. Någon samordning med de i det följande i avsnitt 7 redovisade totalbudgetunderskotten har alltså inte skett. Vid de gjorda antagandena skulle statens utgifter för statsskuldräntor stiga från 890 milj. kr. budgetåret 1965/66 till 1 170 milj. kr. budgetåret 1969/70 eller med sammanlagt 280 milj. kr.

Till grund för beräkningen av utgiftsutvecklingen för *bostadslånegivning* har legat målsättningen att den årliga igångsättningen bör ges en sådan omfattning att en miljon lägenheter färdigställs under tioårsperioden 1965—1974. Den härför erforderliga ökningen av igångsättningen har periodiserats så att en trendmässig jämn stegring sker av bostadsinvesteringarnas volym. Denna stegring har antagits vara ca 4 % om året, dvs. samma takt som nationalproduktens ökning. Volymökningen består av två komponenter, nämligen dels en antalsmässig ökning, dels ökad utrymmes- och utrustningsstandard. En antalsmässig ökning med 4 % per år förutsätter att utrymmes- och utrustningsstandard inte stiger i snabbare takt än produktiviteten om bostadsbyggandet skall undgå att inkräkta på andra investeringsområden. Erfarenheterna hittills tyder emellertid på att produktivitetens stegring varit lägre än ökningen i utrymmes- och utrustningsstandard. Sålunda torde under de senaste åren inemot hälften av bostadsbyggandets volymökning på ca 10 % ha berott på standardutvecklingen. Att bedöma hur dessa relationer kommer att utvecklas i framtiden är givetvis förenat med betydande svårigheter. I de följande beräkningarna har av volymökningen tre procentenheter antagits hänföra sig till lägenhetsantalet och en procentenhet till ökad utrymmesstandard. Detta motsvarar den ökning av lägenhetsantalet som krävs för att målet en miljon lägenheter skall uppnås. Om utrymmes- och utrustningsstandard stiger snabbare måste den antalsmässiga ökningen anpassas härtill.

Ett fullföljande av målsättningen om ett produktionstillskott på en miljon lägenheter fram t. o. m. 1974 skulle vid en jämn trendmässig ökning förutsätta att 1965 och 1966 årligen ca 90 000 lägenheter färdigställs och att antalet sedan successivt stiger till 110 000 å 115 000 åren 1973 och 1974.

Som jämförelse kan nämnas att antalet färdigställda lägenheter 1964 och 1965 enligt den reviderade nationalbudgeten beräknas till 87 000 resp. 95 000.

Vid bedömningen av den igångsättning varje år som erfordras för att denna volym av färdigställda lägenheter skall uppnås har schematiskt antagits en genomsnittlig byggnadstid på ett och ett halvt år. Den igångsättning som erfordras redovisas i följande tablå (avrundade tal):

1964		88 500
1965		91 000
1966		94 000
1967		96 500
1968		99 500

För belysning av innebörden i denna igångsättningsserie kan nämnas att den faktiska igångsättningen 1964 enligt den reviderade nationalbudgeten uppgick till i runt tal 96 000 lägenheter innebärande ett »igångsättningsöverskott» med 7 500 lägenheter. Å andra sidan ligger nu gällande igångsättningsprogram för 1965 och 1966 med tillsammans ca 7 000 lägenheter under den antagna igångsättningsserien, vilket med rådande konjunkturläge är en rimlig avvikelse från långsiktstrenden.

Beträffande utgifterna för *u-hjälp* har beräkningsmässigt antagits en ökning av ungefär samma storleksordning som budgetåret 1965/66. För utgifterna till andra internationella ändamål har i brist på underlag antagits en för hela perioden oförändrad utgiftsvolym.

6. Statsinkomsternas utveckling

I det föregående har en beräkning av de totala statsutgifternas utveckling redovisats. Det utgiftsbegrepp som därvid kommit till användning omfattar samtliga anslag på driftbudgeten med undantag av avskrivningsanslagen samt investeringsanslagen på kapitalbudgeten. Ett mot detta utgiftsbegrepp svarande inkomstbelopp innefattar, förutom inkomsterna på driftbudgeten, även avskrivningsmedel inom kapitalfonderna, övriga kapitalmedel samt kapitalåterbetalningar.

För utvecklingen av inkomsterna på driftbudgeten under budgetåren 1966/67—1969/70 har alternativa beräkningar utförts av riksrevisionsverket. Enligt det ena alternativet (alt. I) växer skatteunderlaget med 4 % per år från kalenderåret 1966. Enligt det andra alternativet (alt. II) uppgår ökningen till 8 % för år 1966 och 7 % de följande åren.

För inkomstskatttiteln, dvs. skatt på inkomst och förmögenhet, visar de gjorda beräkningarna enligt *alternativ I* att en kraftig minskning inträder för budgetåret 1966/67 och att dessa skatter ligger kvar på en oförändrat låg nivå även under budgetåret 1967/68. Först budgetåret 1968/69 stiger skatteintäkterna över 1965/66 års nivå. För hela perioden förutses en sammanlagd ökning på mindre än en miljard kr. Denna utveckling kan väsentligen återföras till två faktorer. Under budgetåret 1966/67 inträffar enligt de angivna förutsättningarna en kraftig omsvängning av skatteunderlagets beräknade utveckling, vilken innebär en nedgång från 9 % 1965 till 4 % följande år. Av denna följer att nettoutbetalningarna av uppburna kommunalskattemedel ökar kraftigt såväl budgetåret 1966/67 som 1967/68. Dessa utbetalningar stabiliserar sig sedan på den högre nivån. Vidare får den sänkning av den direkta beskattningen som beslutats för inkomståret 1966 full effekt först under budgetåret 1966/67. Helårseffekten av skattereformen i vad avser inkomstskatten beräknas till 1 250 milj. kr.

Övriga inkomster väntas däremot stiga särskilt kraftigt budgetåret 1966/67. Detta sammanhänger med att de höjningar av den allmänna varuskatten, tobaksskatten och bensinskatten som träder i kraft den 1 juni 1965 av upp-bördstekniska skäl inte når full effekt förrän under budgetåret 1966/67. Efter en ökning med 1 100 milj. kr. budgetåret 1966/67 väntas övriga inkomster öka med 700 milj. kr. under budgetåret 1967/68 och med 800 milj. kr. om året de följande två budgetåren. Den lägre ökningstakten budgetåret 1967/68 förklaras av att trafikomläggningsskatten enligt statsmakternas tidigare beslut bortfaller under detta budgetår.

Tabell 6. Statsinkomsternas utveckling

Milj. kr.

	Inkomster 1965/66	Förändring till				Förändring 1965/66— 1969/70
		1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	
Summa inkomster	28 560	+ 350	+ 690	+ 1 690	+ 1 650	+ 4 380
<i>Inkomster på drift-</i> <i>budgeten</i>	27 360	+ 300	+ 700	+ 1 700	+ 1 600	+ 4 300
däruv						
inkomstskatt m. m.	11 200	— 800	0	+ 900	+ 800	+ 900
indirekta skatter och övriga inkomster	16 160	+ 1 100	+ 700	+ 800	+ 800	+ 3 400
<i>Inkomster på kapi talbud-</i> <i>geten</i>	1 200	+ 50	— 10	— 10	+ 50	+ 80

Enligt *alternativ II* erhålls i jämförelse med *alternativ I* en markant förbättring framför allt för budgetåret 1966/67. Minskningen i inkomstskatttiteln med 800 milj. kr. förvandlas således till en ökning, ca 200 milj. kr., dvs. en omsvängning med en miljard kr. Om hänsyn tas till effekten även på andra inkomstslag blir inkomstökningen drygt 1,5 miljarder kr. mot 350 milj. kr. enligt *alternativ I*. Förändringen i inkomstskatttitelns utveckling beror väsentligen på att en mera jämn ökningstakt för skatteunderlaget neutraliserar de kraftiga utslag som utbetalningen av kommunalskattemedel annars ger.

För de följande budgetåren ger en uppräknig av skatteunderlagets ökningstakt endast begränsade resultat. Ökningen i statsinkomsterna resp. budgetår blir således 1 090 milj. kr., 1 890 milj. kr. och 1 850 milj. kr. För 1967/68 innebär detta en ökning av inkomsterna jämfört med *alternativ I* med ca 400 milj. kr. och för de därpå följande budgetåren med 200 milj. kr. per år.

7. Totalbudgetsaldots utveckling

I föregående avsnitt 4—5 har redovisats en beräkning av statsutgifternas utveckling under budgetåren 1965/66—1969/70. Därvid har inget utrymme avsatts för höjningar av de statsanställdas löner. Med hänsyn till att bruttonationalprodukten enligt vad som tidigare angivits förutsatts stiga med 4 % om året bör ett motsvarande tillägg om 4 % per år göras till de förutsedda statliga löneutgifterna. I avsnitt 6 har redovisats två alternativa beräkningar för statsinkomsternas utveckling. Vid en bedömning enligt det högre inkomstalternativet bör en ytterligare anpassning av de statliga löneutgifterna ske.

Tabell 7. Totalbudgetsaldon 1965/66—1969/70

(Enligt alternativ I: en årlig tillväxt av skatteunderlaget med 4 %)

Milj. kr.

	1965/66	Förändring till			
		1966/67	1967/68	1968/69	1969/70
Utgifter (inkl. lönehöjningar)	129 260	+ 2 600	+ 1 690	+ 1 420	+ 1 430
Inkomster (enl. alt. I)	28 560	+ 350	+ 690	+ 1 690	+ 1 650
Förändring i totalbudgetsaldot	—	- 2 250	- 1 000	+ 270	+ 220
Totalbudgetsaldo	- 700	- 2 950	- 3 950	- 3 680	- 3 460

¹ Inkl. reservationsmedelsminskning och ökad disposition av rörliga krediter.

Som framgår av tabell 7. inträffar med de enligt alternativ I givna förutsättningarna en markant försämring av totalbudgetsaldot såväl budgetåret 1966/67 som budgetåret 1967/68. Försämringen av budgetsaldot för det första budgetåret i prognosperioden med 2 250 milj. kr. kan jämföras med motsvarande beräkningar i långtidsbudgeterna 1963 och 1964. Vid identiska antaganden om skatteunderlagets utveckling beräknades då budgetsaldots försämring under det första prognosåret till 870 milj. kr. resp. 180 milj. kr. Den försämring som nu förutses för 1966/67 kan alltså karaktäriseras som exceptionellt stor. Förklaringen kan till stor del återföras på den under avsnitt 6 redovisade uppbromsningen av inkomstökningen som följer av 1965 års skattereform. Därtill kommer att utgiftsökningen för budgetåret 1966/67 är i runt tal en miljard kr. större än för de följande budgetåren.

Bland de faktorer som förklarar skillnaden i ökningstakten för utgifterna under budgetåret 1966/67 jämfört med budgetåren 1967/68—1969/70 kan

följande nämnas. Försvarsutgifternas ökningstakt minskar mellan 1966/67 och 1967/68 till följd av att kvardröjande kostnader för priskompensation, enligt den i avsnitt 1. angivna beräkningsmetoden, bortfaller det sistnämnda året. Liknande förhållanden gäller för arbetsmarknadsanslagen. Anpassningen av utgifterna för räntebidragen till en högre räntenivå påverkar endast det första budgetåret under prognosperioden. Vidare kan nämnas helårseffekten av det nya systemet för kommunal skatteutjämning. De här angivna orsakerna förklarar en väsentlig del — ca 500 milj. kr. — av skillnaden i ökningstakt mellan det första och andra budgetåret i prognosperioden.

Tabell 8. Totalbudgetsaldots utveckling 1965/66—1969/70

(Enligt alternativ II: en tillväxt av skatteunderlaget med 8 % år 1966 och 7 % de följande åren)

Milj. kr.

	1965/66	Förändring till			
		1966/67	1967/68	1968/69	1969/70
Utgifter (inkl. lönehöjningar)	129 260	+ 2 910	+ 2 020	+ 1 780	+ 1 830
Inkomster (enl. alt. II)	28 560	+ 1 550	+ 1 090	+ 1 890	+ 1 850
Förändring i totalbudgetsaldot	—	— 1 360	— 930	+ 110	+ 20
Totalbudgetsaldo	— 700	— 2 060	— 2 990	— 2 880	— 2 860

¹ Inkl. reservationsmedelsminskning och ökad disposition av rörliga krediter.

I tabell 8 redovisas utvecklingen av totalbudgetens saldo enligt alternativ II för skatteunderlagets ökning. Härvid har på budgetens utgiftssida en anpassning skett till inkomstantagandet genom justeringar för stegrade löner och omkostnader. I förhållande till utgiftsberäkningen enligt alternativ I innebär detta för budgetåret 1966/67 en kostnadsökning på sammanlagt ca 300 milj. kr. Enligt denna inkomst- och utgiftskalkyl uppvisar totalbudgeten ett utgiftsöverskott på drygt 2 miljarder kr. 1966/67. I förhållande till alternativ I innebär detta en reduktion av utgiftsöverskottet med ca 900 milj. kr.

8. Sammanfattning

Den ovan presenterade långtidsbudgeten avser att ge information om den utgiftsutveckling och de resursanspråk som följer av statens verksamhet och den statsunderstödda kommunala verksamheten under den fyraårsperiod, som inleds med budgetåret 1966/67. Det bör ånyo betonas att beräkningarna inte är ett försök att förutse de utgiftsbehov som kan uppträda till följd av framtida beslut om nya aktiviteter eller reformer. Långtidsbudgeten har utformats som en summering av de ekonomiska effekterna av statsmakternas tidigare fattade beslut, redan fastställda planer och gjorda uttalanden rörande ambitionsnivån för statlig och kommunal service inom olika områden. Det egentliga prognosmomentet avser omfattningen av den efterfrågan på olika slag av offentliga tjänster, som stat och kommun enligt dessa beslut och uttalanden har att försöka tillgodose. I vissa avseenden har dock modifikationer gjorts med hänsyn till de begränsade arbetskraftsresurser som kan förväntas stå till förfogande.

Långtidsbudgetens värde som instrument i en långsiktig planering av budgetpolitiken ligger således främst däri, att den — med reservation för ofrånkomliga osäkerhetsfaktorer i framtidsbedömningen — ger besked om det totala resursutrymme, som krävs för att statens och vissa delar av kommunernas verksamhet i framtiden skall kunna fullföljas vid den i dag etablerade ambitionsnivån, när det gäller omfattningen och kvaliteten av denna verksamhet. Varje höjning av ambitionsnivån kommer i princip att kräva ett större resursutrymme än vad som beräknats i långtidsbudgeten, såvida inte samtidigt ambitionsnivån sänks inom något annat område av statsverksamheten.

Arbetskraftsproblemet. Enligt de utbyggnadsbehov som redovisas till långtidsbudgeten och långtidsutredningen skulle för hela den offentliga sektorn erfordras en ökning av antalet sysselsatta med ca 70 000 under den framförliggande femårsperioden. Detta skulle innebära en tillväxttakt av ungefär samma storlek som noterats för första delen av 1960-talet. Samtidigt förutses en omsvängning från en genomsnittlig årlig ökning av den sammanlagda arbetskraftstillgången i landet med 1/2—1 % under 1960-talets första hälft till stagnation eller nedgång i arbetskraftsutbudet under resten av 1960-talet.

Om den offentliga sektorn fram till 1970 skall kunna tillföras ett arbetskraftstillskott av den nyssnämnda storleken, måste det i väsentligt större omfattning än tidigare ske på bekostnad av andra näringar: industri, bygg-

nadsverksamhet, handel etc. Resultatet skulle ofrånkomligen bli en dämpning av den privata konsumtionens tillväxttakt samt i viss mån även av investeringsutvecklingen inom bostadsbyggande och industri. För att åstadkomma en sådan överföring torde dessutom erfordras en icke oväsentlig förändring av det relativa löneläget.

En väsentlig förutsättning vid uppgörandet av långtidsbudgeten har varit, att en sådan stark sysselsättningsökning för den offentliga sektorn inte skulle kunna realiseras utan att konflikt uppstår visavi de allmänna ekonomisk-politiska målsättningarna. De i de statliga myndigheternas utgiftsplaner angivna personalbehoven har mot den bakgrunden kraftigt nedskurits. Den totala personalökningen har minskats från ca 30 000 till 15 000 under prognosperioden. Detta ökade personalbehov har bedömts vara nödvändigt enbart för att möta den växande efterfrågan på offentlig service inom olika områden.

Det sagda betyder dock inte att visshet skulle föreligga om möjligheterna att tillfredsställa det personalbehov som svarar mot långtidsbudgetens utgiftsplaner. De till långtidsutredningen inkomna preliminära planerna för den ökade arbetskraftsefterfrågan inom näringslivet tyder på att en ytterligt påtaglig bristsituation skulle uppstå på arbetsmarknaden under återstoden av 1960-talet. En betydande del av den planerade arbetskraftsefterfrågan kommer med andra ord inte att kunna tillgodoses.

I vilken utsträckning möjligheterna att realisera de ökade statliga personalbehoven, sådana de beräknats i långtidsbudgeten, har över- eller underskattats låter sig inte med någon säkerhet avgöras. Utrymmet för personalökningar torde dessutom i hög grad variera mellan olika delområden inom den offentliga verksamheten till följd av skilda egenskaper, bl. a. i utbildningshänseende, hos den efterfrågade arbetskraften. Även om det totala utrymmet för personalökningar skulle komma att överensstämma med det i långtidsbudgeten beräknade, behöver således de i avsnitt 5. gjorda bedömningarna för delområdena inte infrias. Vissa områden kan komma att realisera en större personalökning, andra en mindre ökning än vad som där antagits. Man bör sålunda inte bortse från risken att bristen på arbetskraft kan framkalla en temporär omprövning av den nu rådande ambitionsnivån, när det gäller tillgodoseendet av en växande efterfrågan på offentlig service och offentlig insatser på vissa områden.

Inom utbildningssektorn föreligger relativt goda möjligheter att överblicka den framtida utvecklingen. Med säkerhet kommer svårigheter att uppstå att utan allvarliga balansstörningar realisera en expansion i enlighet med myndigheternas beräkningar. Tecken tyder i själva verket på att ett fullföljande av de utbildningspolitiska målsättningar, som tidigare fastställts av statsmakterna, kommer att möta svårigheter. När de olika programmen för utbyggnaden av den högre utbildningen, de gymnasiala skol-

fornerna och grundskolan sammanställts, visar det sig — till följd av den snabbt stigande efterfrågan på utbildning — att det totala framtida behovet av lärarresurser tenderar att överstiga tillgången, såvida inte balansskapande åtgärder vidtas.

I samband med utbildningssektorns avvägningsproblem måste arbetskraftsbehovet inom den av samhället understödda forskningsverksamheten uppmärksammas. Även om föga tvekan synes råda om de för den ekonomiska tillväxten på längre sikt betydelsefulla resultaten, som kan uppnås genom en stigande forskningsinsats, kan på kort sikt ett alltför snabbt överförande av resurser till forskningssektorn svårligen ske utan negativa återverkningar inom andra sektorer, främst utbildningssektorn. Avvägningen av de resurser, som ställts till universitetens och forskningsrådets förfogande, måste dessutom ske mot bakgrunden av de anspråk på personella resurser för forskning som rimligen måste tillgodoses även för det privata näringslivet. Det senast sagda aktualiserar också ett annat, ständigt aktuellt avvägningsproblem, nämligen den vid varje tidpunkt optimala fördelningen av resurserna mellan grundforskning och tillämpad forskning samt tekniskt utvecklingsarbete.

Utgiftsplanerna. Trots att beräkningarna utgår från en i princip oförändrad standard och målsättning för verksamheten inom den statliga och statsunderstödda sektorn tyder de på en snabb ökning av statsutgifterna under återstoden av 1960-talet. Särskilt gäller detta investeringsutgifterna, som beräknas stiga med i genomsnitt drygt 5 % per år. Under 1960-talets första år ökade dessa utgifter med 2,6 % per år. En väsentlig orsak till omsvängningen i investeringsutvecklingen är det kraftigt ökade investeringsbehovet inom de statliga affärsverken, vars sammanlagda investeringar under flera år har hållit sig på en i stort sett oförändrad nivå. Men även inom andra områden — främst rätts- och polisväsendet, sjukvården samt utbildningssektorn — leder av statsmakterna uppdragna utbyggnadsplaner till en mycket snabb investeringsökning.

Statens utgifter för konsumtionsändamål inom den statliga och statsunderstödda sektorn beräknas stiga med i genomsnitt 3,4 % per år. Jämfört med den hittillsvarande utvecklingen under 1960-talet — då ökningen uppgick till 5,5 % — visar dessa siffror på en uppbromsning i stegringstakten. Detta är en följd av att antalet sysselsatta beräknas öka i avsevärt långsammare takt. Under fyraårsperioden 1960—1964 ökade antalet anställda inom statlig och statsunderstödd verksamhet med drygt 3 % per år. För återstoden av 1960-talet har däremot antalet anställda antagits öka med endast omkring 1,5 % per år. Detta betyder att statens personalanspråk under perioden skulle uppgå till omkring 15 000 nya tjänster. Ett uttryck för den restriktivitet som präglat bedömningarna är att myndigheterna enligt lämnade uppgifter anser sig behöva ett tillskott som är dubbelt så stort. Bak-

grunden till denna restriktivitet är den tidigare redovisade förändringen i arbetskraftssituationen.

Den del av utgifterna inom området statlig konsumtion som inte avser löner, dvs. omkostnader och andra driftutgifter, beräknas volymmässigt stiga med ca 9,5 % om året. Denna ökningstakt är densamma som uppnåddes i genomsnitt per år under första delen av 1960-talet. En annan utveckling skulle måhända kunna väntas med hänsyn till att konsumtionsvolymen, mätt i antalet sysselsatta, växte avsevärt snabbare under denna tid än vad som antagits ske i framtiden. Den förhållandevis snabba ökningen av omkostnaderna torde i huvudsak bero av två faktorer. För det första kräver den redan anskaffade materielen, vari maskinell utrustning ingår som en snabbt växande del, ökade utgifter för underhåll och förnyelse. För det andra har i utgiftsplanerna utrymme beretts för en fortsatt och intensifierad rationalisering av den offentliga verksamheten. Det bör i stor utsträckning innebära att arbetskraft ersätts med teknisk och maskinell utrustning

Utgifterna för inkomstöverföringar och finansiella transaktioner beräknas öka med i genomsnitt 5 % under prognosperioden. I dessa planer inryms inte någon egentlig reformaktivitet på transfereringsområdet. Under de fyra budgetåren 1966/67—1969/70 beräknas de direkta inkomstöverföringarna till hushållen (folkpensioner, barnbidrag, studiebidrag m. m.) öka med totalt 1,1 miljard kr. eller med inemot 20 %. Denna i och för sig betydande ökning är i allt väsentligt ett resultat av tillväxten i antalet bidragsberättigade (ålderspensionärer, barn och studerande) samt av den fortgående standardförbättringen av folkpensionerna. Utgiftskalkylens återhållsamhet framgår klart av en jämförelse med utvecklingen under den närmast föregående fyraårsperioden 1961/62—1965/66. Under denna tid ökade inkomstöverföringarna till hushållen (i löpande priser) med 3,1 miljarder kr. eller med ca 80 %.

De sammanlagda statsutgifterna beräknas öka med 2,6 miljarder kr. budgetåret 1966/67 och med omkring 1,5 miljard kr. under de därefter följande tre budgetåren. Den genomsnittliga ökningstakten, mätt i fasta löner och priser, skulle härigenom uppgå till 4,7 % per år.

Om till de nyss angivna beräkningarna läggs ett schablonmässigt antagande om 4 % löneökning för de statsanställda, beräknas statsutgifterna budgetåret 1966/67 stiga med ytterligare drygt 300 milj. kr. eller med sammanlagt ca 2 600 milj. kr. Hur denna utgiftsökning fördelar sig framgår av tabell 9. I denna har särredovisats de anslag eller anslagsgrupper som för budgetåret 1966/67 uppvisar en ökning med mer än ca 80 milj. kr.

De redovisade posterna svarar för ungefär tre fjärdedelar av den sammanlagda ökningen budgetåret 1966/67. De angivna förändringstalen följer, som tidigare nämnts, i allt väsentligt av tidigare fattade beslut. Ökningen för det militära försvaret innefattar således kompensation för prisstegringar t. o. m. januari 1965 samt en uppräknig av försvarsramen med 2,5 %

Tabell 9. Statsutgifternas förändring 1965/66—1966/67

Milj. kr. (Avrundade tal)

Anslag eller anslagsgrupp	Anslag 1965/66	Anslagsförändring till 1966/67
Militära försvaret	4 270	+ 250
Folkpensioner	4 560	+ 280
Mentalsjukvården	520	+ 100
Ordinarie väganslag	1 510	+ 100
Kommunikationsverkens investeringar	910	+ 80
Kommunal skatteutjämning	890	+ 80
Driftkostnader för gymnasier m. m.	700	+ 170
Arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiska åtgärder	1 040	+ 150
Bostadslånegivning och räntebidrag	1 100	+ 340
Schablonmässigt antagande om löneökning	—	+ 320
Övrigt	13 760	+ 730
Summa	29 260	+ 2 600

för teknisk utveckling enligt statsmakternas tidigare ställningstaganden. Kostnaderna för folkpensioneringen stiger till följd av gjorda åtaganden om standardhöjning för folkpensionärerna och ökningen i antalet bidragshavare vartill kommer helårseffekten av tidigare utlösta indextillägg. Driftkostnaderna för gymnasier m. m. stiger bl. a. till följd av statsbidragsreformen för de gymnasiala skolorna i samband med de statliga gymnasiernas kommunalisering samt den snabba expansionen av fackskolor och yrkesskolor. Kostnadsökningen för de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna blir förhållandevis stor bl. a. till följd av att sysselsättningsanslagen anpassats till den utgiftsnivå som nu beräknas för budgetåret 1964/65. Effekten av vidtagna höjningar av räntenivån leder vidare till en exceptionellt stor ökning av räntebidragsanslaget under budgetåret 1966/67. Bland utgiftsposter inom övriggruppen med större ökningstal kan nämnas u-hjälpen, universiteten och högskolorna, forskningen, vattenfallsverkets investeringar samt statens kostnader för personalpensionsförmåner och arbetsgivaravgift till ATP.

Resursfördelning och statsfinanser. Volymökningen för den offentliga konsumtion som härledes ur statsbudgeten, beräknas bli i genomsnitt 3,4 % per år under perioden 1966/67—1969/70. Denna ökningstakt är avsevärt lägre än vad som uppnåddes under första hälften av 1960-talet, då den offentliga konsumtionen beräknas ha ökat med ca 6 % per år. Bakom genomsnittstalet 3,4 % döljer sig dock en betydande ojämnhet i utgifternas utveckling. Under det första året, 1966/67, beräknas de stiga med ca 6 %, medan den genomsnittliga ökningen för de tre återstående budgetåren begränsas till ca 2 1/2 % per år.

Det förhållandet att en så stor del av utgiftsökningen koncentreras till

budgetåret 1966/67 kan möjligen bero på en benägenhet att överskatta de på kort sikt realiserbara utgiftsökningarna. Särskilt det av arbetsmarknadsskäl begränsade utrymmet för personalökningar kan medverka till att de faktiska utgifterna blir lägre än vad som beräknats. Av den totala personalökningen under prognosperioden faller således enligt beräkningarna nära 5 000 personer eller inemot en tredjedel på det första budgetåret. Detta kan å andra sidan innebära att utgiftsbehoven på längre sikt underskattats.

Statens investeringar har haft en förhållandevis låg expansionstakt hittills under 1960-talet: ca 1,6 % per år. Detta är en av de faktorer, som möjliggjort den kraftiga uppgången av bostadsbyggandet och kommunernas investeringar. Under de närmaste åren företer de statliga investeringarna en ny expansionsfas, varvid de — främst till följd av ökade investeringsbehov hos statens affärsverk — skulle komma att öka med 5 % under perioden 1966/67—1969/70. Även här gäller att uppgången koncentreras till de första åren av prognosperioden. Investeringarna beräknas således öka med ca 9 % under budgetåret 1966/67 och drygt 6 % 1967/68 medan den genomsnittliga ökningen för de två återstående åren endast utgör 2 1/2 %. Detta är företrädesvis en följd av att de ökade investeringsbehoven inom affärsverken framkommer under de två första åren. Desutom får redan fattade utgiftsbeslut på andra investeringsområden full kostnadseffekt först efter en tid.

Långtidsbudgetens beräkningar av den volymmässiga utvecklingen av offentlig konsumtion och investering anger, att de tillsammans skulle komma att växa med i genomsnitt ca 4 % per år under perioden 1966/67—1969/70, dvs. samma ökningstakt som antagits gälla för nationalprodukten. Detta innebär dock inte att den beskrivna utgiftsutvecklingen skulle kunna realiseras inom ramen för en totalt sett oförändrad skattenivå. Sålunda måste man räkna med att reallönerna också för de statsanställda och de anställda inom den statsunderstödda kommunala verksamheten kommer att stiga under perioden. Ett mera realistiskt antagande om lönekostnadernas utveckling leder således till att de samlade utgifterna för konsumtion och investering kan beräknas öka i en takt som väsentligt överstiger den antagna tillväxten av nationalprodukten. Finansiellt utrymme för en sådan utgiftsutveckling kan med andra ord ej skapas utan att statsinkomsterna växer i snabbare takt än nationalinkomsten.

Observeras bör även att enligt långtidsbudgetens beräkningar den rent volymmässiga ökningen av konsumtionsutgifterna — dvs. utan hänsyn tagen till löneutvecklingen för de statsanställda — skulle bli avsevärt större under det första budgetåret än vad som motsvarar genomsnittet för perioden. En uppgång av den offentliga konsumtionens volym med ca 6 % budgetåret 1966/67 torde vid en total produktionsökning på 4 % ej kunna tillgodoses utan att resursanspråken från andra sektorer — i första hand den privata konsumtionen — hålles tillbaka.

Ytterligare ingrepp via finanspolitiken i resursernas fördelning ter sig påkallade om utrymme skall erhållas för en kraftig expansion av statens investeringar under de två närmaste budgetåren efter 1965/66. Tilläggas hör alltså kraven på ökade investeringar, såväl enskilda som offentliga, synes ha sådan styrka att en ytterligare stegring av investeringskvoten ter sig synnerligen välmotiverad. Den ekonomiska politiken kan därför av flera skäl än de ovan anförda ställas inför uppgiften att hålla tillbaka den privata konsumtionens ökning till förmån för investeringarnas tillväxt.

Det statsfinansiella läget under de närmaste åren, sådant det redovisas i långtidsbudgeten, är dock icke sådant att statsbudgeten skulle få någon efterfrågedämpande effekt. I långtidsbudgeten har utförts två beräkningar av den totala inkomst- och utgiftsutvecklingen. Enligt den ena beräkningen växer skatteunderlaget i samma takt som nationalprodukten, dvs. med 4 % per år. Enligt den andra växer skatteunderlaget i ungefär samma takt som under de närmast föregående åren, dvs. med 7 å 8 % per år.

För båda alternativen gäller att statsinkomsternas ökning budgetåret 1966/67 bromsas upp på ett markerat sätt. Detta är en följd av den betydande sänkning av den statliga inkomstskatten som beslutats av årets riksdag och som inträder vid årsskiftet 1965/66. Eftersom skatteunderlaget under de föregående åren stigit i betydligt snabbare takt än 4 % leder antagandet enligt det första alternativet till en kraftig omsvängning i inkomstutvecklingen.

En mera realistisk bedömning av det statsfinansiella läget under budgetåret 1966/67 erhålls därför, om man antar att skatteunderlaget växer i ungefär oförändrad takt. Enligt denna beräkning skulle statsinkomsterna mellan budgetåren 1965/66 och 1966/67 öka med drygt 1,5 miljarder kr. Det höjda inkomstantagandet föranleder en justering även av utgiftsberäkningarna för stegrade löner och andra omkostnader, vilket i förhållande till utgiftsberäkningen enligt det lägre inkomstalternativet innebär en kostnadsökning på sammanlagt ca 300 milj. kr. De samlade utgifterna beräknas öka med ca 2,9 miljarder kr., varav 1,1 miljarder i konsumtionsutgifter, 0,6 miljarder i investeringsutgifter, 0,7 miljarder för transfereringar och 0,5 miljarder för övriga utgifter. Totalbudgeten uppvisar därmed ett utgiftsoverskott på ca 2,1 miljarder kr. I förhållande till det för budgetåret 1965/66 beräknade totalbudgetunderskottet på 700 milj. kr. innebär detta en ökning av statens lånebehov med ca 1 400 milj. kr. under budgetåret 1966/67. Beräkningar enligt samma teknik för de följande budgetåren visar, att en fortsatt ökning av lånebehovet skulle inträffa under budgetåret 1967/68, varefter det skulle kvarstå på en nivå av omkring 3 miljarder kr. Med tidsperspektivets längd förlorar dock beräkningar av detta slag snabbt i realism.

De i långtidsbudgeten framlagda utgifts- och inkomstperspektiven för 1960-talets senare del är avgjort icke sådana, att de påvisar något utrymme för allmänna skattesänkningar eller anger, att skattepolitiken i framtiden

enbart skulle kunna inriktas på en omfördelning av skattebelastningen från direkt till indirekt beskattning. Den kraftiga försämringen av det statsfinansiella läget, som enligt beräkningarna skulle inträffa redan budgetåret 1966/67, bör ses mot bakgrunden av att bedömningen av utgiftsbehoven varit ytterligt restriktiv, att den i princip endast godtagit sådana utgiftsökningar, som är en följd av redan gjorda åtaganden och om vilkas höga angelägenhetsgrad allmän enighet torde råda.

Särskild betydelse får frånvaron av nya reformer för bedömningen av utgiftsplanerna på transfereringsområdet. Sålunda har behovet av framtida förbättringar av sjukförsäkringen redan gjort sig gällande. Vidare har införandet av en allmän tandvårdsförsäkring aktualiserats. Under den period som omfattas av långtidsbudgeten kan det också bli aktuellt att genomföra ytterligare förbättringar av barnbidragen eller andra former för stöd till barnfamiljerna. På inkomstöverföringarnas område kan långtidsbudgetens beräkningar därför redan nu antas representera en minimikalkyl för utgiftsutvecklingen.

Innehållsförteckning

1.	<i>Inledning</i>	1
1.1.	Långtidsbudgeten som planeringsinstrument	1
1.2.	Långtidsbudgetens utformning	6
2.	<i>Samhällsekonomisk bakgrund</i>	8
3.	<i>Personalbehov</i>	11
4.	<i>Statsutgifternas utveckling</i>	16
4.1.	Inledning	16
4.2.	Konsumtions- och investeringsutgifter	17
4.3.	Inkomstöverföringar	18
5.	<i>Utgiftsutvecklingen inom olika områden</i>	20
5.1.	Indelningsgrunder	20
5.2.	Allmän förvaltning	20
5.3.	Rätts- och polisväsende	22
5.4.	Totalförsvaret	24
5.5.	Allmän försäkring	27
5.6.	Sjukvård och socialvård samt stöd till barnfamiljer	28
5.7.	Arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik	31
5.8.	Kommunikationer, energiförsörjning och vägar	33
5.9.	Kultur	36
5.10.	Högre utbildning och forskning	37
5.11.	Annan utbildning	40
5.12.	Stöd åt näringslivet	43
5.13.	Övriga utgifter	44
6.	<i>Statsinkomsternas utveckling</i>	47
7.	<i>Totalbudgetsaldots utveckling</i>	49
8.	<i>Sammanfattning</i>	51

PM

**ANGÅENDE DEN EKONOMISKA
LÅNGSIKTSUTVECKLINGEN**

PM

angående den ekonomiska långsiktส์utvecklingen¹

1. Ekonomiska planeringsrådets verksamhet

Det ekonomiska planeringsrådet är ett organ för samråd mellan regeringen, näringslivet, arbetsmarknadsorganisationerna och den samhällsekonomiska forskningen i frågor som rör den svenska ekonomins utveckling på längre sikt. I Kungl. Maj:ts proposition nr 150 år 1964, Bihang F, lämnades en förteckning över rådets sammanträden sedan dess tillkomst i november 1962 och t. o. m. april 1964. Under tiden maj 1964—april 1965 har sammanlagt sju sammanträden hållits. Därvid har följande ämnen varit föremål för diskussion.

Sammanträde den	Diskussionsämnen
19/5 1964	a. Skatteberedningens förslag till nytt skattesystem. b. Aktuella strukturfrågor inom skogsindustrin.
18/6 1964	a. Framtidsutsikterna för tillgången på arbetskraft i anslutning till nya prognoser. b. De långsiktiga utvecklingsperspektiven inom den svenska ekonomin. (Diskussionsunderlag: förarbeten till den pågående långtidsutredningen.)
13/10 1964	Utvecklingstendenserna inom jord- och skogsbruket.
17/11 1964	Utvecklingstendenserna inom handeln.
9/2 1965	Den framtida arbetsmarknadspolitiken i anslutning till arbetsmarknadsutredningens betänkande.
16/3 1965	a. Slutsatser rörande ekonomisk utveckling och politik 1960—65. b. Principer och målsättningar för den statliga utvecklingspolitiken.
13/4 1965	Konjunkturutsikterna och aktuella ekonomisk-politiska problemställningar.

2. Huvuddragen i den ekonomiska utvecklingen 1960—65

I det följande presenteras en preliminär summering av huvuddragen i den ekonomiska utvecklingen i Sverige 1960—65. Det statistiska utgångsmaterialet utgörs i första hand av Statistiska centralbyråns nationalräken-

¹ Promemorlan har utarbetats inom finansdepartementets ekonomiska avdelning.

skaper för 1960—64 och den reviderade nationalbudgetens prognoser för 1965.

I och med att uppgifter av mer eller mindre definitivt slag nu föreligger för utvecklingen 1960—65, dvs. hela den period som den senaste långtidsutredningen omfattar, har det för första gången funnits möjligheter att göra en egentlig avstämning av utredningens prognos. Huvuddragen av avstämningen redovisas i texten, medan de utförligare siffermässiga resultaten har samlats i tabellbilagan.

Tillväxttakten

Den svenska nationalprodukten synes enligt nu föreliggande uppgifter komma att öka med i genomsnitt 4,9 procent per år under perioden 1960—65. Jämfört med 1950-talet, då bruttonationalprodukten trendmässigt ökade med 3,4 procent per år, har således en betydande höjning av den ekonomiska framstegstakten inträffat. Det kan i sammanhanget noteras att bruttonationalproduktens ökningstakt sannolikt var något (kanske en halvprocent) högre på 1950-talet än under årtiondena närmast före andra världskriget. Det förefaller således som om produktionsökningstakten skulle ha undergått en successiv höjning. Man bör dock komma ihåg att de underliggande beräkningarna är osäkra, speciellt för tiden före 1939.

Produktionsstegringen 1960—65 har bildat underlag för en jämfört med 1950-talet snabbare ökning av både konsumtion och investeringar. Tillgängliga statistiska serier ger en tydlig bild av att utvecklingen gick in i ett starkt expansivt skede omkring 1960. Årsvärdena för både konsumtion och investeringar har under första hälften av 1960-talet kontinuerligt höjt sig över 1950-talets trend. Speciellt kraftigt har den offentliga konsumtionens utveckling accelererat. Mot en ökning i fasta priser med 3,9 procent per år på 1950-talet står enligt vad tabell 1 visar en ökning med inte mindre än 5,8 procent per år 1960—65. Denna utveckling innebär alltså att stegringstakten höjts med omkring hälften (se tabell 1 näst sista kolumnen). Det kan dock vara skäl att varna för att här presenterade ökningstal för den offentliga konsumtionen kan vara något överdrivna. De utgår visserligen från föreliggande offentliga utgiftsplaner för 1965, men man kan inte bortse från möjligheten av att det i rådande konjunkturläge visar sig svårt att förverkliga planerna.

Även inom den privata delen av konsumtionsområdet har accelerationen varit betydande. Tillväxten har höjts med drygt en tredjedel från 3,0 procent per år under 1950-talet till 4,3 procent per år 1960—65.

Bruttoinvesteringarna slutligen har under första hälften av 1960-talet uppvisat en årlig volymökning med 5,6 procent jämfört med 4,8 procent under 1950-talet (se tabell 1).

Tabell 1. Produktionens, investeringarnas och konsumtionens volymutveckling 1950—1965

	Ökning, procent per år			Faktisk ökn. 1960/65 i % av ökn. under	
	50-talets trend	1960—1965		50-talet	60/65 enl. LU
		Faktisk	Enl. LU ^a		
Bruttonationalprodukt	3,4	4,9	4,0	144	123
Totala bruttoinvesteringar	4,8	5,6	4,2	117	133
Privat konsumtion	3,0	4,3	3,9	143	110
Offentlig konsumtion	3,9	5,8	4,2	149	138

¹ Exponentiell regressionslinje anpassad till värdena för 1951—60.

² LU används som förkortning för långtidsutredningen för 1960—65.

Enligt den senaste långtidsutredningens bedömning skulle bruttonationalproduktens ökningstakt kunna höjas till i genomsnitt 4,0 procent per år under perioden 1960—65. Trots att denna bedömning vid tidpunkten för dess framläggande rätt allmänt ansågs som relativt optimistisk har den alltså kommit att väsentligt överträffas. Ser vi sedan till hur denna snabbare produktionsökning fördelat sig på olika användningsområden finner vi att den faktiska utvecklingen överträffat förväntningarna främst för den offentliga konsumtionen men också ifråga om investeringarna (se tabell 1 och bilagetabell A). För den offentliga konsumtionen har den årliga tillväxten som nämnts blivit 5,8 procent mot beräknade 4,2 procent. För de totala bruttoinvesteringarnas del är motsvarande tal 5,6 och 4,2 procent. Den privata konsumtionen har som redan framgått ökat med i genomsnitt 4,3 procent per år 1960—65, vilket ligger något över långtidsutredningens bedömning.

Det kan i sammanhanget påpekas, att långtidsutredningen ansåg som önskvärt att den offentliga konsumtionen och de i samband därmed stående investeringarna hade kunnat utvecklas i snabbare takt än vad prognosen angav, främst inom undervisningen, sjukvården och åldringsvården. Expansionsmöjligheterna ansågs emellertid begränsade av flaskhalsar för projekteringen av byggnader och otillräcklig tillgång på utbildad personal. Den faktiska utvecklingen har således på denna punkt avvikit från prognosen i den riktning, som utredningen fann önskvärd men ej trodde vara möjlig att förverkliga. Som närmare framgår av ett senare avsnitt har den snabba investeringsökningen 1960—65 till inte oväsentlig del burits upp av en kraftig expansion av de kommunala byggnadsinvesteringarna. Dessa större kommunala investeringar har i sin tur möjliggjort en snabbare ökning av den kommunala konsumtionen. När det gäller att söka anledningen till den relativt stora avvikelser från prognosen för offentlig konsumtion kan man inte heller bortse från möjligheten att långtidsutredningen underskattat kostnaden

per enhet för de presenterade utbyggnadsplanerna bl. a. av den orsaken att kostnadsberäkningarna för väsentliga områden utfördes med hjälp av relativt oprövade metoder.

Produktionssidan är inte lika väl statistiskt belyst som försörjningsbalansens användningssida. Vissa data beträffande varuproduktionen för dels 1960—65 dels 1950-talet har emellertid sammanförts i bilagetabell C. I sammandrag framgår utvecklingen av följande tablå.

	Procentuell volymförändring per år		
	1950-talet	1960—1965	
		Faktisk	Enl. LU
Industri.....	4	6,5	5
Byggnadsverksamhet..	4	6,5	4
Elkraft	4	7	7
Jordbruk	-1,5	0,5	0,5
Skogsbruk	2,5	4	3
Bruttonationalprodukt	3,4	4,9	4

Jämfört med 1950-talet synes en betydande acceleration av produktionsutvecklingen ha inträffat för såväl industrin och elkraftområdet som byggnadsverksamheten. Långtidsutredningen har underskattat utvecklingsmöjligheterna främst inom byggnadsområdet.

Resursfördelningen

På grund av dess centrala ställning i tillväxksammanhang tilldrar sig frågan om hur stor del av den löpande produktionen som avsätts till investeringar ett speciellt intresse. Ett karakteristiskt drag i den ekonomiska utvecklingen under 1950-talet och även tidigare årtionden var att de fasta investeringarnas andel av bruttonationalprodukten (investeringskvoten) regelbundet ökade. Av nedanstående tablå framgår att utvecklingen hittills under 1960-talet anslutit sig till det tidigare mönstret, även om andelsökningen tenderat att bli något mindre.

	Procent av bruttonationalprodukten				Andelsförändr., procentenheter			1965 enl. LU
	1950	1955	1960	1965	50/55	55/60	60/65	
Privat konsumtion	62,4	57,9	54,8	52,4	-4,5	-3,1	-2,4	53,0
Offentlig konsumtion	10,2	11,8	12,7	14,4	+1,6	+0,9	+1,7	14,1
Summa konsumtion	72,6	69,7	67,5	66,8	-2,9	-2,2	-0,7	67,1
Total bruttoinvestering	27,3	29,2	31,2	32,7	+1,9	+2,0	+1,5	31,5
Summa kapitalbildning ¹	27,4	30,3	32,5	33,2	+2,9	+2,2	+0,7	32,8

¹ Förutom fasta bruttoinvesteringar även lagerförändring och bytesbalansens saldo.

Investeringskvoten har mellan 1960 och 1965 som synes ökat med 1,5 procentenheter till 32,7 procent. Motsvarande ökning per femårsperiod under 1950-talet uppgick till ca 2 procentenheter. Även den totala kapitalbildningen — vari förutom fasta investeringar även inräknas lagerinvesteringar och bytesbalansens saldo — har ökat sin andel av bruttonationalprodukten 1960—65. Ökningen har dock varit betydligt mindre än för investeringskvoten.

Andra sidan av denna utveckling har varit att konsumtionens andel av bruttonationalprodukten (konsumtionskvoten) minskat. Andelsökningen för offentlig konsumtion mellan 1960 och 1965 med 1,7 procentenheter till 14,4 procent har något mer än uppvägs av nedgången för den privata konsumtionen med 2,4 procentenheter till 52,4 procent (se tablån). För ytterligare detaljer beträffande kapital- och konsumtionskvoterna, bl. a. den årsvisa utvecklingen, hänvisas till bilagetabell B.

Beträffande resursernas fördelning på privat och offentlig sektor gäller att ökningarna både ifråga om konsumtion och investering varit större inom den offentliga än inom den privata delen. Resultatet har blivit den ökning av statens och kommunernas direkta ianspråktagande av resurser som närmare framgår av nedanstående sammanställning. Andelsökningen för den offentliga sektorn var av ungefär samma storlek 1960—65 som genomsnittligt per femårsperiod under 1950-talet.

	Procent av bruttonationalprodukten				Andelsförändr., procentenheter		
	1950	1955	1960	1965	50/55	55/60	60/65
Statlig kons. + inv.	10,2	12,0	12,6	12,9	+1,8	+0,6	+0,3
därav: försvar	3,5	4,7	4,5	4,5	+1,2	-0,2	±0,0
Statligt exkl. försvar	6,7	7,3	8,1	8,4	+0,6	+0,8	+0,3
Kommunal kons. + inv.	9,9	12,5	13,2	15,4	+2,6	+0,7	+2,2
Summa stat + kommun	20,1	24,5	25,8	28,3	+4,4	+1,3	+2,5
d:o exkl. försvar	16,6	19,8	21,3	23,8	+3,2	+1,5	+2,5

Investeringsutvecklingen

Investeringsökningen 1960—65 har till stor del burits upp av den kraftiga expansionen på den kommunala sidan. Dessa investeringar (exkl. bostäder) uppvisade som framgår av nedanstående tablå under perioden en årlig uppgång med 10 à 11 procent jämfört med knappt 5 procent för de privata (exkl. bostäder), 6 1/2 procent för bostadsbyggandet, ca 1 procent för de statliga (exkl. försvaret) och 5 procent för försvarets investeringar. Statens investeringar har totalt sett stigit långsammare än genomsnittligt på 1950-talet, vartill den stagnerande investeringsvolymen inom affärsverken främst bidragit. För övriga grupper har utvecklingen däremot gått snabbare än på 1950-talet.

	Bruttoinvesteringar inkl. underhåll		
	Milj. kr 1964	Volymökn. per år %	
		1951—1960	1960—1965
Bostäder	6 600	4,9	6,5
Privata, exkl. bostäder	12 900	3,7	4,9
Kommunala, exkl. bostäder	5 200	6,3	10,7
Statliga, exkl. försvar	4 300	5,6	1,1
Försvar	2 300	6,6	5,0
Totalt	31 300	4,8	5,6
Totalt (exkl. försvar)	29 000	4,6	5,6

Resultatet har blivit att kommunernas andel av de totala investeringarna ökat. En viss andelsökning från 1960 till 1965 noteras även för bostadsbyggandet.

	Procent av totala inv.			
	1951	1955	1960	1965
Bostäder	20,5	20,8	19,4	20,4
Privata, exkl. bostäder	46,8	40,7	43,0	41,6
Kommunala, exkl. bostäder	11,8	14,5	13,9	17,5
Statliga exkl. försvar	14,1	15,2	15,7	12,9
Försvar	6,8	8,8	8,0	7,6
	100	100	100	100

Tabell 2 innehåller en jämförelse mellan den faktiska investeringsutvecklingen inom de olika näringsgrenarna 1960—65 och långtidsutredningens prognos för samma period. Av tabellen framgår att de totala bruttoinvesteringarna (exkl. reparation och underhåll) steg med 36 procent från 1960 till 1965. De mest betydande ökningarna har ägt rum inom det civila offentliga tjänsteområdet (undervisning, sjukvård etc.) och handel m. m. (som även omfattar bl. a. vissa kontorsbyggnader). I båda fallen har investeringsökningen (exkl. underhåll) 1960—65 varit mellan 70 och 80 procent. Uppgången har emellertid varit kraftig även för vägbyggandet (45 procent) och bostadsbyggandet (45 procent). En lägre investeringsökning 1960—65 än genomsnittligt kan noteras för främst försvaret (26 procent) och annan samfärdsel än vägbyggandet (14 procent). Endast inom ett område, kraftverksbyggandet, har investeringsvolymen minskat.

Tabell 2 visar vidare att den av långtidsutredningen förutsedda ökningen av investeringsnivån 1960—65 överträffats inom samtliga näringsgrenar med undantag av kraftverken och industrin.

Investeringsökningen (exkl. reparationer och underhåll) inom industrin från 1960 till 1965 har i tabell 2 angivits till 33 procent. Större delen av

Tabell 2. Investeringsvolym inom olika näringsgrenar 1960—1965

	1960 Milj. kr	Faktisk utveckl., % 1960—1965		1960—1965 enligt LU, %	
		Hela per.	Per år	Hela per.	Per år
<i>A. Exkl. reparationer och underhåll</i>					
Jordbruk, skogsbruk m. m.	535	34	6,1	12	2,3
Industri, hantverk m. m.	4 465	21	3,9	28	5,1
Egentlig industri	3 135	33	5,8	39	6,7
Kraftverk och eldistribution	1 144	—11	—2,4	1	0,1
Bostäder	3 247	45	7,7	28	5,1
Samfärdsel	3 409	22	4,1	10	1,9
Vägar och gator	926	45	7,7	37	6,5
Övrigt	2 483	14	2,7	1	0,1
Varuhandel m. m.	660	72	11,4	34	6,1
Offentliga tjänster	3 316	53	8,9	33	5,9
Civila	1 820	77	12,1	43	7,3
Försvar	1 496	26	4,7	21	3,9
Summa bruttoinvesteringar exkl. reparationer och underhåll	15 632	36	6,3	25	4,5
<i>B. Summa reparationer och underhåll</i>	5 865	19	3,5	18	3,3
Totala bruttoinvesteringar (A+B)	21 497	31	5,6	23	4,2

denna ökning inträffade redan 1961 (+ 24 procent jämfört med 1960) enligt vad som framgår av följande indexserie för industriinvesteringarnas volym (1960 = 100):

1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965
74	71	61	55	70	69	70	70	83	89	100	124	123	126	119	133

Under 1962—64 inträdde sedan en stagnation på den uppnådda nivån. Enligt den reviderade nationalbudgeten kan emellertid en ny ökning (med drygt 10 procent) förutses under 1965.

Det bör i samband med diskussionen om industrins investeringar noteras, att det förhållandet att lyftningen över 1960 års nivå kom på ett tidigt stadium under perioden medverkat till att industrins sammanlagda investeringar 1960—65 sannolikt med god marginal kommer att överstiga vad långtidsutredningen förutsade (se närmare bilagetabell F).

Produktivitetens utvecklingen

Produktionsutvecklingen har som framgått av redogörelsen ovan varit gynnsam under första hälften av 1960-talet. I syfte att bl. a. få underlag för en bedömning av den framtida utvecklingen skulle det vara av största värde att kunna analysera faktorerna bakom denna produktionsökning. En sådan analys måste i första hand utgå från arbetskraftsvolymens förändring. Tyvärr har vi i Sverige det emellertid fortfarande relativt dåligt ställt med sysselsättningsstatistik. I det följande har dock ett försök till kalkyl gjorts med utgångspunkt från två alternativa sysselsättningsserier.

Alternativ I bygger främst på arbetskraftsundersökningarna och alternativ II på i första hand inkomststatistiken. De båda alternativen ger rätt olika resultat, vilket framgår av nedanstående tablå (procentförändring per år).

	1950-talet	1960—65		1960—65 enl. LU
		Alt. I	Alt. II	
Total arbetsinsats:				
antal sysselsatta personer	+ 0,5	+ 0,8	+ 1,2	+ 0,8
antal utförda arbetstimmar	- 0,2	+ 0,3	+ 0,7	+ 0,3

Dessa uppgifter tyder på att arbetskraftsutvecklingen under första hälften av 1960-talet varit gynnsam jämfört med 1950-talet. *Antalet sysselsatta* på den svenska arbetsmarknaden har per år ökat 0,3 à 0,7 procentenheter snabbare 1960—65 än på 1950-talet. Samtidigt torde förkortningen av den genomsnittliga *årsarbetstiden* per sysselsatt ha gått något långsammare på 1960-talet. Resultatet synes ha blivit att det totala *antalet utförda arbetstimmar*, som torde ha minskat något under 1950-talet, ökade med 0,3 à 0,7 procent per år 1960—65.

Sammankopplas dessa uppskattningar av sysselsättningen med de tidigare angivna talen för produktionen erhålls följande värden för produktivtetsutvecklingen (procent per år):

	1950-talet	1960—65		1960—65 enl. LU
		Alt. I	Alt. II	
Bruttonationalprodukt	+ 3,4	+ 4,9	+ 4,9	+ 4,0
Bruttonationalprodukt per sysselsatt	+ 2,9	+ 4,1	+ 3,7	+ 3,2
Bruttonationalprodukt per arbets-				
timme	+ 3,6	+ 4,6	+ 4,2	+ 3,7

Den årliga tillväxttakten för *produktion per sysselsatt* skulle således ha höjts med 0,8 à 1,2 procentenheter från 1950-talet till 1960—65. Motsvarande höjning för *produktion per arbetad timme* uppgår till 0,6 à 1,0 procentenheter.

Tabellbilaga

Tabell A. Försörjningsbalansen 1950—1965

Procentuell volymförändring per år

	1950- talets trend ¹	Faktisk utveckling				1964- 1965 pro- gnos	1960- 1965 delvis prognos	1960- 1965 enligt LU ²
		1960- 1961	1961- 1962	1962- 1963	1963- 1964			
Privat konsumtion	3,0	5,0	3,6	5,1	5,2	3	4,3	3,9
Offentlig konsumtion	3,9	5,0	5,1	7,1	4,7	7	5,8	4,2
Summa konsumtion	3,1	5,0	3,9	5,5	5,1	4	4,6	3,9
Total bruttoinvestering	4,8	6,2	5,1	5,2	5,6	6	5,6	4,2
Summa kapitalbildning ³	..	6,9	2,3	3,3	9,8	5,5	5,6	4,2
Bruttonationalprodukt	3,4	5,6	3,4	4,8	6,6	4,5	4,9	4,0

¹ Exponentiell regressionslinje anpassad till värdena för 1951—1960.

² I samtliga tabeller har LU använts som förkortning för långtidsutredningen för 1960—1965.

³ Total bruttoinvestering + lagerförändring + bytesbalansens saldo.

Tabell B. Resursfördelningen 1950—1965

Procent av bruttonationalprodukten

	1950	1955	1960	1961	1962	1963	1964	1965 pro- gnos	1965 enligt LU
Privat konsumtion	62,4	57,9	54,8	54,2	54,2	54,1	53,1	52,4	53,0
Offentlig konsumtion	10,2	11,8	12,7	12,8	13,4	14,0	14,0	14,4	14,1
Summa konsumtion	72,6	69,7	67,5	67,0	67,6	68,1	67,1	66,8	67,1
Bruttoinvesteringar	27,3	29,2	31,2	31,5	32,0	32,2	32,2	32,7	31,5
Lagerförändring	-0,5	+1,9	+2,1	+1,4	+0,6	-0,1	+0,8	+0,9	+1,1
Bytesbalansens saldo	+0,6	-0,8	-0,8	+0,1	-0,2	-0,2	-0,1	-0,4	+0,2
Summa kapitalbildning ¹	27,4	30,3	32,5	33,0	32,4	31,9	32,9	33,2	32,8
	100	100	100	100	100	100	100	100	100

¹ Se tabell A, not 3.

Anm.: Beräkningarna har gjorts med utgångspunkt från belopp i löpande priser.

Tabell C. Produktionen inom vissa sektorer 1950—1965

Procentuell volymförändring per år

	1950- talet	Faktisk utveckling				1964- 1965 prognos	1960- 1965 delvis prognos	1960- 1965 enligt LU
		1960- 1961	1961- 1962	1962- 1963	1963- 1964			
Jordbruk	-1,5	6	1	-8	6	-2,5	0,5	0,5
Skogsbruk	2,5	3	2	-5,5	13	8	4	3
Industri	4	7	4	5,5	9	6	6,5	5
Elkraftproduktion	4	10,5	6	±0	11,5	7	7	7
Byggnads- och anlägg- ningsverksamhet	4	7	4,5	7,5	7	6	6,5	4
Bruttonationalprodukt	3,4	5,6	3,4	4,8	6,6	4,5	4,9	4,0

Tabell D. Totala exporten och importen 1960—1965

	Faktisk utveckling				1964- 1965 prognos	1960- 1965 delvis prognos	1960- 1965 enligt LU
	1960- 1961	1961- 1962	1962- 1963	1963- 1964			
Export (inkl. tjänstenetto)	4	7	8	11	6	7	6,5
Import	0,5	6,5	7	10	7,5	6	5,5

Tabell E. Olika exportvarugrupper utveckling 1960—1965

Procentuell volymförändring per år

	Faktisk utveckling				1964- 1965 prognos	1960- 1965 delvis prognos	1960- 1965 enligt LU
	1960- 1961	1961- 1962	1962- 1963	1963- 1964			
Massa	-7	5,5	14	8,5	5	5	3,5
Papper m. m.	7,5	4,5	12	12	6	8,5	8,5
Trävaror	-9,5	2	7	16,5	-3,5	2	0,5
Järnmalm m. m.	3,5	-3	4,5	20	2,5	5,5	3
Järn, stål m. fl. metaller	10	-0,5	13,5	14,5	12	10	12,5
Maskiner, transportmedel m. m.	11,5	14	6,5	10	9,5	10	7
Totalt	6	7,5	8,5	11,5	7	8	6,5

Tabell F. Kumulerade bruttoinvesteringar 1961—1965

Miljoner kronor i 1960 års priser

	Faktiska inv. 1961—1965	Summa inv. 1961—1965 enl. LU	Faktiska inv. 1961—1965 i % av inv. enl. LU
<i>A. Exkl. reparationer och underhåll</i>			
Jordbruk och skogsbruk m. m.	3 300	2 800	118
Industri, hantverk m. m.	25 900	25 300	102
Egentlig industri	19 500	18 600	105
Kraftverk och eldistribution	5 300	5 700	93
Bostäder	20 700	19 000	109
Samfärdsel	18 300	17 900	102
Vägar och gator	5 700	5 300	108
Övrigt	12 600	12 600	100
Varuhandel m. m.	4 800	4 000	120
Offentliga tjänster	20 900	19 600	107
Civila	12 600	11 700	108
Försvar	8 300	7 900	105
Summa bruttoinvesteringar exkl. reparationer och underhåll	93 900	88 600	106
<i>B. Summa reparationer och underhåll ...</i>	32 900	35 000	94
Totala bruttoinvesteringar (A+B) ..	126 800	123 600	103